

KÖZÖNSÉGES TÖRVÉNYSZÉKI
P O L G Á R I
MAGYAR TÖRVÉNY

FEJTEGETTE

S Z L E M E N I C S P Á L,

Törvény Doktora, Pozsonyi Akadémiában a' Közön-
séges és Fenyítő Törvényszéki Polgári Magyar Törvénynek Királyi
Tanítója, Tek. Pozsony Vármegyének Tábla Bírája.

HARMADIK KÖTET.

A'

T Ö R V É N Y N E K.

H A R M A D I K K Ö N Y V E

A'

KÖTELEZTETÉST SZÜLŐ TETTEKRŐL.

A' HARMADIK KÖTETNEK FOGLALATJA.

B é v e z e t é s .

A' Köteleztetést szülő Tettekről általánosan.

Első Rész.

A z E g y e z é s e k r ő l .

Első Értekezés.

Az Egyezésekről általánosan.

Második Értekezés.

A' magánmegálló Egyezésekről egyenként.

E l s ő S z a k a s z .

Az Adásról Vevésről.

I. A l s z a k a s z . Az Adásról Vevésről általánosan.

II. A l s z a k a s z . A'szoros értelmű Örökvallásról különösen.

M á s o d i k S z a k a s z .

A' Zálogvallásról.

Harmadik Szakasz.

Az Érdemjutalmazó Vallásról.

Negyedik Szakasz.

A' Cseréről.

I. Alszakasz. A' Cseréről általánosan.

II. Alszakasz. A' Kölcsönös Cserevallásról.

Ötödik Szakasz.

A' Perbéli leengedő Egyezésről.

Hatodik Szakasz.

Az Ajándékozásról.

Hetedik Szakasz.

A' Bérbeadásról vevésről.

Nyolczadik Szakasz.

A' Kölcsönről.

Kilenczedik Szakasz.

A' Megbízásról 's Ügyfelvállalásról.

Tizedik Szakasz.

A' Jóságörzési Szerződésről.

Tizenegyedik Szakasz.

A' Hitelezésről.

Tizenkettődik Szakasz.

A' mesterműv vagy kalmárportéka Hitebeadásról vevésről.

Tizenharmadik Szakasz.

A' pénzbeli Adósságtételekről öszveségesen.

Harmadik Értekezés.

A' Mellékegyezésekről egyenként.

Első Szakasz.

A' Fő Egyezést bátorságosabbító Mellékegyezésekről.

Második Szakasz.

A' Fő Egyezést megváltoztató Mellékegyezésekről.

Második Rész.

A' Gonosztettekről.

Bévezetés.

A' Gonosztettekről általánosan.

Első Értekezés.

A' Hatalmaskodásokról.

Második Értekezés.

Az Álorczáskodásról.

Harmadik Értekezés.

A' Vérarulásról.

Negyedik Értekezés.

Az Írományokat érdeklő Gonosztettekről.

Ötödik Értekezés.

A' Becstelenítésről.

H a t o d i k É r t e k e z é s.

A' Patvarkodásról, 's vakmerőn Perlekedésről.

H e t e d i k É r t e k e z é s.

A' Károsításról.

E l s ő S z a k a s z.

A' Károsításról általánosan.

M á s o d i k S z a k a s z.

A' Károsításnak némelly fajtáiról különkülön.

N y o l c z a d i k É r t e k e z é s.

A' Hivatalbéli Köz Perrel boszszúllató Gonosztettekről.

B É V E Z E T É S.

A' Köteleztetést szülő Tettekről által-
jánosan.

1. §.

A' Köteleztetésnek esmérítése, és azt szülő Tet-
teknek különbözések.

Köteleztetés által azon erkölcsi kényszerítés
értetődik; mellynek erejével valakinek valamit adni,
vagy az ő javára tenni, vagy nem tenni tartozunk. —
Kétfélek pedig a' Köteleztetést szülő Tettek, úgymint
az önként kötelezők, vagy is az Egyezések, 's
Kötések, Conventiones, Contractus, Pacta, és a'
kényszerből kötelezők, vagy is Gonosztettek,
Delicta. — A' Köteleztetést szülő Tetteknek ezen
különbözések kívánja; hogy Törvényünknek Har-
madik Könyvét két Részekre oszszam, mellyek kö-
zött az Első Rész az Egyezésekről, 's Kötésekről,
a' Hídik Rész pedig a' Gonosztettekről fog szólni.

ELSŐ RÉSZ.

A z E g y e z é s e k r ő l.

ELSŐ ÉRTEKEZÉS.

A z E g y e z é s e k r ő l á l t a l j á n o s a n.

2. §.

A z E g y e z é s n e k e s m é r e t e.

Egyezésen vagy Kötésen (Contractus,
Conventio, Pactum) egy Személynek másik által el-

fogadott Ígérete értetődik. — Mondám elfogadott ígérete; mert hogy valamely önként felvett Köteleztetés, melyet az Egyezésnek szülni kell, értetődjék, kettő szükséges. Először, hogy az egyik Félnek akaratja légyen a' másiknak valamit adni, vagy annak javára tenni, vagy nem tenni, mire egyébként nem köteleztetett volna; a' mit Íg é r e t n e k hívunk. Másodszor pedig, hogy viszont a' másik Félnek akaratja légyen az Ígéretből reája nézve szülemő Just általvenni; a' mit Íg é r e t e l f o g a d á s n a k nevezünk. Tudniillik mivelhogy senkit valamely Jusnak megszerzésére, melyet természeti szoros kötelessége meg nem kíván, nem kényszeríthetünk; ha ígéretünket a' másik Fél el nem fogadja, irántavaló tökéletes Köteleztetésünk nem értetődik.

3. §.

Az Egyezések Megkívántatóságainak esmérők, és külömbfélések.

Az Egyezésnek Megkívántatóságai által mindazok értetődnek: a' mik az Egyezés tökéletes állapotra jutásához, és teljes foganatosságához szükségesek. Több rendbéliekre oszlanak pedig ezen Megkívántatóságok. Tudniillik némelyek szükségesek, vagy is az Egyező Feleknek kényöktől nem függők, mellyek az Egyezéseknek természeteikből vagy Hazánk Törvényeinek rendelkezéseiből értetődnek, némelyek pedig k é n y s z e r é n t v a l ó k, mellyeket az Egyező Felek szabad akaratl egymás között megállapítottak. A' s z ü k s é g e s e k ismét némelyek mindennemű Egyezésre kiterjednek, némelyek az Egyezésnek egyik vagy másik főbb nemét, némelyek végre csak bizonyos fajtáját illetik. Azomban ezen Értekezésben, mivelhogy itt az Egyezésekről csak általánosan vagyunk szó, egyedül az olyan Megkívántatóságokról fogok szólni,

mellyek mindennemű Egyezéshez egyaránt, vagy legfellyebb annak valamelly egész főbb neméhez tartoznak. Sőt ezek közül is csak a' szükségesek, mint-hogy egyedül csak ezek vagynak teljesen meghatározva, leendenek előterjesztésemnek tárgyai.

4. §.

A' mindennemű Egyezéseket egyaránt illető Megkívántatóságok.

A' mindennemű Egyezéseket egyaránt illető, 's általánosan szükséges Megkívántatóságok e' következők:

I. Hogy az Egyezésnek tárgya lehetséges legyen, mellyet t. i. mint testi erejére, mint erkölcsi tehetségére nézve az egyik Fél ugyan ígérhessen, és teljesíthessen, a' másik Fél pedig elfogadhasson; mert a' mi lehetetlen, az iránt Köteleztetés nem szülemelhet. Innen értetődik: hogy mindazok, mellyeknek teljesíttetésök testi erejinket felülhaladja, vagy a' mellyeket Isteni vagy Hazai Törvények tilalmaznak, p. o. az elkövetendő Gonosztettek, Egyezéseknek tárgyaik nem lehetnek. Innen értetődik az is: hogy az Ígérőnek azon Jusra nézve, mellyet Egyezés által általszállít, vagy a' mellről az által lemond, a' felvett czím alatt rendelhető tehetséggel bírnia kell; másként az Egyezés akkor ugyan, ha az Ígérő az Egyezésnek tárgyaúl vett Jussal a' felvett czím alatt semmi esetben sem rendelhet, teljesen fogatlan, 's félretétethető, akkor pedig, ha azzal némelly esetekben rendelhet, megerőtleníthető lészen. Ezeket bizonyítják a' H. T. I. R. 58dik, 59dik, 126dik, 's 127dik Szakaszainak, az 1723diki Törv. 47dik Cikkelyének, 's több más Törvényeinknek értelmeik. Innen végre értetődik az is: hogy az Elfogadó Félnek Törvényeink szerént alkalmasnak kell lennie arra, hogy az Egyezésnek tárgyaúl vett Igazsággal bírhasson, vagy ha valamelly Jusról való

lemondás volna az Egyezésnek tárgya, reája nézve azon Jus elengedtetessék.

II. Hogy az Egyező Feleknek akaratjaik ugyanazon egy dologban, s tárgyban egyesüljenek; mert, a' mint már fellyebb megmutatám, Egyezést se az Igéret maga, se az Elfogadás maga nem szül, hanem ahoz mind a' kettő egyesülve szükséges. Háromféle lehet pedig az akaratoknak egyesülésök: Consensus, nyilván, azaz írással vagy szóval kifejezett, tettekből esmértethető, és gyanítható, melly t. i. a' természeti igazságnak, és kötelességnek Szabásaiból értetődik. Millyen Szabások e' következendők: Senkiről sem lehet feltenni, hogy másnak kárával gazdagulni akarjon. A' ki minnek hasznát húzza, viselni kell annak terhét is. Kiki megegyezni gyaníttatik abba, a' mi nekik hasznos, vagy éppen szükséges.

Már mivelhogy az Egyező Felek akaratjaiknak egyesülésök egyik fő megkívántatósága mindennemű Egyezésnek, önként értetődik: hogy minden Egyezéstől mindazoknak távol kell lenniük, mellyek az akaratot kirekesztik, vagy megszorítják. Ilyenek pediglen az igazságtalan erőszak, vagy ijesztés, a' csalárd környülvétetés, és a' tévelyedés. Mellyeknek foganatjaikról e' következendőket szükség megjegyezni:

Az igazságtalan erőszak, — melly által testi erő által véghezvitt olyan kényszerítés értetődik, mellyhez a' Kényszerítőnek Jussa nem volt, — vagy alkora volt, mellynek a' kényszerítettett Fél éppen ellent nem állhatott, vagy pedig olyan, mellyett meggyőzhetett volna. Az első esetben, mivel általa az egyik Félnak akaratja egészen kizáratott, az akaratoknak egyesülésök nélkül pedig Egyezés nem is értetődik, az egész Szerződés teljesen fogatlan, és félretétethető. Ezt bizonyítják Mátyás III. Törv. 26dik, az 1536diki Törv. 59dik, az 1542di-

ki Pozsonyi Törv. 40dik, az 1687diki Törv. 13dik, és az 1715diki Törv. 53dik Czikkelyeik is. A' másodikban, mivelhogy az akarat egészen el nem törültetett, hanem csak annak szabad egyesítése megnehezítettett, az Egyezés teljesen nem foganatlan, hanem csak megerőtleníttethető. Ezt bizonyítja az 1715diki Törv. 53dik Czikkelyének értelme is, melly az igazságtalan erőszak vagy ijesztés, 's álnok környülvétetés által szerződött Egyezéseket néha félretétethetőknek, néha pedig megerőtleníttethetőknek rendeli. — Ha az erőszak igazságos volna, mivel a' Köteleztetés Egyezés nélkül is meglévén, a' kényszerítettett Fél az által semmi sérelmet sem szenved, az Egyezés fogamatosságának semmit sem árt.

Az igazságtalan ijesztés, — mellyen valamelly rosszszaal való olyan fenyegetést értünk, mellyre a' Fenyegetőnek Igaza nem volt, — tetemesre és csekélyre szokott különböztetni. Tetemessé pedig vagy csekélylé teszi az ijesztést a' fenyegetődző rosszsznak nagysága vagy csekélysége, annak közel, vagy távullétte, 's bizonyos vagy bizonytalansága, végre a' Fenyegetőnek durva vagy kegyes természete. — Már a' tetemes ijesztés, a' mint a' másik Egyező Felet vagy éppen elkábította, vagy pedig csak akaratjának szabadságát megszorítá, úgy vagy félretétethetővé, vagy pedig csak megerőtleníttethetővé teszi az Egyezést. Bizonyítja ezt a' fellyebb előladott 1715diki Törv. 53dik Czikkelyének értelme. A' csekély ijesztés, mivel könnyen megvettethető, tekintetbe vétetni nem szokott. — Hogy az igazságos ijesztés az Egyezés fogamatosságának nem árt, fellyebb az igazságos erőszakról előterjesztett okból kitetszik.

A' család környülvétetés, dolus, mellyen a' másnak kárára és sérelmére célzó álnokságot értjük, vagy magát az Egyezés tárgyának állatját, vagy pedig csak annak minémüségeit, vagy

mennyiségét illeti. Az első esetben az Egyezés félretétethető; mert a' dolgot annak állatja teszi, következképpen az az iránt megcsalatott Félnek akarata a' másik Félével egy tárgyban éppen nem egyesül, már pedig az akaratoknak egy tárgyban való egyesülésök nélkül Egyezés nem értetődik. Hasonlóképpen félretétethető az Egyezés még akkor is, midőn az álnok környülvétetés a' tárgynak olyan minéműségét érdekli; mellyhez akaratjának egyesítését a' megcsalatott Fél kirekesztőleg kötötte. Tudniillik másféle minéműségű tárgyra nézve akaratjának egyesítését megtagadván, a' Feleknek akaratjaik egy tárgyban ismét nem egyesülnek. — Ellenben ha a' megcsalattatás a' tárgynak mennyisége, vagy másféle minéműsége iránt történt; mivel az akarat, és annak egyesülése egészen el nem törültetett, az Egyezés teljesen nem fogamatlan, hanem a' kártvallott Fél csak annak megerőtlenítését kérheti. Ezt bizonyítja a' dolognak természetétől ismét a' fellyebb kijelelt 1715diki Törv. 53dik Czikkelyének értelme.

A' tévelyedés, error, vagy is esméletünknek valóságtól való különbözése, az Egyezésekben többnyire ugyan a' másik Egyező Fél álnokságának szüleménye, és akkor a' tévelyedésre nézve mindazoknak helyök vagyon, a' miket az álnokságról mondtam; néha mindazonáltal az egyik Egyező Fél a' másiknak álnoksága nélkül, sőt néha mind a' kettő is tévelyedésben lehet. Ezen esetben, ha a' tévelyedés az Egyezésnek fajtájára nézve történt, p. o. ha az egyik Fél Jószágát kölcsön adni, a' másik pedig azt magának ajándékol venni gondolta, vagy ha a' tárgynak állatját magát, vagy olyan minéműségét illette, mellyhez az akaratnak egyesítése nevezetszerént, és kirekesztőleg csatolva vala, minthogy az egyesülő akaratnak nem léte végett Egyezés nem értetődik, az egész Szerződés fogamatlan, 's félretétethető. Más esetekben mindazonáltal, tudniillik

ha a' tévelyedés a' tárgynak másféle minéműségére, vagy mennyiségére nézve történt, mivelhogy az Egyező Feleknek akaratjaik egy tárgyban, a' mi az Egyezés megléttének értelméhez elégséges, egysültek, és azonfelül a' tévelyedést a' másik Fél tettének tulajdonítani nem lehet; az Egyezés foganatos, és semmiképpen meg nem döntethető. Azomban, ha a' másik Fél a' tévelyedés által gazdagabbá vált volna, mivelhogy a' természeti igazság meg nem engedi, hogy valaki másnak kárán annak egyetértése nélkül boldoguljon, a' kárt vallott Egyező Fél kárának megtérítését a' H. T. Előlj. 5dik Szakaszának értelme szerént is kívánhatja.

5. §.

Az Egyezésnek egyik vagy másik főbb nemét külön illető Megkívántatóságok.

Különös Megkívántatóságaikra nézve e' következendő nemekre osztathatnak az Egyezések:

I. Valóságos, és gyaníttató Egyezésekre, Contractus veri, et quasi Contractus. — Valóságos Egyezéseknek neveztetnek, mellyek az Egyező Feleknek írás, szó, vagy tett által kinyilatkoztatott egyetértésen, gyaníttatóknak pedig, mellyek, legalább egy részről, a' természeti igazság, vagy köteleztetés Szabásaiból érthető egyetértésen épülnek. Megkívántatóságaikra nézve e' következendőkben különböznek:

1ször) A' valóságos Egyezésekben, mivelhogy kinyilatkoztatott egyetértésen épülnek, mind a' két Egyező Félnak józan észszel, és akaratja kijelentésére alkalmas érzékekkel bírónak, végre a' H. T. I. R. 111dik, és 126dik Szakaszának értelme szerént legalább törvényes korúnak, sőt hogy szabadon tett megegyezését önnön sérelmének, és károsodásának színe alatt meg ne másolhassa, 's fel ne dönthesse, a' H. T. I. R. 128dik Szakasza szerént

éppen emberkorúnak kell lennie; mellyek a' gyarmattartó Egyezésekben, minthogy az itten kijelölt tulajdonságokkal Szűkölködőknek egyetértésüket is lehet a' természeti Törvényből következtetni, legalább az egyik Egyező Félre nézve, nem szükségesek.

2szor) Mivel a' valóságos Egyezésekben a' Feleknek egyetértésök csupán az akaratnak kinyilatkoztatásából értetődik; ugyanazért azokban az akarat kijelentésének komolynak, nem tréfásnak, tárgyára nézve eléggé meghatározottnak, és világosan kifejezettnek kell lennie. Végtére

3szor) Mivel a' valóságos akarat a' dolognak tökéletes értelme nélkül nem értetődik; ugyanazért a' valóságos Egyezésekben, ha az Egyező Felek az Egyezésnek természetét nem értenék, vagy az egyik Fél a' másiktak nyelvét nem tudná, szükséges a' dolgot nekik világosan megmagyarázni; másként az Egyezés, az 1687diki Törv. 13dik Czikelyének erejéből is, teljesen fogantlan, és félretethető.

A' valóságos Egyezéseknek itten előadott Megkívántatóságaik azoknak minden alnemeiket, következésképpen mint a' szóbeli, mint az írásbeli Egyezéseket illetik. Azomban az írásbeliieknek ezeken kívül vagynak még némely tulajdon külső Megkívántatóságaik is, mellyek ismét több rendbéliekre oszlanak, némelylek t. i. mindennemű írásbeli Egyezéseket, némelylek csak a' Hiteles Helyek vagy Személyek előtt köttettek, némelylek végre azoknak csupán csak egyik vagy másik fajta-jokat illetik. Ezen utolsókról a' jövő Ertekezésekben minden Egyezésnél különösen fogok emlékezni, itten csak a' két első rendbélieket terjesztem elő.

A' mindennemű írásbeli Egyezéseket egyaránt illető külső Megkívántatóságok ezek:

1szor) Hogy az Egyező Feleknek neveik, és

más megkülömböztető tulajdonaik világosan kijel-
tessenek; hogy kik legyenek az Egyező Felek, arról
semmi gyökeres kétség se támadhasson.

2szor) Hogy az Egyezésnek tárgya, és pontjai
környülállásosan előadassanak, a' dolognak mivel-
tához képest a' tárgynak minéműségét, mennyisé-
gét, 's helyheztesését is pontosan meghatározván.

3szor) Hogy azon esetben, ha az Egyezés egyik
vagy másik Résznek eszméretlen nyelven volna fel-
tétve, nekie környülállásosan 's pontonként megma-
gyaráztassék. Ezt az 1687-diki Törv. 13dik Czikke-
lye az Egyezésnek semmisége alatt parancsolja.

4szer) Hogy a' dolognak velejét érdeklő sza-
vaktól minden vakarás, igazítás, törülés, újítás,
's közbenszúrás távul legyen, és ha valami ezek kö-
zül történt volna, az Aláírók azt hitelesen meg-
mérjék.

5ször) Hogy az Egyező Levél kiadatása Helyé-
nek, és idejének feljegyzése mellett az Egyező Fe-
lek által aláíratassék. Némellyekben, a' hol t.i. azt
valamelly különös Törvényrendelet megkívánja, a'
pecsétnek mellé nyomása is szükséges.

6szor) Hogy a' több ívekből álló Egyező Levél-
len egy szakadatlan zsinór húzattassék keresztül, 's
annak végei pecsét alá rejtessenek. Ezeknek szüksé-
göket, mint a' józan okosság, mint pedig a' H. T.
II. R. 17dik Szakaszának értelme bizonyítja. Azom-
ban ha az írásbatételt valamelly Egyezésnek erejé-
hez se a' Törvény, se a' Feleknek különös rende-
sők meg nem kívánja, az itten előszámlált külső
Megkívántatóságoknak fogatkozások magában az
Egyezést meg nem fogantlanítja, hanem egyedül
csak azt teszi; hogy az Egyező Levél az Egyezés va-
lóságának és pontjainak bízonyításokra elégtelen.

A' Hiteles Helyek vagy Személyek előtt kötött
Egyezéseknek különös külső Megkívántatóságaik pe-
dig abban állanak:

1ször) Hogy olyan Hiteles Hely vagy Személy előtt köttessenek; melly azon Egyezés Bévállásának elfogadására törvényes Hatalommal bír.

2szor) Hogy mindazon Személyek, kik az Egyezésben Köteleztetést magokra vállálnak, magok, vagy Teljes Hatalmú Bíztoassaik által a' Hiteles Személy, vagy Hely, vagy ennek Kiküldöttjei előtt jelenlétén egyetértésüket előszóval kinyilatkoztassák, következésképpen a' Hiteles Hely vagy Személy tulajdon tudományából, nem pedig másnak valakinek előadásából adjon az Egyezésről bizonyosságot.

3szor) Hogy az Egyező Levélben a' tanúságot tévő Hiteles Hely vagy Személy világosan kijelentessék.

4szer) Hogy ugyanazon Helynek vagy Személynek hiteles pecsétje, és szokott módra tett aláírása az Oklevélhez járuljon. — Mind ezeket bizonyítja a' H. T. II. R. 17dik Szakaszának, és az 1723diki Törv. 39dik Czikkelyének értelme. — Ha ezekben hiányosság történnék, az Egyezés Hiteles Hely vagy Személy előtt tett Egyezésnek foganatosságával nem bír, 's annak tanúságával az Egyező Felek magokat nem védelmezhetik.

Végremivel a' valóságos Egyezések vagy Fő, 's önnön magokban megálló Egyezések, vagy pedig Mellék, vagy is olyan Egyezések lehetnek, mellyek a' Fő Egyezésben felvállalt Köteleztetés bételjesítésének nagyobb bátorsága miatt köttetnek, vagy a' mellyek által azon Köteleztetésre nézve valamelly változás történik; a' Mellékegyezésekre nézve szükséges még azt megjegyezni: hogy ezeknek foganatosságokhoz, minthogy a' H. T. II. R. 52dik Szakaszának értelme szerint a' Fő Egyezésnek természetét követik, másfelé Egyezéseknek Megkívántatóságai kontúl különösen még az is szükséges; hogy a' Fő Egyezés, mellyhez járulnak, törvényes erejű legyen. Kivévén mindazonáltal azon egy esetet,

ha a' Mellékegyezés nem a' Fő Kötelezővel, hanem mással volna kötötve, és a' Fő Köteleztetés nem valamelly rendszerént való Megkívántatóságnak fogyatozása végett, hanem a' Kötelezőnek különös személyes alkalmatlansága, p. o. törvénytelen kora miatt volna sikertelen, vagy erőtelen. Ezen esetben t. i. mivelhogy a' Fő Köteleztetés erőtlenségének okát a' Mellékegyezésnek Szerzője magára nem alkalmaztathatja; ugyanazért annak erőtlenségével magát nem is védelmezheti.

II. Megkívántatóságaiknak különbözésekre nézve továbbá felosztathatnak az Egyezések ingyenesekre, gratuiti, és terhesekre, onerosi, vagy egy oldalúakra, és két oldalúakra, a' mint t. i. az Egyezés által ingyen, vagy pedig valamelly teher, vagy is viszontvaló adás, tétel, vagy tűrés iránt ígértetik valami. E' következőkben különböznek pedig Megkívántatóságaikra nézve:

1ször) Az ingyenesekben csak az egyik Fél tézzen ígéretet, mellyet a' másik Fél minden viszontvaló ígéret nélkül elfogad; a' terhesekben pedig szükség mind a' két Egyező Félnek mint ígéretet, mint Elfogadást tenni.

2ször) Az ingyenesekben az Ígérőnek az Elfogadó Fél irántvaló indulatja, vagy hozzávaló helyheztetése, 's emennek személyes környülményei, a' terhesekben pedig a' viszontvaló adás, tétel, vagy tűrés szolgálnak talpkövéül, 's indító okul.

3ször) Mivel a' terhes Egyezésekben, természetüket tekintvén, ingyen semmi sem adatik, ugyanazért azoknak, a' miket az Egyező Felek egymásnak adnak, 's ígérnek, egyenlő értékűeknek kell lenniük. Az értékeknek meghatározások mindazonáltal rendszerént, t. i. ha csak a' Törvény az iránt nyilván kivételt nem tenne, az Egyező Feleknek szabad alkudozásoktól függ. Végre

III. Különböző Megkívántatóságaira nézve az Egyezések még felosztathatnak olyakra, melyekhez valamely megszorítás, és ismét olyakra, melyekhez semmi megszorítás sincsen kapcsolva. Abban különböznek pedig egymástól; hogy a' megszorítással kötött Egyezéseknek tökéletességökhöz, és foganatosságokhoz a' másféle Egyezéseknek Megkívántatóságaihoz az is szükséges, hogy megtörténjék az, a' mit a' hozzájuk kapcsolt megszorításnak természete kíván. — Kétféleképpen történhet pedig a' megszorítás, úgymint valamely lehetséges czélnek vagy feltételnek Egyezéshez való csatolása által. Mondám: lehetséges czélnek vagy feltételnek; mert a' ki valamit lehetetlen czél vagy feltétel alatt ígér, vagy eszén nincsen, vagy pedig tréfál, következésképpen a' fellyebb mondottak szerint tette Egyezésnek nem tartathatik. Egyedül csak a' Házassági Egyezésre nézve vagy on ez iránt, a' mint az I. Könyv II. Részének Iső Értekezésében megjegyeztem, az Egyházi Törvények szerint kivétel. — Már

Ha a' megszorítás valamely lehetséges czélnek Egyezéshez adása által történt, p. o. ha ki valakinek ezer aranyat ígért ajándéknak azon czélra, hogy valamely Tartományt öszvejárván annak ritkaságait feljegyezze; az Egyezésnek erejéhez a' megszorítás tekintetéből más nem kívántatik; mintsem hogy az Ígéretet elfogadó Fél a' czélnek kielégíttetését fogadja; másképpen az Elfogadónak tehetetlensége, vagy is a' czél eléréséhez szükséges eszközöknek fogyatkozásai miatt az Ígérőnek szándéka nem teljesedhetne.

A' mi pedig a' lehetséges feltételeket, conditiones, melyek által valamely jövőendő bizonytalan, de lehetséges körülállás értetődik, melytől az Egyező Felek akarajokat felfüggesztik, illeti: ezek különböfélék lehetnek, t. i. vagy természet-

tiék, melyek az Egyezésnek törvényes természetéből önként értetődnek, vagy kényszerentiek, melyeket csupán az Egyező Felek szabad kényökből ragasztottak az Egyezéshez; továbbá vagy olyak, melyeknek kielégítettésök a' másik Egyező Félnak tehetségében áll, vagy olyak, melyeknek teljesedésök, legalább egy részént, csupa esettől függ; végre vagy olyak, melyek valamely cselekedetnek tételét, vagy akarattól nem függő körülállásnak megtörténését, vagy pedig olyak, melyek valamely cselekedetnek elhagyását, vagy akarattól nem függő körülállásnak elmaradását kívánják. — Már a' feltétel alatt kötött Egyezéseknek tökéletességökhöz, 's foganatosságokhoz, Mátyás VI. Törv. 17dik, és Úlászló I. Törv. 38dik Czikkelyének értelmé szerint is, általjában az kívántatik meg: hogy a' feltétel bételjesedjék. Mondám még is á l t a l j á b a n: mert azon esetben, ha valamely cselekedetnek elhagyása tételnek feltételül, és az idő meg nem határozatnék, az Egyezésnek tökéletes állapotra jutásához más nem szükséges: mintsem azon cselekedet elhagyásának fogadása; minthogy másképpen a' feltétel megtartására köteles Egyező Fél éltében az Egyezés foganatra nem jöhetne; a' mit hogy az Ígérő Fél akart legyen, kivévén ha azt nyilván kifejezte volna, fel nem tehetni.

6. §.

Az Egyezéseknek foganatjaik.

Az Egyezéseknek foganatjaik vagy közösök vagy különösök, azaz mindegyik Egyezést különkülön illetők. A' közösök, melyeknek előterjesztetésök ide tartozik, ismét kétfélék: némellyek mint az ingyenes, mint a' terhes Egyezésekre, némellyek pedig csak a' terhesekre terjednek ki.

Az Egyezéseknek azon közös foganatjaik, mel-

Ilyek mint az ingyenes, mint a' terhes Egyezésekre kiterjednek, e' következendőkben állanak:

1ször) Minden törvényesen született Egyezés, mihelyest tökéletes állapotra jött, *) mint a' dolognak természete, mint pedig Hazánk Törvényeinek, úgymint Mátyás VI. Törv. 17dik, és Ulászló I. Törv. 58dik Czikkelyeiknek értelmök szerint, az Ígérőre nézve ugyan az Ígéret bételjesítésére **) szoros köteleztetést, az Elfogadó Félre nézve pedig az Ígéretnek követeléséhez fogatos Just szül. Az emberkort nem ért Személyekre nézve mindazonáltal azt szükséges lévén megjegyezni; hogy ezek a' H. T. I. R. 128dik Szakaszának erejével egyetértésöket az emberkor eljöttének előtte valamelly Köz Hitelességű Hely vagy Személy előtt visszazavehetik, 's ezt megtévén Egyezéseiket, ha nekik károsok volnának, megérőltleníthetik. Lásd erről az Iső Könyv Bévezetésének 44dik §át. — És pedig az Ígéretet bételjesíteni,

*) Sőt a' törvényesen született Egyezés még akkor is, ha valamelly hozzáragasztott megszorítás végett még tökéletes állapotra nem jött, szül az Ígérő Félre nézve némelly Köteleztetést; mellynek erejéből t. i. ez többé Ígéretét kényje szerint vissza nem húzhatja, hanem megvárni tartozik, míglen az, mit a' megszorításnak természete kíván, megtörténjék, vagy annak meg nem történése bébizonyodjék.

**) Az Ígéretnek bételjesítése, a' tárgynak különbözöléséhez képest, az ígért cselekedetnek tétele, az elhagyandó tetteinek nem tétele, az általengedett Jus gyakorlásának megengedése, a' testtel bíró Jóságokra nézve pedig az Általadás, Traditio, vagy is az Ígérőnek olyan tette által megyen véghez, mellyel az Ígéretet elfogadó Fél a' Jóságnak birtokába helyezhetik. Külömbféle lehet pedig az Általadás, úgymint: valóságos, realis, melly az ingó Jóságokban kézbeadás, az ingatlanokban bévezetés által történik, ábrázoltató, symbolica, ha a' Jóságnak jele, p. o. a' házának kulcsa által adatik, megszűről való, longa manu, ha a' Jóság távulról kijellettetvén, Általadása szóval kinyilatkoztatik, végre képzeltető, vagy is rövideden történő, brevi manu, ha valamelly Jóság, mellyet az Elfogadó Fél valamelly szín alatt már bír, más cím alatt nála hagyatik.

ha az Egyezésnek tárgya személyes munka volna, mivelhogy az Egyezésnek indító okul az Ígérőnek személyes tulajdonságai szolgáltak, önnön maga a' Kötelező tartozik, a' Vagyont érdeklő Egyezésekben mindazonáltal köteleességét más által is szabadon teljesítheti.

A' mi már az Egyezésből származó Jusnak minőségét illeti: Ez a' Jus, ha az Egyezésnek tárgya valamely jövőendő tett, vagy tettől való megtartóztatás volna, mivelhogy a' Kötelezés csupán a' Kötelezőnek Személyét érdekli, csak Személyi, vagy is olyan Jus, (ius personale) melyből Kereset csak a' magát kötelező Személy ellen származik. Sőt akkor is hasonlóképpen csak Személyi az Egyezésből származó Jus; ha az Egyezésnek Vagyon ugyan, de nem mindenképpen, hanem csak általjában meghatározott Vagyon, p. o. száz mérő búza, a' tárgya. Tudniillik mivel az Ígérő Fél az adandó Jóság mindenképpen való kijelelésének Jussát még magának fenntartotta, az Ígéretet elfogadó Félnak kijelelés előtt nevezet szerint se erre se amarra a' Jóságra bizonyos Jussa nincsen. Ellenben ha az Egyezésnek valamely mindenképpen meghatározott Jóság a' tárgya, mivelhogy az Ígérő a' Jóságot így meghatározván, és magának az Egyezés által ígért Jus iránt semmi Igazságot fenn nem tartván, azon Jusról azon Jóságra nézve teljesen lemondott, és azt az Elfogadóra tökéletesen átszállította; az Elfogadó Félnak Egyezésből származó Jussa nem valamely általános, hanem bizonyos Jóságot terhelő, vagy is valóságos Vagyon i Jus, jus reale, azaz olyan Jus, melyet nem csak a' Kötelező ellen, hanem azon Jóságnak akármely Birtokosa ellen is követelhet.

II. Ha az Egyező Felek az Egyezésnek tárgyára nézve egymást megkárosították volna, mivelhogy Kötelezetésciknek teljesen eleget tenni tartoznak,

köteles mindegyik Fél azon kárt, melyet az Egyezés tárgyára nézve okozott, Ellenfelének megtéríteni; de mindazonáltal az ingyenes és terhes Egyezések között azon különbséggel: hogy a' terhes Egyezésekben mindegyik Fél mindazon károkat kipótolni egyaránt tartozik, melyeket egy szorgalmas házi gazdához illő gondoskodásnak elmulasztása által okozott; ezt kívánván a' kölcsönös tartozásoknak ezen Egyezéseknek természetökből folyó egyenlőségek. Ellenben az ingyenes Egyezésekben a' jótévő Fél, mivel jótévőségéért senkinek keménységet szenvednie nem kell, Ellenfelének csak a' szántszándékkal vagy szerfelett való gondatlansága által okozott károkat, emez pedig Jótévőjének, az iránta köteles háládatossága, következtetésképpen rendkívülvaló Köteleztetés végett, a' legkisebb vigyázatlanságból származottakat is tartozik megtéríteni.

A' terhes Egyezéseknek tulajdon vagyis olyan fogamatjok, mely az ingyenesekre ki nem terjed, abban áll, hogy ezen Egyezések kölcsönös Szavatosságot szűnnek; melynek erejével egyik Fél másikat a' reá általszállított Jusban megtartani, és ha abból valamelly ő neki tulajdonítható ok miatt kiesnék, annak kárát kipótolni köteleztetik. Tudniillik a' terhes Egyezéseknek természetök az Egyezés tárgyainak egyenlőségeket kívánja; mely az ilyen esetben fogatkozást szenvedne, ha a' Just általszállító Fél Szavatossággal nem tartoznék. — Azomban ha az elvesztett Jusnak értéke nagyobb volna, mintsem a' mennyiért azt az általszállító Fél által engedte; mivelhogy az Egyezés csak a' tárgyaknak általa meghatározott értékekre nézve tartathatik terhesnek, az általszállító Fél az Egyezésben meghatározott értéknek megtérítésénél többre nem szoríttathatik. Így ítélt a' Kir. Kúria is a' Szavatosságról a' 7dik Vég-

zésben. — A' Szavatosság természetének bővebb fejtegetését lásd a' IVdik Könyvben.

Itten még két kérdés adja magát elő, t. i. Vallyon az Ígérőnek Köteleztetése Örökösseire általszáll e', vagy nem? és Vallyon az Ígérő az Elfogadó Félnek Örökösseire nézve is köteleztetve légyen?

Az első kérdésnek megfejtéséhez szükséges megkülönböztetni, vallyon személyes tett, vagy tett elhagyás e' tárgya az Egyezésnek, vagy pedig valamelly ingó vagy ingatlan Jóságadás? Az utolsó esetben, mivel a' H. T. I. R. 82dik Szakasza szerint az Örökösödés teherrel jár, és az ilyen Ígéretnek bételjesítése az Örökséget érdekli; az Ígérőnek Köteleztetése annak Örökösseire is általszáll. Ellenben ha az Egyezésnek valamelly személyes tett, vagy tettől való megtartóztatás volna tárgya; mivel Személyet érdeklő a' Köteleztetés, a' személyes Köteleztetéseket pedig a' halál eltörli, az Ígérőnek Köteleztetése Örökösseire nem terjed, azon esetet kivéven; ha az Ígérő Örököszeit is nyilván lekötelezte volna, és akkor is csak úgy, ha az ilyen lekötelezésre törvényes tehetséggel bírt. Innen értődik, p. o. hogy ha valaki ingatlan nemes Jóságát magányos pecsét alatt örökösen eladván, magát ezen Eladásnak valamelly Köz Hitelességű Hely előtt való Bévallására lekötelezte volna, a' nélkül mindazonáltal, hogy ezen Köteleztetést Örökösseire kiterjesztené; ezek a' Bévallásra nem kényszeríthetnek. Így ítél a' Kir. Kúria is a' Vármegye előtt folyó Zalogos Perekről a' 7dik Végzésben.

A' mi a' második kérdést illeti: erre nézve szükség megkülönböztetni, vallyon az Elfogadó Félnek valamelly különös tulajdonsága volt e' az Egyezésnek talpköve, 's eszközölő oka, vagy nem? Az első esetben az Ígérő az Elfogadó Félnek Örökösseire nézve köteleztetve nincsen; minthogy a' személyes tu-

lajdonságok halál által megszűnvn, az Egyezésnek talpköve, következésképpen az Egyezésnek fogana-
tossága is megszűnt. Ellenben a' második esetben,
mivel az Örökösre annak, kinek Javaiban örökösö-
dik, mindennemű Jussai, azokat egyedül, mellyek
annak személyes tulajdonságaihoz voltak kapcsolva,
kivévn, általszállanak; az Ígérő Fél, ha csak Ígé-
retét az Elfogadónak Személyére nyilván nem szo-
rította volna, annak Örököseire nézve is köteleztetve
vayon.

7. §.

Äz Egyezésböl száulemlő Köteleztetés megerősíté-
sének módjai.

Az Egyezésböl száulemlő Köteleztetés megerősí-
tésének e' következendők a' módjai:

1ször) A' Foglalóadás, Arrha, melly az
Egyezés tökéletes állapotra jöttének bizonyosságul,
rendszerént kész pénzben, akkor tüstént adatik. A'
Foglalónak az a' természete; hogy azt az Adó Fél
ugyan elveszti, az Elfogadó Fél pedig kétszeresen
viszsaadni tartozik, ha az Egyezéstől eláll; a' mi-
nek mindazonáltal, az Eljegyzési Egyezést (Sponsa-
lia) kivévén, másképpen helye nincsen, mintsem
ha azt valahol a' megye vagy helybéli különös bé-
vett Szokás megengedi. És ezen esetben a' Foglaló
különösen B á n a t p é n z n e k szokott neveztetni.

2ször) A z E s k ü v é s. Ezen erősítés módjának
az a' foganatossága; hogy az Egyezésnek álnok meg-
szegése, az Ígéretteljesítésre való kényszerítettésen-
túl, a' H. T. II. R. 30dik Szakaszának értelme sze-
rént, a' Hitszegésnek büntetését is maga után vonza.

3ször) A' Kötésbéli Büntetés, Poena
Vincularis, vagy is ha az Egyező Felek magokra
pénzbéli vagy másféle büntetést rendelnek azon eset-
re; ha az Egyezésnek pontjait meg nem tartanák. —
A' Kötésbéli Büntetésnek az a' természete; hogy ha

valamellyik Fél az Egyezést megszegné, a' másik Félnek kérésére Mátyás VI. Törv. 17dik, és Úlászló I. Törv. 38dik Czikkelyének erejével Törvénynek útján nem csak Köteleztetésének teljesítésébe, hanem az Egyezés által meghatározott büntetésbe is marasztaltatik.

Azomban, a' miket itten az Egyezési Köteleztetés megerősítése módjainak foganaatjaikról mondotam, mindazok csak azt az esetet illetik: ha valamellyik Egyező Fél az Egyezést önnön hatalmából megszegi; ellenben ha magát az Egyezés által megsérteteltnek vélvén, sérelmének megorvoslását Törvénynek útján keresné, az Egyezés ellen való illyetén kikelésé miatt ötet semminémű baj, vagy büntetés sem érheti. Tudniillik mivelhogy a' természeti örök igazsággal meg nem fér, hogy a' kik sérelmes Egyezésekre törvénytelenül vétettek, azok előtt Kötésbéli Büntetések, 's más efféle módok által sérelmöknek megorvosolhatása is elzárattassék, vagy megnehezítessék; ugyanazért kinekkinek szabadnak kell lenni, hogy Igazait Törvénynek útján büntetetlenül kereshesse. Így ítélt a' K. Kúria is a' Kötésbéli Büntetést kereső Perről az 1ső, 2dik, és 3dik, a' sérelmes Örökvallást erőtlennítettő Perről a' 8dik, 's a' Zálog feltételeit erőtlennítettő Perről a' 2dik Végzésben.

8. §.

Az Egyezésből szülemelő Köteleztetés megszűnésének módjai.

Az Egyezési Köteleztetések általjában kétféleképpen szűnhetnek meg, t. i. a' Tartozásnak kielégítése, és eltörlése által, melly ismét önkénies vagy kéntelen lehet. Mint a' Tartozás kielégítésének, mint eltörlésének több nemei vagynak.

A' Tartozás kielégítésének nemei:

I. A' Tartozásnak valóságos teljesí-

tése, Solutio. Mivelhogy pedig Mátyás VI. Törv. 17dik, és Ulászló I. Törv. 38dik Czikkelye szerint az Egyezés az Egyező Feleknek Törvényül szolgál; a' Tartozásnak valóságos teljesítéséhez e' következendők kívántatnak meg: — 1ször) Hogy a' teljesítésnek ugyanaz légyen a' tárgya, melly az Ígéreté volt vala. Mást annak helyette adni vagy tenni a' másik Egyező Félnek jóváhagyása nélkül nem lehet, kivéven ha a' Tartozást úgy, a' mint ígérve volt, teljesíteni éppen lehetetlen volna. — 2szor) Hogy a' Tartozásnak teljesítése az Egyezés által meghatározott időben, helyen, és mód szerint történjék; másképpen azt a' másik Egyező Fél elfogadni nem köteles. — Valamint pedig a' Tartozásnak helytelenül teendő teljesítését az Ellenfél elfogadni nem köteles; úgy ellenben, ha az annak valóságos rendje és módja szerint történt, azt elfogadni köteleztetik; a' mit ha megtenni nem akar, a' teljesítő Fél mindazonáltal őtet mindazon Jusoknak általengedésekre kényszerítheti, mellyekkel Tartozásának teljesítése iránt bír. Továbbá ha a' dolgnak természete megengedi, t. i. ha a' Tartozásnak ingó Jóság a' tárgya, Ulászló I. Törv. 95dik, az 1609diki Törv. 74dik, és az 1638diki Törv. 31dik Czikkelyének értelme szerint azt bíróiképpen tett megkínálás után Bíróikézhez leteheti.

A' mi már a' Tartozás valóságos teljesítésének foganatjait illeti, e' következendőkben állanak: — 1ször) Azon Tartozás általa tökéletesen megszűnik. — 2szor) Az Ellenfél a' teljesített Tartozással netalán összekapcsolt Viszonköteleztetésére foganatossan szoríttathatik, és végre — 3szor) A' teljesítő Félnek a' megtörtént Tartozásteljesítésről annak tökéletes bátorságára szolgálható Nyugtató Levelet adni, sőt ha a' Kötelező Levél olyan minéműségű volna, mellynek többé semmi törvényes hasznát nem vehet-

né, azt megsemmisíteni, vagy visszaadni is tartozik.

A' mi végre azt a' kérdést érdekli: „Vallyon azon esetben, ha a' Tartozás az Egyezésben meghatározott határidő előtt teljesített, ezen tétel megmásoltathatik e'?” Mivelhogy a' teljesítő Fél a' teljesítésnek tette által az Egyezésből származó kedvezésről, a' mi tehetségében áll, önként lemondott, ha az emberkort már elérte, és Jóságának kormányával bír, tétele tévelyedésnek esetén kívül meg nem másoltathatik.

II. A' kölcsönös Tartozásoknak felváltások. *Compensatio*. Azomban, mivel igazságos Jussaitól senki kényszerül meg nem fosztathatik; ezen felváltásnak az Ellenfél megegyezése nélkül csak akkor lehet helye; ha a' kölcsönös Tartozások egy nembéliek, és egyszersmind teljesítetéseiknek módjára, helyére, és határidejére nézve is tökéletesen megegyeznek.

A' Tartozásnak önkényes eltörlése az Egyezésből származó Jusról való Lemondás által történik; mellynek a' terhes Egyezésekben, mivelhogy az egyik Fél a' másiknak Jussát annak tette, 's megegyezése nélkül el nem törülheti, kölcsönösnek szükség lennie. Ezen Lemondás az ingyenes Egyezésekben Tartozás elengedésének, *Remissio*, a' terhesekben pedig kölcsönös visszaélépésnek, *mutuus dissensus*, nevezetik. — Már hogy a' Lemondás teljes fogamatú legyen, következésképpen a' Köteleztetést megváltozhatatlanul eltörölje, a' Jusnak olyannak szükség lennie; a' melyről való Lemondást a' Törvények nem tilalmazzák. Az mindazonáltal, hogy az Ellenfél a' Lemondásnak Elfogadását világosan kinyilatkoztassa, kivéven ha valamelly felveendő teher iránt történnék, a' Lemondásnak fogamatosságához meg nem kívántatik; úgymint alattomban értetődven az, hogy kiki abban megegyez, a' mi egyedül csak hasznára vagon, és

semminémű terhére sincsen. — Egyébbaránt hogy a' Jusról való akár egy akár két oldalú Lemondásnak világos szavak, 's írás, vagy másként nem magyaráztatható tettek, p. o. a' Kötelező Levélnek megsemmisítése, vagy visszaadása által, kellessék véghezmennie, vagy onnan is nyilván kitetszik; hogy ellentállván a' természeti Köteleztetés kétségbensenkiről okosan feltenni nem lehet, hogy Vagyonait, úgymint tökéltetésének eszközeit, pazarolni akarja. Végre

A' Tartozás kéntelen való eltörlésének e' következők a' nemei:

I. A' köteleztető Személynek halála, de csak a' személyes Köteleztetésekre nézve; azon Köteleztetések ellenben, mellyek a' Kötelező Személynek Vagyonából is kielégíttethetnek, a' H. T. I. R. 82dik Szakaszának értelme szerint is, annak Örököseire is, Örökségöknök erejéig, általszállanak; azon esetet kivévén, ha a' Kötelező Fél Kötelezését nyilván csak életének napjaira szorította volna.

II. Az Ígéretet elfogadó Félnek halála, de ismét nem általjában, hanem a' fellyebb is mondattak szerint csak akkor, ha az Egyezésnek talpköve 's indító oka ezen Félnek személyes tulajdonságai valának.

III. Az Egyezésből származó Jusnak elidősíttetése. Erről lásd a' Ildik Könyv Iső R. IVdik Értekezését.

IV. Az Egyezésből szülemelő Jusnak és Tartozásnak egy Személyben, és pedig tulajdon névvel és állhatatos czím alatt való egyesülése. Ha az egyesülés másképpen történnék, p. o. ha a' Hitelező Adóssát Gyermkeinek Gyámatyjokká rendelné, a' Köteleztetés el nem törültetnék.

V. A' Tartozás határidejének elmúl-

ta, ha a' Köteleztetés csak valamelly bizonyos időre tétetett volna.

VI. A' tartozó Jószágnak megszűnése. Azonban hogy ezen mód által a' Tartozás megszűnjék, e' következők szükségesek. — 1szor) Hogy azon Jószág csupa történetből szűnt legyen meg; mert ha annak megszűnését 's tönkre menetelét a' tartozó Félnek álnoksága, vagy vétkes gondatlansága okozta volna; ez annak értékét megtéríteni tartozik. — 2szor) Hogy a' Jószág mindenestől elveszett, 's megszűnt legyen; mert, ha abból még valami megmaradott, vagy más Jószág szülemlett, a' tartozó Fél a' fennmaradott részt, vagy az abból újonnan szülemlett Jószágot a' követelő Félnek általadni köteles. — 3szor) Hogy azon esethen, ha valamelly mindenképpen meghatározott Jószág volt a' Tartozásnak tárgya, ugyanazon Jószág, ha pedig a' Tartozásnak tárgya csak általánosan vagy is nemére nézve volt meghatározva, a' tartozó Fél Jószágainak azon egész nemők megszűnt legyen. — Mindezek pedig azon az okon épülnek: mert a' tartozó Józágnak megszűnése által azért szűnik meg a' Köteleztetés; mivel a' történetből esett veszedelem, senki tettének sem tulajdoníthatván, annak árt, kinek Jószágát, vagy Jussait érdekli.

VII. Az Egyezésnek megerőtlenítettése, mellynek a' kényszerítés, ijesztés, család környülvétetés, és a' nevendék, jöllehet törvényes, korban tett Egyezésekre nézve a' H. T. I. R. 128dik Szakasa szerint a' sérelem és megkárosodás is, csak hogy a' nevendékkorú Egyező egyetértését emberkorra jötte előtt valamelly Köz Hitelességű Hely vagy Személy előtt visszavonta legyen. Lásd erről az I. Könyvnek 44. §át.

VIII. Az Egyezésnek félretétele, melyre rendes kútfők gyanánt az akaratok egyesülésöknek egész kirekesztése, az Egyezéshez szükséges

törvényes tehetségnek általános hiányossága, és az Egyezés külső Megkívántatóságainak fogyatkozásaik szolgálnak. Végre

IX. Különösen a' terhes Egyezésekre^a nézve a' Tartozás teljesítésének egyik Egyező Fél részéről való elmulasztatása, és a' másik Félnek ezen okból való vissza-
lépése, mellynek mindazonáltal a' Tartozás teljesítésében tétovázó Félnek kölcsönös reáállásán kívül csak akkor lehet helye; ha ezen Igazságot az Egyező Felek magoknak nyilván fenntartották. Így ítelt a' K. Kúria is az Egyezést teljesítettő Perről a 8dik, és a' Perbéli Egyezéseknek erőtlenítettésekről a' 17dik Végzésben.

9. §.

Az Egyezéseket egyaránt illető Perek.

I. Az Egyezésnek teljesítettését sürgető Per. Indítja az egyik Egyező Fél a' másik ellen, ha ez minden törvényes ok nélkül Kötelességet teljesíteni késedelmeskedik. Mikor élhessenek e' Perrel az Egyező Feleknek Örököseik, és mikor légyen annak az Egyező Feleknek Örököseik ellen is helye, 's mikor nem, fellyebb (6. §.) előterjesztetem. — A' Bíróság, ha arról az Egyező Felek rendeltést tettek, az Egyezésben kifejezett Törvényszéket, egyébbként pedig az 1715diki Törv. 28dik, és 1723diki Törv. 50dik Czikkelyének rendelkezéséből Nemesekre nézve a' Kerületi Táblát illeti. Városi Polgárookra nézve valamint más egyébb tárgyakban, úgy ebben is a' Városi Tanács, Jobbágyokra nézve pedig az Uri Szék ítél. — A' Kereseti Levél Mátyás VI. Törv. 17dik, Ulászló I. Törv. 38dik, és az 1723diki Törv. 31dik Czikkelyén épül. — A' Felperes köteles az Egyezésnek valóságát, és ha talán részéről valamelly előre való tett megkívántatnék, annak már megtörtént teljesítettését bém bizonyítani. Az Egyezés valósá-

gának megmutatására a' helyesen készült Egyező Le-
vélnek előterjesztéséntül egyéb semmi sem kíván-
tatik; de ellenben ez az ollyatén Egyezésekben, mel-
lyeknek fogamatosságokhoz Törvényeink az írásba-
tételt megkívánják, okvetetlenül szükséges is; más-
féle Egyezéseknek valóságok mindazonáltal hitelt ér-
demlő Tanúk által is békibizonyíthatatik. — Ebben
a' Perben különös figyelmetessé tételt kíván az: hogy
a' Törvényszéknek magát, a' mennyire csak lehetsé-
ges, az Egyezésnek betűszerént való értelméhez tar-
tani szükség; úgy hogy az Alperest se nagyobb se
más Köteleztetésre ne szorítsa, mintsem a' melyet
világosan magára vállalt; részszerént mivel az Egye-
zési Köteleztetés szabad akarathól származván, az
Egyező Felek többre vagy másra köteleztetteknek
nem tartathatnak, mintsem a' mire magokat nyil-
ván lekötelezték; részszerént mivel az 1723diki Törv.
51dik Czikkelyének 8dik pontja is nyilván azt rende-
li, hogy mint a' Felperesek mint pedig a' Bírák ma-
gokat a' Kötelező Leveleknek tartalmaikhoz alkal-
maztassák. — Innen értetődik: hogy ha valaki az Egye-
zésben magát bizonyos mennyiségű bor vagy ter-
mekadásra kötelezte, és az Egyezésben kijelölt esz-
tendei termés elegendő nem lévén, Kötelességét más
esztendei termésből teljesíteni akarja; az nekie, ha
csak a' termék hiányos nem volna, megengedettik,
és Tartozásának kész pénzben való megváltására nem
szoríthatatik. Így ítelt a' K. Kúria is e' Pernek cím-
je alatt a' 2dik Végzésben. Innen értetődik az is:
hogy ha valaki magát bizonyos számú p. o. száz
aranyra fizetésére kötelezné, de az aranyra nem-
még nem határozná, Kötelességét akármedly
nemű aranypénzben, sőt ha magát arra különösen
nem kötelezte volna, hogy nevezetszerént ugyan-
nyi darab aranyat adni fogna, folyó ezüst pénzben
is, az aranyokat a' Kötelezés idejekor volt becsök-
szerént számlálván, teljesítheti. Az első esetben t. l.

a' Kötelező Fél világosan magát csak annyi arany-
nak, a' másodikban pedig csak annyi arannyal ak-
koron egyetérő summának fizetésére kötelezte. Így
ítélt a' K. Kúria is ugyanezen Pernek czímje alatt az
1ső és 11dik, továbbá a' több Vármegyékben fekvő
Zálogváltásáról a' 3odik Végzésben. — Végre innen
folyik az is: hogy e' Perben a' Felperesnek se az
ígért Jóságnak időközbeli jövedelmei, se a' Per-
nek költségei oda nem ítéltetnek; kivén ha az
Egyező Felek azt az Egyezésben nyilvánosságosan úgy
rendelték volna. Így ítélt a' K. Kúria ismét ezen
Pernek czímje alatt a' 3dik Végzésben.

Egyébbaránt hasznos lészen erről a' Perről
még azt is megjegyezni; hogy ha a' Perben vala-
melly későbbi Egyezés előadattának, melyet a' Fel-
peresnek sérelmével a' másik Egyező Fél ugyanazon
tárgyról valamely harmadik Személlyel kötött; az
ilyen Egyezés tüstént félretétettetik. Kivén egye-
dül azon esetet, ha a' későbbi Egyezés a' Jóság-
nak birtokába való jövetel által foganatba jöven,
gyökeres kétség forogna a' felől, hogy melyik Egye-
zés légyen foganatos, ezen kérdésnek elítélése az
Al-Törvényszékeknek Bírói Hatalmokat felülmúlván.
Így ítélt a' K. Kúria az Egyezést teljesített Perről
a' 9dik, és a' Bíróságról szóló 16dik Végzésben.

II. A' Kötésbéli Büntetést kérő Per.
— Mikor légyen helye a' fellyebb (7. §.) mondattak-
ból értetődik. — A' Kereseti Levél Mátyás VI. Törv.
17dik, és Ulászló I. Törv. 38dik Czikkelyén épül. —
A' mi a' Bíróságot érdekli: ha az Egyező Felek
Egyező Levelökben valakit Bírónak különösen kije-
leltek, ugyanazt illeti a' Bíróság; ha ezt ugyan nem
tették, hanem a' Büntetést nyilvánosságos Adósság gya-
nánt követeltetni rendelték, azon Törvényszékek
előtt indítatik a' Per, mellyek Törvényeink szerint
a' nyilvánságos Adósságokról ítélnek; ha végre a'
Büntetés kerésésének módjáról az Egyező Felek semmi

rendelést sem tettek, a' Kir. Kúriai Végzések szerint az 1729diki Törv. 35dik Czikkelyének értelméből a' Büntetés mennyiségéhez képest a' Bíróság, Nemesekre nézve, vagy az Al-Ispányi, vagy a' Szolgabírói Széket illeti. — A' Felperesnek kötelessége a' Kötésbéli Büntetésnek valóságát, és az Egyezésnek önnön hatalommal tett vétkes megszegését bébizonyítani. — Egyébbbaránt mivel a' Kötésbéli Büntetés is Egyezésen épül; annak oda ítéelésében is a' Bíró magát a' Kötelezésnek betűszerént való értelméhez tartani köteles. — Ugyanezen okból az Alperes ebben a' Perben se szoríttathatik a' Per költségének megtérítésére, kivéven ha azt az Egyező Felek vagy nyilván úgy elhatározták, vagy pedig a' Kötésbéli Büntetést nyilvánságos Adósság gyanánt tekintetni rendelték. Így ítelt a' Kir. Kúria is e' Pernek címje alatt az 1ső, és 4dik Végzésben.

Néha a' Kötésbéli Büntetés miatt különös Per nem indítatik, hanem a' Felperes az Egyezés beteljesítését sürgető Perben egyszer'smind a' Kötésbéli Büntetést is kéri. — Hogy ezen két Keresetek összekapcsolthatnak, az Egyezés teljesítését sürgető Perről szóló 5dik, 6dik, és 7dik Kúriai Végzések is bizonyítják.

III. Az igazságtalan kényszerítés, ijesztés, vagy csalárd környülvétetés által szerződött Egyezést erőtlenítettő Per. — Mikor legyen helye, a' fellyebb (4 §.) mondattakból értetődik. — A' Pert maga a' megsértetett Egyező Fél is indíthatja. — A' Kereseti Levél az 1687diki Törv. 13dik, és az 1715diki Törv. 53dik Czikkelyén épül. A' Bíróság Nemesekre nézve a' Királyi vagy Horvát Országi Bani Tablát illeti. — A' Felperes köteles az Egyezés erőtlensége okának valóságát bébizonyítani.

IV. Az ugyanazon Jószágról mással későbbben kötött, és általadás által már foganatba jött Egyezést erőtlenítettő

Per. — Indítja az ilyen Egyezés által megsértetett előbbeni Egyező Fél a' Jóságnak Birtokosa ellen. — A' Bírótság a' Királyi vagy Horvát Országi Báni Táblát illeti. — A' Kereseti Levél Mátyás VI. Törv. 17-dik, és Úlászló I. Törv. 38dik Czikkelyének értelmén, és az első Egyezésnek foganatosságáról netalán különösen szólló más Törvényeken épül. Mondám: Mátyás és Úlászló Törvényének értelmén; t. i. ezen Törvényczikkelyek az Egyezések bételjesítettéseket parancsolván, azoknak foganatosságokat, következőképpen a' bennök felvállalt Kötelezettéssel ellenkező tetteknek erőtlenségüket alattomban megismérik. A' Felperes köteles a' vele kötött Egyezésnek valóságát, és a' későbbi Egyezés ellen tett Ellentmondását bébizonyítani. Ha ellent nem mondott volna, a' H. T. II. R. 12dik Szakaszának értelme szerint a' későbbi Egyezést alattomban helybenhagyta, következőképpen annak megerőtlenítettését fogatosan nem kérhetné.

V. A' Jóságnak foganatlan Egyezés félretételével való visszaeresztését kérő Per. — Mikor légyen helye, a' helyebb (4, 5, és 8 §.) mondattakból érthetni. — A' Kereseti Levél azon Törvényeken épül, melyek a' Felperesnek a' követeltető Jóságokhoz való Jussáról, és az Egyezésnek teljes foganatlanságáról szólnak. — A' Bírótság, a' mint vagy zálogi vagy másféle Jussnak általszállítása volt az Egyezésnek tárgya, úgy vagy a' Zálogváltó, vagy pedig az Örökösödési közönséges Perben ítélő Törvényszékeket illeti. — A' Felperes köteles a' Per tárgyához való Igazságának talpkövét, és az Egyezés teljes foganatlanságának okát bébizonyítani.

VI. A' nevendék korban tett sérelmes Egyezést erőtlenítettő Per. — Indítja maga a' nevendékkorú Egyező a' Jóságnak Birtokosa ellen. — Örököse, a' Keresetnek talpkövét magára nem alkalmaztathatván, o' Perrel nem élhet. így

ítelt a' Kir. Kúria is a' sérelmes Örökvallást erőtlennítettő Perről a' 32dik Végzésben. — A' Kereseti Levél a' H. T. I. R. 128dik Szakaszán épül. — A' Bíróság Nemesekre nézve a' Királyi vagy Horvát Országi Báni Táblát illeti. — A' Felperes köteles tetének valamelly Köz Hitelességű Hely vagy Személy előtt, és pedig még nevendékkorának lefolyása alatt történt visszavonását, és az Egyezésnek károságát bém bizonyítani.

VII. A' Kárnak megtérítését követelő Per. Ennek természete ezen Könyvnek II dik Részében adatik elő.

VIII. A' Szavatosságra szorító Per. Ennek természetéről a' IV dik Könyvben fogok szólni.

10. §

Az Egyezések egyenként való fejtegetésöknek fő rendje.

Az Egyezések egyenként való fejtegetésök fő rendjének talpköréül leghelyesebben vétethetik azon külfömbfélések; mellynél fogva önnön magán megálló, vagy is Fő, és Mellékegyezésekre oszlanak; ezen egyetlen egy felosztás lévén, legalább Hazánk Törvényei szerint olyan, mellynek egyik vagy másik rendjéhez mindennemű Egyezés tartozik, és egyzersmind a' mellyben mindennemű Egyezések úgy előladathatnak; hogy rokontárgyakat az előterjesztés világosságának tetemes kárával egymástól elszakasztani szükség ne legyen. Ezen tekintetből az Egyezéseknek egyenként való fejtegetésöket két Értekezésbe foglalom: egyikben a' magán megálló Egyezésekről, másikban pedig a' Mellékegyezésekről szólnandok, azt tévén egyébbaránt magának fő törvényül; hogy mindenkor azon Egyezéseket bocsássam előre, mellyek a' következőknek felvilágosításul szolgálnak.

MÁSODIK ÉRTEKEZÉS.

A' magánmegálló Egyezésekről egyenként.

11. §.

Ezen Egyezéseknek előszámlálások.

A' magánmegálló Egyezések vagy külön névvel bírók, vagy pedig nevetlenek, azaz olyanok, melyeknek Törvényünk különneveket nem adott. A' különnévvel bírók e' következők: az Adás Vevés, 's Örökvallás, a' Zálogvallás, az Érdemjutalmazó Vallás, a' Csere, a' Perbéli leengedő Egyezés, az Ajándékozás, a' Bérbeadás vevés, a' Kölcsön, a' Megbízás és Ügyfelvállalás, a' Jóságőrzési Szerződés, a' Hitelezés, a' mesterműv, vagy kalmárportéka Hitelbeadás vevés, a' Pénzbéli Adósságtételek; melyekről egyenként ugyanannyi Szakaszokban fogok szólni.

ELSŐ SZAKASZ.

A z A d á s r ó l V e v é s r ől.

12. §.

Ezen Szakasznak felosztása.

Mivel az Adásnak Vevésnek tulajdonai Törvényünk szerint kétfélék, t. i. némelyek mindennemű akár ingó akár ingatlan Jóságeladásra Vevésre kiterjedők, némelyek pedig csak az ingatlan Jóság Eladását Vevéset érdeklők; ezen Szakasz két Alszakaszokra oszlik, melyek közül az első az Adásról Vevésről általánosan, a' második pedig az ingatlan Jóságeladásról Vevésről, vagy is a' szoros értelemben vett Örökvallásról különösen fog szólni.

I. A L S Z A K A S Z.

Az Adásról Vevésről általjánosan.

13. §.

Az Adásnak Vevésnek közös természete.

Adáson Vevésen, Emtio Venditio, általában azon magánmegálló terhes valóságos Egyezés értetődik; melly által valamelly Jóságnak Sajátsága annak pénzbeli árráért másra általszállíttatik. Mondám

I. Magánmegálló terhes valóságos Egyezés; mert az Adás Vevés az Igéretnek Elfogadása, vagy is az Adó's Vevő Feleknek egyetértésök, és pedig nyilván kifejezett egyetértésök által mégyen végbe. Továbbá minden más előremenő Egyezés nélkül értetődik. Végre abban a' Jusáltalszállítás nem ingyen, hanem viszszzontvaló tartozás's adás iránt történik. Innen folyik: hogy a' miket fellyebb az Iső Ertekezésben az Egyezéseknek akár közös, akár csupán a' valóságosokat, vagy terheseket illető megkívántóságaiokról, foganatjaiokról, s egyéb tulajdonaiokról mondtam, mindazok az Adáshoz Vevéshez is tartoznak.

II. Melly által valamelly Jóságnak Sajátsága általszállíttatik; mert az Adásnak Vevésnek fő tárgyát valamelly Jóság Sajátságának's Üri Igazának általszállítása teszi. Innen értetődik: hogy az eladó Jóságnak ollyannak szükséges lennie; mellyet mint természeti mivoltára mint Törvényeinknek rendelkezéseikre nézve az Eladó Fél ugyan elidegeníthessen, a' Vevő Fél pedig sajátjává tehessen. — A' mi az eladott Jóság Sajátsága's Üri Igaza általszállításának idejét illeti: ha az eladott Jóság az Egyezésben mindenképpen megvált határozva, a' Jóságnak Sajáti Jussa (mivelhogy az Eladó Fél róla teljesen lemondván, azt a' Vevő Féire

tökéletesen általeresztette, ez pedig az Elfogadás által átalvette), a' Vevő Félre az Egyezés tökéletes állapotra jötte után tüstént, még az általadás előtt, általszáll. Azon esetben mindazonáltal, ha az eladott Vagyon csak általjánosan, 's nemére nézve volt meghatározva, mivel az Eladó Fél még a' Jószág mindenképpen való meghatározásának Jussát magának fenntartotta, csak a' Józágnak mindenképpen való kijelelése, vagy általadása után. Ezeknek bővebben előterjesztett okaikat lásd fellyebb a' Ildik K. 107 §ában. — Innen már önként folyik: hogy ha az eladott Jószág mindenképpen megvolt határozva, az Egyezésnek tökéletességre jöttétől fogva annak mindennemű gyümölcse és jövedelme, valamint véletlen eset szülte minden károsodása is, az általadásnak előtte is, a' Vevő Felet illeti, ő lévén már azon időtől fogva az eladott Józágnak valóságos Ura; *) ellenben pedig, hogy akkor, ha az eladott Jószág csak általjánosan, 's nemére nézve határozott meg az Egyezésben, a' Vevő Fél az általadás, vagy minden-

*) Ezen itt megállapított fenékalításból több hasznos következtetések is folynak. Illyen p. o. az, hogy ha az Eladó Fél a' Vevő Felet az általadott, vagy mindenképpen kijelelt Jószág árrának lefizetése végett Perbe idézi; az eladott Józágnak visszavételére nem kényszeríthetik, sőt ha Itétet Végrehajtásakor a' sor az eladott Józágra jönne is, azt csak az Ilendő Becsű szerént, nem pedig a' vételi árron köteles elfogadni. Tudniillik a' Jószág az általadás, vagy mindenképpen való kijelelés által a' Vevő Félnek sajátjává vált, következésképpen ha árra netalán leszállott volna, ezen kárt a' Vevő Fél, úgymint a' Józágnak Ura, tartozik szenvedni. Így ítél a' Kir. Kúria is a' nyilvánosság Adósságot követelő Perről a' 24dik, és 35dik Végzésben. Illyen az is: hogy a' Hitelbe adott portékák, ha bár az azokat Hitelrevevő Kereskedő már akkor megbukott volna is, midőn még útban valának; a' Hitelezőnek vissza nem adatnak, hanem a' megbukott Kereskedőnek Vagyonához tartoznak. Tudniillik az illyen portékák is tüstént kijelelésök és útra indítások után azon Kereskedőnek sajátjaivá válnak, kinek számára az előre ment Adásnak Vevésnek erejéből útra indításának. Így ítél a' Kir. Kúria is ugyanazon cím alatt a' 32dik Végzésben.

képp való kijelelés előtt azon nemhez tartozó semminémű bizonyos Jószágnak gyümölcseit, 's jövedelmeit nem követelheti; de viszont annak semminémű, jöllehet csupán történetből esett, károsodását se tartozik szenvedni, 's hogy az ő Keresete mindaddig, míg az eladott Jószág neméből valami fennmarad, meg nem szűnik. Az olyan haszonhajtásokban mindazáltal, és véletlenül történt károsodásokban, melyek az egész nemre kiterjednek, mivel az egész nemben az eladott Jószág is foglaltatik, a' Vevő Fél is részesül.

III. Annak pénzbeli árráért általszállíttatik. Tudniüllik az Adásnak Vevésnek második tárgya a' Jószágnak árra, mellynek ezen Egyezés természeté szerént pénzbelinek, valóságosnak, vagy is olyannak, melly az Eladásnak ösztönül valóban szolgált legyen, és mennyiségére nézve meghatározottnak kell lennie. Pénzbelinek, mert ha másféle Jószágban állana, az Egyezés Csere, ha tételben, vagy szenvedésben, nevetlen Egyezés, nem pedig Adás Vevés volna. Valóságosnak, mert másképpen az Adásnak Vevésnek külső színe alatt Ajándékozás történnék. Mennyiségére meghatározottnak, minthogy egyébként az Eladó Fél olly csekély summa által is kielégíttethetnék, melly nekie Eladásra ösztönül nem szolgálhatna. — A' Jószágnak árrát tévő pénz, mivel csak nemére és mennyiségére nézve határoztatik meg az Egyezésben, csak az általadás által lesz az Eladó Félnek sajátjává, 's addiglan másféle pénzbeli nyilvanságos Adóság gyanánt tekintetik. Így ítélte a' Kir. Kúria is a' nyilvanságos Adóságot követelő Perről a' 24dik, és 25dik Végzésben.

IV. Másra általszállíttatik. És pedig rendszerént az Eladónak szabad kényében áll, akár lőnek adja el Jószágát, csak hogy a' Vevő azon Jószág Sajátságának megszerzésére Hazánk Törvé-

neyi szerént alkalmas legyen. Azon esetben mindazonáltal, midőn a' Jóságnak megvételéhez valakinek Elsőbbségi Jussa vagyon; ennek elmellőzésével azt másnak eladni teljes foganattal nem lehet. — Ezen vételbéli Elsőbbségi Jusnak némelly példáit már fellyebb a' Jobbágyokról, és a' Vásárlgasságról szölltomban előladtam, ugyanannak új példája az Örökvallásnak fejtegetésében elő fog fordulni. Ha a' Vevő Fél az eladott Jóság Sajátságának megszerzésére, 's bírására Törvényünk szerént alkalmatlan volna, az 1715diki Törv. 23dik Czikkelyének értelme szerént a' Jóságból ötöt, a' rajta fekvő pénzének letétele mellett, Törvénynek szokott útján akárki kitudhatja, kinek azon Jóság birtokához törvényes tehetsége vagyon.

14. §.

Az Adó és Vevő Feleknek kölcsönös Kötelezettségeik.

Az Adásnak Vevésnek itten előterjesztett esmértetését az Egyezésekről általjánosan mondattakkal egybevetvén nyilván értetődnek már mint az Eladó, mint pedig a' Vevő Félnek Köteleztetései. — Az Eladó Fél t. i. köteles: — 1ször) Az eladott Jóságot, mihelyest a' Vevő Fél árrát leteszi, (sőt ha nekie arra nézve időhalasztást engedett, annak előtte is) általadni, és pedig azon esetben, ha a' Jóság mindenképpen megvult határozva, az Egyezésnek tökéletességre jöttétől fogva netalán szülemlett mindennemű haszonhajtásaival, és a' szántsándékkal, vagy vétkes gondatlanság által benne okozott kárnak megtérítésével együtt. — 2ször) A' Vevő Féllet azok ellen, kik őtet az eladott Jóság iránt az Eladó Fél Jussa gyengeségének színe alatt Perbe idézik, védelmezni, és ha a' Jóságot Bírói Ítélet által elvesztené, veszteségét teljesen kipótolni, ezt

megkívánván a' terhes Egyezésekből folyó kölcsönös Szavatosság terhének természete.

A' Vevő Fél pedig tartozik az eladott Jóságnak Egyezés által megállapított árrát a' kirendelt határnapon, vagy ha az iránt semmi határozás sem tétetett volna, tüstént a' Jóságnak általadása-kor le tenni.

15. §.

Az Adásból Vevésből általján származható Perek.

I. Az Adásnak Vevésnek bételjesítését sürgető Per. — Indítja a' Vevő Fél, vagy annak Örökösei az Eladó Fél, vagy annak Örökösei ellen. — A' Bíróság az Egyezésben kijelelt Törvényt, ha pedig ottan a' felől rendelés nem tétetett volna, Nemesekre nézve az 1715diki Törv. 28dik, és 1723diki Törv. 30dik Czikkelye szerint a' Kerületi Táblát illeti. — A' Kereseti Levél Mátyás Vidik Törv. 17dik, és Ulászló I. Törv. 38dik Czikkelyén épül. — A' Felperes köteles az Adásnak Vevésnek valóságát, és a' környüállásoknak mivoltokhoz képest (14. §.) az Egyezésnek részéről való megtörtént teljesítését, vagy legalább ahhoz való készségét bébizonyítani. — Ugyane' Perben melleslegesen a' Kötésbéli Büntetésnek, továbbá ha a' Jóság mindenképpen megvult határozva, az általadás előtti haszonhajtásoknak, és a' Jóságban okozott károknak oda ítélesöket is lehet kérni. E' Pernek egyéb természetét lásd fellyebb a' 9dik §ban.

II. Az eladott Jóságnak árrát követelő Per. — Indítja az Eladó Fél vagy annak Örököse a' Vevő Fél vagy annak Örököse ellen. Helye vagyon akkor, ha az Eladó Fél a' Jóságot már a' Vevő Félnek általadta, és emez viszontvaló tartozását teljesíteni késedelmeskedik. Ez a' Per a' nyilvános Adósság Perének természetével bír, mellynek leírását alább a' XIIIdik Szakaszban láthatni.

III. A' vételbéli Elsőség Jussán épülő Per. — Indítja az illen Jussal bíró Személy a' Jóság Birtokosa ellen azon esetben, ha az Adás Vevés Elsőségi Jussának megsértésével történt. — Mivel a' vételbéli Elsőség Jussával az ingatlan Jóságokat, mellyeknek Adásokról Vevésökről a' jövő Szakaszban különösen leendő szó, kivévén, csak a' Földes Úr Jobbágyainak, és a' Vásári Igazsággal bíró az Árrosoknak holmijaikra nézve bír; a' dolog közönségesen csak az Uri vagy Vásári Törvényszék előtt folyó rövid Perrel szokott elvégeztetni. — A' Kereset a' vételbéli Elsőség Jussát érdeklő Törvényen épül. — A' Felperes ha kétségbe vététné, Elsőségi Jussát, és az azzal élni való szándékának kunyilatkoztatását köteles békibizonyítani.

IV. Az Adást Vevést erőtlennítettő Per. — Indíthatja 1ször) Akármellyik Egyező Fél, ha a' másik Fél ötöt erőszak, ijesztés, 's álnokság által vette Egyezésre, Keresetét Mátyás III. Törv. 26-dik, és az 1715diki Törv. 53dik Czikkelyére építvén. — 2ször) A' Vevő Fél azon esetben, ha az Eladó Fél a' Jóságot későbbben, és az előbbeni Vevő Fél Ellentmondására nem ügyelvén, ismét másnak eladta, és annak birtokába valósággal átaleresztette, a' Jóságnak Birtokosa ellen. Ezen esetben a' Kereseti Levél a' H. T. Elölj. 2dik, és 5dik Szakaszaira építhetetik. — A' Bíróság a' H. T. I. R. 59dik Szakasz szerént Nemesekre nézve a' Királyi, vagy Horvát Országi Báni Táblát illeti. Ezt nevezetesen a' második esetre nézve bizonyítja a' Bíróságról szóló 16dik Kúriai Végzés is. — A' Felperes az első esetben a' Kereset talpkövéül vett erőszaknak, ijesztésnek, vagy csalárd környülvétetésnek valóságát, a' másodikban pedig az ő vele kötött Egyezésnek tökéletes állapotra jöttét, és a' későbbi Adás Vevés ellen tett Ellentmondását békibizonyítani tartozik.

V. A' Jóságnak, vagy érette fizetett

pénznek az Egyezés félretételével való visszaadatasát követelő Per. — Helye vagy akkor, midőn a' fellyebb (4. §.) mondatnak szerént az akaratoknak egyesüléseket egészen kirekesztő erőszak, ijesztés, álnokság, vagy tévelyedés miatt, továbbá valamelyik Egyező Félnek minden esetre való tehetetlensége, vagy az idegen nyelven feltett Egyezés megmagyarázásának elmulasztása végett az Adás Vevés teljesen fogatlan. — A' Kereseti Levél az első esetben az 1715diki Törv. 53-dik Czikkelyén, a' másodikban a' H. T. I. R. 51dik, és 126dik Szakaszain, 's más alkalmas Törvényczikkelyeken, a' harmadikban az 1687diki Törv. 13dik Czikkelyén épül. — A' Bírótság az Örökösödési rendszerént való Bírókat illeti. — A' Felperes az Adás Vevés sikeretlenségének okát, és ha kétségbe vétetnék, a' Kereset alá vett Jósághoz vagy pénzhez való Igazságát köteles bém bizonyítani.

VI. A' Szavatosságra szorítottató Per. Leírását lásd a' IV. Könyvben.

II. ALSZAKASZ.

A' szoros értelmű Örökvallásról különösen.

16. §.

A' szoros értelemben vett Örökvallásnak esmértetése.

Az Örökvallások, Fassiones perennales, Törvényünk szerént kétféle, t. i. tagas és szoros értelemben vétetnek. — Tagas értelemben a' H. T. I. R. 59dik, 60dik, 62dik, 63dik, 69dik, 's 71dik Szakaszai, és a' R. Kúriának számos Végzései szerént mindazon Egyezések Örökvallásoknak mondatnak, mellyek által valamely ingatlan Jóságnak Örökjusa másra általszállítatik, akár Adásnak Vevésnek,

akár Cserének, Örökbefogadásnak, Érdemjutanak, 's Perbeli leengedő Egyezésnek színe alatt történt legyen az általszállítás. — Szoros értelemben pedig az Örökvallás csak az ingatlan Jóság Örökjussának pénzért való általszállítását jelenti. Ezen értelemben

Az Örökvallás nem egyéb, mint valamely ingatlan Jóságnak ünnepi módon történt Eladása 's Vevése. — Mondám

I. Valamelly ingatlan Jóságnak Eladása, 's a' t. Mert az Örökvallást érdeklő mindenmű Törvényeink, millyenek a' H. T. I. R. 58dik, 59dik, 's 60dik, és a' III. R. 14dik Szakaszaik, mindenütt csak ingatlan Jóságokról szólnak; úgy hogy a' miket Törvényeink különösen az Örökvallásokról rendelnek, azok csak az illetén Jóságoknak Eladásaikra 's Vevéseikre tartoznak.

II. Eladása 's Vevése, részszerént mivel maga a' Törvény, nevezetszerént a' H. T. I. R. 60dik Szakaszaának Iső pontja, az Örökvallást Adásnak Vevésnek nevezi, részszerént mivel valójában Örökvallás által a' Jóságnak Sajátsága 's Örökjussa másra annak pénzbeli árráért általszállíttatik. — Innen értetődik: hogy a' miket az Adásról Vevésről az előbbi Alszakaszban, továbbá a' miket az Első Értekezésben az Egyezéseknek akár közös, akár pedig csupán a' valóságosokat vagy terheseket illető megkívántatóságaikról, foganaatjaikról, 's más tulajdonaikról mondtam, mindazokat az Örökvallásokról is kell érteni.

III. Ünnepi módon történt Eladása 's Vevése; mert az Örökvallásnak Törvény által pontosan kijelelt ünnepi mód szerént szükség véghezmennie, másképpen félretétethetővé válik. Ezen ünnepi mód az Örökvallásnak külső törvényes megkívántatóságaiban áll, mellyek e' következők:

1ször) Hogy az Örökvallás nemes Jóságokra

nézve a' H. T. II. R. 13dik Szakaszának, és az 1725-diki Törv. 47dik Czikkelyének rendelkezéséhez képest Köz Hitelességű Személyek vagy Helyek előtt, 's azoknak hiteles pecsétjök alatt történjék. Illyenek pediglen a' Királyi nagyobb, vagy is Udvari, és kisebb, vagy is Mátyás VI. Törv. 76dik Czikkelyének tanúbizonysága szerint a' Kir. Kúria mellett lévő Kanczellária, a' hiteles pecséttel és levéltárral bíró Káptalanok és Szerzetes Egyesületek, 's azoknak kiküldött valóságos Tagjaik, és az Országunknak Rendszeréntvaló Bíráji, vagy Horvát Országra nézve a' Bán, és azoknak Ítéző Mestereik. — A' hiteles Káptalanoknak, és Egyesületeknek, valamint Országunk Rendszeréntvaló Bírájának előszámlálásokat is láthatni a' Törvény Elöljáró Esméreteiről tanító III. Értekezésben. — Ha a' nemes Jóságnak Örökeladása másképpen, mintsem az itten kijelelt Köz Hitelességű Személyek, vagy Helyek, vagy ezeknek törvényesen kiküldött valóságos Tagjaik előtt, és pecsétjeik alatt történt, a' fellyebb kijelelt Törvényczikkelyeknek tanúbizonyságok szerint a' Jóságnak Örökjussa a' Vevő Félre által nem száll; következőképpen az Örökvallás (az 1622diki Törv. 60dik, és az 1791diki Törv. 54dik Czikkelyeikben érdeklött Örökvallásokat egyedül kivéven) Zálogvallás gyanánt tekintetik, és az elidegenített Jóság, ha bár az Örökeladó Egyezés azon közbenvetést „semmi Just magamnak fenn nem tartván,“ magában foglalná, továbbá ha bár Királyi Helybenhagyás tiszta Iktatással hozzá járulna, sőt ha bár azon Megyében az Örökvallásnak máskéntvaló tétele keletben volna is, az Örökeladónak Örökösei által Zálogváltó Perrel visszavétethetik. Így ítélte a' K. Kúria is a' Vármegyék előtt folyó Zálogperekéről a' 18dik, az Elidősítésről az 1ső és 10dik, végre a' sérelmes Örökvallásokat erőtlenítettő Perekről a' 24dik, 44-

dik, és 47dik Végzéseiben. *) Mondám mindazonáltal az 1622diki Törv. 60dik, és 1791diki Törv. 54dik Czikkelyeikben érdeklett Örökvallásokat kivéven. Tudniillik, az 1622diki 60dik Törvényczikkely által az rendeltetett: hogy azon Örökeladásokat, mellyek Bethlen Gábor Fejedelemnek zűrzavarai alatt Köz Hitelességű Személyeknek és Helyeknek nem léttök miatt Vármegyéknek Al-Ispányjaik, Szolgabíráik, 's más Nemeseik előtt történtek, az Eladó Felek, törvényesen az iránt megintetvén, Köz Hitelességű Helyek vagy Személyek előtt bévallani tartozzanak; ha mindazonáltal ezen köteleztetésöket nem teljesítenék, az ollyatén Örökeladások, a' Birói Intésről szolló Bizonyosságlevélnek előmutatása mellett, ünnepi törvényes Bévallás nélkül is foganatosok legyenek. Az 1791diki Törv. 54dik Czikkelye pedig azt rendelte: hogy az 1785dik esztendőől 1790diki Aprílis utolsó napjáig az akkoron keletben volt mód szerént tett Örökvallások külső megkívántatóságaikra nézve minden Törvényszékeknél foganatosoknak vétessenek. — A' Várospolgári, továbbá a' Jász vagy Kún ingatlan Javakról teendő Örökvallásoknak a' Városi vagy Helységbéli Tanács előtt, 's annak hiteles pecsétje alatt szükség történniek. A' Köz Hitelességű Személyek vagy Helyek előtt tett Örökvallások ezekre nézve foganatlanok. Ezeket nyilván bizonyítja a' H. T. III. R. 13dik Szakasza, és a' Jász és Kún Törv. 13dik Ágazatja. — Ugyanezen Szokást köve-

*) Ha az illyen fogatlan Örökvallás iránt valaki szükségtelenül erőltetést kérő Pert indítana, és annak talpkövéül Jussának sérelmét tenné; a' Felperes ugyan köteles volna Vér-ségének és Jussának a' Felvalló Féllel való közösséget, és a' Jóságnak ösiségét békizonyítani, mivelhogy ezek a' hibásan felvett Per Intezetének megállapításához szükségesek; ezeket mindazonáltal megmutatván, Alperese magát többé a' Bévallás okainak törvényességökkel nem védelmezhetné, a' semmisítő hiányosságoknak kipótlásokra semminémű ok sem lehetvén elegendő. Így ítelt a' R. Kúria is a' sérelmes Örökvallásokat erőltetítő Perekről a' 24dik Végzésben.

lik a' Szabados Mező Városok is. — A' Jobbágyelkre nézve, a' mennyire ingatlan Javaikat (lásd az I. Könyv. II. R. III. d. Értékeztetését) elidegeníthetik, ide is a' H. T. III. R. 30dik Szakaszának azon kifejezése tartozik: hogy a' Helységeknek különbségökhöz képest különbféle törvénybéli Szokásokkal élnek, mellyeket a' mindegyik Helységben régtől fogva bevett mód szerint szükség megtartani.

2szor) Hogy az Eladó Fél a' fellyebb kijelölt Hiteles Személyek, 's Helyek, vagy ezeknek Kiküldöttjeik előtt vagy személyesen, vagy törvényesen rendelt Teljes Hatalmú Bízosa által jelenlégyen, és eladó szándékát előszóval kinyilatkoztassa. Ugyanez szükséges, ha az Eladó Felek többen volnának, mindegyik Eladó Félre nézve. Ezeket bizonyítja az 1723diki Törv. 35dik, 39dik, 40dik, 41dik, 's 43dik, az 1729diki Törv. 24dik, és az 1765diki Törv. 11dik Cikkelye. Így ítelt a' K. Kúria is a' sérelmes Örökvallást erőtlenítettő Perről a' 35dik és 44dik Végzésben. Ha Teljes Hatalmú Bízosa által méggyen véghez az Örökvallás, tanácsos a' Felvalló Levélben a' Megbízó Levél kiadatásának helyét, és idejét is megjegyezni; másként, ha Perre kelvén a' dolog, a' Vevő Fél a' törvényes Megbízásnak valóságát bé nem bizonyíthatná, az Örökvallás fogamatlanak ítéltetnék. A' mit mindazáltal a' fogamatba jött régibb Örökvallásokról, mivelhogy az eladott Jóságnak hosszabb ideig tartó birtokában való létel a' törvényesen történt Megbízásnak valóságáról gyökeres gyanútást szül, érteni nem kell. Így ítelt a' K. Kúria is a' Perbéli Egyezést erőtlenítettő Perről a' 10dik Végzésben.

3szor) Hogy a' Bévallásban a' Jóság örökös Jussal való áttulajdonításáról nyilvánosságos emlékeztetessék; másképpen a' Bévallás Zalogvallásnak vétetik, nem lehetvén feltenni; hogy a' Bévalló magának és Nemzetségének tetemes kárával Jóságot

örökösen el akarta volna idegeníteni, midőn azt nyilván ki nem fejezte.

4szer) Hogy valamint a' valóságos Egyezésekről általánosan mondtam, úgy az Örökvallásnak is, ha esméretlen nyelven tétetnék fel, egész tartalma a' Bévalló Fél előtt világosan megmagyaráztassék. Ezt rendeli az 1687diki Törv. 13dik Czikkelye. Végre

5ször) Hogy az Örökbévalló Levél ugyanazon szertartásokkal készüljön; mellyekkel azon Hiteles Személy vagy Hely előtt más ünnepi Oklevelek készülni szoktak, és a' hiteles Jegyző Könyvbe is beiktattassék. Ezt bizonyítja az 1723diki Törv. 39dik Czikkelye.

Hogy az itt előterjesztett ünnepi mód szerint szükség légyen az örökre eladott Jóságokat Viszsaeresztő Örökvallásoknak (Refassio) is készülniök, onnan tetszik ki: mivel az ilyen Viszsaeresztő Vallás által is a' Jóságnak Örökljussáról tétetik rendelés. Így ítelt a' K. Kúria is a' Jusnak gyökerességén épülő Perről a' 13dik Végzésben.

Az Örökvallásnak ezen esmértetéséből önként értetődik már, hogy az Örökvallástól megkülömböztetni szükség azon megelőző Egyezést; mellyel az Egyező Felek által az Adásnak Vevésnek feltételei magányos pecsétel alatt meghatározatnak, és az Eladó Fél magát, vagy Maradékait is Örökbévallásra kötelezi. Az ilyen Egyezés a' Vevő Félnak egyedül csak Személyi, az Örökvallás pedig valóságos Vagyoni Just szül.

17. §.

Az Örökvallási törvényes Megkínálásról.

A' H. T. I. R. 6odik Szakaszának tanúbizonyosága szerint azon Vérséges Atyafiak, kiknek az eladó Jóságához közös, vagy is Örökösödési reménylhető Jussok vagyon, a' vételben, és pedig az Örökösö-

désnek rendje szerint Elsőbbségi Jussal bírnak. Ugyanazért ezen Törvényszakasz az Eladó Feleknek szoros köteletségül teszi: hogy ilyen Atyafiaikat a' Jószágnak vételével előre törvényesen megkínálják; egyedül csak két esetet vévén ki ezen köteleztetés alól, t. i. ha ki hadi fogságba esvén szabadságának, vagy czégéres hatalmaskodás végett fővesztésre ítéltetvén, fejének váltáságára valamelly Jószágot hevenyében áruba bocsájtani kényszerítettnek. — Ha a' Jószágot eladó Atyafi az itt előladott köteletségét teljesíteni elmulasztaná, Örökvallása a' meg nem kínáltatott Atyafi, vagy annak Örököse által, csupán ezen elmulasztás végett is, megerőtleníthetők. A' mint ezt a' H. T. I. R. 6odik Szakaszának világos szavai, és a' Kir. Kúriának ezen cím alatt találtató számos Végzései bizonyítják. — Már pedig

Örökvallási törvényes Megkínálás, legitima praemonitio, által értetődik ingatlan Jószágot eladó szándékunknak, közös Jussal bíró Vérséges Atyámfiai irántvaló, és a' végből tett törvényes megjelentése; hogy a' Jószágot, ha akarnák, ugyanazon feltételek, 's köteleztetések mellett, mellyeket az Idegen ígér, magoknak megtarthassák, 's így őtet a' vételben megelőzhessék. — Mondám:

I. Ingatlan Jószágot eladó szándékunknak megjelentése; mert valójában az Örökvallási Megkínálás az eladó, és pedig nevezetesen ingatlan Jószágot eladó szándékunknak megjelentésében áll.

II. Közös Jussal bíró Vérséges Atyámfiai irántvaló megjelentése; mert csupán magának a' Törvénynek t. i. H. T. I. R. 6odik Szakaszának erejéből Megkínáltatásnak Jussával egyedül Vérséges Atyafiak, és ezek is csak úgy bírnak, ha az eladó Jószághoz reménylhető Örökösödési Jussok vagyon. — Innen értetődik: hogy ha több nem atyafiságos Személyek némelly Jószágotat együtt

Adományul nyernének, és valamellyik közülök tulajdon részét elidegeníteni akarná, adományos Társait, kivéven ha kölcsönösen magokat arra kötelezték volna, megkínálni nem tartozik. Így ítélte a' Kir. Kúria is a' Megkínálás elmulasztásával tett Örökvallásnak erőltetéséről a' 10dik Végzésben. — Innen továbbá értetődik az is: hogy a' Leányágot a' Nemzetségnek csupán Férjfiágra szálló Jószágaire nézve megkínálni nem szükség. — Azomban a' leányági Atyafiaknak a' Nemzetség illetén Jószágaire nézve is nagyon Idegenek előtt némelly elsőbbségök. Tudniillik ha valamelly leányági Atyafi az eladni szándékozó férjfiági Atyafit az Örökvallásnak tökéletes lábra állása előtt az Idegen által ígért summával valószínűsége és bíróiképpen megkínálja; ez a' Jószágot nélküle inkább, mintsem Idegennek adni tartozik, és ha az illetén Megkínálásra nem ügyelne, a' megkínáló leányági Atyafi az Idegennek részére tett Örökvallást megerősíttetheti. Ugyanezen Elsőbbségi Jussal bírnak a' Szomszédok, és Határosok is, olly formán mindazonáltal; hogy az Elsőbbségi Jusra nézve őket az eladó Nemzetségnek Leányága megelőzi. Nyilván bizonyítja ezeket a' H. T. I. R. 6odik Szakaszának, 9dik, és 10dik pontja. Így ítélte a' Kir. Kúria is a' Megkínálás elmulasztásával tett Örökvallás erőltetéséről a' 10dik, és a' külömbféle Vármegyékben fekvő Zalog váltságáról a' 27dik Végzésben. — Egyébbaránt valamint egy részről az Örökvalló az Idegeneket, és vele közös Jussal nem bíró Atyafiakat az eladó Jószággal megkínálni nem tartozik; úgy ellenben más részről minden kivétel nélkül mindazon Atyafiakat megkínálni köteles; kiknek az eladó Jószághoz vele közös Jussok vagyon, ha bár a' Nemzetség Jószágainak jelenvaló birtokaikban nem volnának, sőt ha azoknak jus és vérségbéli közösségük előtte esméretlen volna is. Tudniillik a' Törvény rendelte Megkínáltatásnak Igazsága nem a' je-

lenvaló birtokban lételen, sem az Örökvallónak tudományán, hanem a' Jusnak és Várségnek közösségén, melly ezek nélkül is megáll, gyökereztetik. Az esméretlen Atyafiaknak részökről származható nehézségnek megelőzésére szolgál a' Megkínálásnak azon Vármegye Köz Gyülekezetében teendő kihirdetése, mellynek határai között az örökül bévalatandó Jóságok fekszenek. Így ítelt a' K. Kúria is a' Megkínálás elmulasztásával tett Örökvallás erőltetéséről a' 2dik és 3dik Végzésben. — Azomban mivel a' Megkínálásnak egyedül az a' célja: hogy a' Vételbéli Elsőbbséggel bíró Személyek az eladó szándéknak esméretéhez jutván, ha akarnak, Jusaiikkal élhessenek, 's törvényes Elsőbbségöktől önön vétökök nélkül meg ne fosztassanak; innen következik, hogy a' ki már egyszer megkínáltatott, és magát akkor Vevőnek nem jelentette, azt, ha bár az Eladás csak néhány esztendő után következne is reá, újonnan ismét megkínálni nem szükség; valamint hasonlóképpen az is, hogy az olyan Atyafi, körül bizonyos, hogy az Örökvallónak eladó szándékát tudta, és egyszer'smind olyast valamit tett, miből az Örökvalláshoz járult jóvähagyása nyilván kitetszik, p. o. ha azon Örökvallásnak alkalmával azon Hiteles Hely előtt ő is jelen volt, és maga Jóság részéről hasonlóképpen valamelly Felvállást tett, — ha bár annak rendje szerint a' Jósággal meg nem kínáltatott is, ezen szín alatt az Örökvallást foganatosan meg nem támadhatja. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' Megkínálás elmulasztásával tett Örökvallásnak erőltetéséről az 5dik és 14dik Végzésben.

III. Törvényes megjelentése. A' Megkínálásnak t. i. azon mód szerint szükség végbemenie, a' mint azt Törvényeink rendelik. E' következők kívántatnak pedig meg nevezetszerént a' Megkínálásnak törvényességéhez:

1ször) Hogy Bírói Személyek, úgymint egy Szolgabíró és Esküdt, vagy a' Királyi vagy Bani Tablának valamely kiküldött Hites Jegyzője által vitessek végbe. Ezt bizonyítja az 1807diki Törv. 8dik Czikkelvényének 6dik pontja.

2szor) Hogy a' Megkínálás azon sor és rendszerént tétessék, melly szerént az eladandó Jószágnak Örökösödése az Atyafiakatilleti. Ugyanezért legelőször szükség az Örökvallónak megkínálni tulajdon megosztott Gyermekait. A' még Atyai Hatalom alatt lévő Gyermek Szülők által képzeltnék; ezeket tehát sem az Örökvalló Szülő, sem pedig az Oldalági Atyafiak külön megkínálni nem tartoznak. Így ítelt a' K. Kúria is ugyanezen cím alatt a' 7dik Végzésben. — Az Örökvallónak Maradékai után a' Megkínáltatásnak Jussa a' Szülőket vagy Oldalági Atyafiakat illeti, és pedig az Osztályosság ízeinek rendjök szerént. Az Osztályosságnak ugyanazon ízén lévő Személyek egymásra nézve Elsőbbségi Jussal nem bírnak, következésképpen az egyikével közülök tett Örökvallás Megkínálás elmulasztásának színe alatt a' többiek által meg nem dönthetik. Így ítelt a' Kir. Kúria is ugyanazon cím alatt a' 9dik Végzésben.

3szor) Hogy a' Megkínálásban ne csak pusztán az eladó szándék, hanem egyszer'smind a' Jószágnak arra; az Örökvallásnak mindennemű feltételeivel együtt, világosan kitétessék. Ha a' Megkínálás terheesebb feltételekkel történnék, mintsem a' Jóság Általszállíttatása; az Örökvallás a' H. T. I. R. 6odik, 's 71dik, és II. R. 83dik Szakaszának értelméből megerőtleníttethetik; illetén csalóka, és Törvénynek lelkével ellenkező Megkínálásnak semmi törvényes fogana'tja sem lehetvén.

IV. A' végből tett megjelentése: hogy az Atyafiak a' Jószágot, ha akarnák, az Idegen által ígértető feltételek mellett magoknak megtarthassák 's a' t. Mert a'

közös Jussal bíró Vérségi Atyafiaknak Vételbéli Elsőbbségök a' bevett Szokás, sőt a' H. T. I. R. 60-dik Szakaszának 150 pontja szerint is azon kötelezettséggel jár: hogy az Elsőbbségi Jussal élő Atyafi mindazon feltételeket teljesítse, mellyeket az idegen Örökvevő Egyezés által magára vállalt.

18. §.

Az Örökvallásoknak foganatosságokról.

Hogy az Örökvallásoknak foganatosságokat világosan és tökéletesen áttallathassuk, szükséges megkülönböztetnünk:

I. Az emberkorban tett Örökvallásokat a' nevendék vagyis tökéletlen korban tettektől. Az emberkorban tett Örökvallást maga az Örökvalló csak igazságtalan erőszak, és ijesztés, csalárd környülvétetés, vagy egyetértésnek másféle hiányossága miatt döntheti meg; sérelem fejében pedig a' H. T. I. R. 59dik Szakaszának értelme szerint az ellen Keresete nincsen. Ellenben a' nevendék vagyis tökéletlen korban tett Örökvallást az Örökvalló maga, ha azt emberkorra jötte előtt valamelly Köz Hitelességű Hely vagy Személy előtt visszavonta, Elidősítésnek törvényes esztendei alatt a' H. T. I. R. 128dik Szakaszának erejéből sérelemnek fejében is erőtlenített Perrel foganatossan megtámadhatja. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' sérelmes Örökvallást erőtlenített Peréről a' 31dik Végzésben. *) Azomban ha a' nevendékkorban tett Örökvallást az Örökvalló annak idejében vissza nem vonta volna,

*) Azomban ha a' nevendék korában tett tulajdon Örökvallásának erőtlenítettését kérő Örökvalló Keresetének megállapíttatása előtt meghalna; Fia kezdett Perét nem folytathatja; Atya Keresetének talpköveit magára nem alkalmaztathatván; hanem szükséges neki sérelem-fejéből új Pert indítania. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' sérelmes Örökvallást erőtlenített Peréről a' 32dik Végzésben.

ugyanazon Törvényszakasznak tanúbizonysága szerint azt az emberkornak eljötté oly erőssé teszi, mintha ezen korban tétetett volna.

II. A' már felosztott Jóságokról tett Örökvallások a' még osztatlan közös Jóságokról tettektől. A' már felosztott Jóságokról tett Örökvallás, ha az Örökvalló Bévalását tulajdon részére szorította, sérelem végett csak az Örökvallónak holta után, továbbá egyedül az által, kinek jelenvaló Örökösödése meggátoltatik, és pedig csak erőtlenítettő hoszsú Perrel támadtathatik meg; a' mint ezeket alább a' sérelmes Örökvallást erőtlenítettő Perről megmutatandom. Mondám mindazonáltal, „ha az Örökvallást tulajdon részére szorította;“ mert ha azt Testvéreinek részeikre is kiterjesztette volna, az itten mondattak csak az Örökvallónak részét illetik, az egyéb Testvéreknek részeikre nézve pedig az Örökvallás az 1723diki Törv. 47dik Czikkelyének rendelkezéséből a' sérelmet szenvedő Testvérek által félretétethető.

Egészlen különböző ettől a' még osztatlan közös Jóságokról egyik Osztályos Fél által tett Örökvallás. Az ilyen Örökvallás t. i., ha az egész osztatlan Javakra kiterjed, az Örökvallásban nem részesült Testvérek vagy azoknak Örökösök által egészlen, az Örökvallónak részére nézve is, félretétethető. Sőt ha a' Felvalló az osztatlan közös Jóságról tett Örökvallását tulajdon részére szorította is, azt még is az osztatlan Testvérek sérelemnek fejében, az Örökvallónak élteben is, megtámadhatják; azon egy különbséggel mindazonáltal, hogy ezen esetben erőtlenítettő (azomban nem hoszsú, hanem rövid) Perrel élniök kell. Így rendeli ezeket a' már fellyebb is említett 1723diki Törv. 47dik Czikkelye. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' sérelmes Örökvallást erőtlenítettő Perekről a' 26dik Végzésben. — Azomban a' mit itten az osztatlan közös Jóságokról tett Örökvallásoknak félretételökről mon-

dottam, annak csak 1723dik esztendőől fogva tett Örökvallásokra nézve vagyon helye. Az előbbieneket az 1723diki 47dik Törvényczikkely régi Törvényrendeléseink alatt hagyta, azok tehát a' H. T. I. R. 61dik Szakasza szerént az Örökvallónak Testvérei által ezután is csak Kir. Kúria előtt indíttandó erőltetett Per által döntethetnek meg. Így ítélte a' Kir. Kúria is az Ellentállásnak okát kérő Perekről a' 7dik Végzésben.— De továbbá, mivelhogy az említett 1723diki Törvény csak az olyan Örökvallásokat mondja félretétethetőknek; mellyek által a' Jószág Nemzetségtől elidegeníttetik, vagy mellyekben a' Felvallásban részt nem vevő Testvéreknek Jószágaikról tétetik rendelkezés; ugyanazért ha valamellyik Testvér osztatlan Jószágot valamelly közös Jussal bíró Atyafira Örökvallással általszállítana; az Örökvallás a' Felvallónak részére nézve félretétethető nem volna, ha bár az 1723diki Törvény után tétetett volna is. Így ítélte a' Kir. Kúria is a' külömbféle Varmegyékben fekvő Zalogokról a' 23dik Végzésben.

III. Azon Örökvallásokat, mellyekben ama közbenvetés „semmi Just, és Öröksajátságot magamnak fenn nem tartván“ találtatik, az olyanoktól, mellyek azt magokban nem foglalják.— Ezen közbenvetésnek, ha a' Felvalló azt Örökvallásába akár tudva akár tudatlanságból beiktatta, az a' fogantatja: hogy az eladott Jószág a' Vevő Nemzetségnek magonszakadtával többé a' Felvalló Nemzetséghez vissza nem tér, hanem Fejedelemre száll; holott az ellenkező esetben, midőn t. i. a' közbenvetés kimaradott, a' Vevő Nemzetségnek kiholta után a' Jószág ismét a' Felvallóra visszatér; a' mint ezeket a' H. T. I. R. 69dik Szakasza világos szavakkal kifejezi.— Sőt az említett közbenvetés még azon fogantatossággal is bír: hogy ha valaki ezen közbenvetéssel valamelly, még birtokában nem lévő Jószág-

got vallana fel, annak Birtokosa ellen az iránt többé nem perlekedhet, ha bár ezen tehetséget az Örökvallásban magának nyilván fenntartotta volna is, hanem a' Vevő Félnek tulajdon nevével szükség törvénykeznie. A' Perlekedés Jussának fenntartása tudniillik, a' mindennémű Jusról való lemondással meg nem férhetvén, sikeretlennék tartatik. Így ítelt a' a' Kir. Kúria is a' tárgybéli kereseti tehetségről az 1ső Végzésben. Azomban ha az ilyen közbenvetéssel szerzett Jószágot a' Vevő Fél Örökvallás által az előbbi Felvallóra ismét visszaszállítja, a' közbevetésnek ereje önként megszűnik. Így ítelt a' Kir. Kúria is az Ellentmondásnak okát kérő Perekről a' 47dik Végzésben.

IV. Az adományi Jószágo k r ó l t e t t Örökvallások a' nem adományiakról tettektől. Fogamatosságo k r a nézve abban különböznek: — 1s z ö r) H o g y a' n e m a d o m á n y i J ó s z á g r ó l t e t t Örökvallásokat a' Királyi Fiskus a' Felvalló Nemzetség Magonszakadásának színe alatt meg nem döntheti; az adományiakrólvalókat ellenben, ha hozzájuk Királyi Helybenhagyás nem járult, (a' H. T. I. R. 59dik Szakaszának 6dik és 8dik pontja szerint a' főváltság, vagy hadi fogságból való kiszabadulás végett tetteket kivévén,) ezen szín alatt felforgathatja. Ezt bizonyítja az 1715diki Törv. 26dik Czikkelyének értelme. — 2s z o r) H o g y Örökvallás által a' Felvalló Nemzetségnek Jussa szállittatván által a' Vevő Félre, ez az adományi Jószágról tett Örökvallás által, ha Fejedelmi Helybenhagyás hozzája járult, valóságos adományi, következésképpen R. Fiskusra nézve is ingadozatlan Just nyer. Ellenben a' n e m a d o m á n y i J ó s z á g r ó l t e t t Örökvallás, ha bár Királyi Helybenhagyás járult volna is hozzája, a' Királyi Igaznak nyilvánóságos oda ragasztása nélkül, a' Vevő Félnek Fiskusra nézve ingadozatlan Just nem

szülhet. Lásd ezekről fellyebb a' II. Könyvnek Királyi Adomány Czimjeiről szóló Értekezését.

V. Az ősi Jóságookról tett Örökvallásokat a' szerzeményiekről tettektől. — A' szerzeményi Javakról tett Örökvallások Nemzetség sérelmének színe alatt meg nem támadtathatnak, minthogy a' Jóságszerzőnek a' H. T. I. R. 5-dik, 's 57dik Szakasza, és az 1723diki Törv. 49dik Czikkelye szerint szabadon rendelhető tehetsége lévén, szerzeményi Javakban sérelemnek helye nincsen. Ellenben az ősi Javakról tett Örökvallások Nemzetségnek sérelme miatt megerőtleníttethetnek. — Hogy pedig meghatározhassuk, mely Örökvallások legyenek Törvényeinknek értelmök szerint Nemzetségre nézve sérelmesek, következőképpen megerőtleníttethetők; a' H. T. I. R. 59dik Szakaszának útmutatásához képest, szükséges az ősi Javakra nézve háromféle Örökvallásokat megkülönböztetni, úgymint az alaptalanokat, a' hasznosokat, és a' szükségeseket, vagy is melyekre a' Felvállót törvényes szükség, úgymint fővesztéséghen való marasztaltatás, vagy hadi fogságba esés kényszerítette. A' H. T. I. R. 59dik Szakaszának 9dik pontja szerint a' szükség szülte Örökvallás (F a s s i o n e c c e s s a r i a) sérelem fejében soha meg nem döntetik, az alaptalan vagy is minden ok nélkül való (s i m p l e x) mindenkor megdül, a' hasznos (r a t i o n a b i l i s) végre hol megáll, hol pedig megerőtlenítetik. — Mikor álljon meg, 's mikor nem a' hasznos Örökvallás, arra nézve az említett Törvény-szakasz semmi, legalább világos, Szabást meg nem állapít. A' Királyi Kúria pedig, sérelmes Örökvallás megerőtlenítésének czímje alatt találtató Végzéseit tekintvén, az említett Törvényt úgy látszatik magyarázni, 's azon Szabást követni: hogy az olyatén Örökvallások, a' mellyek által nyert pénzek a' Nemzetségnek nagyobb hasznára fordítottak, vagy

a' mellyek egyedülvaló eszközök valának arra, hogy a' Felvalló törvényes köteleztetésből származó, vagy másféle vétkenek nem tulajdonítható, és egyszer'smind halasztást nem szenvedő szorúltságain segélljen, meg nem erőltleníttethetők, a' többiek ellenben, úgymint a' Nemzetségnek sérelmesek, megerőtleníttetés alá vetetthetnek. — Így nevezetszerént foganatosnak ítélte a' Királyi Kúria az olyan Örökvallást, melly azon okból tétetett: hogy a' Felvalló a' Király és Haza védelmét érdeklő törvényes kötelellességét teljesíthesse; továbbá az ollyat, melly azért szerződött, hogy a' Felvalló szűkölködő, és ügyefogyott állatpotjában magának szükséges élelmet szerezhessen; valamint az ollyat is, melly által a' Felvalló Nemzetsége nagyobb hasznot hajtó Jóságainak visszavételökhöz szükséges költségeket kapott; a' mint ezt a' sérelmes Örökvallást erőltleníttető Per-ről szöllő 14dik, 15dik, és 34dik Kúriai Végzések bizonyítják. — Ellenben az ollyan Örökvallást, mellyben az atyai Adósságoknak kifizetésök vétetett indító okúl, valamint általjánosan az ollyakat is, mellyekben az Örökvallás által szerzett haszon a' Nemzetségnek károsíttatásával igaz arányosságban nincsen, ugyanazon cím alatt a' 29dik, 36dik, és 38dik Végzéseiben megerőtlenítette. — Azomban, mivelhogy a' Nemzetségnek csak az ollyan ősi Jóságoknak elidegenítése szülhet sérelmet; mellyhez ingadoztatlan Örökjussal bír, és valójában a' sérelmes Felvallásoknak erőltleníttetésöket érdeklő Törvényeink is mindenütt csak az illyen Jóságokról szöllanak; a' miket az Örökvallásoknak sérelem fejből való megerőtleníttetésökről mondtam, azoknak csak az ollyan ősi Javakra nézve vagyón helyök, mellyekhez az Örökvalló Nemzetségének valódi Örökjussa vagyón. — Innen következik: hogy az ollyan Jóságokról tett Örökvallások, mellyeket a' Nemzetség Kamarai Örökáltalszállítás mellett, vagy másként

ideig óráig való Jussal szerzett 's bírt, vagy a' mellyek, már a' Felvallónak Elei által tekervényes szövvénybe keverve lévén, kétséges kimenetelű Perekrnek ki vagynak téve, sérelemnek fejéből meg nem erőtlenítettnek. Így ítelt a' K. Kúria is a' sérelmes Örökvallásokat erőtlenítettő Perekről a' 22dik, 25dik, 37dik, és 45dik Végzéseiben. — Innen folyik az is: hogy a' Nemzetség olyan Örökvallásnak megerőtlenítését sem kérheti foganatosan, mellyet már ugyanazon Felvallónak vagy Ősének másik Örökvallása megelőzött; ha csak az előbbi Örökvallásnak akár a' Vevő Félnek elállása által, akár másként történt megsemmisíttetését bé nem bizonyítja. Tudniillik az első Örökvallás által a' Jóságnak Örökjussa el lévén idegenítve, második Felvalláskor a' Nemzetségnek többé ingadozatlan Örökjussa nem volt; míglen tehát az első fenn áll, mindaddig a' második Örökvallás Nemzetségre nézve sérelmesnek nem tartathatik. Így ítelt a' K. Kúria is a' tárgybeli Kereseti Tetségről a' 8dik Végzésben. Ugyanezt bizonyítja a' sérelmes Örökvallásnak erőtlenítéséről szóló 35dik Kúriai Végzésnek értelme.

A' szükség szülte Örökvallásokra nézve itten még egy kérdés érdemel említést. Tudniillik mivelhogy ezen Örökvallásokat a' Törvény több különös kedvezésekkel felruházá, azokat mint a' Megkínálás elmulasztásának, mint pedig a' sérelemnek színe alatt való megerőtlenítettés alól kivéven, némellyek arra is vetemedének; hogy az illetén Örökvallásoknak foganatosságokhoz a' köz hitelességű pecsétet is szükségtelennek vélnék. De vélekedésem szerint hibásan; mert azontúl, hogy az ellenkező vélekedést semminémű Törvény sem támogatja, a' H. T. II. R. 13dik Szakasa, és az 1723diki Törv. 47dik Cikkelye az Örökvallásoknak foganatosságokhoz köz hitelességű pecsétet állatos feltétel gyanánt, vagy is az Örökvallásnak semmisége alatt kívánván, semminé-

mű kivételt sem tesznek, és a' H. T. I. R. 59dik Szakasza is, melly a' szükség szülte Örökvallásnak minden különöségeit egyenként és pontosan előszámlálja, a' köz hitelességű pecsétnek szükségtelességéről teljesen halgat. Ugyanezen vélekedéssel vagyon a' K. Kúria is, a' mint ezt a' Vármegyei Zálogperekrekről szóló 6dik Végzés nyilván bizonyítja. — A' mi az ellenkező vélekedésnek azon egyetlen egy, valamit nyomó, okát illeti, hogy ha a' szükség szülte Örökvallásnak fogamatosságához köz hitelességű pecsét kívántatnék, a' hadi fogságba esett Személy szabadságának visszaszerzése, a' Törvény céljának ellenére, lehetetlenné tétetnék, minthogy ez, a' váltásárgéknak letétele előtt szabadon nem bocsájtatván, Köz Hitelességű Helynek vagy Személynek elejébe meg nem jelenhet: — Először ugyan a' Fogoly fogságban léttelkor is Teljes Hatalmú Biztost rendelhet, ki a' Bévallást helyette tústént véghezviheti. De másodszor nem is szükséges, hogy a' Köz Hitelességű Hely vagy Személy előtt való Bévallás tústént történjék; teljesíttethetik az későbbben is a' fogságból való kiszabadulás után a' Vevő Fél Igaza batorságának mindennemű kára nélkül; mivelhogy az Eladó Fél, az az iránt előre tett Kötelezése mellett Mátyás VI. Törv. 17dik Czikkelyének erejével az Örökeladásnak ünnepi Bévallására Bírói Hatalom által szoríttathatik, a' mint ezt a' Vármegyei Zálogperekrekről szóló 7dik Kúriai Végzésnek ellenkező értelme is bizonyítja.

19. §.

Az Örökvallásokat különösen érdeklő Perek.

I. A' Megkínáltatás elmulasztásán épülő erőtlenített Per. — E' Perről e' következendőket szükség megjegyezni:

(1ször) Indíthatja az, a' ki Megkínáltatásnak Jussával bírván, az eladó Jószággal vagy éppen, vagy

legalább annak törvényes módja szerint meg nem kínáltatott. Sőt, a' mi különösen a' Törvény rendelkezte Megkínáltatást illeti, mivelhogy a' Törvény a' Vételbéli Elsőbbségnek, és az avval öszveköttetett Megkínáltatásnak Jussát semmi Személyhez sem köti, hanem az egész közös Jussal bíró Várségre kiterjeszti; e' Perrel a' meg nem kínáltatott Atyafinak Várséges Örökösei is élhetnek. Így ítelt a' K. Kúria is e' Pernek címje alatt a' 6dik Végzésben.

2szor) Indittatik a' Megkínálás elmulasztásával eladott Jóságnak Birtokosa ellen, egyedül ez lévén az, kitől a' Felperes a' Jóságot megkaphassa.

3szor) A' Kereseti Levél a' Törvényből magából érthető Megkínálásra nézve a' H. T. I. R. 60dik Szakaszán, arra nézve pedig, melyhez a' Felperesnek csak valamelly különös Kötelezésnek erejével vagyon Jussa, Mátyás VI. Törv. 17dik Czikkelyén épül. — Hogy a' különös Kötelezés által nyert Megkínáltatás Jussának megsértése is talpköví szolgáhat az Örökvallás megerőtlenítésének, azt az Egyezéseknek's Kötelezéseknek természetökentűl, a' most szóban lévő Pernek címje alatt találtató 11dik Kúriai Végzés is erősíti.

4szer) A' Bíróság nemesi Jóságokra nézve a' Királyi, vagy Horvát Országi Báni Táblát illeti, a' mint ezt a' H. T. I. R. 60dik Szakasza 2dik pontjának az 1723diki Törv. 26dik Czikkelyével való egybevetéséből kitetszik.

5szor) A' Felperes Keresetének megállapítására, ha Kínáltatási Jussát különös Kötelezésre támasztja, azon Kötelezésnek valóságát, ha pedig Törvény rendelkezése építi, a' H. T. I. R. 60dik Szakaszának értelméhez képest a' Felvallóval való várségi atyafiságát, és a' Kereset alá vett Jósághoz lévő közös Jussát köteles bebizonyítani. Így ítelt a' K. Kúria is e' Pernek címje alatt az 15ö, 16dik, 11dik, és 17dik Végzéseiben. És pedig valamint mas-

fele tárgyakban, úgy szinte itten is ezeket környül-
 állásosan, és világosan szükség bém bizonyítania. —
 Innen értetődik: hogy azt megmutatni, hogy a' Fel-
 valló ötet máskor, vagy ha a' Megkínálásnak csa-
 lókaságát vette Keresetének talpkövéül, a' kérdés-
 ben forgó Bévallaskor a' Jószággal megkínálta, és
 Osztályos Atyafiának elesmérte legyen, Keresetének
 megállapíttatásához nem elégséges. Így ítelt a' Kir.
 Kúria is e' Perről a' 8dik Végzésben. — Egyébba-
 ránt mivelhogy a' Nemzetség Jussának meghányatá-
 sa ezen Pernek nem tárgya; ugyanazért a' Felperes-
 nek, Jussa közösségének megmutatásához, nem
 szükséges Nemzetségének Szerzeményi Leveleit elől-
 adni, s azokat magához, és a' Kereset alá vett Jó-
 szághoz alkalmaztatni, szóval Nemzetsége ingado-
 zatlan gyökeres Jussát bém bizonyítani, hanem az is
 elégséges: ha Eleinek azon Jószágekban volt birtok-
 lokat akár Tanúvallások, akár Osztályos vagy más il-
 lyen Oklevelek által megmutatja; a' Leányágon lévő
 Atyafiakra nézve mindazonáltal, ha Férjfiág által
 tett Örökvallást támadnának meg, önként értetődvén,
 hogy Eleiknek birtokban létüket általánosan meg-
 mutatni nem elégséges, hanem nevezetszerűt azt
 kellessék bém bizonyítaniok; hogy a' Kereset alá vett
 Jószág mind a' két Ágra szálló, vagy legalább
 hogy annak birtokában valamelly Leányágon lévő
 Eleik már voltak legyen. Így ítelt a' K. Kúria is
 ugyanezen Pernek címje alatt a' 17dik Végzésben. *)

*) Némellyek, nevezetesen Kelemen Királyi Tanácsos Úr, e' Per-
 ben a' Keresetnek megállapíttatásához a' Jószág ösiségének
 bém bizonyítását is megkívánják. De, csekély vélekedésem sze-
 rént, hibásan; mert először ugyan a' H. T. I. R. 60dik Sza-
 kasza az Eladó Jószághoz közös Jussal bíró Vérséges Atyafiák-
 nak Vételbéli Elsőbbségöket, és Megkínáltatásokat ősi Javak-
 ra egyedül nem szorítja. De továbbá másodsor ezen véleke-
 désből az a' képtelenség is következnek; hogy a' Felvallónak
 szerzeményi Javaira nézve Szomszédjainak és Határosainak
 jobb sorsok volna, mint sem a' Felvalló Maradékainak, vagy

6szor) Ezekután a' Kereset alá vett Jószág mennyiségének, és helyheztesítésének kinyomozása véte-
tik dologba; melly megtörténvén, ha az Alperes a'
Megkínálásnak törvényesen történt végbemenetelet,
vagy szükségtelenségét meg nem mutathatja; az Örök-
vallás, mellyet előladni az Alperes köteles, Bírói
Ítélet által megerősítettetik, 's az Alperes a' Jó-
szágon fekvő pénzének előszámolására és bébizonyí-
tására útasítottatik. Végre ez is megtörténvén, az Al-
peresnek mint az Örökvallásért fizetett summák,
mint egyszer'smind a' Jószágnak állandó javára tett
mindennemű költségei oda ítéltetnek. Így ítélt a' R.
Kúria is ugyanezen cím alatt a' 18dik Végzésben.
Tudniillik a' mit a' törvényes Megkínálás elmulasz-
tásával elidegenített Jószágoknak Közönséges Becsű
letétele mellettvaló magához váltásokról a' H. T. I.
R. 6odik Szakaszában mondatnak, mindazok már
régolta keletből kijöttek. És valójában, minekután-
na az 1647diki Törv. 125dik Czikkelyének rendelé-
séből a' zálogos Jószágok sem váltathatnak többé
másképpen, mintsem az egész zálogos summának
letétele mellett vissza; annyival inkább helyének
kell a' Jószágon fekvő pénz teljes megtérítésének
az Örökvallásokban lennie.

7szer) Egyébbaránt, mivelhogy e' Pernek a' vétel-
béli Elsőség Jussának, mellyel minden közös Jus-
sal bíró Várséges Atyafi Nemzetségének Javaira néz-
ve bír, megsértése szolgál talpkövéül, és ezen meg-
sértés tüstént megszülemlik, mihelyest az Örökval-
lás Idegennel tökéletes állapotra jön, innen értető-
dik: mint az, hogy e' Pernek a' Felvallónak élté-
ben is helye lehet, mint pedig az, hogy ha a' kö-
zelebb ízen lévő Atyafiak Igazaikat keresni nem akar-

más közös Jussal bíró Atyafinak; minthogy amazoknak
az ő tanításaik szerint is, ősi és szerzeményi Javának min-
den megkülömböztetésök nélkül, az Örökvallásért ajánlott
pénznek letétele mellett, Vételbéli Elsőségek vagyon.

nák, azzal a' távolabb ízen lévő is élhetnek; sőt hogy a' távolabb ízen lévő meg nem kinaliatott Atyafi e' Perre még akkor is szabadon szállhat, ha a' közelebb ízen lévő a' Megkínáltatás elmulasztása végett ugyan Perre keltek, de azután a' Vevő Féllel Perbéli leengedő Egyezésre szállottak. És valójában az ilyen esetben, ha Kereseti Levelöket melleslegesen a' Perbéli Egyezésnek megerőtlenítésére is kiterjesztették, az Örökvallás Megkínáltatásnak elmulasztása végett megdöntetvén, egyszer'smind a' Perbéli Egyezés is, mivelhogy az Örökvallásra volt építve, megerőtlenítették. Így ítelt a' K. Kúria is a' Perbéli Egyezéseknek erőtlenítésökről a' 14dik Végzésben.

8szor) Ez a' Per rövid folyamatú. Így ítelt a' K. Kúria az Ellentállásról a' 7dik Végzésben.

II. A' Jós z á g á r r á v a l t é t e t e t t K í n á l á s n a k m e g v e t é s e n é p ü l ő e r ő t l e n í t t e t ő P e r. — Indítják a' Jós z á g h o z k ö z ö s J u s s a l n e m b í r ó l e á n y á g i A t y a f i a k, v a g y a' S z o m s z é d o k é s H a t á r o s o k a z E l s ő b b s é g i J u s s o k m e g s é r t é s é v e l e l a d o t t J ó s z a g n á k B i r t o k o s a e l l e n. — A' K e r e s e t i L e v é l a' H. T. I. R. 6odik Szakaszának 9dik és 10dik pontjain épül. — A' B í r ó s á g r a n é z v e e' P e r a z e l ő b b e n i v e l t ö k é l l é t e s e n m e g e g y e z. — H o g y a' F e l p e r e s n e k K e r e s e t e m e g á l l a p í t t a s s é k, a' L e á n y á g u g y a n a' F e l v a l l ó v a l k ö z ö s v é r s é g é t, a' S z o m s z é d o k p e d i g s z o m s z é d s á g o k a t, é s a z o n t ű l m i n d a' k é t r e n d b é l i e k a' F e l v a l l ó n a k ö r ö k v a l l á s i s u m m á v a l b í r ó i k é p p e n, é s i d e j é n k o r á n t ö r t é n t M e g k í n á l t a t á s á t b é b i z o n y í t a n i t a r t o z n a k. — A' P e r d e r e k á n a k i t t e n i s a' K e r e s e t a l á v e t t J ó s z á g m i, é s m e n n y i s é g é n e k, ' s h e l y h e z t e t é s é n e k k i n y o m o z á s a a' t á r g y a. A' m i m e g t ö r t é n v é n, v a l a m i n t a z e l ő b b e n i P e r b e n, a z Ö r ö k v a l l á s m e g e r ő t l e n í t t e t i k, é s a z A l p é r e s a' J ó s z á g o n f e k v ő p é n z é n e k e l ő z s á m o l á s á r a ú t a s í t t a t i k, ' s a' t.

III. A' sérelmen épült erőttlenítettő
Per. — Ad invalidationem ex praeiudicio. — E' Per-
ről e' következők megjegyzésre méltók:

1ször) Mivelhogy e' Pernek talpkövéül a' Fel-
peresnek sérelme szolgál, ez pedig a' valóságos
Örökösödési Jusnak ő reája nézve való megszülem-
lése előtt nem értetődik; a' Királyi Kúriának mosta-
ni Szokásához képest e' Pert rendszerént a' Fel-
vallónak élteben senki se, annak halála után pedig
csak azok indíthatják: kiknek az eladott Jöszágban
már valósággal örökösödni kellett volna, ha az
Elidegenítés nem történt volna; úgy hogy míglen az
ilyenek életben vagynak, ha bár sérelmöknek or-
voslását nem keresnék is, a' csupán reménylhet-
ő Örökösödési Jussal bíró Atyafiak erre a' Perre
foganatosan nem kelhetnek. Így ítelt a' Kir. Kúria
is ezen cím alatt a' 3dik és 4dik, és a' Perbevaló
Avatkozásról a' 10dik Végzésben. Mondám mindaz-
által rendszerént; mert a' fellyebb (18 §.) mon-
dattak szerint vagynak ezen állításnak kivételei is,
tudniillik a' H. T. I. R. 128dik Szakaszának crejéből
a' nevendék korban tett, és ugyanabban visszahü-
zott Örökvallásokra, és az 1723diki Törv. 47dik Czik-
kelyének rendelkezéséből az olyanokra nézve, mellyek
által valamelly Oszályos Atyafi tulajdon részét Osz-
tály előtt valamelly Idegenre általszállította. —
Egyébbbaránt, a' kinek a' sérelmes Örökvallás meg-
erőttlenítettéséhez már jelenvaló törvényes Jussa va-
gyon, ezen Jussával szabadon élhet, csak hogy az
Örökvallás által nyert Javakkal egy esztendeig El-
lentmondás nélkül élvén a' H. T. I. R. 62dik Szaka-
szának ellenére azt meg ne erősítse; és pedig ha
bár azt a' Felvalló Örököseinek nyilván megtiltotta,
sőt ha azokra, kik Felvallása ellen Pert indítanda-
nának, Örökvalló Levelében büntetést rendelt volna
is, és pedig azon Kötésbéli Büntetés alá esésnek
mindennemű féelme nélkül. Tudniillik mivelhogy

az örök igazsággal ellenkezik az elől, kinek Jussait valaki tette által megsérté, azon törvényes útat is elzárni, mellyen sérelmét megorvosolhassa; az illyetén Kötéshéli Büntetés törvénytelennek tartatik, 's Törvényszék által azonnal félretétetik. Így ítelt a' Kir. Kúria is ezen Pernek címje alatt a' 8dik Végzésben. —

2szor) Indíttatik pedig a' Per a' Kereset alá vett Jószágnak Birtokosa ellen, ez egyedül lévén az, kinek megmarasztaltatása által a' Felperes céljához, vagy is a' Jószágnak megnyeréséhez juthat. —

3szor) A' Kereseti Levél a' H. T. I. R. 58dik, és 59dik Szakaszán épül.

4szer) A' Bíróság nemesi Jószágokra nézve a' H. T. I. R. 59dik Szakasza, és az 1725diki Törv. 26dik Czikkelye szerint a' Királyi, vagy Horvát Országi Báni Táblát illeti.

5szor) A' Felperesnek, hogy Keresete megállapíttassék, szükséges vérségének a' Felvallóval való közösségét, továbbá a' Kereset alá vett Jószágnak ősiségét, és ahozvaló, már valósággal megszülemlett, Örökösödési Jussát világosan bém bizonyítani; mert a' szerzeményi Javakban, a' Jószágszerzőnek szabadon rendelhető tehetsége végett, sérelemnek helye nincsen, valamint az ősieken sem azokra nézve, kiknek vagy a' Felvallóval közös vérségök, vagy a' Jószágra nézve már megszülemlett Örökösödési Jussok nincsen. Így ítelt a' Kir. Kúria is e' Pernek címje alatt az 1ső, 3dik, 's több más Végzéseiben. Egyébbaránt a' Jószág ősiségének bém bizonyítására, rendszerént legalább, elégséges az ősi birtoknak megmutatása, melly Osztálylevelekkel, hitteles Tanúvallásokkal, 's a' Felperes Eleinek birtokában léttökről szóló hasonló Oklevelekkel eléggé teljesítetik; részszerént mivel ezen Pernek nem gyökeres Jusnak meghányatása, hanem csupán csak sérelemorvoslás a' tárgya, részszerént és főképpen

pedig, mivel az ősi birtok Nemzetség Jussának ingadozatlanságáról gyökeres gyanítást szül. Így ítélte a' K. Kúria is ismét ezen Perről az 1ső Végzésben. — Mondám mindazáltal rendszerént: mert ha az Alperes maga védelmére olytén bém bizonyításokat tesz, melyeknél fogva a' Törvényszék méltán gyaníthatja: hogy a' Felperes Eleinek birtokok ingadozó, ideig óráig való, és semmi foganatos Jusra se támaszkodó volt legyen; a' Felperes az ősi Jus foganatosságának, 's ingadozatlanságának bém bizonyítására szoríttatik. Tudniillik az illetén ősi birtok a' Felperes Nemzetsége Jussának ingadozatlanságáról semmi gyökeres gyanítást nem szül, már pedig a' fellyebb (18 §.) mondattak szerént az ingadozó Jussal bíráto ősi Javaknak Elidegenítésök Nemzetségnek sérelmet nem szül. Így ítélte a' Kir. Kúria is ugyane' Perről a' 6dik és 19dik Végzésekben. —

6szor) A' Pernek dereka az Örökvallás indító okának meghányatásával foglalatoskodik; mely iránt az indító ok valóságának vagy hamisságának bém bizonyítására nézve azt szükség itten megjegyezni: hogy azon esetben, midőn az indító ok az Örökvallásban nevezet szerént és környülállásosan ki va-gyon jelelve, ha annak valóságát a' Felperes tagadná, a' bém bizonyításnak térhét ő tartoznék viselni. Ezen esetben t. i. az Örökvallásnak szavai annak foganatosságáért mindaddig harczolnak, míglen a' Felperes meg nem mutatja vagy azt, hogy az Örökvallásnak előadása valóságon nem épül, vagy pedig, hogy a' Felvallónak más módjai is voltak, melyekkel czél-jához juthatott, vagy szorultságán segéllhetett volna. Így ítélte a' Kir. Kúria is megént ezen czím alatt a' 27dik Végzésben. — Ellenben ha az Örökvallásban a' Jószágeladásnak indító okai csak általjanosan va-gynak megérintve, p. o. hogy a' Felvalló terhes okok, és igen nagy szorultság által kényszerítettett legyen Jó-szágelidegenítésre; mivelhogy illetén esetben a'

Törvényszék az Örökvallásban tett okelöladásból annak foganatos vagy foganatlanságát el nem ítélteti, az Alperesnek áll kötelességében: hogy a' Felvallásnak indító okait nevezet szerint 's egyenként előszámlálja, és mivelhogy az Örökvallás rólok halgat, azoknak valóságokat is bém bizonyítsa. Így ítélt a' Kir. Kúria is ugyanottan a' 39dik Végzésben. — Azomban az Örökvallásnak indító okai, 's hasznossága, vagy szükségessége által csak azok védelmezhetik magokat, kiknek a' Kereset alá vett Jóságnak foganatos Jussal való birtokához törvényes tehetségök vagyon, azok ellenben, kik ezen tehetség nélkül szűkölködnék, mivelhogy annak fogyatkozását az Eladásnak semminémű indító oka ki nem pótolhatja, magokat azzal birtokban meg nem tarthatják. Így ítélt a' Kir. Kúria is ismét ugyanottan a' 40dik, és 48dik Végzésben.

7szer) Ha a' perbeli előadásokból és bém bizonyításokból az Örökvallásnak sérelmessége megvalósagosodik; a' Törvényszék: Ítélete által az Örökvallást megerőtleníti, *) és az Alperest, ha és mennyire a' Felvalló Örökvallását tulajdon Jóságrészénél tovább ki nem terjesztette, Jóságon fekvő pénzeinek előszámolásokra és bém bizonyításokra utasítja. Végre ez is megtörténvén, az Alperesnek Örökvallásért fizetett egész pénzét, továbbá a' Jóságnak javítására, és más állandó hasznára, valamint szinte az épületekre tett költségeit is lelkiesmérletes Becsü szerint oda ítéli; mai napon többé azok keletben nem lé-

*) Midőn az erőtlenítettő Pernek olyan Jóság volt tárgya, mellynek az Örökvalló birtokában nem volt, az Örökvallást megerőtlenítő Ítélet által a' Jóság, mivel a' Felvalló azt a' Vevő Félnak által nem adta, a' Felperesnek oda nem ítélhetik; hanem csak abba az állapotba tétetik, hogy, a' Vevő Félnak az Örökvallásért fizetett summát letévén, Igazait azon törvényes úton kereshesse, mellyel élhetett volna, ha azon Örökvallás nem tétetett volna. Így ítélt a' Királvi Kúria is a' sérelmes Örökvallást erőtlenítettő Perekről a' 30dik Végzésben.

vén, a' miket a' H. T. I. R. 59dik, és 61dik Szakaszai a' Felvalló Fiai és Leányai terheik felvételöknek foganatjáról, és a' felvallott Jószágnak ingyen vagy Közöséges Becsü mellett való visszavételéről előterjesztenek. — Mondám mindazonáltal fellyebb: ha és mennyire a' Felvalló Örökvallását tulajdon Jószágrészénél tovább ki nem terjesztette; mert ha a' Felvalló Testvéreinek Jószágrészeit is Örökvallásába keverte volna, mint-hogy ezeknek Elidegenítésökre semminémű törvényes tehetsége sem volt, ezekre nézve a' Felperes a' H. T. I. R. 61dik Szakaszához képest az Örökvallásért fizetett summának visszafizetésére nem szoríttatik, hanem egyedül csak a' Jószágnak állandó javára tett költségeknek megtérítésökhöz marasztaltatik. —

8szor) Ha e' Pernek lefolyása közben az Alperes az Örökvallástól elállana, és magát az azt megelőző Zálogvallással védelmezni kezdené; az Örökvallás azonnal megerőtlenítettnek vétetvén, tüstént a' Jószágon fekvő pénzeinek előszámolásokra útasíttatik, a' nélkül hogy a' Felperes különös Zálogváltó Pernek indítására szoríttatnék, vagy hogy az Alperesnek megengedődnék; hogy a' Zálogvallásnak feltételeihez ragaszkodhasson. Tudniillik, mivelhogy az Alperes a' Zálogvallást későbbben önként Örökvallásra változtatta, és ezt a' sérelem végett indított erőtlenített Perben is elejénten védelmezte; a' H. T. I. R. 82dik Szakaszának értelme szerint is többé a' Zálogvalláshoz, mellőtől önként elállott, nem ragaszkodhat. Így ítél a' Királyi Kúria e' Pernek czímje alatt a' 42dik Végzésben. —

9szor) Ez a' Per, az 1723diki Törv. 47dik Szakaszának erejéből azon esetet kivén, ha a' Pernek tárgya a' Felvallónak tulajdon, de még osztatlan, Jószágrésze volna, hosszú folyamatu. Így ítél a' Kir. Kúria is az Ellentállásról a' 7dik Végzésben.

Mivelhogy rendszerént az egymásra halmozott

Kereseteknek, *Actiones cumulatae*, Törvényszékek előtt helyök nincsen; itten az a' kérdés támadhat: Vallyon ugyanazon egy Kereseti Levélben lehessen e' mint sérelem, mint pedig Megkínálás elmulasztásának fejében Keresetet tenni? — Igen is, lehet, és pedig nem csak ugyanazon egy Örökvallásnak, hanem többeknek megerőtlenítettésekre nézve is, csak hogy ezek ugyanazon Nemzetségnek közös Jusú Jóságairól, különböző időkben, a' Felperesnek Szülője vagy Öse, és ennek Osztályos Atyafiai által tettettek légyen; mert mind a' két Keresetnek ugyanazon Jóságok a' tárgyai, ugyanaz a' Birósága, és ugyanazon közös Jus a' talpköve; már pedig az ilyen tulajdonsággal bíró egymásra-halmozott Keresetek Hazánk Törvényszékeinek Szokásaik szerint egyetlen egy Kereseti Levélben foganatosan előterjesztethetnek. Így ítelt a' Kir. Kúria is az itten szóban lévő Perről a' 2dik, és 4odik, a' Viszszauzésről a' 8dik, és az Ellentállásról a' 7dik Végzésben. — Az ilyen Per, ha két rendbéli Örökvallás a' tárgya, mellynek egyike Megkínálásnak elmulasztása, másika sérelem végett támadtatott meg, az elsőre nézve a' Megkínálás elmulasztásán, a' másodikra nézve pedig a' sérelmen épült erőtlenítettő Pernek természetével bír. Így ítelt a' K. Kúria is az Ellentállásról a' 7dik Végzésben. — Ha pedig a' Per ugyanazon egy Örökvallást érdekli, valamint a' Törvényszék megerőtlenítésének fő okául 's talpkövéül vagy a' sérelmet, vagy pedig a' Megkínálásnak elmulasztását vette; úgy az első esetben ugyan a' sérelmen, a' másodikban pedig a' Megkínálás elmulasztásán épülő Pernek természetét követi. Így ítelt a' Kir. Kúria a' Viszszauzésről a' 8dik Végzésben.

Továbbá itten még az a' kérdés is előfordul: Vallyon a' nemes Földes Anyától származó Nemtelenek kérhetik e' sérelem

fejében az anyai nemes Javaikról tett Örökvallásnak megerőtlenítettését? — A' Hétszemélyes Törvény Tábla e' Pernek czímje alatt találtató 22dik Végzésében tölkezen Keresetet megtagadta azon okból; mert az 1687diki Törv. 18-dik Cikkelye, az ilyen Személyeknek csak az anyai nemes Jószág Birtokának megtartását engedvén meg, arra nem magyaráztathatik; hogy nemes Örökjószágyszerzésre, vagy visszaszerzésre is akart volna nekik tehetséget adni, ez a' Jus Törvényünk szerint csak Koronának valóságos Tagjait, vagy is Nemeseiket illetvén; már pedig, mivelhogy Örökvallás által a' Józágnak Örökjussa elidegenítettett, ezen Kereset nemesi Örökjussnak visszaszerzését foglalja magában. És valóban, minthogy a' Jószág birtoka megtartásának csupán a' Törvény különös kedvezése és kivétele által fennálló Jussát, mellyel az ilyen Nemtelenek bírnak, teljes foganatú Örökjussnak tartani nem lehet, a' sérelem pedig csak ilyen Örökjussnak elidegenítéséből szülemlik; az ilyen Jószágokról való Örökvallás nemtelen Örökösökre nézve Törvényünk szerint sérelmesnek nem tartathatik. —

Innen már azon kérdés is gyökeresen megdönthetni látszik: Vallyon az ilyen szabadosi Jussal bíráto nemes Javakról tett Örökvallást a' későbbben megnemesült Maradékok sérelem fejében megerőtleníttethetik e'? Tudniillik csekély vélekedésem szerint azt meg nem tehetik; mivel a' nemes Jóságokban lévő szabadosi Jus teljes törvényes foganatú Örökjussnak, mellynek elidegenítése szülhet egyedül csak sérelmet, a' fellyebb mondattak szerint nem tartathatik.

Ezen kérdések ismét egy másikra nyújtanak alkalmatosságot: Vallyon t. i. a' Nemtelenek az anyai nemes Javaikról tett Örökvallást Megkínálás elmulasztása végett

meg erőtlenníttethetik e? Együgyű vélekedésem szerint igen is; részszerént mivel a' Megkínálás elmulasztása Perének foganatosságához az Elidegenítő Nemzetségnek teljes törvényes foganatu Örökjussa a' H. T. I. R. 6odik Szakasza szerint meg nem kívántatik, részszerént pedig mivel a' Vételbéli Elsőségnék Jussa, mellynek megsértése ezen Pernek talpkövéül szolgál, a' Nemzetség birtoka megtartásának Jussából értetődik, ezzel pedig az 1687diki Törv. 13dik Czikkelye szerint az illetén Szabados Személyek is bírnak.

IV. Az elidegenített ősi Jószágnak kipótlását követelő Per. — Helye vagy on akkor, midőn a' Nemzetség ősi Jószágának Birtokosa, hogy azokat, kiket abban a' Törvényes Örökösödés illet, Örökösödésöktől megfoszsza, azt elidegeníti, és az Örökvallásért kapott pénzen szerzeményeket téssen, 's azokkal másokat, kik az elidegenített ősi Jószágban nem örökösödtek volna, boldogít. — Indítja az, kit az elidegenített ősi Jószágnek Örökösödése illet, az ellen, ki a' Felvallónak szerzeményében örökösödött. — A' Kereseti Levél az 1725diki Törv. 49dik Czikkelyén épül, melly az elidegenített ősi Javakat szerzeményiekből kipótltatni parancsolja. — A' Bíróság az Örökösödési Al-Törvényszékeket illeti. — A' Felperesnek kötelessége az elidegenített Józágnak ősiségét, és mennyiségét, továbbá az ahozvaló Örökösödési megszülemllett Jussát, és az Elidegenítő Személy szerzeményi Javának Alperese kezeihez való akár Végső Intézeti, akár Törvényes Örökösödés által történt jövetelét bém bizonyítani.

V. Az elidegenített Jószágnek kiadását az Örökvallásnak félretételével követelő Per. — Azon eseteken felül, mellyeket az Adásból Vevésből általján származó Vdik Perben előadtam, itten még nevezetesen helye vagy on

akkor: ha egyik Testvér 1723dik esztendő után osztatlan közös Jószágoikról általjában, vagy pedig Testvéreinek Osztályrészeikről Örökvallást tett. — Indítják azon Testvérek, kiknek Jószágrészeiket a' Felvalló elidegenítette, vagy azoknak Törvényes Örökösök a' Jószágnak Birtokosa ellen. — A' Kereseti Levél az 1723diki Törv. 47dik Czikkelyén épül. — A' Bíróság ugyanezen Törvényczikkelynek rendelkezéből az Örökösödési Al-Törvénysszékeket illeti. — A' Felperesnek kötelessége a' fellyebb kijelelt eseteknek külömbféleségökhöz képest bém bizonyítani, hogy a' Kereset alá vett elidegenített Jószági az ő Osztályrésze, vagy hogy vele közös, és még osztatlan Jószági. Ez megtörténvén, ha az Alperes Felperesének Örökvallásban való részesülését meg nem mutathatja, a' Kereset alá vett Jószági, az Örökvallásnak félretételével, Felperesének oda ítéltetik, és pedig a' nélkül, hogy ez a' Jószági árrának (a' Felvalló részéét egyedül kivévén) visszafizetésére szoríttatnék. — A' Jószágnak állandó javára tett költségeket mindazonáltal, mivel ezek a' Felperesnek hasznára válnak, megtéríteni köteles. —

Ugyanezen Pernek helye vagyon még az olyan Örökvallásokra nézve is; mellyek egyházi, elsőszülöttségi, vagy öregebbségi, avagy végre olyan Jószágoikról tétettek; mellyek Gyámatyai, vagy Gondviselői Hatalom alatt lévő Személyekhez tartoznak. A' Kereseti Levél az első esetben az 1567diki Törv. 31dik, a' másodikban az 1687diki Törv. 9dik, a' harmadikban pedig az 1655diki Törv. 24dik Czikkelyén épül. Lásd ezekről az I. Könyvnek 144dik, és a' II. Könyvnek 86dik, 129dik, és 130dik §§ait.

VI. A' magányos pecsétök alatt eladott Jószágoikat visszaváltó Per. — Indíthatja maga az Eladó, ha magát az ünnepi Bévalásra le nem kötelezte, vagy az ő halála után Vérésegi Örökösök, és azon esetben, ha az ilyen Eladás-

nak osztatlan Jöszágrész volt tárgya, a' Felvallónak Osztályos Atyafiai is, és pedig még annak életében is. A' nem Várségi Örökös, minthogy a' Törvény csak a' Várségekről szól, e' Perrel nem élhet. — A' Kereseti Levél a' H. T. II. R. 13dik Szakaszán, és az 1723diki Törv. 47dik Czikkelyén épül. — A' Bíróság ugyanazon Törvényszékeket illeti, melyeket a' Zalogváltó Perben, mellynek természetét ez a' Per általjánosan követi. —

Egyébbaránt mivelhogy a' magányos pecsétek alatt tett Örökeladást Zaloggá változtató 1723diki 47dik Törvényczikkely csak Örökjussal bírató Jöszágokról, és ilyen Jöszágoknak Idegenek által való megszerzésökről szól, önként értetődik: hogy e' szóban forgó Pernek akkor helye nincsen, ha a' Felvalló az így eladott Jöszágot nem örökös hanem csak ideig öräig való Jussal bírta, valamint az is, hogy ezzel a' Perrel fogamatosan az vagy annak Örököse sem élhet, a' ki az általa bírató Jöszágot az ahoz Just Vítatónak magányos pecsét alatt visszaereszti; az első esetben nem Örökjöszág, a' másodikban pedig nem idegen Jöszágszerzés, hanem Sajátjának visszavétele lévén az Egyezésnek tárgya. Így ítelt a' R. Kúria is a' különbféle Vármegyékben fekvő Zalogról a' 12dik, és a' Vármegyei Zalogpererk-ről a' 8dik Végzésben.

VII. Az Örökvevő Félnek birtokhoz való tehetetlenségén épülő Per. — Indíthatja akárki, ki a' Kereset alá vett Jöszágnak bírására Törvényeink szerént alkalmas. — A' Kereseti Levél nemes Jöszágokra nézve az 1715diki Törv. 23dik, várospolgáriakra nézve pedig az 1659diki Törv. 49dik Czikkelyén épül. — A' Felperes Keresetének megállapítására egyebet bcbizonyítani nem köteles, mintsem hogy az Alperesnek a' Kereset alá vett Jöszágnak birtokához törvényes tehetsége nincsen. — A' Per dereka a' Jöszág mennyiségének, és

az Alperes rajta fekvő pénzének kinyomozásával foglalatoskodik. — Ezek megtörténvén, a' Jószág az Alperes igazságos követeléseinek kielégíttetésök iránt a' Felperesnek oda ítéltetik. Így ítélt a' K. Kúria is e' Pernek czímje alatt az 1ső Végzésben.

MÁSODIK SZAKASZ.

A' Z á l o g v a l l á s r ó l.

20. §.

A' Zálogvallásnak esmértetése.

Zálogvallás, vagy is ingatlan Jószág Elzálogítása által azon magánmegálló terhes valóságos Egyezés értetődik: melly által valamelly bizonyos ingatlan Jószág Bírásának, és Hasznávételének Jussa bizonyos summapénzért ideigvaló Jussal valakire olly formán általszállíttatik; hogy az Általvevő Fél javára tett feltételeknek bételjesíttetésök után ugyanazon Jószág, és ugyanazon állapotban visszaadattassék. Mondám

I. M a g á n m e g á l l ó t e r h e s v a l ó s á g o s E g y e z é s; mert a' Zálogvallás is a' Zálogadó és Általvevő Feleknek nyilván kifejezett egyetértésök által mégyen végbe, ezen Egyezés is minden más előre menő Egyezés nélkül értetődik, és a' Jusáltal-szállítás ebben sem történik ingyen, hanem viszontvaló adás iránt. — Innen folyik már: hogy a' mi-
ket fellyebb az Első Értekezésben az Egyezéseknek akár közös, akár csupán a' valóságosokat vagy terheseket illető megkívántatóságaikról, foganatjaikról, 's egyéb tulajdonaikról előadtam, mindazok a' Zálogvalláshoz is tartoznak. — Hajdan ezen Egyezés szerződésének ünnepi módon kellett történnie, úgymint: — 1ször) A' H. T. I. R. 6odik Szakaszának tanúbizonysága szerint valamint az Örök, úgy szinte a' Zálogvallások is Köz Hitelességű Helyek

vagy Személyek előtt tétettek. — 2szor) Ha a' Zalognak arra 50 forintot felülhaladott, a' H. T. I. R. 63dik Szakasza szerint ünnepi Birtokbaiktatásnak kellett törtennie. Sőt — 3szor) Ha az elzálogosított Vagyon adományi Jóság lévén a' Zalognak arra annak Közöséges Becsűjét felülmulta; a' H. T. I. R. 65dik Szakaszához képest a' Fejedelmi Helybenhagyásnak is szükség volt hozzá járulnia. Mainapon mindazonáltal az 1625diki 53dik, 1647diki 125dik, 's 1655diki 52dik Törvényczikkelyeknek tanúságai szerint a' magányos pecsétek alatt, sőt a' csupán szóbeli Egyezés által tett Zalogvállások is törvényes erejűek, 's fogamatosságokhoz se ünnepi Iktatás, se Fejedelmi Helybenhagyás nem kívántatik; az mindazonáltal önként értetődven, hogy a' Zalogvállásnak feltételei, a' Zalogárrának visszafizetését kivéven, adományi Jóságokra nézve a' Királyi Fiskust nem kötelezik.

II. Melly által valamelly ingatlan Jóság Bírásának és Hasznavételének Jussa általszállíttatik; mert valójában a' H. T. I. R. 81dik és 82dik Szakaszainak értelmök szerint ezen két rendbéli Fő Jusok (a' Jóságoknak mi voltokhoz képest ide értvén az úgynevezett Kir. Igazságoknak hasznavételöket is,) idegeníttetnek el Zalogvállás által, a' Jósággal magával való Rendelésnek Jussa a' Jóságnak Uránál megmaradván. — Innen már több következések mintegy önként folynak, úgymint:

1ször) Hogy a' Zalogvevő a' zálogos Jóságra nézve mindazon törvényes Igazokkal bír, mellyek a' Jóság Bírásának, és Hasznavételének Jussából erednek, következésképpen mellyeket fellyebb a' II. Könyv II. Része II. Értekezésének 1ső és 2dik Szakaszaiiban egyenként előadtam, és a' mellyek a' zálogos Jósággal ne talán öszvekapcsolt Királyi Igazságoknak használásokat illetik. — Innen értetődik: hogy a' Zalog-

vevőnek Jussa vagyon a' zálogos Jószágnak birtokába lépni, abban magát másoknak kirekesztetésökkel védelmezni, és ha belőle kivettetnék, azt Törvény megengedte úton visszavenni, Határjelűjtést vagy igazítást kérni, a' Jószág haszonhajtásait másoknak kizáratásokkal magáéivá tenni, a' közös Jóságoknak rendetlen Haszonvételekre nézve Áranyosítást kérni, a' Jószággal egybenkötött Királyi Igazságokkal 's Haszonvételekkel élni, a' haszonhajtásokat és magát a' Haszonvételek Jussát részenként, vagy egészen másnak általengedni, 's a' Jószágot, mennyire az Urának sorsát terhesebbé nem teszi, Alzálogba eresztetni.

2szor) Hogy a' Zálogvevő a' zálogos Jószágot Örökjussal el nem adhatja, a' Jószágon fekvő pénzintúl Adósságokkal nem terhelheti, hosszabb időre, mintsem nekie engedve vagyon, vagy terhesebb feltételek alatt Alzálogba nem bocsájthatja, 's ha ezek közül valamit tenne, tette a' Jószág Urára nézve kötelező nem volna.

3szor) Hogy a' Zálogi Birtokos a' Jószágot Urának Jussával és nevében bírja, 's az ő birtoka Törvény előtt emennek birtoka gyanánt vétetik; következőképpen hogy azokhoz képest, a' miket fellyebb az Elidősítésről mondtam, a' Jószág Urának Jussát soha el nem idősítheti, hanem a' Jószágot akár-melly hosszú ideig tartó birtok után is, sőt ha bár azt időközben a' Felségtől Adományul felkérte volna is, a' Zálog feltételeinek bételjesíttetésök után visszabocsájtani köteles. Ezt nyilván is rendeli a' H. T. I. R. 82dik Szakasza, azon egyetlen egy esetet kivéven: ha a' Zálogvalló később a' Jószágot a' Zálogvevőnek örökül felvallotta volna; mellyben megszűnven a' zálogi birtoknak czímje, a' Jószág többé Váltó Perrel vissza nem vétethetnék, hanem erőtlennítettő Perrel szükség volna a' Felvalló Örökseinek Igazait keresni.

4szer) Hogy a' Jószág Urának Örökjussa Magonszakadás, vagy Hívségtelenkedés által megszűn-
vén, a' Zalogvevőnek Zalogi Jussa is azonnal meg-
szűnik.

Egyébbaránt mivelhogy a' Zalogvállás által az
itten mondattak szerint a' Jószág Bírása, és Hasz-
navétele Jussának kell általszállani a' Zalogvevőre,
önként következik: hogy foganatos Zalogvállás ol-
lyan Jószágokról nem tétethetik; melyekre nézve a'
Zalogvalló ezen Jusokkal nem bír, vagy a' melyek-
nek ezen Jussaikat másra általszállítani általján tilal-
mas, azaz melyeket elzálogosítani Törvényeink
általján tilalmaznak.

III. B i z o n y o s ingatlan J ó s z á g Bírásának
és Hasznavételének Jussa általszállítatik; mert a'
Zalogvállásban az Egyezésnek tárgya mindenképpen
meghatároztatik, 's a' Zalogvalló a' Jószág kijelelé-
sének, 's meghatározásának Jussát magának fenn
nem tartja. Innen következik: hogy a' Zalogvevőnek
Zalogvállásból szülemlett Jussa azok szerint, a' mi-
ket fellyebb (a' 6. §.) mondtam, nem csupán Sze-
mélyi, hanem Vagyoni Jus, melyet tehát általadás
előtt is nem csak a' Zalogvalló ellen, hanem a' Jó-
szágnak akármely Birtokosa ellen követelhet. Innen
továbbá következik az is: hogy a' Zalogi Jus, mi-
velhogy arra nézve a' Zalogvalló magának semmi-
némű Igazságot fenn nem tart, mihelyest az Egye-
zés tökéletességre jött, tüstént, vagy is még általa-
dás előtt általszáll a' Zalogvevőre; következésképp-
en hogy a' zálogos Jószágnak haszonhajtásai az
Egyezésnek tökéletes állapotra jöttétől fogva, ál-
taladás előtt is, a' Zalogvevőt illetik, és hogy el-
lenben a' Zalogi Just érdeklő véletlen eset szülte
károkat is ugyanazon időtől fogva ő köteles szen-
vedni.

IV. B i z o n y o s summa pénzért által-
s zállítatik. Tudniillik a' Zalogvállásnak indító

okát a' Zálogért adató pénz teszi, mellynek mennyiségét meghatározni az Egyező Feleknek szabad kényöktől függ. Bizonyítja ezeket több más Törvényeinkentül a' H. T. I. R. 81dik Szakasza, az 1625diki Törv. 53dik, és az 1647diki Törv. 125dik Czikkelye. — Régenten a' Zalogvallások igen csekély pénzért szoktak tétetni; a' H. T. I. R. 83dik Szakasza szerint tilalmas lévén a' Jószágot Közönséges Becsűjénél nagyobb summába elzálogosítani, a' mi mindazáltal Kittonieh Kétség Századjának, nevezetszerént a' 27dik Kétségnek tanúbizonysága szerint már Kittoniehnak kora előtt megszűnt. És ez az oka, hogy Verböczink a' H. T. I. R. 80dik és 81dik Szakasaiban a' Zalogvevőket, úgymint Uzsoráskodókat tekintti, és ellenök nyersen kikél.

V. Ideigvaló Jussal általszállíttatik; mert a' H. T. I. R. 81dik és 82dik Szakaszai, és más Törvényeink szerint Zalogvallás által a' Jószági Bírásának és Hasznavételének Jussa nem örökre, hanem csak egy időre szállíttatik által a' Zalogvevőre. Az időnek hosszúsága köz egyetértéssel határozattik meg.

VI. Valakire általszállíttatik; a' kire való nézve e' következendőket szükség meggyeezni: — 1ször) Hogy a' Zalogvevőnek olyan Személynek kell lennie, kinek a' Zalogba eresztett Jószágnak bírására törvényes tehetsége vagyon; másképpen az 1715diki Törv. 23dik, és 1659diki Törv. 49dik Czikkelyének értelme szerint ötet a' Jószágon fekvő pénzének letétele mellett abból akárki, a' Zalogvallásnak feltételei ellent nem állbatván, Törvénynek szokott útján kitudhatja. — 2ször) Hogy a' H. T. I. R. 60dik Szakaszának tanúbizonysága szerint a' Zalogvallónak közös Jussal bíró Vérségi Atyafiai a' Zalogvételben ugyanazon Elsőségi és Megkiálttatási Jussal bírnak, mellyel az Örökvételekben; valamint szinte a' Jószághoz közös Jussal nem bíró

Leányágnak, továbbá a' Szomszédoknak és-Határo-
soknak is a' Zalog árrával teendő Bírói Megkínálás
mellett ugyanazon Elsőbbségök vagyón, melyet fel-
lyebb az Örökvallásról szölytomban előadtam. Ha
a' Zalogvalló az itten érdeklett Személyeknek Vétel-
béli Elsőségekét megsértené, a' megsértődött Sze-
mély a' H. T. I. R. 60dik Szakaszának, és az 1807-
diki Törv. 9dik Czikkelyének erejével a' Zalogvevő
ellen a' Zalog feltételeinek általöltöztetésöket kérheti.

VII. Olly formán általszálylittatik,
hogy az Általvevő Félnek javára tett
feltételeknek bételjesedésök után visz-
szaadattassék. — Tudniillik a' Zalogvevő az
1625diki 53dik, 1635diki 90dik, 1655diki 52dik,
1681diki 33dik, 's 1723diki 48dik Törvényczikke-
lyeknek rendelkezéik szerént a' zálogos Jóságot előbb
visszszabocsájtani nem tartozik; mintsem a' Zalog-
valló Nemzetség a' Zalogvallásnak, nem csak a' Zá-
log árrának mennyiségét érdekölő, hanem más egyéb
igazságos és törvényes feltételeit is iránta bételjesí-
ti. Mondám mindazonáltal igazságos és tör-
vényes feltételeit; mert ha közöztök valamelly
törvénytelen, 's igazságtalan feltétel is találtatnék,
a' zálogos Jóság ősi Vagyon lévén, az ollyatén fel-
tétel a' fellyebb érdeklett Törvényeknek, és a' H. T.
I. R. 59dik Szakaszának értelme szerént a' Zalogval-
ló Személy Várségi Örököseinek erőtlenítettő Kere-
setök mellett a' Fő Törvényszékeknek ítéletök által
törvényesre változtatik. Így ítelt a' K. Kúria is a' Zá-
log feltételeit erőtlenítettő Perről az 1ső, 10dik, és
13dik Végzéseiben. Mondám még is: a' zálogos
Jóság ősi Vagyon lévén; mert ha a' zálo-
gos Jóság szerzeményi Vagyon volna; mivelhogy
a' Jóságsszerző a' H. T. I. R. 57dik Szakaszának ere-
jéből szerzeményével szabadon 's kényje szerént ren-
delhet, a' feltételt erőtlenítettő Keresetnek helye nin-

esen. Így ítelt a' K. Kúria is ugyanazon cím alatt a' 8dik Végzésben. —

A' mi már azon kérdést illeti: hogy minémű feltételeket kellessék törvényteleneknek tartani? A' Törvény erre nézve semmi bizonyos zsinórmértéket nem szabott; azomban ha a' H. T. I. R. 82dik, és 83dik Szakaszának lelkét, melly a' zálogos Jószágnak nagy nehézség nélkül való visszaszállására czéloz, és a' K. Kúriának Végzéseit megtekintjük, általjában azon Szabást állapíthatjuk meg: hogy mindazon feltételeket törvényteleneknek kell tekinteni, mellyek a' Zálognak visszaváltását igen nehézé, vagy éppen lehetetlenné teszi. — Nem lészen felesleges a' dolgot a' Kir. Kúriának Végzéseiből kölcsönözött néhány példákkal felvilágosítani. Így törvénytelennek ítélte a' K. Kúria

1ször) Azon feltételt, melly által a' Jóság 32 esztendőnél továbbra lekötözteték; mivelhogy, ha szabad volna az ősi Jószágot minden megszorítás nélkül akár mennyi időre foganatosan elzálogosítani, Zálogvállás által sokkal nagyobb sérelem okoztathatnék a' Nemzetségnek, mintsem Örökvállással, mellynek megerősítettését az Örökös tüstént az Örökvallónak halála után keresheti. Így ítelt a' Kir. Kúria a' Zálog feltételeit erőtlennítettő Perről az 1ső Végzésben. Azomban ezt csak az ugyanazon egy Záloglevélben meghatározott esztendőkről kell érteni; mert ha a' Zálogválló a' zálogos Jószágra későbbben ismét új summákat venne fel, és ezeknek fejökben újonnan néhány esztendőt lekötöltetne, jöllehet a' két ízben lekötöztetett esztendőknek számok 32t felülhaladna, a' feltétel törvénytelennek nem tartathatik. Így ítelt a' Kir. Kúria ugyanazon cím alatt a' 7dik Végzésben.

2szor) Azon feltételt, melly által az volt rendelkezve; hogy a' Zálogvevő a' Jószágot másként visszabocsájtani ne tartozzék, mintsem ha a' Zálogválló

Nemzetség a' Zalognak árrát ugyanazon fajta pénzben visszafizeti, melyben azt a' Zalogvevő a' Valló Félnek letette; mert ha a' Zalogvevő azt, a' mit a' Zalogért adott, folyó jó pénzben visszazakapja, többé semmi igazságos Keresete sem lehet. Így ítelt a' Kir. Rúria ugyanottan a' 10dik Végzésben.

3szor) Azon feltételt, mely szerint a' Zalogvevő a' Jóságot előbb visszaereszteni nem köteles, mintsem a' Zalogvalló a' Jobbágyoknak hátramardott tartozásaikat mind le nem fizeti. Tudniillik ha az illetén feltételek foganatosok volnának, a' zálogi Birtokos a' Jobbágyoknál annyi tartozásokat szántszándékkal összevegyülni hagyhatna; hogy a' Jóságnak visszazaváltása felettébb nehézzé válnék. Így ítelt a' Kir. Rúria ugyana' fellyebb kijelelt 10dik Végzésben. Végre

4szer) Azon feltételt, mely által a' Zalogvalló nagyobb summapénznek fizetésére köteleztetik, mintsem a' melyet Zalogvallásáért a' Zalogvevő Feltől kapott; az ilyen feltétel által is felettébb megnehezíthetvén, vagy éppen lehetetlenné tétethetvén a' Zalognak váltsága. Így ítelt a' R. Rúria ismét ugyanazon cím alatt a' 13dik Végzésben.

Azomban a' Zalog feltételei törvénytelen ségöknök elítélésére fellyebb megállapított Szabást azon önként érthető megszorítással kell vennünk; hogy az olyan feltétel, mely a' Zalogvevőnek igazságos talpkőre támaszkodó kívánságán 's követelésén épül, ha bár a' visszazaváltást valamennyire megnehezítené is, törvénytelennek nem vétethetik. Illyen feltétel volna p. o. az, hogy az egész Zalog csak együtt, nem pedig részenként, váltathassék vissza; mert mivel-hogy a' Zalogvevő a' részenként kifizetendő kisebb summáknak olly hasznokat nem veheti, mint az egész összeséges summának, következésképpen a' részenként való visszazafizelés által megkárosíthatnék, az illetén feltétel igazságos talpköyön épül. Így ítelt a' Kir.

Kúria is a' Zalog feltételeinek megerőtlenítettésökröl a' 3dik Végzésben.

VIII. Ugyanazon Jóság adatastassék vissza, 's a' helyett a' Zalogvalló mást elfogadni ne tartozzék. Tudniillik a' Zalogvallás által egyedül csak a' Jóság Bírásának és Hasznavételének Jussaik, és pedig csak egy időre szállíttatnak által a' Zalogvevőre; ezekből pedig a' Jóság felváltoztatásának Jussa nem értetődik. Továbbá bételjesítettven a' Zalogvállásnak feltételei a' Jóság Urának Sajáti Jussával öszvekapcsolt Igazai azon akadálytól, melyet a' Zalogvallás reájok nézve szült, megszabadulván teljes foganatosságokba visszalépnek, a' Zalogvevőnek pedig az által mindennemű Jussa megszűnik. Végre

IX. Ugyanazon állapotban visszaadattassék, vagy is, hogy a' Zalogvevő mindazon pusztításokat és károkat megtérítse, mellyeket a' zálogos Jóságban szántsándékkal vagy vétkes gondatlansága, vagy is jó Gazdához illő vigyázásnak és szorgalomnak elmulasztása által, a' Jóság haszonvehetőségére nézve okozott; a' Zalogvalló pedig ellenben a' Zalogvevőnek mindazon költségeit visszafizesse; mellyeket ez a' Jóságnak bénépesítés vagy más akármilyen mód által eszközölt javulására, 's nagyobb haszonvehetőségére, továbbá közös hasznót arányosíttató, Határjelt igazíttató, és a' Nemzetség Jussait védelmező vagy visszaszerező másféle Pe-rekre tulajdon erszényéből tett. A' Zalogvevőnek itten érdeklött köteleztetése a' két oldalú vagy is terhes Egyezéseknek közös természetökből, a' Zalogváltóé pedig onnan értetődik: mert a' Zalogvevő által tett illetén költségeknek hasznoka' Zalogváltóra háromlik; már pedig az igazság kívánja, hogy a' ki hasznót érez, viselje a' vele öszvekapcsolt terhet is, és meg nem szenved, hogy valaki másnak kárán gazdagodjék. Így ítél a' Kir. Kúria is a' Becsüröl az 5dik,

6dik, 9dik, 11dik, a' Vármegyei Zálogperről a' 16. dik, és a' több Vármegyékben fekvő Zalog váltságáról a' 38dik Végzésben. —

A' mi ezen Szabásoknak nevezetszerént a' Zalogvevőnek azon költségeire való alkalmaztatásokat illeti, mellyeket az épületekre fordított: Ezen költségek kétfélék lehetnek, úgymint régi épületeknek javításaira, és újaknak felállításaira tétettek. — A' régi épületeknek javításai külön Becsű alá vétetni, következésképpen a' reájok tett költségek a' Zalogvevőnek külön oda ítéltetni nem szoktak; hanem az épületek azon állapotban megbecsültetnek, mellyben a' Jóság visszaváltásakor vagynak, és a' Zalogváltó Fél csak annak megtérítésére szorítottatik; a' mivel az épületek ekkor jobb állapotban találtnak, mint Elzálogosításnak idejekor voltak. Tudniillik az épületeknek javításai által a' Zalogváltó csak annyira gazdagszik, a' mennyire azok visszaváltáskor jobb állapotban vagynak, mintsem Elzálogosításakor voltak; következésképpen semmi helyes oka sincsen, miért kellének nekik a' már elhasznált javításoknak költségeiket is megtéríteni. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' Becsűről a' 4dik Végzésben.

A' mi a' zálogos birtok alatt tett új épületeket érdeklí: szükséges külömbféle eseteket egymástól megkülömböztetni. Tudniillik vagy nyilván megvolt az Egyezésben engedve az építtetés, és pedig vagy általánosan 's megszorítás nélkül, vagy bizonyos summáig, vagy világosan megvolt tiltva, vagy végre az iránt az Egyező Felek semmi meghatározást sem tettek. Ha nyilván megvolt tiltva az építtetés, éppen nem, ha bizonyos summapénzre volt szorítva, csak azon meghatározott summának erejéig köteles a' Zalogváltó az épületeket megváltani; az Egyezés Mátyás VI. Törv. 17dik, és Ulászló I. Törv. 38dik Cikkelye szerént Törvényül szolgálván az Egyező

Feleknek. — Ha az Egyező Felek az iránt semmi meghatározást sem tettek, hogy ha megmutathatja a' Zalogvalló, hogy Elzálogításnak idejekor szükséges és hasznos épületek jelen voltak, az újakat megváltani nem köteles; részszerént mivel ezen esetben az új épületek szükségtelenek lévén a' Zalogvallónak azok irántvaló megegyezését gyanítani nem lehet, részszerént mivel az által, ha a' Zalogvalló a' Zalog Birtokosa szabad kényjéből tett épületeknek megváltásokra szoríttatnék, tágas út nyíttatnék a' Jóságnak olytán megterhelésére, melly a' visszaváltást lehetetlenné tenné. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' több Vármegyékben fekvő Zalog váltágáról a' 25-dik Végzésben. — Végre ha az Egyezésben általjánosan s minden nyilvánvaló megszorítás nélkül hatalom adatott az építtetésre, valamint akkor is, ha az iránt szó nem tétetvén Elzálogosításkor a' Jóságnak szükséges és hasznos épületek jelen nem voltak, a' Zalogvalló a' Zalogi Birtokos által tett új épületeket megváltani ugyan tartozik, de csak annyira, a' mennyire a' Jóságnak mennyiségéhez képest haszonvehetők. Tudniillik az építtetésnek általjánvaló megengedése oda nem magyaráztathatik; hogy annál fogva a' Zalogvevő a' H. T. I. R. 82dik Szakasza lélkének ellenére a' Jóságnak visszaváltását felettébb nehezze vagy éppen lehetetlenné tchesse; már pedig így magyaráztatnék, ha a' Zalogváltó a' Jóságnak mennyiségéhez képest haszonvehetetlen épületeknek megváltásokra is szoríttatnék. Így ítelt a' K. Kúria is a' Becsüről a' 8dik Végzésben. Hogy ellenben a' Zalogi Birtokos által tett új épületeket, mennyire a' Jósághoz képest haszonvehetők, a' Zalogvalló azon esetben is megváltani köteles, midőn az iránt Egyezésben szó ugyan nem tétetett, hanem a' Jóságnak Elzálogosításkor elegendő hasznos épületek nem voltak, onnan tetszik lá; mivel kiki alattomlan érthetőlég megegyezni gyaníttatik abba, a' mi

nekie hasznos vagy éppen szükséges; ide járulván az is, hogy ha az ilyen épületeknek megváltásokra sem szoríttatnék a' Zalogvalló, akkor a' természeti Igazságnak ellenére a' Zalogvevőnek kárával boldogulna. — Ha a' Zalogvallásban a' csupán gyönyörűsége tartozó épületeknek megváltások is nyilván lekötöztetett volna; az ilyen feltétel a' H. T. I. R. 82dik Szakaszának, és a' Kir. Kúria Végzéseinek értelmök szerint a' Zalogvallónak Örökösseire nézve törvénytelen lévén, általok megerőtleníthetetik.

Egyébbbaránt a' zálogos birtok alatt tett épületeknek visszaváltásokra nézve szükséges még e' következendőket is megjegyezni, úgymint: — 1ször) Hogy az olyan épületbéli szereknek árrok, mellyek a' zálogos Jóságban találtatnak, az épületnek Becsűjében tekintetbe nem vétetik; az ilyen épületbéli szerek azok közé nem számláltathatván, mellyeket a' Zalogi Birtokos tulajdon költségén szerzett, következésképpen mellyeknek megváltásokra a' Zalogvalló köteleztethetnék. Így ítelt a' Kir. Kúria a' Becsűről a' 12dik Végzésben. — 2ször) Hogy azon esetekben, midőn a' Zalogváltó épületeknek megváltásokra nem szoríttatik, a' Zalogvevőnek szabad kényjében áll épületeit, a' mennyire az a' többi épületeknek károsodások nélkül megeshet, lerontani és hová tetszik elhordatni. Így ítelt a' Kir. Kúria a' több Vármegyékben fekvő Zalognak váltáságaról a' 25dik Végzésben.

A' miket itten a' zálogos Jóságban tett javításoknak, és épületeknek Becsűjokról, 's megváltásokról mondtam, azokból természetesen folyik az is: hogy ha a' Zalogi Birtokos kertet ültetett volna, csak azon haszon vétethetik Becsűbe, mellyet a' kertben találtató nagy vagy bokros fák hajtának, és az is csak annyira, mennyire a' kert fenntartásának szükséges költségeit felülhaladja; tudniillik a' fellyebb mondattak szerint a' Zalogváltó a' Zalogi

Birtokosnak költségeit csak annyira köteles megtéríteni, a' mennyire azok reája nézve szükségeseknek vagy hasznos hajtóknak tartathatnak. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' Becsűről a' 3dik Végzésben.

21. §.

A' Zalogvalló és Zalogvevő Feleknek kölcsönös
Köteleztetések.

A' Zalogvallásnak itten előterjesztett esmérteséből világosan értetődnek már mint a' Zalogvalló, mint pedig a' Zalogvevő Félnek egymás irántvaló Köteleztetések.

A' Zalogvalló Fél tudniillik köteles: — 1ször) A' Zalogba ígért Jóságot az Egyezés által meghatározott időben, vagy ha az általadásnak ideje meg nem határozott, mihelyest a' Zalogvevő egyezési köteleztetését teljesíti, általadni, és egyszer'smind a' Zalogvevőnek azon kárait, melyeket netalán a' Jóság általadásának törvénytelen halogatása, vagy másként valamelly vétke tette által nekic általadás előtt okozott, megtéríteni. — 2) A' Zalogi Birtokost azok ellen, kik őtet a' Zalogvalló Fél Jussának gyengesége miatt a' Jóság iránt Perbe idézik, védelmezni, és ha a' Jóságot Bírói Ítélet által elvesztené, veszteségét kipótolni.

A' Zalogvevő Fél ellenben köteles: — 1ször) A' Zalognak arrát az Egyezésnek meghatározása szerint tüstént, vagy a' kijelölt időben lefizetni. — 2ször) A' Zalog visszaváltásának ideje eljövén a' Jóságot, törvényes követeléseinek kielégítettésök mellett, a' Zalogvalló Nemzetségnek visszasadni, és az abban netalán okozott károkat megtéríteni.

22. §

A' Zalogvallásból származó Perek

Az Egyezéseket általánosan illető, 's fellyebb

(a' 9 §ban) leírt Perekentül, a' Zalogvallásokból különösen még e' következendő Perek támadhatnak:

I. A' Zalog árrát követelő Per. — Indítja a' Zalogvalló vagy annak Örököse a' Zalogvevő Fél vagy annak Örökösei ellen. Helye vagyon akkor, ha a' Zalogvalló Jóságát a' Zalogvevő Félnek már általadta, és emez a' Zalognak árrát köteleztetése szerint lefizetni késedelmeskedik. Ez a' Per a' nyilvánosságos Adósság Perének természetével bír, melynek leírása alább a' XIIIdik Szakaszban találhatik.

II. A' zálogi feltételeknek általöltöztetésőket kérő Per. — Indíthatatik a' zálogvételbeli Elsőbbségi Jusnak megsértése, következésképpen a' törvényes Megkínáltatásnak elmulasztása, a' közös Jussal nem bíró Leányágra, vagy Szomszédokra nézve pedig a' Zalog árrával tett Kínálásnak megvetése végett. Indítja pedig a' Jussában megsértődött Személy, vagy annak Örököse a' birtokában lévő Zalogos Nemzetség ellen. Azomban ha a' Pernek lefolyta alatt, minckelőtte a' Felperes elhatározó Végítéletet nyerne, Alperese a' Zalogvallásnak feltételeitől elalván a' Jóságot a' Zalogvallóra visszabocsájtaná, a' Felperesnek Keresete megszűnik. Tudniillik a' kölcsönös elállás által a' Zalogvalló Egyezés felbontatván, a' Vételbeli Elsőség is, melyen a' Per épüle, megszűnék. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' több Vármegyékben fekvő Zalognak váltóságáról a' 17dik, és a' Zalog feltételeinek megerősítéséről a' 11dik Végzésben. — A' Kereseti Levélnek a' H. T. I. R. 6odik Szakasza, és az 1807diki Törv. 9dik Czikkelye szolgál talpkövéül. — A' Bíróság ugyanaz 1807diki Törv. 9dik Czikkelyének értelmé szerint ugyanazon Törvényszékeket illeti, melyeket az alább leíratandó Zalogváltó Perben. — A' Felperes Keresetének megállapíttatására, a' mint Keresetét vagy a' Megkínáltatásnak elmulasztásán, vagy pedig a' Zalog árrával való Megkínálásnak megvetésén építi,

úgy vagy azokat köteles bém bizonyítani, miket a' Megkínáltatás elmulasztásán, vagy pedig a' miket a' Jós-
szág árrával való Kínálás megvetésén épülő Perekről
fellyebb az Örökvallásokról előadtam. — A' Per-
nek dereka is ugyanazon tárgyakkal foglalatatoskodik,
mellyekkel az itten érdeklött Örökvallási Pereké,
mellyeknek természetöket ez a' Per általján vévén a'
többiekre nézve is követi. — A' Pernek Fellyebbvi-
tele a' többször említett 1807diki Törv. 9dik Czik-
helyének rendelkezésből a' Vármegye Köz Törvényszé-
kétől és a' Kerületi Tábláktól csak birtokon kívül
engedtetik meg. — Ha ez a' Per már folyamatban
lévén, a' Zálogvalló a' Jóságra annak Zálogos Bir-
tokosától új summákat felvenne, és azokért azt
újonnan lekötelezné; az illetén új Egyezés a' H. T.
I. R. 27dik Szakaszának erejével, melly a' Pernek
függőben létele alatt való újításokat tilalmazza, Tör-
vényszék által egyenesen félretétetik. Így ítelt a' Ki-
rályi Kúria is a' Zálog feltételeinek erőltetésökről
a' 9dik Végzésben.

III. A' Zálog feltételeit erőltentette-
tő Per. — Helye vagyon akkor, ha a' Zálognak
visszaváltását valamelly törvénytelen feltétellel gátol-
ja. — Ez a' Per a' Nemzetségnek sérelmén épül;
ugyanazért általján véve a' sérelmes Örökvallást erőt-
lenítettő Pernek természetét követi. Innen értetődik:
hogy rendszerént, vagy is a' nevédelkkorban, és
az osztatlan Jóságokról tett Zálogvallásokat ki-
vévén, ez a' Per is csak a' Zálogvallónak holta után,
és akkor is, csak a' már megszülemlett Örökösödé-
si Jussal bíró Várségi Örökösök által indíttathatik,
's a' t. — Indíttatik pedig a' Jóságnak birtokában
lévő Zálogvevő ellen. — A' Kereseti Levél a' H. T.
I. R. 58dik, 59dik, 81dik, 's 82dik Szakaszainak ér-
telmőkön épül. — A' Biróság, valamint másféle erőt-
lenítettő Pereken, a' H. T. I. R. 59dik Szakasza,
továbbá az 1715diki Törv. 28dik, és az 1723diki

Törv. 31dik Czikkelye szerint a' Királyi vagy Horvát Országi Báni Táblát illeti. — A' Felperes Keresetének megállapíttatására a' Kereset alá vett Jószágra nézve való megszülemlett Örökösödési Jussántúl köteles ugyanazon Jószágnak ösiségét bébizonyítani, szerzeményi Javakra nézve a' fellyebb mondattak szerint ezen Keresetnek helye nem lévén. — A' Pernek dereka a' Zalog feltételei törvényességöknek vagy törvénytelenységöknek meghányatásával, továbbá a' Kereset alá vett Jóság mennyiségének, és helyheztetésének kinyomozásával, végre az Alperes Jószágon fekvő pénzének előszámolásával, és bébizonyításával foglalatoskodik.

IV. A' Zalogváltó Per. — Helye vagyon akkor, ha a' Zalogvevő, jóllehet a' Zalog visszaváltását gátló akadályok már mind bételjesedtenek, a' Jószágot még is visszaeresztteni késedelmeskedik. Ha a' gátló akadályoknak bételjesedésök előtt indíthatnák a' Per, a' Felperesnek Keresete alászállíttatik. Így ítelt a' K. Kúria is az Intésekről a' 2dik, és a' több Vármegyékben fekvő Zalognak váltáságáról a' 3dik Végzésben. — E' Perről e' következőket szükséges főképpen megjegyezni:

1ször) Indíthatja akár maga a' Zalogvalló, akár annak Várséges Örököse, és pedig nem csak az őtet illető Zalogrészre, hanem az egész zálogos Jószágra nézve,*) továbbá ha a' Zalognak osztatlan Jó-

*) Innen értetődik: hogy ha a' Zalogvalló Örököse által Idegen ellen indított Zalogváltó Pernek közös osztatlan Jóság volna a' tárgya, a' Felperesnek az egész Jóság oda ítéltetik, ha bár a' Jószághoz közös Jussal bíró Atyafiak leveleik által ki nyilatkoztatták volna is; hogy ők az őket illető Jóságrészeiket továbbá is az Alperesnél hagyni akarják. Tudniillik a' Felperes, a' Jószághoz közös Jussa lévén, annak zálogi birto kához Elsőbbséggel bír; melly törvényes Igazától Ösztályos Atyafainak tettök által meg nem foszthatatik. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' több Vármegyékben fekvő Zalognak váltáságáról a' 11dik Végzésben.

szágrész volt a' tárgya, az 1723diki Törv. 47dik Czikkelye szerént a' Zalogvallónak Osztályos Testvére is, sőt más akárki is, ha az Örökösök a' Jóság visszaváltásának Jussát nekie általengedték. Indíttathatik pedig a' Per a' Jóságnak akármelly Birtokosa ellen, csak hogy az a' Jóságot Zalog fejében bírja. Maga ellen a' Zalogvevő ellen, ha a' Jóságnak birtokában többé nem volna, mivelhogy a' Jóságot vissza nem adhatná, indítani a' Pert haszontalan volna.

2szor) A' Pernek kezdete előtt szokás, sőt ha a' Felperes Keresetét arra építi, szükség is a' Jóságnak Birtokosát bíróiképpen megintetni, és pedig vagy az úgy neveztető kisebb summával, melly a' Vármegyei Törvényszékelnél 3, a' Kerületi Táblánál pedig 6 forintot téssen, vagy pedig a' Jóságon fekvő egész 's öszveséges summával, melly a' Zalogárrából, és a' Jóságra tett mindazon szükséges és hasznos költségekből áll, mellyeknek megtérítések a' Birtokos Alperes a' fellyebb mondattak szerént követelheti. És pedig ezen egész summának a' Törvényes Intést tévő Bírónak kezeinél valósággal letéve kell lennie, másként a' Bírói Intésre épített Kereset alászállítatik. Így ítelt a' K. Kúria az Intésekről az 1ső, és a' több Vármegyékben fekvő Zalognak váltságáról az 1ső Végzésben. — Ha mindazonáltal a' Felperes Kereseti Levelében Bírói Intésről semmi említést sem tenne, következésképpen Keresetét arra nem építené; az Alperes a' Bírói Intésnek elmulasztása végett, ha csak a' Zalogvalló Levelében ez nyilván kötelességül nem tétetett volna, a' Kereset ellen foganatos Kifogást nem tehet. Tudniillik a' H. T. II. R. 24dik Szakasa a' Bírói Intésnek előre bocsájtatását szükségképpen nem parancsolja, hanem egyedül csak a' Pernek azon esetre nagyobb foganatosságot ad, ha Bírói Intés mellett indíttatik. Így ítelt a' K. Kúria is a' több Várme-

gyékben fekvő Zalognak váltáságáról a' 2dik Végzésben. Továbbá azon szín alatt sem kérheti foganatossan az Alperes a' zálogváltó Keresetnek alászámlitását; hogy azon summa, mellyel ötlet a' Felperes bíróiképpen megkínáltatta, csekélyebb legyen a' Jószágban fekvő pénzének összeségénél; minthogy a' Zalognak tudva lévő árrával megintettetvén, az ő kötelessége volt vala, azt a' Bírói Intésnek alkalmazásával Felperesének kinyilatkoztatni. Így ítélte a' K. Kúria a' több Vármegyékben fekvő Zalognak váltáságáról a' 24dik Végzésben.

3szor) A' Kereseti Levél a' H. T. I. R. 82dik, 83dik, és II. R. 24dik Szakaszán, továbbá az 1638-diki Törv. 29dik, és az 1655diki Törv. 52dik Czikkelyén épül.

4szer) A' mi a' Bírósnak meghatározását illeti: nemes Jószágokra nézve szükség megkülönböztetni az egyetlen egy Vármegyében fekvő Zalogot a' több Vármegyékre terjedőtől, és a' több Vármegyékben fekvő zálogos Jószágokra nézve ismét szükség tekintetbe venni, vallyon minden Jószágok ugyanazon egy summába legyenek e' összeségesen lekötelve, vagy pedig meglegyen e' határozva, hogy mindegyik Jószágot mennyi summa különkülön terhelje. — Ha a' zálogos Jószágok egyetlen egy Vármegyében fekszenek, az 1729diki Törv. 55dik Czikkelye szerint a' Bírósnak a' Zalog árrának mennyiségéhez képest vagy az Al- Ispánnak, vagy a' Szolgabírónak Törvényszékét illeti, ennek ítélő tehetése a' legkisebb summánál kezdvén 3000 forintig, amazé pedig 200 forinttól fogva akármenny nagy summára kiterjedvén. Ugyanazon Törvénynek értelméből ezen Bírósnak előtt keresheti a' Felperes a' több Vármegyékben fekvő, de különkülön summákba lekötött zálogos Jószágokat is, ha azokat részenként akarja visszaváltani, és azt a' Zaloglevélnek világos feltételei nem ellenzik. — Ha több

Vármegyékben feküdnének a' zálogos Jóságok, és ugyanazon egy osztatlan summában volnának elzálogosítva, vagy ha külön summákban volnának is, de egyetlen egy Perrel élni akarna, vagy a' részenként való visszaváltást a' Záloglevélnek feltételei ellenzenék; Bíróssággal az ugyanazon Vármegyékkel közös Kerületi Tábla, vagy ha azon Vármegyék különbözőféle Táblákhoz tartoznának, azoknak akármelyike bír, ezen esetben a' Táblák között való választást Törvényünk a' Felperesnek engedvén. Így rendeli ezeket az 1807diki Törv. 9dik Czikkelye. És pedig az itten kijelelt esetekben még akkor is a' Kerületi Táblának Bíróságával szükség a' Felperesnek élnie, ha időközben a' zálogos Jóságok a' Zálogvevőnek Örökösei között úgy felosztatódttak volna is; hogy visszaváltáskor a' különkülön Vármegyékben fekvő Jóságoknak különkülön Birtokosaik legyenek. A' Zálogvevő Örökösei között történt Osztály által tudniillik a' Jóságoknak öszveköttetésök, és a' Zalognak előbbi természete meg nem szűnik, következésképpen az által a' visszaváltásnak törvényes útjára nézve sem történhet változás. Ezt bizonyítja a' több Vármegyékben fekvő Zalognak váltáságáról szóló 4dik K. Kúriai Végzésnek értelme is. — Az 1807diki Törvény előtt a' több Vármegyékben fekvő, és ugyanazon egy osztatlan summában lekötelezett Jóságnak váltáságára nézve a' Királyi vagy Horvát Országi Báni Táblát illeté a' Bíróság, és azt az akkoron már folyamatban volt Zálogváltó Perekre nézve tovább is meghagyta a' fellyebb emlitett Törvényczikkely. Sőt ha az ugyanazon egy osztatlan summába lekötelezett Jóságok közül csak egyet vagy kettőt venne a' Zálogváltó Kereset alá, mivelhogy az Alsóbb Törvényszékek, az 1715diki 28dik, és 1723diki 31dik Törvényczikkelyek szerint az Egyezéseknek szoros szavaikhoz köttelve lévén, az osztatlanul lekötelezett zálogos summat

különkülön Jószárokra fel nem osztthatják; a' Biróság még mostan is a' Királyi vagy Horvát Országi Báni Táblát illetni látszatik, a' mit a' Vármegyei Zalogokról szóló 10dik Kúriai Végzésnek indító oka is bizonyít. *) Kivévén mindazáltal azon esetet, ha a' Felperes kinyilatkoztatná; hogy a' többi Jószárokra eső zálogos summát is kész legyen egyszer'smind az Alperesnek letenni; ezen esetben t. i. a' summának felosztása szükségtelen lévén, a' Királyi vagy Báni Tabla Biróságának oka önként megszűnik. Ezt bizonyítja a' több Vármegyékben felvő Zalognak váltáságáról szóló 36dik Kúriai Végzésnek értelme is.

5ször) A' Felperes e' Perben e' következendőkét köteles bÉbizonyítani:

a) A' Zalognak valóságát. Ez pedig megtörténhet főképpen ugyan az eredeti Zaloglevél által, mellynek mindazáltal, kiváltképpen ha már régi volna, keletbe jöttét is szükség megmutatni; mivel hogy könnyen megeshetett, hogy a' Zaloglevél Jószágnak valóságos általadása által teljesedésbe soha se ment legyen. Ezt rendeli a' H. T. I. R. 82dik Szakasa. Így ítÉlt a' K. Kúria is a' Vármegyei Zalogperről a' 19dik, és a' több Vármegyékben fekvő Zalognak váltáságáról a' 8dik Végzésben. — Megtörténhet továbbá Zalog árrának toldásáról, sőt Zalogváltásnak általengedéséről szóló Oklevél által is; csak hogy annak, kire a' Zalogváltásnak Jussa által szállított, birtokba jövele bÉbizonyodjék. Így ítÉlt a' K. Kúria a' több Vármegyékben fekvő Zalog-

*) Ezen esetben; ha az így elzálogított Jószárokknak több Birtokosaik volnának, mivel azoknak meghaladások nélkül a' zálogos summa helyesen fel nem osztthatik, a' Felperes nem csak a' visszaváltandó Jószágnak Birtokosát, hanem a' többieket is mind Perbe idézni köteles. Így ítÉlt a' K. Kúria is a' több Vármegyékben fekvő Zalognak váltáságáról a' 35dik Végzésben.

nak váltásáról a' 9dik Végzésben. — Sőt végre a' Zalog valóságának bécizonyítására elégségesnek tartatik a' hiteles írományoknak töredékeik között találtató Zaloglevélnek Káptalan által kiadott mássa, valamint szinte annak csupán magányos hatalommal történt általíratása is, ha a' Felperes azon felül még egy Tanút állíthat, ki az eredeti Zaloglevelet látta, és az általírást azzal tökéletesen megegyezőnek vallja; önként értetődven itten is azon megszorítás: ha a' Zalogvallásnak reá következett általadás által való teljeseése bécizonyosodik. Tudniillik mind a' két esetben gyökeres gyanítás szülemlik az Alperesnek zálogi birtokáról; melly mindaddig felmenti a' Felperest további bécizonyításnak terhe alól, míglen az Alperes birtoka másféle címjének valóságát meg nem mutatja. Így ítelt a' K. Kúria az Okleveleknek hitelökről az 1ső, és a' több Vármegyékben fekvő Zalognak váltásáról a' 10dik Végzésben. — Az Urbáriumok mindazáltal, és a' Felperesnek más illetén házi írományai, mivelhogy ezekből a' Zalogvalló és Vevő Felcknek egyetértésök, melly által a' Zalogvallás lábra áll, ki nem tetszik, a' Zalog valóságának bécizonyítására elégtelenek. Így ítelt a' K. Kúria is a' Vármegyei Zalogváltó Perről a' 14dik Végzésben. — Azomban, a' miket itten előladtam, a' Zalog valóságának bécizonyítására csak akkor elégségesek, ha a' Zalog önnön magától a' Zalogvevőtől kérettetik vissza; mert ha már több kezekre általszállott volna, a' fellyebb mondattakontúl még azt is szükséges a' Felperesnek bécizonyítani: hogy a' Jóság az első Zalogvevőtől a' mostani Birtokosnak kezére hasonlóképpen Zalogként szállott légyen által. Tudniillik mivelhogy megtörténhetett, hogy a' Zalog, ha bár elejéntén teljeseedésbe ment is, későbben mindazáltal visszaváltás által megszűnt, vagy a' birtoknak címje másként megváltozott légyen; ilyen esetben az Alperes mindaddig Zalogi Birtokos-

nak nem tartathatik, míglen a' Jószágnek Zálogképpen való reája szállása bé nem bizonyíttatik. Ehez járul, hogy a' Birtokos birtokának címjét felfedezni mindaddig nem köteles, míglen a' birtok által születlett gyanítást az Ellenfél békibizonyításaival meg nem semmisíti, erre pedig az itten érdekeltető esetben a' Jószág egykor valamikor történt Zálogba adásának megmutatása nem elégséges. Ezt bizonyítja a' H. T. I. R. 82dik Szakasza. Így ítelt a' K. Kúria is a' Vármegyei Zálogperekéről a' 2dik, a' több Vármegyékben fekvő Zálognak váltáságáról a' 8dik, és az Elidősítésről a' 3dik Végzésben. — Egyébbaránt mivelhogy a' Perben csak olyan tetteket és környüllásokat szükség békibizonyítani, melyeket az Ellenfél kétségbe vonszon, önként folyik: hogy a' Zálog valóságának békibizonyíttatása akkor szükségtelen, midőn azt az Alperes nyilván, vagy alattomban érthetőleg megesméri. Innen p. o. értetődik, hogy ha a' Birtokos, a' Jószág Adományjának ellentmondván, Ellentmondását csupán a' Józágon fekvő pénzeire szorítaná, az Adományos ellene Zálogváltó Pert indítván, a' Zálognak valóságát megmutatni nem köteles. Így ítelt a' K. Kúria is a' Vármegyei Zálogperekéről a' 2odik Végzésben.

b) A' Zálog visszaváltásának ötét illető Jussát, a' mit, ha a' Felperes önnön maga a' Zálogvalló nem volna, a' Zálogvallótól való törvényes származásának, vagy ha attól nem származnék, a' Zálogváltás Jussa általengedésének békibizonyítása által teljesíthet. Így ítelt a' K. Kúria is a' Vármegyei Zálogváltó Perről a' 2dik, és a' több Vármegyékben fekvő Zálognak váltáságáról a' 7dik Végzésben. Sőt ha a' zálogos Józághoz az Alperesnek is Jussa volna, az ahoz való Jussának elsőbbségét is köteles a' Felperes megmutatni; mert ha az Alperes a' Józághoz egyenlő, vagy előbbvaló Jussal bírna, a' Felperesnek Keresete az első

esetben ugyan az Alperest illető Jószággrészre nézve, a' másodikban pedig egészen alászállítatik; a' mint ez önnön magából a' dolognak természetéből értetődik. Így ítelt a' K. Kúria is a' Vármegyei Zálogváltó Perekről a' 3dik, és a' több Vármegyékben fekvő Zálognak váltáságáról a' 22dik Végzésben.

c) Ha csak Jószágrészekről volna a' szó, azoknak mennyiségöket, és helyheztesőket is, másképpen a' Törvényszék sem azt nem tudhatná, hogy mit és mennyit kellessék a' Felperesnek oda ítélni, sem ítéletét végre nem hajthatná. Így ítelt a' K. Kúria is a' több Vármegyékben fekvő Zálognak váltáságáról a' 8dik, és a' Vármegyei Zálogváltó Perekről a' 2dik, és 12dik Végzésekben.

(6szor) Ezeknek békabizonyíttatások után az Alperes a' Zálog visszatartóztatása okának előadására, és tettének törvényes okát nem adhatván a' Jószágon fekvő pénzeinek előszámolásokra szoríttatik. — Végre mindezek megtörténvén, elhatározó Ítélet tétetik, melly rendszerént abban áll, hogy a' Kérészet alá vett Jószág a' rajta fekvő pénznek letétele iránt a' Felperesnek oda ítéltetik. — Mondám mindazáltal rendszerént; mert a' környüállásoknak különbözésekhez képest néha az Alperes terhebb Ítélet alá is vettetik, nevezetszerént:

a) Azon esetben, ha a' Pert Bírói, jóllehet csak kissébb summával tett, Intés megelőzvé, és a' Zálog nyilvánvaló lévén, az Alperes a' zalogos Jószágot nem csak tüstént vissza nem eresztette, hanem azon felül még a' Zálogváltó Pert hiábanvaló Kifogásokkal, és vétkes halogatásokkal késleltette, — mint Uzsoráskodó a' H. T. II. R. 71dik Szakaszának értelméből a' Bírói Intéstől fogva bévett jövedelmeknek kiadásokra is szoríttatik. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' Vármegyei Zálogváltó Perekről a' 13dik Végzésben.

b) Azon esetben, — ha a' Pert a' Jőszágon fekvő őszveséges summával való Bírői Intés, és valóságos Megkínálás megelőzvé, a' zálogos Jőszágot a' Zalogvállásban felvett köteleztetésének ellenére minden törvényes ok nélkül viszzatartóztatta, — a' Jőszágon fekvő őszveséges pénzének veszteségére is, következképpen a' Jőszágnak ingyenvaló viszzabocsájtására íteltetik. Ezt rendeli a' H. T. II. R. 24dik Szakasz, és az 1638diki Törv. 29dik Czikkelye. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' Vármegyei Zalogváltó Perekről a' 15dik Végzésben. — Mondám mindazáltal: „ha a' Zalogvállásban felvállalt köteleztetésének ellenére viszzatartóztatta;“ mert a' H. T. II. R. 24dik Szakasz a' Jőszágon fekvő pénz veszteségét csak azok ellen rendelte, kik magokat a' Zalogváltó Egyezés által a' Jőszágnak viszzabocsájtására kötelezték, és így ennek megszegésével uzsoráskodnak. Innen értődik: hogy ha az Alperes a' Jőszágot nem egyenes Zalogvállás, hanem fogantlan, p. o. Kamarai, vagy magányos pecsét alatt tett Örökvalás mellett bírja, mivel ez magát a' Jőszág viszzaaeresztésére nem kötelezvé uzsoráskodónak nem tartathatik, a' Törvényszék őtet a' Jőszágon fekvő pénzének veszteségökre semmi esetben se kárhoztathatja. Így ítelt a' Kir. Kúria is az Intésekről a' 3dik Végzésben. — Mondám továbbá: „ha a' zálogos Jőszágot minden törvényes ok nélkül viszzatartóztatta;“ mert ha ezt valamely törvényes oknál fogva tette, p. o. ha a' Perben bėbizonyította, hogy a' Jőszágon nagyobb summapénze fekszik, mintsem a' mellyel őtet a' Felperes megkínáltatá; távullévén az uzsoráskodástól, tettét semmi büntetés sem követheti. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' Vármegyei Zalogváltó Perekről a' 17dik Végzésben. — Ha a' Zalogváltó egész summával megintetett Alperes, a' summát elfogadván, a' Jőszágot nagyobb részt viszzaaeresztené, és csak annak egy részét tartóztat-

na némelly okoknál fogva vissza, mivelhogy a' Jóság nagyobb részének visszaerestése által az uzsoráskodásnak gyanúját magától elmellőztette, jól lehet a' Törvényszék az ő okait elégteleneknek, 's gyökeretleneknek ítélni, még is semmi büntetés alá sem vettethetik. A' visszatartóztatott Jóságrésznek időközbeli jövedelmeit mindazonáltal a' Felperesnek általadni tartozik; részszerént mivel a' Jóság Hasznavételének Jussa a' zálogos summának felvételétől fogva a' Felperest illeté, részszerént mivel az igazság meg nem szenved: hogy az Alperes Felperesének kárára mint a' Jóságnak, mint pedig az érette fizetett pénznek haszonhajtásaival boldoguljon. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' Vármegyei Zalogváltó Perekről a' 11dik, és a' több Vármegyékben fekvő Zalognak váltáságáról a' 28dik Végzésben. — Végre

c) Azon esetben, — ha a' Zalogon fekvő egész summával megintetett Alperes a' Zalogot nem csak minden helyes ok nélkül visszatartóztatta, hanem egyszer'smind a' Pert időről időre huzván egészen a' Kir. Kúriaig felvitte, a' Jóság Urának, de csak ennek magának, kérésére a' H. T. II. R. 24dik Szakaszának, továbbá Mátyás VI. Törv. 25dik, Ulászló I. Törv. 65dik, és V. Törv. 7dik Czikkelyének rendelkezéséből a' Jóságon fekvő pénzeinek veszteségökön felül még annyi summapénzre is büntethetik, mennyibe a' Kereset alá vett Jóság elzálogosítva vala.

7szer) E' Perben a' Felperesnek perbeli költségei megtéríttetni nem szoktak, az Egyezések a' fellyebb mondattak szerint szoros magyarázatúak lévén; kivévén egyedül azon esetet, ha az a' Zalogvállásban világosan úgy rendeltetett volna. Így ítelt a' Királyi Kúria is a' Vármegyei Zalogváltó Perekről a' 11dik Végzésben.

8szor) A' Pernek Fellyebbvitele a' Kerületi Táblától az 1807diki Törv. 9dik Czikkelyének rendelkezéséből birtokon kívül történik. A' Vármegyei Zalog-

váltó Pereknak Fellyebbvitelők az 1729diki Törv. 28dik Czikkelyében kijelelt köz Szabást követi.

V. A' Zalogvallás félretételének kérelmével egybekötött Zalogváltó Per. — Helye vagyon akkor, ha egyik Osztályos Atyafi a' közös és osztatlan Jószágot, többi Osztályos Atya, fiai által meghatalmazva nem lévén elzálogosította. A Pert az Elzálogosítónak közös Jussal bíró Atyafiai vagy azoknak Örököseik indíthatják, a' Zalogvevő vagy annak Örökösei ellen. Azomban ha az Alperes bém bizonyíthatja, hogy a' Felperes azon Jószághoz való mindennemű Igazságát, az egyellen egy Törvényes Örökösödésnek Jussát kivévén, a' Zalogvallóra, jöllehet későbbben, Egyezés által általszállította; a' Felperesnek Keresete alászállíttatik. Tudniillik az ilyen Általszállítás által a' Jószágnak közössége megszűnván, megszűnt a' Felperesnek azon épülő Keresete is. Így ítélt a' Kir. Kúria is a' több Vármegyékben fekvő Zalognak váltásáról a' 16dik Végzésben. A' Kereseti Levél az 1723diki Törv. 47dik Czikkelyén épül. — A' Biróság ugyanazon Törvényszékeket illeti, melyeket az éppen előbb leírt közönséges Zalogváltó Perben, mellynek természetét is e' Per általján véve követi. — A' Felperes köteles a' Zalognak valóságán, a' visszaváltáshoz való Jussán, és a' zálogos Jószágnak mennyiségén és helyheztesítésétől azt bém bizonyítani: hogy a' Zalogvallás közös és osztatlan Jószágról tétel. E' megtörténvén, ha az Alperes Felperesének részvételét meg nem mutathatja, a' Jóság az Alperes szükséges vagy hasznos költségeinek, és a' Zalogvallónak részét érdeklő zálogos summának megtérítéseik iránt, a' Zalogvallásnak félretételével, a' Felperesnek oda ítéltetik; a' Zalogvallásban részt nem vett Osztályos Atyafiaknak Jószágrészeiket illető zálogos summára nézve az Alperes a' Zalogvalló ellen útasíttatván. Ezt bizonyítja a' több Vármegyékben fekvő Zalognak váltásáról szóló 21dik Kúriai Végzésnek értelme is.

VI. Az arra meg nem hatalmazott Testvér által elzálogosított testvéri Jószág-részeknek kiadatásokat, a' Zálogvállásnak félretételével, követelő Per. — Indítják azon Testvérek, kiknek Javaik így elzálogosítottak, vagy az ő Örököseik a' Zalogi Birtokos ellen. — A' Kereseti Levél az 1723diki Törv. 47dik Czikkelyén épül. — A' Bírótság ugyanaz, melly a' közönséges Zalogváltó Perben. — A' Felpereseknek kötelességök az Elzálogosításnak valóságántúl azt bebizonyítani: hogy a' Kereset alá vett Jószágok az ő Osztályrészeik. Ez megtörténvén, ha az Alperes a' Zalogvallónak meghatalmaztatását bé nem bizonyíthatja, a' Jószág a' Zalogvallásnak félretételével a' Felpereseknek oda ítéltetik, és pedig a' nélkül, hogy a' Zalog árának megtérítésére köteleztetnének. A' Zalogi Birtokosnak szükséges vagy hasznothajtó költségeit mindazonáltal, mivel ezek a' Felpereseknek hasznokra háromlanak, ezen esetben is oda ítéli a' Törvényszék.

VII. Az Elsőszülöttségi vagy Öregebb-ségi Örökösödést, a' Jószágról tett Zalogvallásnak félretételével, követelő Per. — Ennek leírását lásd fellyebb a' II dik Könyv 86dik §ában.

VIII. A' Gyámatya vagy Árvagondviselő által szükségtelenül elzálogított Árvajószágnak kiadását, a' Zalogvállásnak félretételével, követelő Per. Ennek a' Pernek leírását is láthatni fellyebb az Iső Könyvnek 144dik §ában.

IX. Az elzálogított egyházi Jószágnak kiadatását, a' róla tett Zalogvállásnak félretételével, követelő Per. — Indíthatja a' Zalogvallónak hivatalbéli Követője, sőt a' Királyi Fiskus is. — A' Kereseti Levél az 1567-

diki Törv. 31dik Czikkelyén épül. Ez a' Per a' fel-
lyebb leírt Vidik Pernek természetét követi.

X. A' Zálogvevőnek birtokhoz való
tehetetlenségén épülő Per. — Indíthatja
akárki, a' ki a' Kereset alá vett Jószágnak bírására
Törvényeink szerint alkalmas. — A' Kereseti Le-
vél nemes Jószáგokra nézve az 1715diki Törv. 23-
dik, várospolgáriakra nézve az 1659diki Törv. 49-
dik Czikkelyén épül. — A' Felperes Keresetének
megállapíttatására egyebet bėbizonyítani nem köte-
les, mintsem hogy Alperese a' Kereset alá vett Jó-
szágot Zalog fejében bírja, és hogy annak birtoká-
hoz törvényes tehetsége nincsen. — A' Per dereka
a' Jószáг mennyiségének, és az Alperes rajta fekvő
pénzének kinyomozásával foglalatoskodik. Ezek meg-
történvén, a' Jószáг az Alperes igazságos követelė-
seinek kielégíttetésők iránt a' Felperesnek oda ítel-
tetik.

HARMADIK SZAKASZ.

Az Érdemjutalmazó Vallásról.

23. §.

Ezen Jószáгvallásnak esmértetése.

Érdemjutalmazó Vallás (Inscriptio pro
fidelibus servitiis) által Törvényünknek értelméből
azon magánmegálló terhes valóságos Egyezés érte-
tődik: mellyel valamelly bizonyos ingatlan Jószáг
hív szolgálat és érdem jutalmának fejében valakire
vagy örökül, vagy ideigvaló Jussal általszállíttatik.
Mondám

I. Magánmegálló terhes valóságos
Egyezés; mert ezen Jószáгvallás is a' jutalmazó
és jutalmaztató Személyeknek nyilván kifejezett egyet-
értésők által mégyen végbe; továbbá ez is minden
más előre menő Egyezés nélkül értetődik; végre a'

Jusáltalszállítás ebben sem történik ingyen, hanem visszontvaló adás és tétel iránt. Innen folyik: hogy a' miket fellyebb az Első Értekezésben az Egyezéseknek akár közös, akár csupán a' valóságosokat vagy terheseket illető megkívántatóságaikról, foganatjaikról, 's egyéb tulajdonaikról mondtam, mindazok az Erdemjutalmazó Vallásokhoz is tartoznak.

II. Mellyel valamelly ingatlan Jóság általszállittatik; mert minden Törvényeink, mellyek ezen Jóságvallást érdeklik, úgymint a' H. T. I. R. 21dik és 69dik Szakaszai csak ingatlanjavakról szólnak. Innen értetődik: hogy a' miket itten az Erdemjutalmazó Vallásokról különösen mondandok, tökéletesen csak az ollyakat illetik; mellyeknek ingatlan Jóságnak általszállítása a' tárgyak. Az érdemet ingó Javakkal Jutalmazó Egyezés a' terhes Egyezéseknek közönséges természetökkel bír.

III. Valamelly bizonyos ingatlan Jóság általszállittatik; mert az Erdemjutalmazó Jóságvallásban az Egyezésnek tárgya, vagy is a' jutalomul adató Jóság mindenképpen meghatároztatik, 's a' Jutalmazó a' Jóság utóbbi kifejezésének Jussát magának fenn nem tartja. Innen következik: hogy az Erdemtévőnek ezen Egyezésből származott Jussa a' fellyebb (6 §.) mondattak szerint nem csupán Személyi hanem Vagyoni Jus; mellyet tehát az általszállítás előtt is nem csak a' Jutalmazó Fél ellen, hanem a' Jóságnak akármelly Birtokosa ellen is követelhet. Innen továbbá folyik az is: hogy az ezen Jóságvallás által adató örök vagy ideigvaló Jus, mivelhogy arra nézve a' jutalmat adó Fél magának semminémű Igazságot fenn nem tart, mihelyest az Egyezés tökéletességét eléri, tüstént, vagy is még általszállítás előtt általszáll az Erdemtévőre; következtetésképpen hogy a' Jóságnak haszonhajtásai a' Jóságvallásnak tökéletes állapotra jöttétől fogva, általszállítás előtt is, az Erdemtévőt illetik, és hogy ellenben a'

véletlen eset szülte károkat, az Örökáltalszállításban ugyan minden kivétel nélkül általjában, az ideig tartóban pedig, a' mennyire azok a' Haszonvételi Just érdeklik, ugyanazon időtől fogva szenvedni az Erdemtévő Fél köteles.

III. Hív szolgálat, és érdemjutalmának fejében általszállíttatik. Tudniillik a' fellyebb említett Törvények, és a' sérelmes Örökvalás erőltetéséről szóló 9dik, 10dik, 's 20dik Kúriai Végzések szerint ezen Jószágvállásnak talpkövet és indító okát a' hív szolgálatok 's érdemek teszi. Illyenek p. o. a' Nemzetség peres Jószágainak és Igazainak védelmezésök, a' Nemesi Felkelés terhének viselése, a' Jószágvállónak beteges állapotjában, vagy öreg korában való ápolgattatása 's a' t. — Hogy azon esetben, midőn a' Jutalmazó Jószágvalás jóvendőben teendő szolgálatnak fejében tétetett, a' Felvalló Fél a' szolgálatot ígérő Felet felvállalt köteleztetésére Törvénynek útján szoríthatja, a' terhes Egyezéseknek közös természetökből értetődik. Ezen szoríttatás mindazonáltal, mivel a' Kötelezés csupán csak a' Kötelezőnek Személyét érdekli, a' fellyebb (6 §.) mondattak szerint ennek Örököseire ki nem terjed.

IV. Valakire általszállíttatik. Mondám általjában valakire, t. i. úgy hogy az Erdemjutalmazó Jószágvállásra nézve Elsőségi Jussa senkinek sem légyen. Tudniillik ezen Egyezése a' Felvallónak azon bizodalmán, mellyet a' szolgálatot felvállaló Személyben helyeztet, és ennek személyes tulajdonságain épül; mivelhogy tehát minden Józágszerzést illető Elsőségi Jus azzal a' feltétellel jár, ha az azt Követelő a' Józágszerzésnek indító okait magára alkalmaztathatja, önként következik; hogy ezen Jószágvállásra nézve Elsőségi Jussal senki sem bírhat. — Innen már világosan értetődik: hogy az Erdemjutalmazó Jószágvállás a' Megkínáltatás elmu-

lasztásának, vagy a' Megkínálás megvetésének színe alatt meg nem erőltethetjük. Így ítélte a' K. Kúria is a' Megkínáltatás elmulasztásán épült erőltetett Perekrol a' 15dik és 16dik Végzéseiben. — Azomban hogy az Erdemjutalmazó Jóságvallásnak teljes törvényes fogantaja legyen, szükséges az érdemtévő Személynek olyannak lennie, kinek az általszállítató Jóságnak bírására törvényes tehetsége legyen; másképpen az 1715diki Törv. 23dik, és az 1659diki Törv. 49dik Czikkelyének értelméből ötöt a' Jóság Illendő Becsüjének letétele mellett annak birtokából akarki kitudhatja, ki annak bírására alkalmas.

V. Vagy örökül vagy ideigvaló Jussal általszállítatik. Tudniillik kétféle neme legyen az Erdemjutalmazó Jóságvallásnak nálunk keletben, úgymint az Erdemjutalmazó Örök, és Ideigvaló vagy is Zálogvallás. Amaz általján vére az Iső Szakaszban leírt Örökvallásnak, emez pedig a' Zálogvallásnak természetével bír; úgy hogy a' miket az Örök vagy Zálogvallásoknak megkívántatóságokról, kiadásokról, 's egyéb tulajdonaikról fellyebb mondtam, mindazok, a' mennyire a' dolognak különböző mivolta különbséget nem kíván, és a' Törvény kivételt nem téveszt, az Erdemjutalmazó Örök vagy Zálogvallásokhoz is tartoznak. Így p. o. az Erdemjutalmazó Örökvallás által, szinte úgy mint a' pénzért tett által a' Jóságnak Sajáti Jussa az azal összevesztett mindennémű Igazokkal együtt, az Erdemjutalmazó Zálogvallás által pedig a' Jóság Bírásának, és Hasznavételének Jussa általszáll az Erdemtévőre. Így valamint a' pénzért tett Örökvallásnak, úgy szinte az érdemjutalmazónak fogantatóságára is szükséges, hogy Köz Hitelességű Hely vagy Személy előtt tétessék, 's annak pecsétjével megerősítettessék, 's a' t.

Mondám mindazonáltal: a' mennyire a' dolognak különböző mivolta különbség

get nem kíván, 's a' Törvény kivételt nem tész en. E' következők pedig az Erdemjutalmazó Vallásoknak különös tulajdonaik, úgymint: 1ször) Hogy, a' mint már fellyebb is érdeklém, a' Megkínáltatásnak elmulasztása, vagy az Atyafiak vagy Szomszédok részéről tett Megkínálásnak megvetése végett semmi esetben meg nem erőltethetetik, az Erdemjutalmazó Vallásnak talpkövetse az Atyafiak se a' Szomszédok magokra nem alkalmaztathatván. Csak hogy természet szerint a' Jóságvallás valósággal Erdemjutalmazó Vallás legyen; mert ha az Erdemjutalmazó Vallásnak neve a' pénzért tett Örök vagy Zalogvallásnak egyedül csak palástul szolgálja, mivelhogy a' Felvallónak család tette által az Atyafiaknak és Szomszédoknak vételbeli törvényes Elsőségi Jussok meg nem semmisíthetetik; az illetén családul tett Jóságvallás mint a' Megkínáltatás elmulasztásának, mint pedig a' Megkínálás megvetésének címje alatt fogamatosan megtámadtathatnék.

2ször) Hogy az Erdemjutalmazó Jóságvallások Nemzetség sérelmének fejében sem erőltethetnek meg, ha bár ősi Jóságokról és örökösön tétettek volna is; csak hogy ősi Javakra nézve a' Felvallásnak előladása igazságon épüljön, és a' jutalom a' tett hív szolgálatokhoz képest mértéktelen ne legyen. Tudniillik a' hív szolgálatok a' Nemzetségnek tetemes hasznára válván, azoknak megjutalmaztatások Törvényeinknek értelmök szerint Örökelidegenítésre is elégséges ok gyanánt tartatik. De ismét mondam: „csak hogy ősi Javakra nézve a' Felvallásnak előladása igazságon épüljön, és a' jutalom mértéktelen ne legyen;“ mert ha az elidegenített Jóság ősi Vagyon lévén a' Jóságvallásnak előladása hazug volna, következésképpen az Erdemjutalmazó Vallásnak palástja alatt Ajándékozás vagy pénzért tett Örök vagy Zalogvallás történnék, vagy ha a' jutalom a' hív szolgálatokhoz képest mértéktelen volna;

a' palástolt Érdemjutalmazó Vallás sérelem fejében mindazon Perekkel megdöntethetik, mellyeket Törvényeink a' Nemzetség sérelmével tett Ajándékozásokra, és pénzért való Örök vagy Zálogvallásokra nézve rendelték. Így ítelt a' K. Kúria is a' Zalog feltételeinek erőltetítésökről az 5dik, és a' sérelmes Örökvallást erőltetítő Perről a' 20dik, és 28dik Végzéseken.

Továbbá az Érdemjutalmazó Vallás sérelem fejében való megerőltetítésének teljesebb értelméhez, különösen az olyan Érdemjutalmazó Zalogvállásra nézve, melly nem csupán hív szolgálatoknak, hanem egyszer'smind valamelly summapénz reáfizetésének fejében történt, nem leszen felesleges még azt is megjegyezni: hogy azon esetben, ha az illetén summa iránt valamelly olyan feltétel állapítottának meg, melly a' Jóságnak visszaváltását felettenné, vagy éppen lehetetlenné tenné, mivelhogy a' reáfizetett summára nézve az Egyezés másként nem tekintethetik, mintsem más közönséges Zalogvállás; az ilyen feltétel törvénytelennek tartatik, s annak megerőltetítését a' Nemzetség itten is fogyanatosan kérheti.

24. §.

Az Érdemjutalmazó Vallást érdeklő Perek.

A' mindennemű terhes Egyezésekkel közös (lásd fellyebb a' 9. §.) Perekentül az Érdemjutalmazó Vallások körül e' következők fordulhatnak elő, és pedig nevezetszerént:

Az Érdemjutalmazó Örökvallásokra nézve:

I. A' sérelmen épült erőltetítő Per. — Helye vagyon az ősi Javakról tett Érdemjutalmazó Vallásokra nézve akkor, ha a' jutalom a' tett szolgálatokhoz képest mértéktelen, vagy ha a' Jóságvallásnak előladása meg nem áll, vagy végre,

ha nem az ősi, hanem a' Felvalló keresményi Javának védelmök teszi a' Felvallásnak talpkövét. Teljesen a' pénzért tett sérelmes Örökvallás megerősíttetése Perének természetével bír. Egyedül a' Felvallás előadása valóságának vagy hamisságának békibizonyítására nézve nagyobb felvilágosításnak okáért azt szükség lévén még itten megjegyezni: hogy a' békibizonyításnak terhet azon esetben, midőn a' Felvallás már akkoron végbenvitt szolgálatokért tétetett, és ezek a' Felvalló Levélben nevezetszerént elő vagynak számlálva, a' Felperes, — midőn pedig az ilyen szolgálatok csak általánosan említetnek, vagy midőn jövőendőben teendő szolgálatok voltak a' Felvallásnak indító okai, az Alperes köteles viselni; az első esetben a' Felvalló Levél mindaddig harczolván a' szolgálatoknak valóságokért, és a' Felvallásnak fogamatosságáért, míglen a' Felperes az előadásnak követelt hamisságát meg nem mutatja, a' másodikban pedig a' Felvallásnak helyessége mindaddig meg nem ítéltethetvén, míglen az Alperes az általánosan említett szolgálatoknak miségüket, a' későbbben teendőknék pedig utóbb valósággal megtörtént bételjesedéseket bé nem bizonyítja. Így ítél a' R. Kúria is a' sérelmes Örökvallást erősíttető Perekről a' 9dik és 10dik Végzésben.

II. A' Megkínáltatás elmulasztásán, vagy a' Megkínálás megvetésén épült erőtleníttető Per. — Helye vagyon akkor, ha az Erdemjutalmazó Örökvallásnak palástja alatt pénzért tett Örökvallás történt.

III. Az Erdemjutalmazó Örökvallás által elidegenített ősi Jószágnak kipót-lását követelő Per. — Helye lehet akkor, ha a' hív szolgálatok a' Felvallónak keresményi Javai iránt tétetvén a' jutalmazás ősiekből történt, és a' keresményi Javakban mások örökösödtek, mintsem az ősiekből.

IV. Az elidegenített Jöszágnak kiadását, az Erdemjutalmazó Vallásnak félretételével, követelő Per. — Helye vagy akkor, ha a' Jöszágvallás teljesen fogatlan, következésképpen azon esetekentül, melyeket az Egyezésekről általánosan szóltomban érdeklettem, e' következőkben, úgymint: ha a' Felvállás a' Testvéreknek Javairól azoknak meghatalmazásaik nélkül történt, vagy ha egyházi, elsőszülöttségi vagy öregebbségi, vagy olyan Jöszágok a' tárgyai, melyek Gyámatyai vagy Gondviselői Hatalom alatt lévő Személyekhez tartoznak.

V. A' magányos pecsét alatt örökjutalmúl adott Jöszágot visszaváltó Per.

VI. A' jutalmaztató Félnak birtokhoz való tehetetlenségén épülő Per.

Mindezen Perék a' szoros értelemben vétető Örökvallásokról előadott hasonló nevezetű Pereknek természeteikkel bírnak, azon egy megjegyzéssel; hogy a' két utolsó Perben a' győzedelmeskedő Felperes az Örökvallásnak árra helyett, az 1715-di Törv. 23dik Czikkelye szerint, a' Jöszágnak Ilendő Becsűjét köteles az Alperesnek letenni.

Az Erdemjutalmazó Zalogvallásokra nézve:

I. A' Zalogfeltételeit általöltöztető Per. — Helye vagy akkor, ha az Erdemjutalmazó Zalogvallásnak színe és palástja alatt csupán pénzért történt az Elzálogosítás.

II. Az Erdemjutalmazó Zalogvallásnak feltételeit erőtlenített Per. — Helye vagy az ősi Javakról tett Jutalmazó Vallásokra nézve, és pedig e' következő esetekben: — 1sörj Az olyan Erdemjutalmazó Zalogvallásra nézve, melly valamely summa pénznek reáfizetésével történt, ha erre nézve valamely olyatén feltétel vagy téve.

melly a' Jóságnak visszaváltását lehetetlenné vagy legalább felette nehezzé teszi. Sőt—2szor) A' csupán tiszta érdemjutalmazóra nézve is, ha a' Jóság leköteleztetésének határideje a' tett szolgálatoknak igazságos mértékét felülhaladja, vagy ha másra szóló keresményi Jóságnak védelme miatt, vagy éppen minden valóságos érdem nélkül ingyen tétetvén a' Zálogvállás, 32 esztendőnél továbbra kiterjesztetett.

III. Az Érdemjutalmazó Zálogot visszaváltó Per. — A' Zálogváltó közönséges Per-től csak abban különbözik: hogy itten, ha tisztán Érdemjutalmazó volt a' Vállás, a' Viszszaváltón a' Birtokos Alperes szükséges vagy hasznothajtó költségeintül egyebet semmit se követelhet. Mondám mindazonáltal, „ha csupán Érdemjutalmazó volt a' Vállás;“ mert ha az Érdemtévő a' Vállásért valamelly summapénzt is fizetett, az Alperesnek azon summapénz is oda ítéltetik.

IV. Az elidegenített Jóságnak kiadását, az Érdemjutalmazó Vállásnak félretételével, követelő Per. — Helye ugyanazon esetekben, mellyeket az Érdemjutalmazó Örökvallásról ugyanezen nevezetű Perben előladtam.

V. A' Jutalmaztató Félnek birtokhoz való tehetetlenségén épülő Per.

Mindezen Perek a' pénzért tett Zálogvallásról előladott hasonló nevű Pereknek természetekkel bírnak; a' miket tehát azokról fellyebb (a' 22. §ban) mondtam, ezekhez is tartoznak; a' legutolsó Perről az 1715diki Törv. 23dik Czikkelyének értelméből azt szükséges lévén itten is megjegyezni: hogy a' győzedelmeskedő Felperes Alperesének a' Jóságon fekvő pénzintül elvesztett Haszonvételének Illendő Beesűjét is letenni köteles.

NEGYEDIK SZAKASZ.

A' C s e r é r ő l.

25. §.

Ezen Szakasznak felosztása.

A' Cserének tulajdonai Törvényünk szerént két-félék: némelleyek mindennémű akár ingó akár ingatlan Jóság Cseréjére, némelleyek pedig csak az ingatlan Jóságára terjedők. Ezen Szakasz tehát helyesen két Alszakaszokra osztathatik, mellyek közül az első a' Cseréről általjánosan, a' második pedig különösen az ingatlan Jóság Cseréjéről fog szólni.

I. A L S Z A K A S Z.

A' C s e r é r ő l á l t a l j á n o s a n.

26. §.

A' Cserének közös felosztása.

Az akár ingó akár ingatlan Jóságcsere kétféle lehet, úgymint örökös, és csak egy időre való.

27. §.

Az Örökös Cserének általjánvaló esmértetése,
's mivolta.

Örökös Cserén általjában azon magánmegálló terhes valóságos Egyezést értjük: melly által valamelly Jóság, más természeti mivoltában adandó Jóságért, másra örökösen általszállittatik. Mondám

I. Magánmegálló terhes valóságos Egyezés; mert a' Csere a' Cserélő Feleknek nyilván kifejezett egyetértésök által áll lábra, minden más előre menő Egyezés nélkül értetődik, és a' Jóságáltalszállítás benne nem ingyen, hanem viszontvaló adás iránt történik. Innen folyik: hogy a' miket fellyebb az Iső Értekezésben az Egyezéseknek akár

közös, akár csupán a' valóságosokat, vagy terheseket illető megkívántóságaikról, foganatjairól, 's egyéb tulajdonairól mondtam, mindazok az Örökös Cseréhez is tartoznak.

II. Melly által valamelly J ó s z á g örökös en általszállítatik. Az Örökös Cseré által tudniillik a' J ó s z á g n a k S a j á t s á g a és Ü r i I g a z a öntetik által a' másik Egyező Félre. Innen folyik: hogy az elcseréltető J ó s z á g o k n a k olyanoknak kell lenniük, mellyek mint természeti mivoltokra, mint Törvényeinknek rendelkezéseire nézve elidegeníttethetők. Innen értetődik: hogy az Elsőszülött, vagy Öregbbs Testvér az elsőszülöttségi vagy öregebbségi, az Egyházi Személyek az egyházi, a' Gyámtyúk vagy Árvagondviselők a' hatalmuk alatt lévő Árvákhoz tartozó J ó s z á g o k ról Cserét nem tehetnek, 's a' t. És pedig, ha az elcseréltető J ó s z á g mindenképpen megvolt az Egyezésben határozva, a' J ó s z á g n a k S a j á t s á g a, mivelhogy az Ígérő Fél, róla teljesen lemondván, azt a' másik Egyező Félre tökéletesen átaleresztette, tüstént az Egyezésnek tökéletességre jötté után, még átaladás előtt, általszáll a' másik Egyező Félre; ellenben ha az elcseréltető Vagyon csak átaljában 's nemére nézve volt meghatározva, a' J ó s z á g mindenképpvaló meghatározása Jussának fenntartása miatt, a' Sajáti Jusnak általszállása csak a' J ó s z á g n a k tökéletes végkijelelése vagy átaladása után történik. Innen már önként folyik: hogy ha az elcseréltető J ó s z á g mindenképpen megvolt határozva, annak az Egyezés tökéletességre jöttétől fogva szülemlett mindennemű haszonhajtása, valamint viszont véletlen eset szülte mindennemű károsodása is, átaladás előtt is, az Elfogadó Felet illeti, ő lévén azolta a' Cserében kapott J ó s z á g n a k valóságos Ura; valamint az ellenkező okból az is, hogy akkor, midőn a' J ó s z á g csak átalján 's nemére nézve volt az Egyezésben meghatározva, az Elfogadó Fél

annak általadása, vagy mindenképpvaló kifejezése előtt azon nemhez tartozó semminémű bizonyos Jószágnak haszonhajtásait sem követelheti, valamint viszont annak semminémű, jöllehet véletlenül történt, károsodását se tartozik szenvedni, 's hogy az ő Keresete azon nemnek teljes megszűnte előtt meg nem szűnik.

III. Más természeti mivoltában adandó Jószágért általszállíttatik. Tudniillik a' Cserében a' Jószágnek általszállítása nem pénzbeli árráért, hanem más természeti mivoltában adandó egyetérő Jószágért történik. És ebben különbözik az Örökös Csere az Adástól Vevéstől, és más Sajáti Just általszállító Egyezésektől. Egyébbbaránt, ha egyik Egyező Fél a' két Jószág értéke egyenletlenségének kipótlása végett valamelly summapénzt felülfizetne, az által a' Cserének természete meg nem változik; csak hogy a' pénz a' Jószág értékének nagyobb részét ne tegye, mert ilyen esetben, a' pénz tévén a' Jószágáltalszállításnak fő indító okát, az Egyezés Cserének palástja alatt tett Adásnak Vevésnek tartatnék.

IV. Másra általszállíttatik. A' kire nézve kettőt szükséges itten is megjegyezni: — 1ször) Hogy ha valakinek az elcserélendő Jószághoz Vételbeli Elsősége vagyon, annak ok nélkül való elmclőzésével mással Cserére lépni foganatosan nem lehet. — 2ször) Hogy a' Cserét elfogadó Fél az elcseréltető Jószágnek bírásához törvényes tehetséggel felruháztatva légyen; mert másképpen az 1659-diki Törv. 49dik, és 1715diki Törv. 23dik Czikkelének erejével ötöt a' Jószágból akáarki kifizetheti, a' kinek azon Jószág birtokához törvényes tehetsége vagyon.

28. §.

Örökös Cserét tévő Feleknek kölcsönös Kötelyeztetéseik.

Az Örökös Cserének itten előterjesztett esméretéből, ha azt, a' mennyire szükséges, az Egyezésekről általjában mondattakkal egybevetjük, nyilván értetődik; hogy a' Cserélő Feleknek kölcsönös Kötelyeztetéseik e' következendőkben állanak, úgymint:

1ször) A' Cserélő Felek kötelesek a' Cserébe ígért Jóságokat egymásnak, az Egyezésben meghatározott időben, vagy ha az iránt semmi határozás sem tétetett volna, mindjárt, mihelyest a' másik Egyező Fél köteleességét teljesíteni akarja, általadni, és pedig azon esetben, ha a' Jóság mindenképpen megvolt határozva, az Egyezésnek tökéletességre jöttétől fogva netalán szülemlett mindennemű haszonhajtásaival, és a' szántszándékkal vagy vétkes gondatlanság által benne okozott kárnak megtérítésével együtt. — Továbbá

2ször) Kötelyes egyik Fél másikat azon Jóságnak, melyet reája általszállított, birtokában mindazok ellen, kik azt az iránt az Általszállító Fél Jussa gyengeségének színe alatt Perbe idézik, védelmezni, és ha a' Jóságot Bírói Ítelet által elvesztené, vesztességét kipótolni; megkívánván ezt a' terhes Egyezésekből folyó kölcsönös Szavatosság terhének természetű mivolta.

29. §.

Az Ideigvaló Cserének általjánvaló esmértetése, és mivolta.

Ideigvaló Cserén általjában azon magánmegálló terhes valóságos Egyezés értetődik, mely által valamelly Jóság más természetű mivoltában adandó Jóságért másra egy időre általszállittatik. Mondám

1. Magánmegálló terhes valóságos

Egyezés; ugyanazon okoknál fogva, mellyeket fellyebb az Örökös Cseréről előadtam. Ugyanazért a' miket ottan mondtam, mindazok az Ideigvaló Cseréhez is tartoznak.

II. Melly által valamelly Jóság egy időre általszállíttatik. Ebben különbözik az Ideigvaló Csere az örököstől. Innen már önként értetődik: — 1ször) Hogy ezen Csere által csak a' Jóság Birásának és Hasznavételének Jussa, és pedig ez is csak az Egyező Felek által meghatározott időre engedtetik által, a' Jósággal magával való Rendelésnek Jussa a' Csereadónál megmaradván. — 2szor) Hogy a' Cserének ideje eltelvén mindegyik Fél Jóságát visszaveheti, és mivelhogy a' fellyebb (6 §.) mondattak szerint a' két oldalú Egyezésekben az Egyező Felek mindazon károkat egymásnak megtéríteni tartoznak, mellyeket szántsándékkal, vagy szorgalmas Házi Gazdához illő gondoskodásnak elmulasztása által okoztak, a' Jóságában tett illetlen károknak megtérítésöket is követelheti. — 3szor) Hogy ezen Cserének csak a' tartós használatú Jóságok, *res non fungibiles*, lehetnek tárgyai, az emészto használatúakat hasznokvétele után nem lehetvén természeti mivoltokban visszaadni, a' mit még is ezen Egyezésnek természete megkíván. — A' mi a' Cserébe adott Jóság Haszonvételi Jussa általszállásának idejét illeti: valamint az Örökös Cserében, úgy itfen is arra szükség tekinteni: vallyon mindenképpen megvolt e' határozva a' Cserének tárgya, vagy pedig csak általjánosan? Az első esetben a' Jóság Hasznavételének Jussa tüstént az Egyezésnek tökéletességre jötte után, még általadás előtt általszállot, a' másodikban ellenben csak a' Jóságnak kijelelése, vagy általadásakor. Innen már folyik: hogy a' Cserébe adandó Jóságnak haszonhajtásai, valamint ellenben a' Haszonvételi Just érdeklő véletlen eset szülte károsodásai is az első esetben az

Egyezésnek tökéletességre jöttétől fogva a' Csere-
vevőt, úgymint a' Haszonvételi Jusnak tulajdonosát,
illetik, a' másodikban pedig, az olyanokat, mellyek
az egész nemre terjednek, kivévén, csak a' kifeje-
lés, vagy általadás után.

III. Más természeti mivoltában adan-
dó Jószágért másra általszállíttatik.
Ebben az Ideigvaló Csere az örökösselel megegyez;
ugyanazért a' miket az Örökös Csere esmértetésének
ezen részeiről mondtam, mindazok ide is tartoznak.

30. §.

Ideigvaló Cserét tévő Feleknek kölcsönös Kőte-
leztetések.

Az Ideigtartó Cserének itten előladott esmérté-
téséből kitetszik; hogy az Örökös Cserében előszám-
lalt Kőteleztetésekén túl az Ideigtartó Cserében az
Egyező Feleknek még azon Kőteleztetésök is vagyon:
hogy eltelve a' Cserének ideje a' Cserébe nyert Jó-
szágokat visszaadni, és a' bennök netalán szánt-
szándékkal, vagy vétkes gondatlanság által okozott
károkat megtéríteni, valamint ellenben a' visszavett
Jószágnak állandó hasznára tett javításokat is meg-
váltani tartoznak.

31. §.

A' Cseréből Általján származó Perek.

Azon Perekentül, mellyeket az Egyezésekről
általjánosan szólltomban (9 §.) leírek, e' követke-
zendők érdemelnek némünémű említést:

I. A' Vételbéli Elsőség Jussán épülő
Per.— Indítja az ezen Jussal bíró Személy az eleserélt
Jószág Birtokosa ellen abban az esetben, ha a' Csere-
adót idejénkorán ugyanolylan Jószággal megkínálta,
a' millyet annak az Alperes ígért. — Mivel a' Vé-
telbéli Elsőség Jussával, az ingatlan Jószágokat, mel-
lyekről alább lészen szó, kivévén, csak a' Földes

Úr Jobbágynak, és a' Vásári Igazsággal bíró az Árrosok holmijaikra nézve bír; közönségesen csak az Úri Szék, vagy Vásári Törvényszék előtt folyó rövid Perrel szokott a' dolog elvégeztetni. — A' Kereset a' Vételbeli Elsőség Jussát érdeklő Törvényen épül. — A' Felperes, ha kétségbe vétetnék, Elsőségi Jussát, és a' helyesen tett Megkínálást köteles bébizonyítani.

II. Az Ideigvaló Cserebe adott Jósza-
got visszazavévő Per. — Indítja a' Csereadó
vagy annak Örököse az elcserélt Jószágnak Birtoko-
sa ellen. — A' Kereseti Levél Mátyás VI. Törv. 17-
dik, és Ulászló I. Törv. 38dik Czikkelyén épülhet. —
A' Bíróság ugyanaz, melly a' Zalogváltó Perben, az
ilyen Csere nagyobb részént Zalogvallásnak termé-
zetével bírván. — A' Felperes köteles az Ideigvaló
Csereének valóságát, és a' Csere idejének eltöltét bé-
bizonyítani, a' mi megtörténvén Keresete megállá-
píttatik. Azután a' Cserebe adott Jószaágok minémü-
ségöknek és mennyiségöknek kinyomozása vétetik
dologba, ha szükség volna, az 1647diki Törv.
138dik Czikkelyének értelme szerint a' felfedező Es-
küvés is segedelmül vétetvén. — A' Perben hozatan-
dó Ítéletnek minémősége az Egyező Feleknek fel-
lyebb előszámlált kölcsönös Köteleztetéseikből ér-
tetődik.

II. ALSZAKASZ.

A' Kölcsönös Cserevallásról különösen.

31. §.

Ezen Egyezésnek esmértetése.

Kölcsönös Cserevalláson, Cambium,
Concambium, azon Örökös vagy Ideigvaló Csere
értetődik: melly által két ingatlan Jószaágok nagyobb

haszonvehetőségnek, vagy alkalmasabb birtoknak okáért egymással felváltatnak. — Mondám

I. Örökös vagy Ideigvaló Csere; mert valójában a' H. T. I. R. 70dik, 71dik, 72dik, 's 73dik Szakaszai szerint a' Kölcsönös Cserevallás által valamely Jóság más természeti mivoltában adandó Jóságért szállítatik másra által, és pedig néha örökösen, néha egy bizonyos időre. Innen következik: hogy a' miket az Örökös vagy Ideigvaló Cseréről az előbbi Szakaszban mondtam, mindazok a' Kölcsönös Örökös vagy Ideigvaló Cserevallásokhoz is tartoznak.

II. Melly által két ingatlan Jóságok egymással felváltatnak; mert ahhoz, hogy az ingatlan Jóságról tett Csere azon foganattal birjon, mellyel Törvényeink a' Kölcsönös Cserevallást felruházzák, a' H. T. I. R. 70dik és 71dik Szakaszainak értelmök szerint szükséges; hogy mind a' két Egyező Fél ingatlan Jóságot adjon, vagy is, hogy mint a' Cserébe adandó, mint pedig a' Cserébe veendő Jóság ingatlan Jóság légyen. Azomban, ha az elcseréltető Jóságok értékeik egyenlenségeknek kipótlására egyik Egyező Fél Jóságára még valamely summapénzt rá fizetne; azáltal a' H. T. I. R. 71dik és 73dik Szakaszainak értelmök szerint a' Kölcsönös Cserevallásnak természete sem változnék meg; csak hogy azon summapénz akkora ne légyen, hogy méltán Jóságszerzés gyökerének tarthatassék.

III. Nagyobb haszonvehetőségnek, vagy alkalmasabb birtoknak okáért felváltatnak; mert a' H. T. I. R. 70dik Szakasz 1ső és 2dik pontjainak világos szavaik szerint ezeknek kell a' Kölcsönös Cserevallás talpköveinek 's indító okainak lenniük. Ha ezen talpköveken épül a' Kölcsönös Cserevallás, ha bár a' felcserélt Jóságok nagyságokra nézve egyenlők nem volnának is, ugyan-

azon Törvénynek értelme szerént foganatos, 's Nemzettség által meg nem döntethető, tudniillik a' kisebb Jóságnak fogyatkozása nagyobb haszonvehetőség, vagy alkalmasabb 's békességesebb birtok által eléggé kipótoltatván. És pedig a' Jóságoknak a' Cserevalló Felelre, nem pedig Örököseikre nézve való nagyobb haszonvehetőségeket vagy alkalmasabb birtokokat szükség a' Cserevallás helyességének megítélésében tekinteni. Ezt bizonyítja mint a' H. T. I. R. 70dik Szakaszának 2dik és 3dik pontja, mint pedig az, hogy ha a' Cserevallás köttetésekor törvényes volt, későbbben törvénytelenne nem lehetett. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' Kölcsönös Cserevallás erőltetéséről a' 4dik Végzésben.—A' Cserevallás talpkövéből már értetődik az is: hogy a' Vételbeli Elsőségnek Jussa mindenkor azon feltétellel járván, ha az azt Követelő a' Jóságtalaszállításnak talpkövét magára alkalmaztathatja, a' Jósághoz közös Jussal bíró Atyafiaknak csak akkor légyen a' Kölcsönös Cserevalláshoz Elsőbbségi Jussok, ha hasonló haszonvehetőségű, 's éppen olly alkalmas birtokú Jóságok vagyon, mint a' millyent a' Cserevő Fél ígér. Mivelhogy pedig ezen eset igen ritka, és rendkívül való, onnan vagyon; hogy a' H. T. I. R. 70dik Szakasz a' Kölcsönös Cserevallást szabadon, 's a' közös Jussal bíró Atyafiaknak Ellentmondásaik semmi sem árthatván, megengedi, következképpen azoknak Megkínáltatásokat a' Kölcsönös Cserevallásnak foganatosságához meg nem kívánja. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' Kölcsönös Cserevallásoknak erőltetéséről az 1ső, és a' Megkínáltatás elmulasztásával tett Örökvallást erőltítettő Perről a' 12dik Végzésben. — Azomban jóllehet az itten előladott okoknál fogva Megkínáltatás elmulasztásának fejében a' Kölcsönös Cserevallás meg nem erőltíttethetik; ha mindazonáltal történetből valamelly közös Jussal bíró Atyafinak hasonló haszonvehetőségű, 's ollyan

alkalmas birtokú Jószágá volna, mint a' millyent az Idegen, vagy távolabb Ágon lévő Atyafi Cserébe ígér, azzal a' cserélni kívánó Atyafit a' Cserevallásnak teljes tökéletességre jötte előtt biróiképpen megkínálhatja, és ha a' cserélni kívánó Atyafi ezen Megkínálást megvetvén Idegennel, vagy távolabb Ágon lévő Atyafival Cserevallásra lépne, annak megcrőtleníttetését ezen okból sikeresen kérheti. Mert jóllehet azért, hogy a' közös Jussal bíró Atyafiak többnyire a' Kölcsönös Cserevallásnak talpkövéit magokra nem alkalmaztathatják, ezen Egyezéshez a' közös Jussal bíró Atyafiaknak Megkínáltatások nem szükséges, 's Ellentmondások és Eltiltások rendszerént foganatlan; onnan mindazonáltal nem következik, hogy az akkor is sikertelen, midőn a' Cserevallásnak talpköveit magokra alkalmaztathatják, vagy is hasonló haszonvethetőségű 's olyan alkalmas birtokú Jószágot adhatnak. És pediglen még annyival kevesebbé, mivel a' H. T. I. R. 60dik Szakaszának rendelkezéseiből világosan kitetszik; hogy az légyen Törvényünknek lelke és célzása, hogy a' Nemzetségnek Jószágai, a' mikor csak lehetséges, Nemzetségnél maradjanak. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' Kölcsönös Cserevallásnak erőtleníttetéséről a' 3dik Végzésben.

A' Kölcsönös Cserevallás által nyert Jószág a' H. T. I. R. 70dik, és 73dik Szakaszai szerint Nemzetségre nézve a' Cserébe adott Józágnak természetével bír, úgy hogy a' kik a' Cserébe adott Józághoz Maradéki vagy Oldalági reménylhető Örökösödésnek Jussával bírtak, azzal bírjanak szinte a' Cserében nyert Józághoz is. Továbbá hogy ha mind a' két Ágra szálló volt a' Cserébe adott Jószág, olyan légyen Nemzetségre nézve a' Cserében nyert Vagyon is, ha bár a' másik Nemzetnél csak Férjfiágot illette volna is Örökösödése; és ellenben, ha a' Cserébe adott Jószág csak Férjfiágra szálló vala, a' Nemzet-

ségre nézve olyan legyen a' Cserében nyert is, és pedig ha bár valamelly summapénznek reáfizetésével történt volna is a' Csere. Ezen esetben mindazáltal a' Cserére fizetett pénzekben a' Leányok is egyenlő Osztályrészt kapnak.

32. §.

A' Cserevallásoknak foganatosságok.

Hogy a' Kölcsönös Cserevallásoknak foganatosságokat tökéletesen és világosan áttalláthassuk, szükséges megkülömböztetnünk:

1ször) Az Örökös Cserevallásokat az ideigvalóktól. Az Ideigvaló Kölcsönös Cserevallás által, úgy szinte mint a' pénzért tett Zálogvallásban (mellynek természetével általján véve bír,) történik, csak a' Jóság Bírásának és Haszonvételének Jussa, és az ezekkel öszvekapcsolt Igazságok (lásd őket fellyebb a' 20. §ban) szállíttatnak a' Cserevevőre által, és pedig ezek is csupán az Egyezésben meghatározott időre; melly lefolyván a' Jóságot a' tulajdon Jóságának visszaadása, és a' Jóságra tett szükség, és hasznothajtó költségeinek (mellyekre nézve mindazoknak, a' miket a' Zálogvallásokról mondtam, az ottan előladott okoknál fogva helyök vagyon,) megtérítettésük iránt visszazeresztelni, és egyszer'smind azon károkat, és pusztításokat is, mellyeket netalán szántszándékkal vagy vétkes gondatlansága által a' Jóságban okozott, igazságosan kipótolni tartozik. — Az Örökcserevallás által ellenben a' Jóságnak Sajátsága és Örökjussa általöntetik a' Cserevevő Félre. És innen értendő már, hogy az Örökcserevallásnak foganatosságához azokon felül, mellyeket fellyebb az Örökös Cseréről általjában mondtam, az is megkívántatik: hogy Köz Hitelességű Hely vagy Személy előtt mindazon külső szertartásokkal menjen végbe, mellyeket a' pénzért teendő Örökvallásokról szóltam.

ban előadtam; a' H. T. II. R. 13dik Szakasza, és az 1723diki Törv. 47dik Czikkelye szerint az ingatlan Jószágnak Örökjussa magányos pecsételt alatt Elők között foganatosan által nem szállíttathatván. — Ha az Örökserevallás magányos pecsételt alatt tételnék, az itten érdeklett Törvényczikkelynek értelméből Ideigtartó Csere, vagy is Zálogi Egyezés gyanánt tekintetnék.

II. Az emberkorban tett Cserevallásokat a' nevendék korban tettektől. Fogamatosságoknak különbségek abban áll; hogy amazokat a' Cserevalló maga csak az Egyezéshez megkívántató egyetértésnek hiányosságai miatt, emezeket pedig, ha emberkora eljöttének előtte valamely Köz Hitelességű Hely vagy Személy előtt egyetértését visszavonta, a' H. T. I. R. 128dik Szakaszának erejével sérelem 's károsodás fejében is megerőtleníttetheti.

III. A' szerzeményi Javakról tett Cserevallásokat az ősiekről tettektől. A' szerzeményi Jószágról tett akár Örökös akár Ideigvaló Cserevallás sérelemnek fejében a' Csereadó Félnek Örökösei által, ha bár alaptalan volna is, semmi esetben meg nem döntethetik, szerzeményi Jószágekban a' Jószágszerzőnek szabadon rendelkezhető törvényes tehetsége miatt nem lévén sérelemnek helye. Ellenben az ősi Jószágról tett Örökös vagy Ideigvaló Cserevallást, ha alaptalan volna, vagy is ha Kölcsönös Cserének színtett palástja alatt az ingatlan Jószágek csupán vagy főképpen pénzért vagy másféle ingó Jószágekért szállíttatott volna által, úgy hogy az ingatlan Jószágeket adó Fél vagy éppen semmi ingatlan Jószágeket, vagy pedig olly csekélyet kapott legyen, melly a' Jószágevallásnak fő indító okaúl nem tartathatik, a' Nemzetségeknek Tagjai a' H. T. I. R. 71dik Szakaszának erejével sérelemnek fejében is, és pedig ugyanazon Percekkel, mellyeket a' pén-

zért tett Örök vagy Zálogvallásról fellyebb előlad-
tam, megdönthetik; az illetén színtett és palástolt
Cserevallások közszerű Örök vagy Zálogvallások-
nál egyebek nem lévén. Csak hogy az ilyen színtett
Cserevallást megdönteni kívánó Atyafi, azt a' Jó-
szágvallásért nyert Vagyonnal Ellentmondás nélkül-
való esztendoi élése által meg ne erősítette légyen;
mert az ilyen Atyafinak, önnön helybenhagyó tette
ellentállván, a' H. T. I. R. 72dik Szakaszának vilá-
gos szavai szerént a' színtett Cserevallás megdönté-
sére többé fogاناتos Keresete nincsen. — Azom-
ban a' miket itten az ősi Jóságokat érdeldő Csere-
vallásoknak megdöntethetésökről mondtam, a'
mint fellyebb is megjegyzém, csak a' színtett Csere-
vallásokat, vagy is azon eseteket illetik, midőn Cse-
rénék palástja alatt az ingatlan ősi Jóság csupán,
vagy legalább főképpen, pénzért vagy másféle ingó
Jóságért szállítatott másra; mert ha a' Csere he-
lyesen, 's minden színtés nélkül, és valóban na-
gyobb haszonvethetőségű vagy alkalmasabb birtokú
Jóságért tétetett; a' H. T. I. R. 70dik Szakaszának
értelme szerént sérelem fejében a' Nemzetség által
meg nem döntethetik. Tudniillik, mivelhogy a' Cse-
rébe vett Jóságban a' Nemzetségnek Tagjai ugyan-
azon Igazságokkal bírnak, mellyekkel előbb a' Cse-
rébe adatottban bírtanak; a' valóságos Kölcsönös
Csere Jóságelidegenítésnek nem tartathatik, követ-
kezésképpen általa a' Nemzetségre nézve semmi sé-
relem sem szülemlik. Így ítelt a' K. Kúria is a' Cse-
revallásoknak erőltetettetésökről a' 4dik Végzésben.
— Innen értetődik már az is: hogy a' valóságos Köl-
csönös Cserevallás, ha bár közös osztatlan Jóság-
gokról tétetett volna is, jóllehet az ilyen Jóságokról
tett Felvallásokat az 1723diki Törv. 47dik Czikke-
lye foganatlanoknak, és félretétethetőeknek mondja,
még is a' Cserevalló Félnek részére nézve megáll,
és csak annyira döntethetik meg, a' mennyire neta-

lân a' többi Osztályos Atyafiaknak részeikre kiterjedne. Tudniillik a' fellyebb mondattak szerint a' valóságos Kölcsönös Cserevallás által Jóságelidegenítés nem történik; mivel tehát az 1723diki Törv. 47dik Czikkelye rendelkezésének a' Jóságoknak Elidegeníttetések a' tárgyai, azt a' valóságos Kölcsönös Cserevallásokra alkalmaztatni nem lehet. Így ítelt a' K. Kúria is a' Cserevallásoknak erőtlenníttetésökről az 1ső Végzésben. Az olyan Cserevallások mindazáltal, mellyeket egyik Testvér többi Testvéreinek akár már felosztott, akár pedig még osztatlan Jóságrészeikről azoktól nyert törvényes meghatalmaztatás nélkül tett, mivelhogy az azokkal való Rendelésre törvényes tehetsége semmi esetben sincsen, ugyanazon Törvénynek értelme szerint teljesen foganatlanok, és félretétethetők, a' Jósággal való Rendelhetésnek teljes 's általános fogyatkozását semminémű indító ok ki nem pótolhatván.

IV. Az Örökcserévallásokra nézve azon Felvállásokat, mellyekben ama' közbenvetés: „Semmi Just és Öröksajátságot magamnak fenn nem tartván,“ előfordúl, az ollyaktól, mellyek ezen közbenvetést magokban nem foglalják. Foganatosságoknak külömbségök a' H. T. I. R. 69dik Szakaszának tanúbizonyysága szerint ugyanaz; mellyet fellyebb (18. §.) a' szoros értelemben vétető Örökvallásokról szólltomban előladtam. — Innen már következik: hogy azon esetben, midön ezen közbenvetés az Örökcserévallásba bé nincsen iktatva, az egyik Cserélő Fél magonszakadván, a' másik Fél mint a' Cserébe adott Jóságát visszszakapja, mint pedig a' Cserében bíratót (csak hogy azon esetben, ha a' Jóság adományi volna, a' Cserevalláshoz Királyi Helybenhagyás járult légyen) megtartja. Tudniillik az említett Törvényszakasz szerint ezen közbenvetés kihagyásának a' Cserevallásokban, és a'

hív szolgálatokért vagy pénzért tett Örökvallásokban egyenlő a' foganatja; valamint tehát a' Felvalló ezekben az Örökvallásokban a' Jószágszerző Fél magonszakadtával, midőn az említett közbenvetés kimaradott, mint a' hív szolgálatoknak hasznokat, vagy Jószágnak árrát, ha arról a' Magonszakadott rendelést nem tett, megtartja, mint pedig Jószágot visszanyeri; úgy hasonló esetben nekie a' Cserevallásban is mind a' két Jószággal boldogúlnia kell. Végre

V. Ismét az Örökcserევallásokra nézve az adományi Jószágookról tetteket a' nem adományiakról tettektől. — Foganatosságoknak különbségek ugyanazokban áll, a' miket fellyebb (18. §.) a' pénzért tett Örökvallásokról előterjesztettem. Úgy mint — 1ször) A' nem adományi Jószágookról tett Csereევallásokat a' Királyi Fiskus a' Felvalló Nemzetség Magonszakadásának színe alatt meg nem döntheti, az adományiakról tetteket ellenben, ha Fejedelmi Helybenhagyás hozzájuk nem járult, ezen szín alatt felforgathatja. — 2ször) A' Jószágszerző Fél adományi Jószágról tett Örökcserევallás által, ha hozzája járult a' Fejedelmi Helybenhagyás, valóságos adományi, következésképpen a' Kir. Fiskusra nézve ingadozatlan Just nyer; ellenben a' nem adományi Jószágról tett Örökcserევallás, ha bár Királyi Helybenhagyás járult volna is hozzája, Királyi Igaz Czimjének nyilvánóságos oda ragasztása nélkül, nekie a' K. Fiskusra nézve ingadozatlan Just nem szülhet. — Lásd ezekre nézve az Adomány Czimjeiről szóló Értekezést a' II. Könyvben.

33. §.

A' Kölcsönös Csereევallásokat érdeklő Perek.

A' színlett Örök vagy Ideigvaló Csereევallásokra nézve, mivelhogy az illetén színlett Cserék va-

lójában nem egyebek, mint közszerű Örök vagy Zálogvallások, mindazon Pereknél helyök vagyona, melyeket a' közönséges, vagy is pénzért tett Örök vagy Zálogvallásokról fellyebb a' 19dik és 22dik §§-ban előszámláltam.

A' valóságos Kölesönös Cserevallások iránt pedig, az Egyezéseket általján érdeklő, és fellyebb az Iső Értekezésben leírt Pereken túl, még e' következendők fordulhatnak elő:

I. A' törvényes Kínálás megvetésén épülő erőtlenítettő Per. — Helye vagyona akkor, midőn az Osztályos Atyafinak egyenlő haszonvehetőségű, 's alkalmas birtokú Jószága lévén, mint a' melyet az Idegen vagy távolabb Ágon lévő Atyafi ígér, a' Cserevalló Atyafit azzal bíróiképpen előre megkínálta, és ez még is nem ő vele, hanem Idegennel vagy távolabb Ágon lévővel lépett Csereére. — Indítja a' Megkínálással élt Osztályos Atyafi, vagy annak Örököse a' Nemzetség elcserélt Jószága-nak Birtokosa ellen. — A' Kereseti Levél a' H. T. I. R. 6odik Szakaszának értelmén épül. — A' Bíróság valamint más erőtlenítettő Pereken a' Királyi vagy Horvát Országi Báni Táblát illeti. — A' Felperes Keresetének megállapíttatásához köteles a' Cserevallóval való vérségi atyafiságán, és a' Kereset alá vett Jószághoz lévő közös Jussántúl, a' törvényesen véghezment Bírói Megkínálásnak valóságát, valamint azt is bém bizonyítani; hogy valójában olyan Jószága vagyona, mely haszonvehetőségére, és birtokának alkalmasságára nézve az Alperes által Cserebe adatott Jószággal felér. Egyébb tulajdonaira nézve a' Megkínáltatásnak elmulasztásával tett Örök-vallást erőtlenítettő Perrel megegyez.

Ugyanezen Perrel élhetni látszatnak a' közös Jussal nem bíró leányági Atyafiak, valamint a' Szomszédok és Határosok is, a' H. T. I. R. 6odik Szakaszának 9dik, és 10dik pontja szerint előre tett

Bírói Megkímálás mellett nekik is Vételbeli Elsőségek lévén, ha a' Jószágszerzésnek talpkövét magokra alkalmaztathatják.

II. Az Ideigvaló Cserevallásnak általöltöztetését kérő Per. — Ugyanazon esetben vagyon helye, mellyben az Örökeserevallásra nézve az éppen mostan leírt erőtlenített Pernek. — A' Kereseti Levél a' H. T. I. R. 6odik Szakaszának, és az 1807diki Törv. 9dik Czikkelyének értelmén épül. — A' Biróság a' Zalogváltó Perben ítélő Törvényszékeket illeti. — A' Felperes Keresetének megállapíttatására ugyanazon bém bizonyításokkal tartozik, mellyekkel az előbbeni Perben. Egy szóval ez a' Per a' Zalog általöltöztetését kérő Pernek természetével bír.

III. A' magányos pecsétek alatt Örökül elcserélt Jószágot visszaváltó Per. — Természetére nézve megegyez az Örökvallásról szóló Szakaszban leírt hasonló nevű Perrel.

IV. A' testvéri, egyházi, elsőszülöttségi, öregebbségi, vagy Árvajóságoknak az Örök vagy Ideigvaló Cserevallásnak félretételével való kiadatásokat követelő Per. — Ez a' Per is az Örök és Zalogvallásokról szólltomban előterjesztett hasonló nevű Pereknek természetekkel bír.

V. Az Ideigvaló Cserébe adott Jószágot visszavevő Per. — A' Kereseti Levél Mátyás VI. Törv. 17dik, és Ulászló I. Törv. 38dik Czikkelyeiken épül. — A' Biróság ugyanaz, melly a' Zalogváltó Perben, mellynek természetét nagyobbára követi. — A' Felpéres, Keresetének megállapíttatására, köteles az Ideigvaló Cserének valóságát, a' Csere idejének eltöltét, és a' Jószágot visszavételéhez való Jussát bém bizonyítani. — A' Pernek dereka a' Jószágot mennyiségének, és helyheztesésének, az Alperes által tett szükséges és hasznos

költségeknek, vagy ha vétkes tette, 's gondatlansága által a' Jószágban kárt okozott volna, a' kár melkoraságának kinyomozásával foglalatoskodik.

VI. Az elegyes Cserevallásnak feltételeit erőtlennítettő Per. — Helye vagyon akkor, ha az elegyes Cserevallásban a' Jószágra fizetett summákra nézve valamelly igazságtalan 's olyan feltétel állapíttatott meg; melly a' Jószágnak visszaváltását felette nehézze vagy éppen lehetlenné teszi; az illetén feltételek a' H. T. I. R. 82dik Szakaszának értelme szerint Törvényünknek lelkével ellenkezők lévén. Ez a' Per a' Zálog feltételeit erőtlennítettő Pernek természetével bír, mellynek leírása fellyebb a' 22. §ban található.

ÖTÖDIK SZAKASZ.

A' Perbéli Leengedő Egyezésről.

34. §.

A' Perbéli Leengedő Egyezésnek esmértetése.

Perbéli Leengedő Egyezésen, (Trans-actio) azon magánmegálló valóságos terhes Egyezést értjük; melly által a' Pernek kétes kimenetele végett az egyik Fél ugyan a' Perbe keveredett Jószágnak egy részét, vagy annak fejében valamelly más ingó vagy ingatlan Vagyont a' másik Félre általszállítván, emez pedig követeltető Jussáról annak törvényes módja szerint lemondván, a' Per végkép-pen megszünttetetik. — Mondám

I. Magánmegálló terhes valóságos Egyezés. Tudniillik ezen Egyezés is az Egyező Feleknek nyilván kifejezett egyetértésök által állábra, minden más előre menő Egyezés nélkül értetődik, és a' Jószágáltalszállítás benne nem ingyen, hanem a' másik Fél Jussáról való lemondásának fejében történik. Innen folyik, hogy a' miket az Iső Ér-

tekezésben az Egyezéseknek akár közös, akár esupán a' valóságosokra vagy terhesekre illő megkívánatóságaikról, foganataikról, 's egyéb tulajdonaikról általánosan mondtam, mindazoknak a' Perbéli Leengedő Egyezésekre nézve is helyök vagyon.

II. Melly által a' Pernek kétes kimenetele végett 's a' t. Mert a' H. T. I. R. 62dik Szakaszának 3dik pontja szerint a' Per kimenetelének kétsége a' Perbéli Leengedő Egyezésnek egyetlen egy szükséges, és egyszer'smind elégséges indító oka, 's talpköve. Innen már folyik: hogy a' Pernek fő tárgyáról előbb foganatos Perbéli Leengedő Egyezés nem köttethetik, mintsem ha a' Per már derekára jutott, vagy ha már olyan előjáró kérdés vagyon vittatásba vétetve; mellynek eldülésétől a' fő tárgynak eldülése is függ, következésképpen mellynek eldöntése által a' Felperes ugyan Keresetétől örökre eleshet, az Alperes pedig vagy közbenvetetlenül Perét elvesztheti, vagy legalább annak elvesztése reája nézve lehetségesé válik. Tudniillik előbb, vagy is miglen a' Per olyan kifogásokban forog, mellyek a' dolognak velejét nem érdeklik, a' dolog velejére, 's fő tárgyára nézve még Per nem lévén, arra nézve semmi veszedelem sincsen. Későbbben mindazáltal, a' Per derekában tett Ítélet után is, valameddig tudniillik a' Per még függ, akár mikor foganatosan köttethetik Perbéli Leengedő Egyezés; a' mindennapi tapasztalás bizonyítván, hogy az Ítélet Perorvosló Törvényes Tételeknek segédmökkel megváltoztathatik, 's az előbb győzedelmeskedő Fél egészen vagy egy részre nézve megbukhat. És ebből már könnyen átláthatni, hogy a' Perbéli Leengedő Egyezés helytelenségének megmutatására, következésképpen annak megerősítettetésére nem légyen elegendő megmutatni: hogy az Egyezés előtt előterjesztett bébizonyítások győzedelmet szülhettek volna az Egyező Félnak; mert ha a'

Törzsökperben nyert valóságos győzelem által senki szűnik meg a' Per kimenetelének kétsége, annyi-
val kevesebbé mondathatik a' Pernek kimenetele bi-
zonyosnak, 's kétségtelenné az elhatározó ítélte-
tel előtt. — Innen továbbá értetődik: hogy csak a' Jus-
nak azon neméről lehet foganatos Perbéli Leengedő
Egyezést kötni, melyről azon Perben a' Törvényszék
ítéletet tehetett, csak arra nézve lehetvén a' Pernek ki-
menetele kétséges; következésképpen hogy az olyan
Perbéli Leengedő Egyezés, mellynek olyan Jus 's
Igazság a' tárgya, melyről a' Törvényszék abban a'
Perben nem ítéltetett, (p. o. ha valamely ingatlan
Jószág csupa birtokának és haszonvételének vissza-
szerzése lévén a' Pernek czélja, a' Perbéli Leengedő
Egyezés által annak Örökjussáról tétetnék rendelés,)
erőtlen, és sérelem fejében megdöntethető. Így ítélte
a' Kir. Rúria is a' Perbéli Leengedő Egyezés erőt-
leníttetéséről a' 3dik Végzésben. Már

Az itten mondattak szerint a' Perbéli Leengedő
Egyezésnek talpköve és indító oka az Egyezés tár-
gyáról lefolyó Pernek kétes kimenetele lévén, ön-
ként, és világosan folyik az is: hogy a' Perbéli Le-
engedő Egyezés formájában tett Örökvallásokra néz-
ve semminémű Elsőbbségi Jusnak helye nem lehet,
az Egyező Félen kívül senki sem alkalmaztathatván
magára az Egyezésnek talpkövét; következésképpen
hogy a' Perbéli Leengedő Egyezés se a' Megkínálta-
tás elmulasztásának, sem pedig a' Megkínálás meg-
vetésének színe alatt foganatosan meg nem támadtat-
hatik. Így ítélte a' Kir. Rúria is a' Perbéli Leengedő
Egyezésnek erőtlennítéséről a' 13dik, és a' sérelmes
Örökvallást erőtlennítettő Perről a' 18dik Végzésben.

III. Az egyik Fél ugyan a' Perbe ke-
veredett Jószágnak egy részét, vagy an-
nak fejében valamely más ingó vagy
ingatlan Vagyont a' másik Félre által-
szállítván, emez pedig követeltető Jus-

sáról lemondván 's a' t. Tudniillik a' H. T. I. R. 62dik Szakasza 3dik pontjának tanúbizonysága szerint a' Perbéli Leengedő Egyezés által egyik Része állhat el ingyen vittató Jussától. Ha tehát valamelyik Fél attól egészen ingyen elállana, az Egyezés törvényes erővel ősi Javakra nézve nem bírna, hanem a' Nemzetség sérelmének fejében megerőtleníttethetnék. Az mindazonáltal a' bévett Szokásnak, és a' Perbéli Leengedő Egyezés erőtlenítéséről szölvő 16dik és 17dik Kúriai Végzéseknél tanúságok szerint mindegy, akár a' Pernek tárgyából, akár másból legyen, továbbá akár ingó akár ingatlan Jószágból álljon az, mit az egyik Fél a' másiknak követeltető Jussáról való lemondásáért általenged. Nem is szükséges a' Perbéli Leengedő Egyezésnek fogamatosságára az ígért Józágnak tüsténtvaló általadatása, hanem a' csupa ígérttétel is elégséges; mellyet mindazáltal ha az ígérő Fél teljesíteni késedelmeskednék, csupán azért az Ellenfél, valamint más Egyezésekben, úgy itten sem állhat el Egyezésétől, ha csak ezen Just magának nyilván fenn nem tartotta volna; hanem egyedül csak az Egyezésnek bételjesíttetését sürgetheti. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' Perbéli Leengedő Egyezéseknek erőtleníttetésökről a' 17dik Végzésben. — Egyébbbaránt, mivelhogy addig, míglen a' Jószág Per alatt vagyon, annak természeti mivolta nem bizonyos; ugyanazért az olyan Jószágok is, mellyeknek Elidegeníttetésöket Törvényeink másképpen tilalmazzák, millyenek p. o. az egyházi, 's az elsőszülöttségi vagy öregebségi Javak, fogamatosan tárgyai lehetnek a' Perbéli Leengedő Egyezés által történő Jószágaltalszállításnak. Sőt még a' Királyi Kamara által Perbéli Leengedő Egyezés gyanánt tett Örökvallás is, a' Felsőnének megerősítése hozzájárulván, fogamatos; jóllehet másként a' Kamara által tett Örökvallások, ha a' Felsőnének megerősítése hozzájuk járult volna is, Zálog gyanánt tekintetnek. Tudniillik míglen a' Jószág Per alatt va-

gyon, ha vallyon Kamarai vagy pedig magányos polgári Jóság légyen e', nem bizonyos; következésképpen a' Kir. Kamarának Perbéli Leengedő Egyezése által történt Jóságaltalengedés Kamarai Jóságalatszállításnak nem tartathatik. Így ítelt a' Királyi Kúria is a' Perbéli Leengedő Egyezéseknek erőltetetésökről a' 16dik Végzésben.

IV. A' Per végképpen megszűntetik. Tudniillik mivel a' fellyebb mondattak szerint az egyik Egyező Fél követeltető Jussáról, a' másik pedig a' Pernek további védelméről teljesen lemond; a' Perbéli Leengedő Egyezés által a' Pernek teljesen vége szakad; következésképpen arra nézve se a' Fellyebbvitelnek, sem a' Perorvoslás egyéb módjainak helyök nincsen. Innen már értődik az is, hogy netalán későbbben felfedeztetett Okleveleknél fogva a' Perbéli Leengedő Egyezés meg nem döntethetik. Tudniillik a' Perbéli Leengedő Egyezés által a' Per végképpen megszűnt, valamint tehát azon esetben, ha a' Törvénynek útján tökéletesen vagy is minden Perorvosló Tételeknek használások mellett végződött volna el a' Per, az ilyen Oklevelek az ügyevesztett Perlekedőn vagy Örökösein nem segíllhetek volna, úgy nem segíllhetnek azon vagy Örökösein a' Perbéli Leengedő Egyezés után is. — Egyébbbaránt mivelhogy a' Perbe keveredett Jóságnak birtokán kívül lévő perlekedő Fél a' Perbéli Leengedő Egyezés által csak a' Perben követeltető Jussáról mond le; ha netalán azon Jósághoz más talpköböl eredő Jussa volna, azt azután is foganatosan keresheti. — Végteére mondám

V. Annak törvényes módja szerint lemondván 's a' t. Mert ahoz, hogy a' Perbéli Leengedő Egyezés törvényes erővel bírjon, szükséges; hogy Törvény kijelelte mód szerint köttessék. E' pedig e' következendőkben áll:

1ször) Hogy vagy a' Perben ítélő Törvényszéknek, vagy pedig valamelly Köz Hitelességű Személynek vagy Helynek színe előtt köttessék. Ezt bizonyítja a' H. T. I. R. 62dik, és II. R. 13dik Szakaszának értelme, és a' bevett köz Szokás. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' Perbéli Leengedő Egyezéseknek erőtlenítettésökről az 1ső, 4dik, 's 11dik, és a' sérelmes Örökvallást erőtlenítettő Perről a' 18dik Végzésben. — A' Törvényszék meg is szokta az Egyezést hitelesíteni, illy forma Végzést iktatván a' Perbe: Ez a' Per Egyezés által elvégződván ezennel bíróiképpen is megszűnöttnek nyilatkoztatik.

2szor) Hogy a' Perbéli Leengedő Egyezést ugyanazon Személyek kössék, kiknek Jussaikat a' dolog érdekli, és pedig vagy személyesen, vagy pedig törvényesen meghatalmazott Teljes Hatalmú Bízotsaik által a' Törvényszéknek vagy Köz Hitelességű Személynek vagy Helynek színe előtt megjelenván, és egyetértő akaratjokat világosan kijelentvén. Hogy a' Meghatalmazó Levél kiadásának helyét és idejét is szükség légyen az Egyező Levélben feljegyezni, és hogy másképpen az Alperes, az Egyezés hosszabb ideigvaló keletben léttének esetét kivévén, a' Megbízásnak valóságát köteles légyen hēbizonyítani, már fellyebb az Örökvallásokról szólltomban előladtam. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' Perbéli Leengedő Egyezésnek erőtlenítettéséről a' 10dik Végzésben. — A' Perben dolgozó Ügyvédőnek Perbéli Leengedő Egyezéstételre hatalma nincsen, sőt a' többi Osztályos Atyafiaknak nevökben törvénykező idősbb Testvérnek sem a' Testvéreit illető Jöszágrészekre nézve; mivelhogy csak a' közös Pereknek folytatásokra és az Atyafiak köz hasznoknak előmozdításra, nem pedig Igazaiknak összezavarásokra adott nekik a' Törvény hatalmat. Így ítelt a' Kir. Kúria is ugyanottan a' 6dik Végzésben. Sőt a' Gyámatyáknak vagy Ár-

vagondviselőinek Árvajószágokról tett Perbéli Leengedő Egyezéseik is, jöllehet a' Törvény nekik azokra is hatalmat ad; a' H. T. I. R. 127dik Szakasza szerént csak úgy foganatosok; ha Árváikra nézve valóban hasznosok. Így ítelt a' Kir. Kúria is ismét azon cím alatt az 5dik Végzésben. — Ha ki se személyesen se Teljes Hatalmú Biztossa által részt nem vett a' Perbéli Leengedő Egyezésben, ha csak azt későbbben tulajdon tettevel meg nem erősítette volna, maga részére nézve azt Törvénynek útján megdöntheti. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' sérelmes Örök-vallást erőlténítettő Perekről a' 33dik, és a' Perbéli Egyezéseknek erőlténítettésekről a' 2dik, 6dik, és 13dik Végzésben. Azomban, hogy mindegyik Egyező Személy a' Perben állott légyen, az éppenséggel nem szükséges, hanem elegendő; ha a' tárgy, melyről Egyezésre lépett, már kétes kimenetelű Per alatt állott; ezen tette által a' Pernek elhatározó részébe önként beavatkozván. Így ítelt a' Királyi Kúria is a' Perbéli Egyezéseknek erőlténítésökről a' 3dik Végzésben. — Egyébbbaránt itten még azt is szükséges megjegyezni, hogy ha valamelyik Egyező Fél a' Perbéli Leengedő Egyezésnek tételekor, vagy ahozvaló járultakor még az emberkort el nem érte volna; az a' H. T. I. R. 128dik Szakaszának erejével egyetértését itten is szabadon visszavonhatja, és tettét az Elidősítésnek határideje között károsodásának színe alatt foganatosan megtámadhatja. Ezt a' Perbéli Leengedő Egyezés erőlténítéséről szóló 9dik Kúriai Végzésnek ellenkező értelme is bizonyítja.

35. §

A' Perbéli Leengedő Egyezésnek foganatossága.

A' tulajdon Javairól törvényesen tett Perbéli Leengedő Egyezés, ha valójában Pernek kétes kimenetele alatt álló Jószágról történt, olly foganattal bír: hogy az nem csak a' Megkínáltatás elmulasztá-

sának, a' mit már fellyebb is említék, hanem, a' novendékkorban és a' Gyámtyák vagy Árvagondviselők által tetteket kivén, a' H. T. I. R. 62dik Szakaszának tanúbizonyása szerint a' sérelemnek fejében sem döntethetik meg, és pedig nem csak a' szerzeményi Javakra, hanem az ősiekre nézve sem; részszerént mivel a' Perbéli Leengedő Egyezésben az Egyező Felek bizonytalanért, 's Pernek kétes kimenetelétől függőért valami bizonyost nyervén vagy megtartván, a' Nemzetség sérelmet nem szenved, részszerént pedig mivel, a' mint a' H. T. I. R. 62dik Szakaszának 4dik pontja nyilván mondja, a' Felvállás megerőtleníttethetéséről szóló Törvényeink mind csak a' Jóságot elidegenítő Felvállásokról, nem pedig az azt visszaszerzőkről vagy megtartókról szólának. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' Perbéli Leengedő Egyezés erőtlenítéséről az 18ő, és 13dik, a' sérelmes Örökvallást erőtlenítettő Perről a' 17dik és 18dik, és végre a' Végző Intézet erőtlenítéséről a' 7dik Végzésben. — És pedig ezen állításnak igazsága olly általjánvaló; hogy, ellent nem állhatván az 1723diki Törv. 47dik Czikkelyének rendelése, az ollyan Perbéli Leengedő Egyezés sem erőtleníttethetik meg az Egyező Félnék részére nézve; melyet egyik Testvér osztatlan közös Javakról többi Testvéreitől nyert meghatalmaztatás nélkül tett. Tudniüllik az 1723diki Törv. 47dik Czikkelye a' Nemzetségnek ingadozatlan Jussairól, és ollyan Egyezésekről szól; melyek által sérelem és károsodás szülemelhet, következésképpen annak rendelése a' Perbéli Leengedő Egyezésekre, melyek a' Nemzetségnek kétes Jussairól köttetnek, és minden sérelmet 's károsodást kizárnak, éppen nem alkalmaztathatik. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' Perbéli Egyezés erőtleníttetéséről a' 6dik, és 13dik Végzésben. — Mondám mindazonáltal fellyebb: ha az Egyezés Pernek kétes kimenetele alatt álló Jóságról történt; mert,

ha ősi lévén a' Jóság, Pernek kétes kimenetele alatt nem lett volna, az Egyezés a' fellyebb (34 §.) mondatkhoz képest Nemzetség által megerőtleníthetik.

Ugyanaz itten előterjesztett fogamatossággal bír a' Kir. Kamarával kötött Perbéli Leengedő Egyezés is, a' Királyi Fiskusnak Jussai is szinte azon Törvények szerint kormányoztatván, mellyek szerint a' magányos Hazapolgároknak Jussaik. Így ítélte a' Kir. Kúria is a' Perbéli Egyezés erőtlentítéséről a' 16dik Végzésben.

Egyébbaránt valamint akármelly más Egyezés, úgy szinte a' Perbéli Leengedő Egyezés is csak az ellen, és annak Örökösei ellen védelmezheti az Egyező Felet; a' ki vele ezen Egyezésre lépett, vagy azt tettével későbbben megerősítette, másoknak Kereseteik ellen pedig semmi oltalmúl sem szolgál. Így ítélte a' K. Kúria is a' Perbéli Egyezés erőtlentítéséről az 15ö, 2dik, 6dik 's 13dik, és a' sérelmes Örökvallást erőtlentítő Perről a' 33dik Végzésben. — Innen értetődik: hogy ha az Örökvallónak Maradékai az Atyjok Örökvallását erőtlentítő Perben a' Jóságvévő Féllel Perbéli Leengedő Egyezésre lépének; ezen Egyezés ellent nem állhatván, az Oldalági Atyafiak mindazáltal Megkínáltatás elmulasztása végett Perre kelhetnek. Így ítélte a' K. Kúria is a' Perbéli Egyezés erőtlentítéséről a' 14dik Végzésben. Innen értetődik továbbá az is: hogy ha a' Nemzetségnek Férjfiága, a' Kir. Fiskussal Perbéli Leengedő Egyezésre lépén, abba egyezett volna meg, hogy Jóságai csak Férjfiágra szállók legyenek; a' Királyi Fiskus csupán ilyen Egyezésnek erejével a' Leányagat a' férjfiúnak kiholtával ki nem rekesztheti. Így ítélte a' K. Kúria is a' Fiskusnak Kereseteiről a' 22dik Végzésben.

A' Perbéli Leengedő Egyezés fogamatosságának tökéletes értelmére szükséges még itten azt a' kér-

dést is megérinteni: Vallyon az egyik Egyező Félnek magva szakadván a' Királyi Fiskus onnan származó Jussánál fogva felforgathatja e' a' Perbéli Leengedő Egyezést, ha ahoz Királyi Helybenhagyás nem járult? — Ezen kérdésnek megfejtésére azokhoz való képest, a' miket a' Királyi Helybenhagyásnak természetéről a' Ildik Könyvben mondtam, szükséges megkülönböztetni: vallyon a' magvánszakadott Egyező Fél adományi Jussal bírt e' a' Perbéli Leengedő Egyezésben általengedett Jóságokhoz, vagy nem? Ha azokra nézve adományi Jussal nem bírt, a' fellyebb érdeklett Jusnál fogva az Egyezést meg nem döntheti; minthogy az 1715-diki Törv. 26dik Czikkelye szerint nem adományi Javakról a' Magonszakadó is Királyi Helybenhagyás nélkül szabadon és foganatosan rendelhet. Ha pedig a' magonszakadott Egyező Fél az általengedett Jóságokhoz adományi Jussal bírt, ismét két esetet szükség megkülönböztetni, úgymint: vagy kölcsönös Örökösödési Jussal bír a' másik Egyező Fél a' kérdésben forgó Jóságokhoz vagy nem. Az első esetben ismét fel nem forgathatja a' Királyi Fiskus azon Jusnál fogva az Egyezést, kölcsönös Örökösödési Jussal bíró Személyek között teendő Jóságátalszállításokhoz Királyi Helybenhagyás szükségtelen lévén. A' mi pedig a' második esetet illeti, vagy is ha a' másik Egyező Fél a' kérdésben forgó Jóságokhoz kölcsönös Örökösödési Jussal nem bír; vagy birtokokban volt már azon Jóságoknak a' magonszakadott Egyező Fél, vagy az ő Nemzetsége az Egyezés előtt, vagy nem. Ha nem volt; mivelhogy a' magonszakadott Egyező Félnek a' Perbéli Leengedő Egyezésben általengedett Jóságokhoz való adományi Jussa, birtokbajövetel hozzá nem járulván, tökéletes állapotra, 's törvényes teljes erőre nem jutott, a' Királyi Fiskus a' többször érdeklett

Jussánál fogva a' Perbéli Leengedő Egyezést megént meg nem döntheti. A' Királyi Fiskus tehát az egyik Egyező Fél Magonszakadásából származó Jussánál fogva a' Királyi Helybenhagyással meg nem erősített Egyezést csak azon egyetlen egy esetben döntheti meg; ha a' magonszakadott Egyező Fél az általengedett Jóságokhoz birtokbanlétel által tökéletességre jött adományi Jussal bírt, és a' másik Egyező Félnek azon Jóságokhoz kölcsönös Örökösödési Jussa nincsen. Azomban a' H. T. I. R. 27dik Szakaszának értelméhez képest ekkor sem elegendő nekie csupán az Egyező Félnek Magonszakadását, és birtokát hëbizonyítani, hanem annak ingadozatlan adományi Jussát is köteles megmutatni.

36. §.

Perbéli Leengedő Egyezések iránt támadható Perek.

Azon Perekentül, melyeket az Egyezésekről általánosan szólltomkor az Első Értekezésben helyebb előadtam, a' Perbéli Leengedő Egyezések iránt még e' következendő Perek támadhatnak:

I. A' s é r e l m e n épült erőtlenített Per. — Helye vagyon — 1ször) A' nevendékkorban kötött Perbéli Leengedő Egyezésre nézve, ha azt a' nevendékkorú Egyező Fél emberkorra jutásának előtt valamely Köz Hitelességű Hely vagy Személy előtt megmásolta. — 2ször) A' Gyámatya vagy Árva gondviselő által kötött káros Perbéli Leengedő Egyezésre nézve. — 3ször) Az olyan Perbéli Leengedő Egyezés iránt, melly a' Per tárgyat érdeklő vetekeések előtt, vagy olyan Jusról kötött, mellyről azon Perben a' Törvényszék Ítéletet nem tehetett. Végre — 4szer) A' melly Egyezés által az egyik Egyező Fél követelő Jussától ingyen elállott. — A' Kereseti Levél első esetben a' H. T. I. R. 128dik, másodikban az I. R. 127dik, harmadikban és ne-

gyedikben pedig az I. R. 59dik és 62dik Szakaszain épül. — A' Biróság valamint más erőltetett Per-
rekben, úgy itten is a' Királyi vagy Horvát Országi
Báni Táblát illeti. — Az első és második esetben in-
dított Pereknek természetöket már másutt, úgymint
fellyebb az Első Értekezésben, és az Iső Könyv II.
R. II. Értekezésében előladtam, a' harmadik és ne-
gyedik esetben helyt találó Per pedig a' sérelmes
Örökvallást erőltetett Pernek természetével bír.
Ebben tehát a' Felperes a' Perbéli Leengedő Egye-
zésnek vittató fogvatkozásántúl az Egyező Féllel va-
ló vérséges atyafiságát, továbbá a' Jóságnak ősi-
ségét, és ahozvaló megszülemlett Örökösödési Jus-
sát köteles bém bizonyítani, 's a' t. Így ítelt a' K. Kú-
ria is a' Perbéli Egyezésnek erőltetítéséről a' 12dik
Végzésben.

II. Ha a' Perbéli Leengedő Egyezés valamely
Törvény megkívánta külső szertartásnak elhagyásá-
val, vagy ha egyik Testvér által a' többieknek Jó-
szágrészeikről köttetett; azok, kiket a' dolog illet,
Fő Keresetökhöz illő Perrel élnek, és egyszer'smind
melleslegesen az illetén fogamatlan Egyezésnek fél-
retételét is kéri. Az ilyen Egyezésekre nézve, mi-
velhogy semminémű esetben meg nem állhatván, fo-
gamatosságokról vagy fogamatlanságokról kétség nem
támadhat, erőltetett Perrel élni szükségtelen.

HATODIK SZAKASZ.

A z A j á n d é k o z á s r ó l.

37. §.

Az Ajándékozásoknak különbözések.

Kétféle Ajándékozásokat szokás megkülömböz-
tetni: az Élők között valókat, Donatio inter
vivos, és a' halálnak esetére tetteket, Donatio
mortis causa. — Emezek ismét vagy a' rendszer-

réntvaló halandóságnak, vagy pedig valamelly meghatározott veszedelemnek tekintetéből, továbbá vagy a' megmásolhatás Jussáról való lemondással, vagy a' nélkül tétetnek.

38. §.

Az Élők között való Ajándékozásnak esmértetése 's természete.

Élők között való Ajándékozáson azon magánmegálló ingyenes valóságos Egyezést értjük; melly által valamelly Jóságnak Sajátsága Élők között másra csupán adakozó indulatból általszállítatik. Mondám

I. Magánmegálló ingyenes valóságos Egyezést értünk. Magánmegállót, mert az Ajándékozás minden más előremenő Egyezés nélkül megállhat. Ingyenest, mert az Ajándékozásban a' Jóságáltalszállítás minden viszontvaló adás, vagy tétel, 's más köteleztetés nélkül történik. Valóságost, mert kiki természeti köteleztetéséhez képest Jóságait, úgymint tökéletesítésének eszközeit, kémélleni tartozván, senkiről általszállító szándékának nyilvánosságos kijelentése nélkül feltenni nem lehet, hogy Jóságát elajándékozta. Végre Egyezést, mert az Ajándékozásban is, hogy köteleztetés értetődhessék; a' fellyebb mondattak szerint ígéret, és Elfogadás, vagy is a' Feleknek egyetértésök szükséges. Innen folyik már: hogy miket az Első Értekezésben az Egyezéseknek akár közös, akár pedig csupán a' valóságosokhoz vagy ingyenesekhez tartozó megkívántatóságaikról, foganatjaikról, 's egyéb tulajdonaikról általjánosan előterjesztettem, mindazoknak az Ajándékozásokra nézve is helyök vagyon.

H. Melly által valamelly Jóságnak Sajátsága általszállítatik; mert jóllehet tágas értelemben minden ingyenes Egyezés Ajándé-

kozásnak mondathatik; szoros értelemben mindazonáltal Ajándékozáson csak azon ingyenes Egyezés értetődik, mely a' Jóságnak Sajátságát 's Uri Igazát másra általönti. Innen már mintegy önként folyik:

1ször) Hogy valamelly Jóságot foganatosan csak az ajándékozhat el, kinek abban teljes Sajáti Jussa vagyon; következésképpen hogy a' Magzat Szülői Javaikról, a' Gyámatya vagy Árvagondviselő Árvajáéiról, az Elsőszülött az elsőszülöttiekről, az Egyházi Férjfiak az egyháziakról, a' megbukott Adósok semminémű Vagyonaikról foganatos Ajándékozást nem tehetnek. Ezeket bizonyítja a' H. T. I. R. 51dik és 124dik Szakaszának, továbbá az 1567diki Törv. 31dik, 1655diki Törv. 24dik, 1687diki Törv. 9dik Czikkelyének, 's több más Törvénycikknek értelmök.

2szor) Hogy továbbá mindazok nem tehetnek foganatos Ajándékozást, kiket akár természeti tehetlenségök, akár Törvénynek tilalma akadályoztat Jóságaik Sajátságoknak elidegenítésétől; következésképpen, hogy az Eszteleneknek, továbbá az akarat kinyilatkoztatásra szükséges érzékekkel szűkölködő, vagy Törvényes Jóságzár alatt lévő, végre a' törvénytelen korú Személyeknek Ajándékozásai foganatlanok; a' mint ezeket a' H. T. I. R. 55dik és 126dik Szakaszainak, és az 1723diki Törv. 48dik Czikkelyének értelmeik is bizonyítják. Sőt a' H. T. I. R. 128dik Szakaszának értelméhez képest a' törvényes, de még nevendékkorú Személyeknek Ajándékozásai is csak úgy tökéletes erejűek; ha az Ajándékozó Fél tettét emberkorra jötte előtt valamelly Köz Hitelességű Hely vagy Személy előtt vizsgálta nem vonta; minthogy ha ezt tette volna, ugyanazon Törvényszakasznak erejével Ajándékozását az Elidősítésnek határideje alatt akármikor megsemmisítheti. —

3szor) Hogy az ingatlan Javakról Élők között

tétető Ajándékozásnak foganatosságához szükséges: hogy Köz Hitelességű Hely vagy Személy előtt az Örökvallásokról szólltomban kijelelt ünnepi mód és szertartások szerint menjen végbe; a' H. T. II. R. 13dik Szakasza, és az 1723diki Törv. 47dik Czikkelye szerént Élők között magányos pecsétek alatt foganatosan semminémű Örökaltalszállítás sem történhetvén. A' magányos pecsét alatt tett Örökajándékozás az említett 1723diki Törv. 47dik Czikkelyének értelméből Zálogvallás gyanánt tekintetik.

A' mi a' Sajátság 's Uri Igaz általszállásának időpontját illeti: ha mindenképp megvolt határozva az ajándékoztató Jószág, fellyebb az Adásnál Vevésnél előladatott okoknál fogva, itten is tüstént az Egyezésnek tökéletességre jöttével, az ellenkező esetben pedig csak a' Józágnak általadása vagy tökéletes kijelelése után száll által a' Sajátság 's az Uri Igaz; következésképpen első esetben az Egyezésnek tökéletességre jöttétől fogva a' Józágnak mindennémű haszonhajtásai a' Megajándékoztatott Felet illetik, de ellenben annak vélelten eset szülte kárait is ő szenvedti.

III. Csupán adakozó indulatból általszállíttatik. Ebben különbözik az Ajándékozás a' Sajátság Általszállításának terhes módjaitól. Es ebből már következik:

1ször) Ugyan, hogy az adakozó indulat egyedül csak bizonyos Személy iránt való hajlandóságon épülvén, az Ajándékhoz, ha bár ingatlan Jószág volna is tárgya, Elsőbbségi Jussa senkinek sincsen; következésképpen, hogy az Ajándékozás se a' Megkínáltatás elmulasztásának, se a' Kínálás megvetésének, vagy Szomszédság Jussának fejében meg nem döntethetik.

2szor) Hogy, mivel az ősi ingatlan Javakra nézve a' H. T. I. R. 59dik Szakasza tanúbizonyosága szerént csak szükségből vagy fontos törvényes

okok mellett vagyon elidegeníthető tehetségünk: az ősi ingatlan Jószágoknak Elajándékoztatásaik semmiben sem lehetnek foganatosok; következésképpen hogy az Ajándékozó Örökvallásoknak megdöntetésökhöz, foganatosságokról kérdés sem támadhatván, erőtlenítető Per nem szükséges, hanem az 1715diki Törv. 27dik Czikkelyének, mely a' végső intézeti illetén adakozásokat az itten érdeklét okoknál fogva teljesen sikeretleneknek állítja, értelméből azokat akármely Al - Törvényszék is félreteheti.

IV. Másra általszállíttatik; és pedig mivelhogy kiki elfogadni tartatik azt, a' mi nekie hasznos; a' józan észszel, vagy akarat kijelentésére alkalmas érzékekkel Szükölködőknek, vagy a' törvénytelen Korúaknak tett Ajándék is foganatos. Egyébbaránt ahoz, hogy az ajándékozató Jószágnak Sajátsága, 's Uri Igaza a' Megajándékozott Személyre ingadozatlanul általszálljon, ingatlan Javakra nézve a' H. T. III. R. 30dik, Úlászló III. Törv. 55dik, az 1542diki Pozsonyi Törv. 33dik, az 1659diki Törv. 49dik, és az 1715diki Törv. 23dik Czikkelyének értelméből szükséges: hogy a' Megajándékozató Személy az ajándékul adott Józágnak bírására, 's megszerzésére törvényes tehetséggel bírjon; másként őtet abból akárki, a' ki Törvényünk szerint azon Józágnak bírására alkalmas, a' Jószág Illendő Becsüjével annak törvényes módja szerint ki-fizetheti.

V. Élők között általszállíttatik. — Mert itten ezen Ajándékozásnak természetéről vagyon szó.

39. §.

A' halál esetére tett Ajándékozásnak természete.

Halál esetére tett Ajándékozáson azon magánmegálló ingyenes valóságos Egyezés ér-

tetődik; melly által valamelly Jőszágnak Sajátsága halálnak esetére csupán adakozó indulatból másra általszállítatik.

Ezen Egyezés, mivelhogy általa a' Jőszágnak Sajátsága csak az Ajándékozó Fél halálának esetére szállítatik által, addig pedig az Ajándékozónál megmarad, teljesen a' Végső Intézeteknek természetökkel bír, azon egyetlen egy külöbséggel; hogy azon esetben, ha az Ajándékozó Fél a' megmásolhatásnak Jussáról nyilván le mondott volna, Ajándékozását visszahuzás által többé meg nem semmisítheti. Innen már a' halálnak esetére tett Ajándékozásnak tulajdonaira nézve több fontos következesek folynak, úgymint:

1ször) Hogy mind, és egyszer'smind csak egyedül azok tehetnek foganatosan ilyen Ajándékozast; kik Végső Intézettételre alkalmasok.

2szor) Hogy mind, és csak egyedül azon Jőszágok lehetnek ezen Ajándékozásnak tárgyai, melyekről foganatos Végső Intézet tétethetik.

3szor) Hogy a' kik, és a' melly Jőszágnak Sajátságát Végső Intézet által meg nem nyerhetik, azok 's azon Jőszágnak Sajáti Jussát halálnak esetére tett Ajándékozás által sem nyerhetik meg.

4szer) Hogy ezen Ajándékozásnak foganatosságához mindazon külső szertartások szükségesek; melyeket Törvényünk a' Végső Intézeteknek foganatosságokhoz megkíván.

5ször) Hogy valamint Végső Intézet által, úgy szinte ezen Ajándékozás által is a' Megajándékozott Fél az Ajándékozó Félnek éltében az ajándékul ígért Jőszághoz csak reménylhető Jussal bír, 's hogy ezen Jussa, valamint a' Végső Intézeti Örökösé, az Ajándékozó Félnek Jőszágveszteséget maga után vonzó vétke által a' H. T. I. R. 16dik, és 49dik Szakaszának értelme szerént megszűnik, és pedig olly formán; hogy ha bár a' Felség az Ajándékozó Fél-

nek mint Fejére mint Vagyonaira nézve megkegyelmezne is, erejét mindazonáltal többé vissza nem nyerné. Továbbá hogy a' Megajándékozott Személynek Jussa a' Jószágnak elidegeníttetése, vagy az Ajándékozásnak megmásolása, sőt ha valamelly bizonyos meghatározott veszedelemnek tekintetéből történt az Ajándékozás, azon veszedelemből való kiszabadulás által is, ha bár azt ünnepi visszahúzás nem követte is, füstbe megyen. Azomban ha a' megmásolásnak Jussáról nyilván lemondott volna az Ajándékozó, Ajándékozását többé kényje szerint vissza nem vonhatja, sőt a' Jószágot a' Megajándékoztatott Félnek megjátsztatására szorultságnak eseten kívül el sem idegenítheti, 's ha ezt tenni akarná, a' Megajándékoztatott Fél Bírói Eltiltással élhet, és e' mellett idővel az Elidegenítést meg is döntheti. Ha mindazáltal a' Bírói Eltiltással való élest elmulasztotta volna, a' H. T. II. R. 12dik Szakaszának értelme szerint Jussáról lemondott, következésképpen az iránt többé semmi követelést sem tehet.

40. §.

Az Ajándékozások iránt támadható Perek.

Azon Perекentül, mellyeket az Egyezésekről általánosan szólván fellyebb a' 9dik §ban, és a' halálnak esetére tett Ajándékozásra nézve a' Végső Intézetekről szóló Ertekezésben előszámláltam, ezen Egyezés iránt még e' következő Perek támadhatnak:

I. Az Elsőszülöttségi vagy Öregebb-ségi Örökösödést, az Ajándékozásnak félretételével, kereső Per. Ennek leírását lásd a' II. Könyv 86 §ában.

II. Az ősi Jószágbanvaló Törvényes Vérségi Örökösödést, az Ajándékozásnak félretételével, kereső Per. — Indítja az ősi ingatlan Jószág Elajándékozójának Törvényes

Vérségi Örököse annak halála után a' Jőszágnak Birtokosa ellen. — A' Kereseti Levél a' H. T. I. R. 59dik Szakaszán, és az 1715diki Törv. 27dik Czikkelyének okán épül. — A' Bíróság az Örökösödési rendszeréntvaló Törvényszékeket illeti. — A' Felperes Keresetének megállapíttatására köteles már megszülemlett Örökösödési Jussát bébizonyítani.

III. A' Gyámatya vagy Árvagondviselő által elajándékozott Árvajőszágnak kiadását, az Ajándékozó Örökvallásnak félretételével, követelő Per. E' Pernek leírását is láthatni fellyebb az Iső Könyv 144dik Šban.

IV. Az elajándékozott egyházi Jőszágnak kiadását, az Ajándékozásnak félretételével, követelő Per. Leírását lásd a' II. Könyvben a' 130dik Šban.

V. A' nevendékkorban elajándékozott Jőszágnak visszaadatását, az Ajándékozásnak félretételével, követelő Per. — Indítja maga az Ajándékozó a' Jőszágnak Birtokosa ellen. — A' Kereseti Levél a' H. T. I. R. 128dik Szakaszán épül. — A' Bíróság az Örökösödési Törvényszéket illeti. — A' Felperes, minthogy Ajándékozásra semmi helyes ok sem indíthatta, az Ajándékozásnak nevendékkorbanvaló történésen, 's tettének valamelly Köz Hitelességű Hely vagy Személy előtt való idejénkorán történt visszavonatásán, és a' Kereset alá vett Jőszág mennyiségén, mi-voltán, 's helyheztesítéséntül semmit egyebet bébizonyítani nem tartozik. — Hogy az olyan nevendékkorban tett Egyezések, mellyekre az Egyezőt semmi helyes ok nem indíthatta, félretétethetők; bizonyítják a' Kir. Kúriának Végzései is, nevezet szerint a' Gyámatyai Számadásokról a' 12dik, és a' Kötésbéli Büntetést kérő Perről a' 3dik Végzés.

VI. A' magányos pecsét alatt elajándékozott ingatlan Jószágnak visszaeresztését, az Ajándékozó Örökvallás félretételével, követelő Per. Altaljánvéve az Örökvallásokról előladott hasonló nevű Pernek természetével bír. Lásd azt fellyebb a' 19dik §ban.

VII. A' Megajándékozott Félnek birtokhoz való tehetetlenségén épülő Per. Kereseti Levelének talpkövére, Bíróságára, 's bébizonyításaira nézve az Örökvallásról szóló Szakaszban leírt hasonló nevű Perrel megegyez.

Az eddig előszámlált Perekben, az utolsót kivévén, Törvényszékeink a' Jószágra netalán tett szükséges vagy hasznos költségein kívül az Alpcresnek egyebet semmit oda nem ítélnék; az utolsóban mindazonáltal az 1715diki Törv. 23dik Czikkelyének erejéből ezekentül a' Jószági Illendő Becsűjének letételébe is marasztalják a' Felperest.

VIII. A' halálnak esetére megmásolhatatlan ajándékul ígért Jószágnak Elidegenítését erőttlenített Per. — Indítja az ilyen Ajándékot nyert Személy a' Jószágnak Birtokosa ellen. — A' Kereseti Levél Mátyás VI. Törv. 17dik, és Ulászló I. Törv. 58dik Czikkelyének értelmén épül. Tudniillik ezen Törvényczikkelyek az Egyezéseknek teljesíttetésüket parancsolván, azoknak foganatosságokat, következképpen a' bennök felvállalt köteleztetéssel ellenkező tetteknek erőtlenségöket alattomban megesmérlik. — A' Bíróság, valamint más erőttlenített Perekben, Nemesekre nézve a' Királyi, vagy Horvát Országi Báni Táblát illeti. — A' Felperes köteles a' Perben víttató Ajándékozásnak valóságát, annak megmásolhatatlanságát, továbbá a' Kereset alá vett Jószágnak szorultság nélkül, és Bírói Eltiltás ellen történt elidegenítettését bébizonyítani. Ezek megtörténvén, és a' Kereset alá vett Jószágnak mennyisége, minéműsége, 's helyhezte-

tése is kinyomoztatván, az Elidegenítés megerősítettetik, és a' Jóság az Alperes reája tett szükséges vagy hasznos költségeinek megtérítésök mellett a' Felperesnek oda ítéltetik.

HETEDIK SZAKASZ.

A' Bérbeadásról Vevésről.

41. §.

A' Bérbeadásnak Vevésnek esmértetése.

Bérbeadáson Vevésen, *Locatio Conductio*, azon magánmegálló terhes Egyezés értendő: melly által valaki tartós használatú testes Jóságának vagy hasznot hajtó Igazságának használatát, vagy pedig szolgál munkáját egy időre bizonyos bérért másnak lekötelezi. — Mondám

I. Magánmegálló terhes Egyezés; mert a' Bérbeadás Vevés a' Bérbeadó és Vevő Felcserének nyilván kifejezett, vagy gyanított egyetértésök által áll lábra, minden más előre menő Egyezés nélkül értendő, a' Köteleztetés 's Jusáltalszállítás benne kölesönös adás iránt, és nem ingyen történik. Innen folyik: hogy a' miket fellyebb az Egyezéseknek, akár közös, akár pedig különösen a' terheseket illető megkívántatásokról, foganatjaikról, 's egyéb tulajdonaikról az Első Értekezésben előadtam, mindazok a' Bérbeadásra Vevésre is illenek.

II. Melly által valaki tartós használatú testes Jóságának használatát leköteli. Tudniillik a' Bérbeadás Vevés fő tárgyának egyik nemét a' tartós használatú testes Jóságoknak (*res non fungibiles*) használatok teszi, 's ez engedtetik általa a' Bérbevevő Félnek által. Innen már folyik: hogy a' bérbe adott Jósággal magával való Rendelésnek Jussa, minthogy az ilyen Jóságnak használására a' Jósággal magával való rendelhető tehetség nem szüksé-

ges, (a' Marhaarendát, melyről alább előfordul a' szó, kivéven), valamint a' Sajáti Jusnak egyéb Igazai is az ideigvaló Bírás Jussán kívül a' Bérbevevő Félre által nem szállanak, hanem a' Bérbeadónál megmaradnak. — Ebből már a' tartós használatú Jóságok Bérbeeresztésöknek természetére nézve némely hasznos következtetések folynak, úgymint:

1ször) Hogy a' Bérbevevő Fél a' bérbevett Jószágot Használati Jussának erejével az Egyezésnek értelmé szerént bírhatja, használhatja, 's Használati Jussáról, úgymint az Egyezés tartásának ideje alatt tulajdonáról, a' Bérbeadó Félnek sérelme nélkül rendelhet; azt, ha csak a' Bérbeadó Fél az ő személyes tulajdonságait nem tette volna a' Bérbeadásnak fő indító okául, addig másra is általszállíthatja; azon Igazokkal ellenben, mellyek a' Jóság ideigvaló Bírásának és Használásának Jussából nem értetődnek, nem élhet; következésképpen a' Jószágot el nem idegenítheti, el nem adósíthatja, más formára nem változtathatja 's a' t.

2ször) Hogy a' véletlen eset szülte károkat, ha a' Használati Jus érdeklik, p. o. ha levegőnek 's időjárásnak mostohasága a' szántóföldnek, vagy szőlőnek termését megkárosította, a' Bérbevevő, ha pedig a' Jószágot magát 's annak állatját illetik, a' Bérbeadó Fél köteles szenvedni. Tudniillik a' Használati Jus a' Bérbevevőnek, a' Jószágnak állatja pedig a' Bérbeadónak lévén tulajdona, a' szerencsétlenség, 's véletlen eset első esetben a' Bérbevevőt, másodikban Bérbeadó Felet érte; már pedig a' véletlen eset szülte kárt, ha csak az Egyező Felek az iránt nyilván más határozást nem tettek, az köteles szenvedni, kit a' szerencsétlenség ér. Továbbá, hogy a' használással egybenkötött terheket a' Bérbevevő, a' Jószágnak állatját érdeklőket pedig, valamint azokat is, mellyek a' Jószágnak használható állapotban

való megtartására szükségesek, a' Bérbeadó Fél tartozik viselni.

Egyébbbaránt a' Bérbeadás Vevés által néha a' Jóságnak mindennemű használása, néha pedig csak annak némelly bizonyos neme engedtetik által. — Ha az Egyezésben az általengedtető használatnak nem pontosan meg nem határozatnák, a' használatnak azon neme tartatik általengedve lenni; melly a' kérdésben forgó Bérbeadás Vevés által rendszerént általengedtetni szokott, p. o. ha ki lakásra szolgáló épületet minden további meghatározás nélkül bérbe vészen, azt gabonaház gyanánt nem használhatja 's a' t. Tudniillik kétségben okosan mást gyanítani nem lehet, mintsem hogy az Egyező Felek azt akarták, a' mi a' Bérbeadásnak Vevésnek azon neme által rendszerént történik. Nevezetszerént ha ki valamelly Pusztát Árendába ereszt, a' Kir. Kúriának értelme szerént kétségnek esetében csak a' Favágásból, Legeltetésből, Makkolásból, és a' föld termékeiből bájóvő hasznok tartatnak általszállítva lenni; a' Bormérésí, Húsvágási, Halászati, Vadászati, Malombéli, és más Királyi Igazságokból származók ellenben a' Bérbeadónál maradnak. Tudniillik mivelhogy a' Királyi Igazságok nem minden Jósággal vagynak öszveköttelve, a' Jóság Használati Igazságának értelme alatt ezen Igazságok közönségesen nem értetődnek. Így ítélte a' K. Kúria az Egyezést teljesítető Perekről a' 10dik Végzésben.

III, Vagy hasznóthajtó Igazságának használatát lekötelezi. Tudniillik a' Bérbeadás 's Vevés fő tárgyának második neme a' hasznóthajtó, p. o. Mészárszéki, Korcsmároltatási, Erdővágási, Vám, vagy Révbérvételi Igazságok teszik, ezeknek használatok is tartós lévén. — Ezen Igazságoknak Bérbeadások 's Vevések ugyanazon természettel bír, mellyel a' tartós használatú testes Jóságoké; a' miket tehát ezekről itten mondtam,

azokat a' hasznothajtó Igazságoknak Kibérléseikre is szükség alkalmaztatni.

IV. Vagy pedig szolgai munkáját lekötelezi; mert a' Bérbeadásnak Vevésnek szolgált vétele szerint főtárgyának egy nemét a' szolgai, azaz olyan munkák is teszik, mellyek a' testet inkább, mintsem az elmét foglalatostkodtatják; mellyeknek mindazáltal azok szerint, a' miket az Egyezésekről általánosan mondtam, tisztességeseknek, 's Törvény által megengedetteknek szükség lenniük. Az elmebeli munkák, tisztelethéli jutalmok, nem pedig bérök lévén, ezen Egyezésnek tárgyai közé nem számlálatnak; a' rólok tett Egyezés mindazonáltal, ha lekötöztetett jutalomért történt, ezen Egyezésnek természetével bír. — Melly munkákat tartozzék tenni a' Bérbeadó Fél, az Egyezés határozza meg. Kétségnek esetében azon munkák tartatnak lekötöztetve lenni, mellyeket azon állapotú Személyek tenni rendszerént szoknak. — Ha az Ígérő Fél véletlen eset miatt a' munkát nem teljesíthette, azon Szabás szerint, hogy a' véletlen eset annak árt, a' kit ér; ha a' munkát Ígérő Fél betegség vagy ötét érdeklő más szerencsétlenség 's akadály által gátoltatott a' munkateljesítéstől, a' kárnak szenvedése ötét, másként pedig a' Munkabérlőt illeti.

V. Egy időre lekötelezi; mert Hazánkban, a' Dézsma Örökarendát kivévén, az örökös Béradások Vevések keletben nincsenek. — Cselédekre nézve a' szolgálat tartásának idejét a' Törvény határozza meg, az 1723diki Törv. 66dik Czikkelye szegődésre és szolgálatváltoztatásra új esztendő napját rendelve, a' Kanászokon és Juhászokon kívül; kik közül amazok Sz. György, emezek pedig Dömötör napján változni szoktak. Azomban ezen Törvénynek rendelkezésétől a' Szokás már sok Helyeken, kiváltképpen a' Szabad Királyi Városokban eltávozott. Egyébb Bérbeadásnak Vevésnek idejét, 's annak tartását az

Egyező Felek köz egyetértéssel határozzák meg; melly meghatározáshoz Mátyás VI. Törv. 17dik, és Ulászló I. Törv. 38dik Czikkelye szerint mindegyik Fél magát pontosan alkalmaztatni tartozik; úgy hogy a' kirendelt határidő előtt az Egyezéstől se a' Bérbevevő, se a' Bérbeadó Fél el nem állhat; kivéven az elsőre nézve ugyan, ha a' bérbeadott Jószág az ígért használásra, vagy a' munkát ígérő Személy annak teljesítésére alkalmatlanná lenne, a' másodikra nézve pedig, ha a' Jószág olyan javítást kívánna, mellyel annak használása meg nem férhet, vagy ha a' munkát ígérő Személynek egészsége kötelességének teljesítését meg nem engedné. — Ha a' Bérbevevő Fél, Egyezésnek ideje eltelvén, a' Józágnak vagy Jusnak használásában a' másik Félnek ellenzése nélkül megmaradna; a' Bérbeadás Vevés előbbeni feltételek alatt megnyújtatottnak tartatik; minthogy ha ezt valamellyik Fél nem akarná, ellenkezését kinyilatkoztatni bizonyára elnem mulasztotta volna. Azomban az ilyen esetben mind a' két Félnek szabadságában áll a' köz Szokás meghatározta időben a' Bérleéstől elállani, ha bár az eredeti Egyezés a' Bérbeadás Vevés keletben lévő határidejénél továbbra tetetett volna is.

VI. Bizonyos bérért lekötelezi; mert a' Bérbeadásban Vevésben a' Józágnak vagy Jusnak használata, vagy a' szolgai munka nem ingyen, hanem bizonyos lekötött bérért köteleztetik le; és ebben különbözik a' Bérbeadás Vevés a' Kölcsöntől. — A' bérnek, valamint az Adásban Vevésben a' Jószág árának, mennyiségére meghatározottnak, és valószínűnek, vagy is olyannak kell lennie; melly a' Bérbeadó Félnek valójában indító okul szolgálhatott a' Jószág vagy Jus használatának általengedésére, vagy a' lekötelezett munkának teljesítésére; másképpen az Egyezés nem Bérbeadás Vevés, hanem ingyenes Egyezés, Kölcsön, Commodatum, volna.

Az mindazonáltal nem szükséges, hogy a' bér pénzbeli legyen, hanem szabadon más ingó Vagyonban, p. o. a' bérbeadott Jóság vagy Jus haszonhajtásának egy részében is állhat, csak hogy annak mennyisége mindenképpen meghatározottassék. — Ha a' haszonhajtásoknak valamennyed részök általjában rendeltetnék bérül, az Egyezés nem Bérbeadásnak Vevésnek, hanem inkább Társasági Egyezésnek tartatnék; mellyben a' Felek a' Jóságnak haszonhajtásaiban bizonyos köz egyetértéssel megállapított arányosság szerint osztoznak. — A' bér továbbá rendszerént az Egyező Feleknek egyetértésök által határoztatik meg; a' napszámra dolgozó mindennemű Művészeknek, és a' nemtelen Cselédeknek béreiket mindazáltal, ha szükségesnek látszatnék, az 1723diki Törv. 66dik Czikkelye szerint a' Vármegye megmérzésékelheti. — Kik magokat a' Vármegye mér'séklésének ellene szegeznek, az 1659diki Törv. 71dik Czikkelyének értelméből ugyanazon büntetés alá esnének, mellyet a' Törvény azokra szab; kik a' Mértékigazításnak magokat ellene szegeznek. Ezen büntetésnek mivoltát lásd fellyebb a' II. Könyvnek 137dik §ában.

VII. Másnak lekötelezi. Mondám általjánosan másnak; mert, a' Vám és Harminczad Igazságára nézve a' Zsidókat, továbbá a' Harminczadra és Egyházi Tizedre nézve a' Külföldieket kivévén, Használat vagy Munkabérllő polgári állapotjára nézve akárki lehet. Azomban ha kinek valamelly Kibérlés neméhez Elsőbbségi Jussa volna, a' Bérbeadó Fél annak Igazságát szemmel tartani köteles. Illyen Bérlelésbeli Elsőségnak helye vagyon a' Makkolásnak, a' Jobbágyok kézi munkáiknak, a' Floresmárolásnak, és az Egyházi Tizednek Kibérléseikben, a' mint azt annak tulajdon helyein, úgymint az Iő Könyv 150dik 's 152, és a' II dik Könyv 137dik és 150dik §§aiban megjegyeztem.

42. §.

A' Bérbeadó és Vevő Feleknek kölcsönös Kötelezettségeik.

A' Bérbeadásnak Vevésnek itten fejtegetett természetéből értetődnek a' Bérbeadó és Vevő Feleknek kölcsönös Kötelezettségeik. Tudniillik

A' Bérbeadó Fél köteles: — 1ször) A' megígért munkát teljesíteni, vagy a' Jóságnak 's Jusnak használatát, ha e' volt az Egyezésnek tárgya, a' Bérbevevő Félre általszállítani, és pedig az Egyezés által meghatározott időben, vagy ha az iránt különös rendelés nem tétetett volna, tüstént az Egyezésnek tökéletességre jötte után. — 2ször) Ha ezen köteletségének álnok vagy vétkes elhalasztása által a' Bérbevevőnek kárt okozott volna, annak kárát megtéríteni, ezt kívánván a' két oldalú Egyezéseknek természetök. — 3ször) Nevezetszerént a' testes Jóság használatának Kibérlelésére nézve a' Jóságot olly karban tartani; mellyben az általengedett használatra alkalmas légyen, és ha ezen köteletségének szántszándékos, vagy vétkes elmulasztása által a' Bérbevevő Fél megkárosíttatnék, kárát tökéletesen kipótolni, valamint a' Jóságra e' végből netalán tett szükséges költségeit is megtéríteni. Végre — 4szer) A' Kibérlés idejének eltöltéig a' Bérbevevőt Használati Jussában megtartani, 's abban semmiképpen sem háborgatni. — Ha a' Bérbeadó Fél ezen Kötelezettsége ellen cselekednék, a' Bérbevevő Fél háborgattatását a' H. T. I. R. 68dik, és II. R. 67dik Szakaszanak erejével kissebb hatalmaskodásnak Perével boszszúlhatja; sőt nevezetszerént az ingatlan Jóság Árendájára nézve, ha maga részéről az Árenda feltételeinek teljesen eleget tett, az 1802diki Törv. 22dik, és az 1807diki Törv. 13dik Czikkelyének erejével magát Al - Ispány által rövideden, 's Per nélkül is az Árendába visszatétetheti. Mondam

mindazáltal: ha maga részéről az Árenda feltételeinek teljesen eleget tett; mert a' Visszahelyheztetést a' Törvény nyilván ezen esetre szorítja. Ilyen alkalmatossággal az Al- Ispány a' visszálkódó Feleknek Árendából származó kölcsönös mellékes követeléseiket is elítélni tartozik. Így rendeli ezt a' fellyebb érdeklett 1802diki 22dik Törvényczikkely. A' Per nélkülvaló Visszahelyheztetésnek környüállásos leírását lásd alább ezen Könyvnek II. Részében.

A' Bérbevevő Fél ellenben tartozik: — 1ször) A' kötelezett bért az Egyezés által kirendelt időben letenni, 's abból semmit le nem húzni; kivéven ha a' Bérbeadó Félnek álnoksága, vagy neki tulajdonítható vétke, továbbá a' Jóságnak állatját magát, vagy a' Munkaígérőnek Személyét érdeklő véletlen esett miatt a' Jóságot 's Just nem használhatta, vagy a' Személynek munkájával nem élhetett, vagy végre ha a' Jóságnak haszonvehető állapotban való megtartására a' Bérbeadó Fél helyett szükséges vagy hasznos költségeket tett volna. Egyébbaránt a' Bérbevevő Félnek ezen Köteleztetése rendszerént, ha t. i. az Egyezésben nyilván mást nem rendeltek, csak a' Jóságnak 's Jusnak használatra való általadása, 's a' munkának teljesítése után értetődik. — 2ször) A' Kibérlésnek ideje eltelvén a' Jóságot vagy Just a' Bérbeadó Félre visszabocsájtani, a' Munkabérlésben pedig a' Munkást elereszteni, és ha álnok tette, vagy vétkes gondatlansága által a' használatra engedett Jóságban kárt tett volna, azt megtéríteni.

A' Bérbeadás Vevés fogamatosságának tökéletes esmérőre szükséges itten még két kérdést megfejtteni, úgymint: Vallyon a' Bérbeadó és Vevő Feleknek Egyezésök kötelezi e' azokat, kik az ő Jussaikba lépnek? és Vallyon a' Bérbeadó Fél a' Bérbevevőnek

Örökösére, 's Engedményesére, Cessionarius, és viszont a' Bérbevevő amazzéra nézve köteles legyen e' Egyezését megtartani? — Csupán a' Bérbeadásnak Vevésnek természetét tekintván

Az Iső kérdésre nézve e' következő Szabásokat lehet megállapítani: 1ször) A' Bérbevevőnek Egyezése az ő Jussaiba lépő Személyt mindenkor kötelezi, akár munka, akár pedig valamelly Jószágnak vagy Jusnak használata legyen az Egyezésnek tárgya; részszerént mivel a' más Jussába való lépés a' H. T. I. R. 32dik Szakaszának értelme szerint teherrel jár, részszerént pedig mivel a' Bérbeadó Fél Egyezésből szármaló Jussától tulajdon tette nélkül kénytelenül meg nem fosztathatik. — 2ször) A' Bérbeadó Félnek Jussaiba Lépőre nézve szükséges a' Jószág vagy Jusbérlést a' Munkabérléstől megkülömböztetni. Munkabérlésben ötet a' Bérbeadónak Egyezése nem kötelezi. Tudniillik Munkabérlésben a' Bérbeadó Félnek Köteleztetése csupán személyes Köteleztetés; már pedig a' személyes Köteleztetések a' Köteleztető Személyentől nem terjednek, 's azzal megszűnnek. Jószág vagy Jusbérlésben mindazáltal a' Bérbeadónak Köteleztetése az ő Jussaiba Lépőre is általszáll; részszerént mivel senkiről másra fogamatosabb Jus által nem szállhat, mintsem a' milyennel ő bírt; részszerént mivel senki másnak törvényesen szerzett Jussát tette által meg nem semmisítheti. Ezeljhez járul végre az is, hogy illetén Bérlekben a' Bérbeadónak Köteleztetése nem csupán személyes, hanem vagyonbéli Köteleztetés volt; melly a' Kötelezőnek halála után is a' Jószágot követi, és a' fellyebb is érdeklett H. T. I. R. 32dik Szakasz szerint, úgymint Jószággal járó teher, azzal együtt annak Birtokosára általszáll. — Azomban ezen Egyezés természetének ellenére már sok Helyeken keletbe jött; hogy a' Bérbeadás, 's Áren-

da a' későbbi Jóságeladás által némelly tárgyakra nézve megsemmisíttessék, és a' Bérbevevő Félnek egyedül csak a' netalán szülemlett kárának megtérítésére engedtessék a' Bérbeadó Fél ellen törvényes Kereset. Egyébbbaránt hogy az ilyen Szokás csak azon Helyeken, a' hol keletben vagyon, szül Törvényt, említeni is szükségtelen.

A' Hdik Kérdésnek megfejtésére pedig e' következő Szabások szolgálhatnak: — 1ször) A' Bérbeadó Fél, akármilyen légyen a' Kibérlés, ha csak a' Bérbevevőnek személyes tulajdonságait nyilván nem tette volna a' Bérbeadásnak fő okául, Egyezését ennek Örökösire 's Engedményesire nézve is köteles megtartani; részszerént mivel az Örökös vagy Engedményes a' Bérbevevőnek Jussaiba lépven ugyanazon Jussal bír, mellyel a' Bérbevevő birt vala, részszerént mivel a' Köteleztetéseknek kölcsönösségek azt kívánja; hogy valamint a' Bérbevevőnek Örököse 's Engedményese annak Köteleztetését a' Bérbeadó iránt viselni tartozik; úgy viszont ő reája nézve a' Bérbeadó is köteleztessék. Mondám mindazáltal, „ha csak a' Bérbeadó Egyezésének fő okául a' Bérbevevőnek személyes tulajdonságait nyilván nem tette volna;“ mert ha ezt cselekedte, mivel-hogy a' Bérbevevő Félnek személyes tulajdonságai Örökösire 's Engedményesire által nem szállanak, az Egyezésnek talpköve a' Bérbevevőnek halálával vagy általengedésével megszűnven, megszűnik az Egyezés is. *) — 2ször) A' mi a' Bérbevevő Felet illeti:

*) Némellyek azt állítják; hogy a' Jóság vagy Jusbérlésnek fő indító okául, 's talpkövéül a' Bérbeadó Félre nézve általjánosán 's mindenkor a' Bérbevevő Félnek személyes tulajdonságai szolgálnak, és ugyanazért általjánosán azt vittatják: hogy a' Jóság vagy Jusbérlésben a' Bérbeadó Egyezését a' Bérbevevőnek Örökösire vagy Engedményesire nézve megtartani nem köteles. Azomban állításoknak gyökeretlenségét azontúl, hogy annak valósága a' Bérbeadásnak Vevésnek természetéből nem értetődik, csak az is nyilván megmutatja; hogy

szükséges a' Jóság vagy Jusbérlést a' Munkabérléstől megkülönböztetni. A' Munkabérlésben, az Egyezésnek talpköve a' Bérbevevőre nézve a' Munkaigérőnek személyes tulajdonságai 's ügyessége lévén, a' Bérbevevő Fél annak Örököse vagy Engedményese munkájával élni nem tartozik. A' Jóság vagy Jusbérlésben mindazáltal a' Bérbeadónak Örököseire vagy Engedményescire nézve is köteles Egyezését megtartani; részszerént mivel a' Köteleztetéseknél kölcsönösségek 's viszontvalóságok ezt kívánja, részszerént mivel, a' Vagyonbéli Jusok az Örökösökre 's Engedményesekre is általszállván, azt a' Bérbeadónak Örökösei vagy Engedményesei törvényesen követelhetik.

43. §.

A' Juhnyáj Árendának természete.

A' Bérbeadásnak Vevésnek itten leírt általános természetétől némellyekben eltávozik az Egyházi Tized, és a' Juhnyáj-Árenda. Amarról fellyebb a' II. Könyvben már környülállásosan szóllottam, itten tehát még a' másiktól szükség értekeznem.

Juhnyájárendán a' Bérbeadásnak Vevésnek az a' neme értetődik; melly által a' juhnyájnak használása általszállittatik. — Ezen Árendá természetére nézve a' Bérbeadásnak Vevésnek közönséges neveitől abban különbözik: hogy, mivel a' juhok megkorosodván haszonhajtóságokat elvesztik, következképpen a' Bérbevevő Fél illendő hasznokat a' nélkül, hogy magáról a' juhoknak állatjokról is rendeljen, nem veheti; ezen Egyezés által minde-

Törvényeink, a' mint fellyebb érdekltettem, a' Kibérlésnek néhány nemeiben némellyeknek Elsőbbségi Just engednek, a' minnek soha helye nem lehetne; ha Törvényeinknek értelmök szerint a' Jóság vagy Jusbérlésnek fő indító okául 's talpkövéül a' Bérbeadóra nézve a' Bérbevevő Fél személyes tulajdonságai szolgálnának.

gyik darabjuhnak állatjáról rendelő tehetség is általszáll a' Bérbevevő Félre. Innen következik: hogy a' Haszonbérő Fél, vagy is Árendás nem csak mindennemű hasznokat veheti az Árendába vett juhoknak, hanem azokat, a' mennyire azt a' gazdálkodásnak természete megkívánja, el is idegenítheti; de viszont hogy nem csak a' nyájnak hasznát, hanem a' juhoknak állatjokat magokat érdeklő szerencsétlenségeket, 's véletlen eset szülte károkat is, ha azok iránt az Egyezésben más határozás nyilván nem tétetett, ő köteles szenvedni. Egyébbbaránt, mivel a' Bérbeadó Juhnyáj - Árenda által a' juhnyájnak Sajátságát el nem idegeníti, a' nemnek, vagy is annyi számú és olly minéműségű nyájnak Ura, 's Tulajdonosa marad. A' honnan már értetődik: hogy az Árendának ideje elmúlván az Árendástól annyi, és olly minéműségű darabokból álló nyáját viszsza kívánhat. — Ugyanezen oknál fogva hasonló természettel bír a' másféle marháknak Árendájok is, ha hosszabb időre kiterjed, sőt a' mezei gazdaságé is a' vele együttjáró gazdaságbeli eszközökre nézve; mivel ezek is hosszabb ideig tartó használás által elkopnak, 's megromlanak. Ezeket is a' Haszonbérő az Árendának végével ugyanazon számmal, és azon állapotban visszaadni tartozik, mellyben azokat az Árendának kezdetekor átalvette.

44. §.

A' Bérbeadás Vevés iránt támadható Perek.

Az Egyezésekről általjában szóltomkor érdeklett Perekentül a' Bérbeadás Vevésből e' következő Perek támadhatnak:

I. A' kisebb hatalmaskodásnak Perek. Helye vagyon, ha a' Bérbeadó Fél a' Haszonbérőt Használati Jussában háborgatja. Ennek leírását lásd ugyanezen Könyvnek Ildik Részében.

II. A' Jószág vagy Jus használatának,

vagy a' munkának bérét követelő Per. — Indítja a' Bérbeadó, vagy annak Jussaiba Lépő a' Bérbevevő vagy annak Jussaiba Lépő ellen. Helye vagyon, ha a' Bérbevevő Fél az ígért bért annak idejében le nem teszi. — A' Kereseti Levél Mátyás VI. Törv. 17dik, és Ulászló I. Törv. 58dik Czikkelyén épül. — Ez a' Per, ha pénzben áll a' bér, a' nyilvánosságos Adósság Perének természetével bír. — Ha már kitelt a' Kibérlésnek ideje, a' Felperes egyszer'smind a' Bérbevevő által okozott kárnak megtérítését is kérheti. De viszont az Alperes is, ha a' Jószágra olyan költségeket tett, melyeket a' Bérbeadó Fél viselni köteles, azoknak megtérítésüket egyúttal megnyeri.

III. A' Jószágnak visszabocsájtatását, a' netalán benne okozott kárnak megtérítésével együtt, követelő Per. — Indítja a' Bérbeadó 's annak Jussaiba Lépő a' Bérbevevő vagy annak Jussaiba Lépő ellen. Helye vagyon, ha a' Bérbevevő, eltelve a' Bérbeadásnak Vevésnek ideje, a' Jószágot visszaereszteni nem akarja. — A' Kereseti Levél itten is Mátyás és Ulászló fellyebb érdeklett Törvényeiken épül. — A' Bíróság ugyanazon Törvényszékeket illeti, melyeket az Örökösödési közönséges Perben. — A' Felperes Keresetének megállapíttatására a' Bérbeadásnak Vevésnek valóságát, és idejének kiteltét köteles bébizonyítani. — A' Per derelka a' bérbeadott Jóság minémiségének, mennyiségének, és a' netalán okozott kárnak kinyomozásával foglalatoskodik. Ezek megtörténvén, a' Jóság az Egyezés idejének eltöltétől fogva bevett haszonhajtásaival együtt a' Felperesnek oda ítéltetik; de ellenben, ha az Alperes a' Jószágnak védelmére vagy megtartására olyan költségeket tett, melyeket a' Bérbeadó Fél viselni köteles, ő is ezeknek megtérítésükbe marasztaltatik.

IV. A' Jószágnak oltalmára, 's megtar-

tására tett költségnek megtérítését követelő Per. — Indítja a' Bérbevevő, ha a' Jósza-
got már visszaadta, a' Bérbeadó ellen. A' Kereseti
Levél a' H. T. Előlj. 5dik Szakaszán épül. — A' Bi-
róság ugyanaz, melly az előbbeni Perben. — A'
Felperes költségének valóságát, mennyiségét, és
szükségességét köteles békabizonyítani.

V. A' Kibérlés Jussának Elsőbbsé-
gén épülő Per. — Ez külömbféle tárgyakban
már le vagyon írva.

NYOLCZADIK SZAKASZ.

A' K ö l c s ö n r ö l,

45. §.

A' Kölcsönnek esmértetése.

Kölcsön, vagy Kölcsönözés által, Com-
modatum, azon magánmegálló ingyenes valóságos
Egyezés értetődik: mellyel valaki tartós használatú
testes Jóságának, vagy hasznóhajtó Igazságának
meghatározott használatát másnak bizonyos időre
ingyen általengedi. Mondám

I. Magánmegálló ingyenes valóságos
Egyezés; mert a' Kölcsönözés semmi előre menő
más Egyezést nem kíván, a' Kölcsönözőnek nyilván
kifejezett Ígérete nélkül nem értetődik, 's a' Jusál-
talszállítás benne ingyen történik. Innen folyik: hogy
a' miket az Egyezéseknek akár közös, akár pedig kü-
lönösen az ingyeneseket és valóságosokat illető meg-
kívántatásagaikról, foganatjaikról, 's egyéb tulaj-
donaikról az Első Értekezésben mondtam, mind-
azokat a' Kölcsönözésről is szükség érteni.

II. Melly által valaki tartós haszná-
latú testes Jóságának vagy hasznóhaj-
tó Igazságának használatát általengedi.
Tudniillik mivel a' Kölcsönnek bévelt esmérete azt kí-

vánja; hogy a' kölcsön adott Jőszág természeti tal-
voltában visszatérjen a' Kölcsönözőre; ugyanazért
ezen Egyezés csak tartós használatú testes Jőszág-
okról, vagy haszonhajtó Igazságokról köttethetik,
megemésztő használatú Jőszágok pedig annak nem
lehetnek tárgyai.

III. Meghatározott használatát által-
engedi; mert a' Kölcsönözés által egyedül csak a'
kölcsönözött Jőzágnak használása, és pedig csak
az Egyezésben nyilván kijelelt, 's meghatározott
használása engedtetik által a' Kölcsönvevőnek. In-
nen már folyik: hogy a' Sajáti Jusnak egyéb Iga-
zai, az Egyezésben meghatározott használatnak és
ahoz szükséges ideigvaló Bírásnak Jussát kivéven, a'
Kölcsönvevőre által nem szállanak, hanem a' Köl-
csönadó mellett maradnak. Ezekből már értetődik:

1ször) Ugyan, hogy a' Kölcsönvevő a' Jőszág-
nak 's Jusnak Egyezésben meghatározott hasznát
ugyan veheti, 's e' végből azt birtokában tarthatja,
de a' Sajáti Jusnak egyéb semminémű Igazával az
íránt nem élhet; következésképpen azt el nem ide-
genítheti, el nem adósíthatja, más formára nem for-
díthatja, másféle hasznát nem veheti, sőt mivel az
ingyenes Egyezések mindenkor az Elfogadónak sze-
mélyességén, 's az Ígérőnek íránta való indulatján
épülnek, a' Jőzágnak általengedett használatát se
szállíthatja másra által.

2ször) Hogy a' véletlen eset szülte károkat, va-
lamint a' Bérbeadásban Vevésben úgy itten is, ha a'
Használati Just érdeklik, a' Kölcsönvevő, ha pedig
a' Jőzágot magát 's annak állapotát illetik, a' Köl-
csönadó Fél köteles szenvedni; a' Használati Jus a'
Kölcsönvevőnek, a' Jőzágnak állatja maga pedig
a' Kölcsönadónak lévén tulajdona. Továbbá hogy a'
használással egybenkötött költségek a' Kölcsönvevő
Felet, a' Jőzágnak állapotát érdeklők pedig a' Köl-
csönadót terhelik.

IV. Bizonyos időre általengedi; mert a' Kölcsönözés által a' Jószágnak vagy haszonhajtó Jusnak használata nem örökre, hanem csak egy, és pedig bizonyos időre engedtetik által. Ha a' Kölcsön idejének tartása meg nem határozhatnák, a' Kölcsönnevőnek Jussa teljesen a' Kölcsönadónak szabad kényjétől függene, 's általa haszontalanná tétethetnék. Egyébbbaránt a' Kölcsön tartásának ideje Egyezés által határoztatik meg, és Mátyás VI. Törv. 17dik, és Ulászló I. Törv. 38dik Czikkelyének erejéből azon foganatja vagyon: hogy a' Kölcsönadó Fél a' Jószágot vagy Just annak lefolyta előtt, ha bár magának reá szüksége volna is, a' Kölcsönnevő Félnek reállása nélkül viszsza nem veheti. Ez mindazonáltal, mivel a' Kölcsönnek ideje csupán az ő javára volt rendelve, kedvezéséről pedig kiki szabadon lemondhat, a' Jószágot annak lefolyta előtt is akár mikor visszadhhatja. — Hogy a' Kölcsönadó, a' Kölcsön tartásának ideje elmulván, Jószágot visszaveheti, ha bár a' Kölcsönnevő azt még nem használhatta volna is, onnan tetszik ki; mert senki továbbra köteleztetettnek nem tartathatik, mintsem a' mennyire magát tette által lekötölte.

V. Ingyen általengedi. Ebben különbözik főképpen a' Kölcsön a' Bérbeadástól Vevéstől, vagy a' tartós használatú Jószágnak ideigvaló bizonyos használatát általszállító terhes névtelen Egyezésektől. Az előre le nem kötelezett Jutalomadás mindazáltal a' Kölcsönt más Egyezésre nem változtatja.

VI. Másnak általengedi, és pedig akárki; itten a' Törvény semmi megszorítást nem tévén, se senkit Elsőbbségi Jussal, úgymint a' mellyet az ingyenes Egyezéseknek természetök kirekeszt, fel nem ruházvan.

46. §.

A' Kölcsönadó és Vevő Feleknek kölcsönös Kötelezettségeik.

A' Kölcsönnek itten előterjesztett esmérteséből értetődnek a' Kölcsönadó és Vevő Feleknek Kötelezettségeik. Tudniillik

A' Kölcsönadó Fél köteles: — 1ször) A' Józszágnak vagy Jusnak megígért használatát az Egyezés által meghatározott időben, vagy ha az iránt különös rendelés nem tétel, tústént az Egyezésnek tökéletességre jötte után általeresztteni, minthogy az Egyezésnek tárgya mindenképp meglévén határozva, a' Józszágnak ígért Használati Jussa az Egyezésnek tökéletességre jöttével azonnal általszáll a' Kölcsönvevő Félre. — 2ször) Ha ezen köteleességének álnok, vagy felettébbvaló gondatlanságból származott elhalasztása által a' Kölcsönvevőnek kárt okozott, azt megtéríteni; az ilyen kár a' fellyebb (6 §.) mondattak szerint neki tulajdoníthatván. — 3ször) A' Kölcsön idejének eltöltéig a' Kölcsönvevőt Használati Jussában hagyni, 's abban semmiképpen sem háborgatni. Végre — 4szer) A' Kölcsönvevőnek a' Józszág megtartására tett szükséges költségeit megtéríteni.

A' Kölcsönvevő ellenben tartozik: — 1ször) A' kölcsönözött Józszágra nézve az általengedett Használati Jusontúl semminémű Jussal sem élni. — 2ször) A' Kölcsön tartásának ideje eltelvén a' Józszágot vagy Just visszabocsájtani, és ha álnok tette, vagy valamely, jóllehet legcsekélyebb, gondatlansága által abban kárt okozott volna, azt a' Kölcsönadónak kárpótolni.

47. §.

A' Kölcsön iránt támadható Perek.

Azon Perekentúl, mellyeket az Egyezésekről

általánosan szólltomkor leírtam, a' Kölcsön iránt még e' következő Perek támadhatnak:

I. A' kisebb hatalmaskodásnak P e r e. Helye lehet: — 1ször) Ha a' Kölcsönadó Fél a' Kölcsönnevőt Használati Igazságában háborgatja. — 2ször) Ha a' Kölcsönnevő a' Jószágot másra használja, mintsem a' mire azt nekie a' Kölcsönadó általengedte. — Leírását lásd ezen Könyvnek II. d i k R é s z é b e n.

II. A' Jószágnak visszahozását, a' netalán benne okozott kárnak megtérítésével együtt, követelő P e r. — A' Rérbeadásról Vevésről leírt hasonló nevű Pernek természetét követi, azt egyedül a' fellyebb mondatokhoz képest kivéven: hogy itten az Alperes a' legkisebb gondatlansága által szülemlett károknek megtérítésökre is szoríttatik; továbbá hogy a' Jószágnak visszatartóztatása által megakadályoztatott haszonvételeknek kipótlásokba is marasztaltatik, ha bár ő a' Jószágnak's Jusnak hasznát nem vette volna is; az igazság meg nem engedvén, hogy a' Kölcsönadó jótéteményiért bűnhődjék. — Egyébbbaránt ha a' Kölcsönnevő Alperes a' Jóság állatjának oltalmára, 's megtartására szükséges költségeket tett volna; azoknak megtérítésöket ő is viszont itten fogadatosan kérheti, 's ha valóságokat bém bizonyítja, valójában meg is nyeri. És ezen esetben, mivelhogy a' Jóság visszatartóztatásának némünémű okát adta, a' Kölcsön idejének eltölte oltá valósággal bévett haszonnak megtérítésénél többre nem szoríttathatik.

III. A' kölcsönözött Jóság oltalmára 's megtartására tett szükséges költségeknek megtérítését követelő P e r. — Indítja a' Kölcsönnevő, ha már a' Jóságot visszaadta, és a' Kölcsönadó illetén költségeit megtéríteni nem akarja. — A' Kereseti Levél a' H. T. Elöljáró 5 d i k Szakaszán épül; melly kinekkinck magáét meg-

adatni parancsolja. — A' Bíróság a' költségeknek mennyiségökhöz képest az 1729diki Törv. 35dik Czikkelye szerint Nemésekre nézve az Al-Ispányt, vagy Szolgabírórt illeti. — A' Felperes költségének valóságát, mennyiségét, és szükséges voltát köteles bém bizonyítani.

KILENCZEDIK SZAKASZ.

A' Megbízásról és Ügyfelvállalásról.

48. §.

A' Megbízásnak, és Ügyfelvállalásnak általjánvaló esmértetése.

Megbízás, és Ügyfelvállalás, Contractus Mandati, által azon magánmegálló valóságos, 's néha gyaníttató terhes vagy ingyenes Egyezés értetődik; melly által valaki ügyét 's dolgát másra bizza, és ez azt magára felvállalja. Mondám

I. Egyezés, mert, mivelhogy egy részről ugyan semmi magányos Hazapolgárnak sincsen más dolgaival 's ügyével való rendelő tehetsége, más részről pedig senki más dolgának viselésére, a' Gyám- atyai Hatalomról, és az Öregebb Testvérről elől- adott eseteket kivéven, nem kényszeríttethetik; hogy valaki másnak dolgait 's ügyeit viselhesse, és viselni tartozzék, a' Feleknek kölcsönös egyetértésök szükséges. A' miket tehát az Egyezéseknek közös meg- kívántatóságaiokról, és egyéb tulajdonaikról az Első Értekezésben mondtam, azok ide is tartoznak.

II. Magánmegálló Egyezés; mert a' Meg- bízás és Ügyfelvállalás minden más megelőző Egye- zés nélkül értetődik.

III. Valóságos 's néha gyaníttató Egye- zés; mert jöllehet azért, hogy senki a' maga dol- gának kormányozásához való kirekesztő Jussáról le- mondani nem gyaníttathatik, a' Megbízás rendsze-

rént az ügy 's dolog Urának nyilván kifejezett akaratját megkívánja, következésképpen rendszerént valóságos Egyezés; azon esetben mindazáltal, midőn valakinek dolgai veszendőben vagynak, a' dolog Urának Megbízása alattomban is értetődhetik, vagy is néha a' Megbízás gyaníttató Egyezés is lehet.

IV. Terhes vagy ingyenes Egyezés; mert a' Megbízás és Ügyfelvállalás néha ingyen, néha pedig előre meghatározott Jutalomadás mellett történik, következésképpen néha ingyenes, néha pedig terhes Egyezés, és így vagy ezeknek vagy azoknak fellyebb előladott tulajdonaikkal bír.

V. Melly által valaki ügyét 's dolgát másra bízza, és ez azt magára felvállalja; mert valójában ez történik a' Megbízás, és Ügyfelvállalás által. Innen már tekintetbe vévén azokat is, a' miket általánosan az Egyezésekről előterjesztettem, a' Megbízásnak, és Ügyfelvállalásnak természetére nézve több fontos következtetések folynak, úgymint:

1ször) Hogy a' másra bízató ügynök 's dolognak tisztességesnek, Törvény által megengedettnek, és egyszer'smind olyannak kell lennie, mellyet más által is végbevitetni lehet; következésképpen hogy a' Törvény tilalmazta tettek, vagy az olyanok, melyeket valaki önnön maga személyesen tartozik véghezvinni, ezen Egyezésnek tárgyai nem lehetnek.

2szor) Hogy a' Megbízónak olyannak kell lennie, ki a' másra bízandó ügy 's dolog kormányozására és annak általeresztésére, a' Felvállalónak pedig olyannak, ki annak felvállalására 's viselésére mint természeti, mint törvényes tehetséggel bír; következésképpen ha ezen természeti vagy törvényes tehetség akár az egyik akár a' másik Félnek részéről megszűnik, megszűnik a' Megbízásnak ereje is.

3szor) Hogy a' Bízott a' reabízott dologban a' Megbízónak képét viseli, következésképpen miket

Megbízatásának kórlátai között téssen, a' Megbízónak tettei gyanánt tekintetnek, 's ötet kötelezik; úgy hogy azokat, (a' Megmásolás Jussának nyilvánvaló fenntartását, és a' H. T. II. R. 79dik, 80dik, 81dik Szakaszának, és az 1729diki Törv. 39dik Czikkelvényének értelme szerént a' Pervédőknek vagy is Prókátoroknak hibás tetteiket kivén), a' Megbízók vissza nem húzhatják, 's károsodásoknak színe alatt, álnokságnak eseten kívül, meg nem dönthetik; tulajdon tette ellen a' H. T. I. R. 77dik Szakasz szerént senkinek sem lévén Keresete. És pedig ezt még akkor sem tehetik, ha a' Biztos a' dolognak 's ügynek viselésében vigyázatlanságot, 's gondatlanságot követett volna el; t. i. az ilyen vigyázatlanság és gondatlanság is a' Megbízónak, ki dolgát ügyetlenre bízván hibázott, tulajdoníthatván. Ha mindazonáltal a' Biztos Megbízatásának kórlátit általlépte, vagy a' felvállalt dolognak viselésében másként álnoksággal élt, mivelhogy az első esetben arra, a' mit tett, semmi törvényes tehetsége nem volt, a' másodikban pedig a' családtságban az is, kívül a' Biztosnak dolga volt, részesüle, tettét a' Megbízó Törvénynek útján szabadon megdöntheti.

4szer) Hogy azon Törvény szabás szerént: „a' ki mit más által téssen, önnön maga tenni tartatik,“ a' Megbízó Biztosa tette szabad okának tekintetik. Innen vagyon: hogy a' ki másra valamelly tilalmas tettet bízott, a' tett valójában elkövettetvén, annak törvényes büntetése alá vettetik, sőt a' kisebb Gonosztettekben, ha a' Biztosok Megbízójoknak Űri Hatalma alatt állanak, nevezetszerént a' Kisebb Hatalmaskodásban, Törvényünk szerént, úgymint Mátyás VI. Törv. 14dik, és az 1655diki Törv. 56dik Czikkelvényének, továbbá a' H. T. II. R. 67dik, és III. R. 26dik Szakaszának erejével, a' Biztosoknak büntetésöket is ő kénytelen szenvedni. A' tetemesebb Gonosztettekben mindazonáltal, p. o. a' H. T. III. R.

26dik Szakaszának bizonyítása szerint a' Czegéres Hatalmaskodásban, az Oklevélhamisításban, és a' Fővesztő Törvényszékekhez tartozókban, mivel ezekben a' Megbízónak tekintete a' Biztosoknak gonoszságokat meg nem gyengítheti, 's gyökeres menteségül nekik nem szolgálhat, Gonosztetteiknek érdemlett büntetéseiket önnön magok a' Biztosok is szenvedik.

5ször) Hogy a' Biztos köteles a' reája bízott, és általa felvállalt dolgot 's ügyet szorgalmasan viselni, és azon károkat, mellyeket szántszándékkal vagy nagy gondatlansága által okozott, sőt a' lekötelezett jutalomért történt Ügyfelvállalásokban a' csekély gondatlansága által szülemletteket is, a' Megbízónak megtéríteni. Így ítelt a' K. Rúria is a' Bíróságról a' 3dik, és a' Teljes Hatalmú Biztosról a' 4dik Végzésben. De ellenben a' Megbízó is köteles Biztosának az ügyére tett szükséges és hasznos költségeit, valamint a' netalán miatta szenvedett kárait is kúpótolni. Ezeket bizonyítja a' H. T. Elölj. 5dik Szakasza is, és az 1802diki Törv. 25dik Czikkelyének 5dik pontja.

V. Másra bizza, vagy is ügye 's dolga viselésének Jussát Személye iránt való bizodalmból általeresztí. Tudniillik ezen Egyezésnek fő indító oka a' Megbízó Félre nézve ennek a' Biztos személyes tulajdonságaiba helyezettett bizodalmban áll. Innen már következik: — 1ször) Ugyan, hogy ezen Egyezéshez Elsőbbségi Jussa senkinek sem lehet, úgymint más annak talpkövé magára nem alkalmaztathatván. — 2szor) Hogy ha a' Biztos tettei által a' Megbízónak elégséges igaz okot adott bizodalmanak megtagadására, ez Megbízását visszahúzhatja, és pedig nem csak az ingyenes Megbízás és Ügyfelvállalásban, mellyben úgy is csak a' Biztos vagyon lekötelezve, hanem a' lekötelezett jutalom iránt köttetettben is; minthogy a' Megbízóra nézve az Egyezésnek talpköve 's indító oka azon bizoda-

lom lévén, melyet a' Biztosnak személyes tulajdon-
sági benne gerjesztének, Megbízása úgy nem ma-
gyaráztathatik; hogy őtet Egyezése a' bizodalomnak
fontos, 's igaz okoknál fogva való megszűnése után
is kötelezze.

49. §.

A' Megbízásnak külömbféle fajtái, 's azoknak
külömböző tulajdonaik.

A' Megbízásnak külömbféle fajtái némelly egy-
mástól külömböző tulajdonokkal bírnak, szükség
tehát azokat egyenként is megérteni.

I. A' Megbízás vagy teljes vagy meg-
szorított Hatalom adással való, a' mint
t. i. a' Megbízó Biztosa tettének visszavonhatását,
's annak megerősítését magának fenntartotta vagy
nem. — Tulajdonaikra nézve az a' külömbség: hogy
a' Teljes Hatalmú Biztosnak tetteit, ha hatalmának
kórlátaintúl nem ment, 's álnokul nem bánt, a'
Megbízó meg nem másolhatja; ellenben a' megszo-
rított hatalmúit szabadon visszahúzhatja.

II. A' Megbízás vagy peres ügyekről
vagy pedig másféléről való. Tulajdona-
ikra nézve abban külömböznek; hogy a' peres ügyek-
ről való Megbízásnak mindenkor ünnepi módon
kell történnie, a' másfélének ellenben csak a' Tel-
jes Hatalmú Biztosokra nézve, és ezekre nézve is
egyedül csak akkor, ha valamely olyan Tétel bi-
zaltatik reájok; melyet Köz Hitelességű Helyek
vagy Személyek előtt ünnepi módon kell véghezvin-
niék. Kétféle lehet pedig az ünnepi Megbízás: szó-
béli, vagy írásbéli.

A' szóbeli ünnepi Megbízásnak csak
a' Peres Ügyi Biztosokra, vagy is Pervédőkre, Ad-
vocati, és a' Perbéli Teljes Hatalmú Biztosokra,
Plenipotentiarii Judiciales, nézve vagyon
helye, és abban áll: hogy a' Megbízó a' Pernek Bi-

rója előtt személyesen megjelenvén Pervédőt rendelő szándékát élő szóval kijelentse, vagy valamely bizonyos Személyt Teljes Hatalmú Bízatosának nevezzen, 's a' Bíró azt Jegyző Könyvébe feljegyezze.

Az írásbéli ünnepi Megbízásra nézve szükség megkülönböztetni: vallyon Hazánkban tartózkodik e' a' Megbízó, vagy pedig Külföldön?

Ha a' Megbízó Hazánkban tartózkodik, szükséges: hogy a' Megbízás Törvényeink által e' végre kijelelt Hiteles Helyek, vagy Személyek előtt élő szóval történjék. Illyenek pediglen az Országunknak Rendszeréntvaló Bíráji, (Horvát Országban a' Bán), 's azoknak Ítélmestereik, a' Köz Hitelességű Káptalanok vagy Szerzetes Egyesületek 's azoknak Kiküldöttjeik, a' Vármegyéknek Teljes, és Résztvaló Köz Gyűléseik, vagy Köz Törvényszékeik, a' Fő Ispányok, továbbá az Al-Ispányok, és pedig akár magok egyedül, akár pedig Bírótársaikkal, végre a' Szolgabírók, de csak Bírótársaikkal, az Esküdteikkel együtt. A' Fő és Al-Ispány mindazáltal, továbbá a' Szolgabíró és Esküdt, valamint a' Káptalannak vagy Szerzetes Egyesületnek Kiküldöttjei is az előttök tett Megbízatról a' Vármegyének, vagy Káptalannak és Szerzetes Egyesületnek hiteles Tudósítást tenni tartoznak, és a' Megbízásról adatandó Bizonyáglevélnék mindég a' Köz Hitelességű Személynek 's Helynek, vagy Vármegyének köz pecsétje alatt, és pedig más ünnepi Oklevélnek módjára kell kiadatnia. Különösen pedig az illyetén Megbízó Levelekben e' következőket szükség nyilván kijelelni: — 1ször) A' Megbízónak, és a' Bízatosnak kereszt és vezeték neveiket, más megkülönböztető czímjeikkel együtt; a' Pervédői Megbízásra nézve mindazonáltal szükséges nem lévén, hogy éppen azon Pervédőnek neve tétessék ki, kire a' Megbízó Perét valósággal bízandja, hanem elégséges, ha a' Megbízó Levélben akár-mely meghitelt Pervédőnek neve ezen hozzáadás-

sal: és ezen országbéli más Hites Ügyvédőket, kik ezen Levéllel előlállani fognak, kitétettetik. — 2szor) A' Megbízásnak módját, ha általan e' vagy bizonyos egyes ügyre, vagy talán a' Megbízónak visszajöveteléig tétetett légyen a' Megbízás? — 3szor) A' Megbízásnak kiterjedését, vagy kórlátait, 's a' teljes hatalommal való Megbízásokban ezen helybenhagyó közbenvétést: ígérvén, hogy mindazokat helybenhagyja, és megtartja, a' miket az említett Biztos teend, mondand, elvégezend 's a' t. Ezeket bizonyítják a' H. T. II. R. 13dik és 17dik Szakaszai, 's az 1723diki Törv. 35dik, 36dik, 's 39dik, az 1729diki Törv. 24dik, az 1765diki Törv. 28dik, és az 1792diki Törv. 16dik Czikkelyeik. — A' Megbízónak tulajdon pecsétje alatt tett Megbízás, a' hol ünnepi módon teendő kívántatik, a' H. T. II. R. 13dik Szakaszának értelme szerint sikertelen. Az Érsekek mindazonáltal és a' Püspökök, az Auránai Prior, továbbá az Országnak Bárói, és a' Pozsonyi Gróf ugyanezen Törvényszakasznak tanúsága szerint Pervédői Vallást, a' Köz Hitelességű Kaptalanok és Szerzetes Egyesületek pedig az 1723diki Törv. 41dik Czikkelye szerint akármelly ügyekre nézve teljes hatalmat engedő Megbízást is tulajdon pecsétjeik alatt foganatossan tehetnek. — A' Szabad Királyi Városoknak és Szabados Mező Városoknak Birói Hatalmok alá tartozó ügyekben a' H. T. III. R. 13dik Szakaszának, és az 1647diki Törv. 79dik Czikkelyének értelme szerint a' Megbízások a' Városi Tanács előtt is tétethetnek; kötelesek mindazonáltal az illetén Városok a' másféle Hiteles Helyek vagy Személyek előtt tett Megbízásoknak is helyet adni. —

Ha pedig Fiülföldön tartózkodik a' Megbízó, a' Megbízásnak foganatosságához az 1729diki Törv. 24dik Czikkelye e' következő külső szertartásos-

kat kívánja meg: — 1ször) Hogy a' Meghatalmazó Levelet a' Megbízó tulajdon nevében feltegye, alá írja, és pecsétjével erősítse. — 2ször) Hogy az így megkészült Oklevelet Ő Felségének örökös Tartományaiiban ugyan, a' mint vagy polgári vagy katonai rendű Személy, az ottan találtató Fő Törvény vagy Igazgató Széknek, vagy valamelyik Fő Katonai Hivatalnak, más külső Országokban pedig az ottan lévő Ausztriai Követnek, vagy Ügyviselőnek pecsétjével meghitelesíttesse, azon kinyilatkoztatást hozzá adatván; hogy a' hivatalbéli pecsét a' Megbízónak tulajdon kérésére, és az ő személyes jelenlétében nyomattatott a' Megbízó Levélre. És az ilyen Megbízásnak az egész Országban akárhol ereje legyen, csak hogy a' Megbízónak írását és pecsétjét a' Bíró vagy Köz Hitelesség, mellynek a' Megbízó Levél elejébe terjesztetik, vagy legalább a' Megbízónak valamely Tisztje, vagy két alkalmas Tanú elesmérje. Továbbá ugyanazon Törvényczikkely szerint a' Királyi Udvari Kanczelláriánál, vagy az Országának Rendszeréntvaló Bíráji, és azoknak Ítélmestereik előtt Külföldön is, ha történetből ottan forgolódnának, fogamatosan végbenmehet a' Teljes Hatalmú Biztosi vagy Pervédői Meghatalmazás.

III. A' Megbízás vagy visszahúzásáig, vagy a' Megbízónak hazajöveteléig, vagy bizonyos meghatározott időre, vagy végre minden illetén meghatározás nélkül tétetik. Az első rendbelinek ereje a' Megbízásnak visszahúzásáig, a' második rendbélié a' Megbízó haza jövetelének bírói hírüladatásáig, a' harmadik rendbélié azon meghatározott időnek eltöltéig tart. Ezeket bizonyítja mint Mátyás Vidik Törv. 17dik, és Ulászló I. Törv. 38dik Czikkelyének értelme, mint pedig az 1723diki Törv. 35dik, és az 1729diki Törv. 24dik Czikkelye. A' negyedik rendbéliekre nézve szükség megkülömböztetni, vallyon

általján e', vagy pedig csak bizonyos ügyre nézve tétetett a' Megbízás. A' bizonyos ügyre szorított Megbízásnak foganatossága azon ügynek 's dolognak elvégződéséig, az általjánvalóé pedig csak egy esztendeig tart, úgy hogy ha a' Biztos a' Megbízásnak kiadatásától számlálván egy esztendő alatt a' Megbízónak ügyéhez nem kezdene, azon Megbízás mellett ahoz többé foganatosan nem kezdhetne; ha mindazonáltal ezen idő alatt annak ügyeibe belékapott volna, azokat továbbá is foganattal folytathatja. Ezeket bizonyítják az 1723diki Törv. 35dik és 36dik Cikkelyei. Egyébbbaránt ha valaki az általjánvaló Megbízás által valamelly Uradalomnak Hivatalbéli Pervédőjévé, vagy másféle Biztosává rendeltetnék; az ilyen Megbízásnak ereje egy esztendőnek elfolytával meg nem szűnik, ha bár az alatt az Uradalomnak ügyeihez nem fogott volna is; hanem foganatját a' Biztos Hivatalának egész ideje alatt megtartja. Így ítelt a' K. Kúria a' Nyelvváltságról a' 3dik Végzésben. — Azomban a' fellyebb mondattak szerint Viszzzahúzás által a' Megbízásnak akármelly neme is megszűnik. — Egyébbbaránt a' Viszzzahúzásnak ereje kezdetét nem kiadatásának idejétől, hanem azoknak, kiket a' dolog illet, Bírói Megintetésöktől, 's Eltiltatásöktől veszi. Így rendeli ezt az 1723diki Törv. 35dik, és 1729diki Törv. 24dik Cikkelye. Továbbá azon ügyekre nézve, mellyekben a' Megbízásnak ünnepi módon kelletik történni, ugyanazon módon szükség a' Viszzzahúzásnak is végbemennie, és pedig azon különös megjegyzéssel; hogy még a' Köz Hitelességű Káptalanok vagy Szerzetes Egyesületek se húzhatják Teljes Hatalmú Biztosaiknak adott Meghatalmazásaikat tulajdon pecsétjeik alatt viszza, hanem más Hiteles Helyek vagy Személyek előtt kötelesek azt véghezvinni. Ezeket bizonyítja az 1725diki Törv. 35dik, 's 41dik, és az 1729diki Törv. 24dik Cikkelye.

IV. A' Megbízás vagy öszve vágýon a' Bévétel és Kiadás Jussával köttetve, vagy pedig a' nélkülvaló. Tulajdonaikra nézve abban különböznek, hogy a' Jövedelembévétellel vagy Kiadással foglalatatoskodó Bíztosok, akár köz, akár magányos polgári jövedelmekkel foglalatatoskodjanak, ha bár teljes hatalmúak volnának is, Béveteleikről 's Kiadásaikról számot adni tartoznak. Ezt bizonyítja az 1622diki Törv. 65dik, és az 1723diki Törv. 63dik Czikkelye. Így ítelt a' K. Kúria is a' Bíróságról a' 3dik, és a' Teljes Hatalmú Bíztosról a' 4dik Végzésben. — Különösen a' köz jövedelmekkel foglalatatoskodó Tisztviselők a' Törvénynek rendelkezéséből ezen köteleességeknek minden esztendőben kötelesek teljesíteni; a' mit ha elmulasztának, az Elöljáróságnak Jussa és Hőtelessége őket minden alkalmas módokkal, ha szükséges volna, Jóságaiknak Törvényes Zár alá vetésökkel, sőt ha elszökni szándékoznak, Személyeiknek bészaratásokkal is arra kényszeríteni. Ezeket rendeli az 1715diki Törv. 57dik, 's 77dik, és az 1723diki Törv. 63dik Czikkelye. — Mindezek az 1622diki Törv. 65dik Czikkelye szerént a' magányos hazapolgári jövedelmekkel foglalatatoskodó Tiszteket 's Bíztosokat is illetik, azon egy kivétellel; hogy ezeknek Számadásokra a' Törvény semmi határidőt nem rendelt, hanem a' Számadásra való vonatásokat teljességgel az Úrnak szabad kényjére hagyta. — A' bényújtott Számadást az Elöljáróság szoros Vizsgálat alá veti, és a' Számolót, a' mint Bévételének 's Kiadásának helyességét hëbizonyította, vagy nem, úgy vagy feloldozza, vagy pedig megmarasztalja, marasztaltatását mindenkor bizonyos summa pénzben meghatározván. Ezen Vizsgálatot az Elöljáróság a' köz jövedelmekkel foglalatatoskodó Tisztekre nézve az 1723diki Törv. 63dik Czikkelyének rendelkezéséből mennél hamarább köteles véghezvinni, 's ha azt a' Számadásnak hë-

nyújtásától két hónap alatt meg nem tenné, a' Tisztviselő történetből meghalván, a' Számadásnak hiányosságából származó terhet, nem a' Számotadó Tisztnek Örökösei, hanem a' gondatlan Elöljárók kötelesek viselni. — Az 1723diki 63dik Törvényczikkelynek itten érdeklött czélarányos rendelkezéseit a' természeti igazság a' magányos hazapolgári jóvődelmeknek Béveteleikkel, és Kiadásaikkal foglaltoskodó Tisztviselőkre is kiterjesztetni kívánja; Hazánk Törvényei mindazonáltal azt eddig még reájok ki nem terjesztették. — A' Törvényes Köz Elöljárókat a' Számadásra való kényszerítésben vagy az elégtétel eszközlésében akadályoztatni ugyanazon Törvény szerént a' Számadás fogatkozásaiból származó tartozásnak megtérítése alatt tilalmas. —

50. §.

Az innen támadható Perek.

Azon Perekentül, melyeket az Egyezésekről általánosan szölván leírtam, innen különösen e' következendő Perek támadhatnak:

I. A' Biztos általtett Egyezésnek teljesíttetését sürgető Per. — Helye vagy on akkor, ha a' Megbízó azon Egyezést, melyet Biztosa Megbízatásának erejéből valakivel kötött, teljesíteni nem akarja. Indítja a' másik Egyező Fél a' Megbízó ellen. Az Egyezéseknek különbözésekhez képest néha a' Követelő Félnek Örökösei is indíthatják, 's néha a' Megbízónak Örökösei ellen is indíttathatják. — A' Kereseti Levél az Egyezés teljesíttetését parancsoló Törvényeken, úgymint Mátyas VI. Törv. 17dik, és Ulászló I. Törv. 38dik Czikkeleikentül a' H. T. II. R. 13dik, 's 53dik Szakaszain, az 1723diki Törv. 35dik, 's 36dik, és az 1729diki Törv. 24dik Czikkeleiken épül. — A' Bíróság az 1715diki Törv. 28dik, és 1723diki Törv. 50dik Czikkeleik szerént Nemésekre nézve a' Kerületi Táblát

illeti. — A' Felperes köteles azokontúl, a' miket az Egyezést teljesítettő közönséges Perben (9 §.) megjegyztettem, a' Megbízásnak valóságát és törvényességét is bém bizonyítani. Egyébb. tulajdonaira nézve ez a' Per az Egyezést teljesítettő közönséges Perrel megegyez.

II. A' Biztos által véghezvitt Gonosz-tettet bosszszuló Per. — Ez a' Per a' Gonosz-tettnek külömbféleségehez képest külömbféle nevet vészen fel, és külömbféle tulajdonokkal bír; melyek illendő helyeiken különkülön előladattatnak. Azomban a' Közönséges vagy is Fővesztő Hatalom-mal nem bíró Törvényszékekhez tartozó minden il-lyetén Perek e' következendőkben megegyeznek: — (1ször) Hogy a' Per főképpen a' Megbízó ellen indít-tatik, a' Biztosok pedig, ha Nemesek, vagy Szabad Személyek volnának, különkülön ugyanazon Perbe idéztetnek, ha pedig nemtelen Szolgákból és Jobbá-gyokból állanának, a' Megbízó által Törvénynek ele-jébe állíttatni kérettetnek; a' mint ezeket a' H. T. II. R. 25dik, és III. R. 19dik 's 26dik Szakaszai bizo-nyítják. — (2ször) Hogy a' Felperes más egyebeken-túl az 1655diki Törv. 56dik Czikkelye szerint a' Megbízásnak valóságát is bém bizonyítani köteles.

III. A' Biztosnak álnoksága vagy vét-kes gondatlansága által okozott kárnak kipótlását kérő Per. — Indítja a' Megbízó vagy annak Örökösei a' Biztos ellen, vagy annak Örökösei ellen. — Ez a' Per a' kárt megtérítettő egyébb Pereknek természetökkal bír, a' Bíróságra nézve azt az egyet szükséges lévén itten megjegyyez-ni; hogy az Uradalmi Teljes Hatalmú Biztosok Uri Szék által nem ítéltethetnek, hanem őket Személyes Bí-ráiknak elejökbe idézni szükség. Tudniillik mivel-hogy mint az Uri Szék, mint pedig a' Teljes Hatal-mú Biztos a' Megbízónak képet teljesen viseli; az Uri Széknek rajta való Bírósága a' jó renddel meg

nem fér. Így ítelt a' K. Kúria is a' Bírósról a' 30dik, és a' Teljes Hatalmú Biztosról a' 4dik Végzésben.

IV. A' Biztosnak tettét erőtlennítettő Per. — Helye vagyon, ha a' Biztos Meghatalmaztatásának kórlátait általhágta, vagy másként a' Megbízónak kárára csalárdsággal élt. — Indítja a' Megbízó az ellen, kivel Biztosának dolga volt. — A' Kereseti Levél a' H. T. I. R. 71dik, és II. R. 31dik Szakaszának értelmén épülhet. — A' Bírótság Nemeseekre nézve, valamint más erőtlennítettő Pereken, a' Királyi vagy Horvát Országi Báni Táblát illeti. — A' Felperesnek köteleessége a' Meghatalmaztatás kórlátának általhágatását, vagy a' Biztosnak egyéb csalárdságát bém bizonyítani.

V. A' megígért jutalmat követelő Per. Helye vagyon, ha a' Megbízó Biztosától, jóllehet ez köteleességét teljesítette, a' lekötelezett jutalmat megtagadja, vagy ha őtet a' Megbízásban meghatározott időnek eltölte előtt minden igazságos ok nélkül tisztjétől megfosztja. — A' Kereseti Levél Mátyás VI. Törv. 17dik, és Ulászló I. Törv. 38dik Czikkelén épül. — Ez a' Per, ha a' jutalom kész pénzben volt meghatározva, a' nyilvánosság Adósság Perének, másképpen pedig az Egyezést teljesítettő Pernek természetével bír.

VI. A' Megbízónak ügyeire tett költségek megtérítését követelő Per. — Indítja a' Biztos's annak Örökőse a' Megbízó, vagy annak Örökősei ellen. — A' Kereseti Levél a' H. T. Elölj. 5dik Szakaszán épül. Egyébbaránt is ez a' Per a' Bérbeadásról és Kölcsönről szólottomban leírt hasonló nevű Pernek tulajdonaival bír. — E' Pert az előbbhenivel öszveragasztani is lehet.

VII. A' közjövedelmekkel foglalatosskodó Tiszteket Számadásra kényszerítő Per. — A' Vármegyének Adószedői ellen, valamint az olyan Földes Urak ellen is, kik a' közadót Job-

bégyaktól akár önnön magok akár Tisztjeik által beszedik, indítja a' Vármegyei Hivatalbéli Ügyvédő a' Vármegyének Köz Törvényszéke előtt. Az olyan, Községeknek Adószedőik ellen pedig, melyek adóikat külön adják bé a' Királyi Kincstárba, azoknak Hivatalbéli Ügyészők a' Községnek Törvényszéke előtt. — A' Kereseti Levél az 1554diki Törv. 20dik, az 1715diki Törv. 57dik, s 77dik, és az 1723diki Törv. 65dik Czikkelyén épül. — A' Számadásnak vizsgálata hasonló módon mégyen végbe, mint a' Gyámatyaságokban, s ha az Alperes a' Számadása ellen tett Kifogásokat meg nem czáfolhatja, a' Köz Kincstár fogyatkozásának kipótlásába marasztaltatik. Az elégtétel mindenkor az Alperesnek Jószágaiból vétetik, fennmaradván mindazonáltal az olyan Földes Úrnak, ki a' közadót Tisztje által szedeti bé, a' vétkes Tiszt ellen való Keresete. Nyilván bizonyítja ezeket a' fellyebb kijelölt 1723diki Törv. 63dik Czikkelyéntül az 1647diki Törv. 37dik Czikkelye.

VIII. A' magányos jövedelmekkel foglalatatoskodó Tiszteket és Szolgákat Számadásra kényszerítő Per. — Indítja az Uradalomnak Hivatalbéli Pervédője a' Számadással tartozó Tiszt vagy Szolga ellen, halálok után pedig Örököseik ellen. — A' Kereseti Levél 'Sigmund VI. Törv. 6dik, az 1554diki Törv. 20dik, az 1622diki Törv. 65dik, és az 1729diki Törv. 28dik Czikkelyén épül. — A' Biróság az 1729diki Törv. 28dik Czikkelyének 5dik pontja szerint az Úri Széketilleti; melyben ugyanezen Törvényczikkelynek rendelkezéséből ekkor a' Törvényes Bizonyosság gyanánt jelenlévő Szolgabírónak és Esküdtnek is elhatározó szava vagyon. Az Uradalomnak Teljes Hatalmú Bízta ellen mindazonáltal, ha magát jövedelmeknek Bévételökbe és Kiadásokba bérésztette volna, a' fellyebb előladattaknál fogva a' Vármegyei Bírák előtt szükség a' Pert indítani. Így

ítelt a' Kir. Kúria is a' Bíróságról a' 3dik, és a' Teljes Hatalmú Biztosról a' 4dik Végzésben. — A' Felperes, ha kétségbe vététnék a' dolog, köteles bém bizonyítani; hogy az Alperes Jövedelembévételbe 's Kiadásba belé avatkozott. Ez meglévé, az Alperes Számadásra kényszerítették, ezen kötelességére Jóságelfoglalás, sőt személyes letartóztatás által is szoríttathatván. Végre bényújtott Számadása szoros Vizsgálat alá vétetik, és a' mint az ellene tett Kifogásokat megczafolta vagy nem, úgy vagy feloldoztatik, vagy pedig Számadásának fogyatkozásaiabamarasztaltatik.

IX. A' Számadásbéli Perben tett Marasztalásnak végrehajtását eszközző Per. — Helye vagyon: — 1ször) Ha a' megmarasztaltatott Tiszt Vagyonostól, vagy legalább annak Vagyona más Bírói Megyében vagyon. — 2szor) Ha a' köz jövedelmekkel foglalatoskodó Tiszt Számolását annak idejében bényújtván meghalálozott, és a' Köz Elöljárók azt két hónap alatt megvizsgálni elmulasztották. — A' Per első esetben a' megmarasztaltatott Tiszt, vagy annak Örökösei ellen, másodikban pedig a' Megvizsgálást elmulasztó Köz Elöljárók ellen indíttatik. — A' Kereseti Levél első esetben az 1622diki Törv. 65dik, az 1723diki Törv. 63dik, 's 1729diki Törv. 28dik, másodikban pedig egyedül az 1723diki Törv. 63dik Czikkelyén épül. A' Felperes köteles a' törvényesen véghezment Marasztalásnak valóságát; és abban az esetben, midőn a' Per a' számadó Tisztnek Örökösei ellen indíttatik, azoknak Örökösedésöket is bém bizonyítani.

TIZEDIK SZAKASZ.

A' J ó s z á g ő r z é s i S z e r z ő d é s r ől.

51. §.

A' J ó s z á g ő r z é s i S z e r z ő d é s n e k e s m é r t e t é s e.

J ó s z á g ő r z é s i S z e r z ő d é s e n , D e p o s i t i Contractus, azon magánmegálló ingyenes vagy terhes valóságos Egyezés értetődik; melly által valaki más ingó J ó s z á g á n a k ő r i z e t é t e g y i d ő r e m a g á r a v á l l a l j a . M o n d á m

I. E g y e z é s , m e r t m i v e l h o g y e g y r é s z r ől s e n k i m á s t J ó s z á g a ő r i z e t é n e k á l t a l e n g e d é s e r e n e m k é n s z e r i t h e t , m á s r é s z r ől p e d i g s e n k i a n n a k f e l v á l l a l á s á r a , a' K ő z H i t e l e s s é g ű K á p t a l a n o k a t v a g y S z e r z e t e s E g y e s ű l e t e k e t , é s a' B í r ó i S z e m é l y e k e t k i v é v é n , k é n t e l e n ű l n e m s z o r í t t a t h a t i k , a' J ó s z á g ő r z é s i I g a z s á g é s K ő t e l e z t e t é s , a' B í r ó i J ó s z á g ő r z é s e k e n k i v ű l , a' F e l e k n e k e g y e t é r t é s ő k , k ő v e t k e z é s k é p p e n E g y e z é s n é l k ű l n e m é r t e t ő d i k . I n n e n m á r f o l y i k : h o g y a' m i k e t a z E g y e z é s e k n e k k ő z ő s m e g k í v á n t a t ó s á g a i k r ől , f o g a n a t j a i k r ől , ' s e g y é b b t u l a j d o n a i k r ől a z E l s ő F r t e k e z é s b e n m o n d o t t a m , a z o k a' J ó s z á g ő r z é s i S z e r z ő d é s r e i s i l l e n e k .

II. M a g á n m e g á l l ó E g y e z é s ; m e r t a' J ó s z á g ő r z é s i S z e r z ő d é s m i n d e n m á s e l ő r e m e n ő E g y e z é s n é l k ű l i s m e g á l l , é s é r t e t ő d i k .

III. I n g y e n e s v a g y t e r h e s E g y e z é s ; m e r t a' J ó s z á g ő r z é s n e k f e l v á l l a l á s a v a g y i n g y e n v a g y v a l a m e l l y l e k ő t e l e z e t t j u t a l o m é r t t ő r t é n h e t . T ő r v é n y e i n k a' J ó s z á g ő r z é s i E g y e z é s n e k e s m é r e t é h e z é s f o g a n a t a i h o z a z Ő r i z e t f e l v á l l a l á s n a k i n g y e n e s s é g é t n e m k í v á n j á k . E g y é b b a r á n t h a a z Ő r i z e t - f e l v á l l a l á s l e k ő t e l e z e t t j u t a l o m é r t t ő r t é n t , a' S z e r z ő d é s k é t o l d a l ú E g y e z é s e k n e k , m á s k ő p p e n p e d i g i n g y e n e s e k n e k , ' s e g y o l d a l ú a k n a k t e r m é s z e t ő k k e l b í r , a z o n e g y k í v é t e l l e l m i n d a z á l t a l : h o g y T ő r v é n y e i n k , ű g y m i n t a z 1622d i k i T ő r v . 16d i k , é s a z 1638d i k i T ő r v .

28dik Czikkelye, az őrizet alá vett Jószágnak hív és szorgalmas őrzését minden külömbség nélkül kötelelességül tévén, az őrzésnek terhét felvállaló Fél, ha bár azt ingyen tenné is, nem csak a' szántsándékkal, vagy nagyobb gondatlanságból, hanem a' szorgalmas Házi Gazdához illő vigyázásnak elmulasztásából szülemlett károsodást is köteles megtéríteni.

IV. Valóságos Egyezés; mert a' Jóság-őrzésnek kötelessége az azt felvállaló Félnek nyilván kifejezett egyetértése nélkül nem értetődik. Innen már folyik: hogy a' mit a' valóságos Egyezésekről az Első Értekezésben általánosan előadtam, ide is tartozik.

V. Melly által valaki más Jóságának őrizetét magára vállalja. Tudniillik egyedül csak ez történik a' Jóságőrzési Szerződés által. A' mire mivelhogy se a' Jóság állatjával való Rendelhetésnek, se pedig a' Jóság Hasznavételének Jussa nem szükséges, önként következik: hogy az őrizet végett másnál letett Jószágnak Ura, 's Tulajdonosa a' Letévő Fél marad, következképpen hogy a' Jószágnak véletlen eset szülte károsodásait szenvedni, 's a' Jószágnak megtartására szükséges költségeket viselni a' Letévő Fél köteles; továbbá, hogy az őrizetet felvállaló Fél azon Igazokkal, mellyek a' Jószággal magával való Rendelésnek, és a' Hasznavételnek Jussából erednek, ezen Egyezésnek természetét tekintvén, nem élhet.

VI. Ingó Jóságának őrizetét magára vállalja; mert az ingatlan Jóságoknak, mivelhogy el nem vitethetnek, őrizetre szükségök nincsen, következképpen ezen Egyezésnek tárgyai közé nem tartoznak.

VII. Egy időre magára vállalja. A' Jóság-őrzés idejének tartását az Egyezés határozza meg, 's ezen meghatározásnak Mátyás VI. Törv. 17dik, és Ulászló I. Törv. 38dik Czikkelyének értelme szerint az az ereje: hogy annak elfolyta előtt az őrizetnek

terhét felvállaló Fél a' Letévőnek Jóságát annak megegyezése nélkül vissza nem adhatja. A' Letévő Fél mindazáltal Jóságát azon időnek lefolyta előtt is akármikor szabadon visszaveheti. Tudniillik a' Jóságőrzésnek ideje egyedül az ő kedvére határozott meg; már pedig kedvezéséről akárki szabadon lemondhat.

A' Jóságőrzésnek itten leírt természetével bír a' Bírói J ó s z á g ő r z é s, vagy is a' pénznek bírói kézhez való letétele is, azon különbséggel mindazonáltal: hogy a' Köz Hitelességű Káptalanok és Szerzetes Egyesületek, vagy más Bírói Személyek, a' náluk letétetendő pénzeket, 's más ingó Javakat elfogadni tartoznak, és hogy őrzésökért törvényes jutalom jár. Ezen jutalom régenten a' letett pénznek kilenczed vagy tizedrészéből állott, de későbbi Törvényeink azt annak huszadára szorították; mellyet ha a' Letévőnek Letételhez igazságos 's törvényes oka nem volt, ő, másképpen pedig az veszt el, ki a' Letételre okot adott. Ezeket bizonyítja 'Sigmund II. Törv. 9dik, Ulászló I. Törv. 95dik, az 1609diki Törv. 74dik, és az 1638dik Törv. 31dik Czikkelye.

52. §.

Az Egyező Feleknek kölcsönös Köteleztetések.

A' Jóságőrzési Szerződésnek itten előterjesztett esmértetéséből nyilván értetődnek az Egyező Feleknek kölcsönös Köteleztetések. — Az őrizetet felvállaló Fél tudniillik köteles a' Jóságot őrizete alá venni, 's annak hív, és szorgalmas gondját, és pedig, mivel a' Letévőnek iránta való bizodalma volt a' Letételnek talpköve, személyesen viselni, azt a' Letévő Felnek kérésére visszaadni,*) és a' Jóság-

*) Némellyek azt tanítják, hogy ha a' letett Jóság nem a' Letévőé, hanem másé valakié volna, a' Jóságőrző azt ennek inkább, mintsem a' Letévőnek köteles legyen visszaadni.

nak megkárosodását, a' mennyire az nekie tulajdoníthatatnék, kipótolni. — Ha a' Jószágot őrizetét felvállaló Fél a' Jószágot egészen vagy egy részére nézve, az ez iránt tett Bírói Intésnek megvetésével, letartóztatná; az 1622dik Törv. 16dik, 1638diki Törv. 28dik, és az 1715diki Törv. 28dik Czikkelyeik a' Jószágot Letévőnek három féle törvényes utat jeleltek ki, mellyeken Jószágot visszavehesse. Ezen utaknak leírások a' jövő §ban találhatók. — A' Jószágot Letévőnek Köteleztetése pedig a' netalán ígért jutalomnak megadásában, és a' letett Jószágnak megtartására szükséges költségnek megtérítésében áll,

53. §.

Az innen támadható Perek.

Azon Perekentül, mellyeket az Egyezésekről általán szólottomkor előadtam, innen még e' következők támadhatnak:

I. A' letett Jószágot a' netalán benne okozott kárnak, és a' perbeli költségnek megtérítésével visszakérő Per. — Indítja a' Letévő Fél vagy annak Örököse a' Jószágorzó Fél, vagy annak Örököse ellen. — A' Kereseti Levél a' H. T. Elölj. 2dik Szakaszán, és az 1715diki Törv. 28dik Czikkelyének 11dik pontján épül. — A' Bíróság ugyanazon Törvényczikkely szerint Nemesekre nézve a' Kerületi Tablát illeti. — A' Felperes köteles a' Letételnek valóságát, és a' letett Jószágnak mennyiségét bebizonyítani. Ha a' Jószágnak mennyisége másképpen ki nem nyomoztathatnék; az 1647diki Törv. 138dik Czikkelyének értelméből az Alperes annak esküvés alatt való felfedezésére

Azomban mivel a' Jószágorzó az ilyen vetélkedő Feleknek nem Bírájok, ezen állításnak csak akkor lehet helye; ha a' vetélkedő Felek között fennforgó villongás Bírói Végzés által már elhatározott.

szoríttatik. — A' kárnak és a' perbeli költségnek mennyiségét az 1715diki Törv. 28dik Czikkelyének 11dik pontja szerint a' Törvényszék határozza meg.

II. A' kisebb hatalmaskodásnak Perre. — Indítja ismét a' Letévő Fél vagy annak Örököse a' Jóságőrző Fél, vagy annak Örököse ellen, Helye vagyon, ha a' Jóságőrző Fél vagy annak Örököse, bíróiképpen előre megintetvén, a' letett Jóságot álnokul letartóztatja. — A' Kereseti Levél az 1638diki Törv. 28dik, és az 1647diki Törv. 106dik Czikkelyén épül. — A' Biróság az 1638diki 28dik, és 1729diki 35dik Törvényczikkely szerint az Al-Ispányt illeti. — A' Felperes köteles a' Letételnek valóságát, az előre bocsájtott Birói Intést, a' letett Jóságnak egészen vagy részéntvaló álnok letartóztatását, végre annak mennyiségét beh bizonyítani, a' felfedező esküvésnek itten is, valamint az előbbeni Perben helye lévén.

III. A' letett Jóságnak kétszeres értékét, az örök gyalázatnak büntetésével együtt, kőrő Per. — Ebben a' Perben mindazoknak helyök vagyon, mellyeket az előbbekben megjegyeztem; kivévén, hogy a' Kereseti Levél az 1622diki Törv. 16dik Czikkelyén épül, és ugyanezen Törvényczikkely szerint a' Biróság nem az Al-Ispányt, hanem a' Királyi vagy Horvát Országi Báni Táblát illeti. Egyébbaránt ez a' Per az 1622diki Törv. 16dik Czikkelyének világos szavai szerint rövid folyamatú.

IV. A' letett Jóságra fordított szükséges költségnek megtérítését követelő Per. — A' Megbízásról szólótomban leírt hasonló nevű Pernek természetével bír.

V. Az őrizetért netalán lekötelezett jutalmat követelő Per. — E' Perre is mindazok illenek, mellyeket a' Megbízásról szóló Szabaszban ugyanezen nevezetű Perről megjegyeztem.

TIZENEGYEDIK SZAKASZ.

A' H i t e l e z é s r ő l.

54. §.

A' Hitelezésnek esmértetése.

Hitel, vagy **Hitelezés**, Mutuum, által azon magánmegálló valóságos Egyezés értetődik; melly által valamelly emésztő használatú Jóságnak használása egy időre másnak vagy ingyen vagy pedig lekötelezett jutalomért általengedtetik. Mondám

I. Magánmegálló valóságos Egyezés, mert a' Hitelezés alattomban nem értetődik, hanem a' Feleknek nyilván kifejezett egyetértésök által áll lábra, és semmi más előremenő Egyezést szükségesképpen nem kíván. Innen folyik: hogy a' miket fellyebb az Első Értekezésben az Egyezéseknek akár közös akár csupán a' valóságosokat érdeklő tulajdonaikról általján mondék, mindazok a' Hitelezésre is illenek. — Különösen pedig, a' mi a' Pénzhitelezést illeti, az arról szolló Oklevélnek, mellyet Törvényeink szoros értelemben Kötelező Levélnek, Literae Obligatoriales, neveznek, törvényes erejéhez a' Feleknek Hitelezéshez való alkalmasságokontúl, az 1729diki Törv. 37dik Czikkelyének világos rendelkezéséből szükséges: hogy abban a' Hitelezőnek, és a' Hitelre vevő Félnak neve, a' hitelezett summának mennyisége, és a' Hitelezésnek helye és ideje a' Hitelre vevő Félnak tulajdon kezével fel légyen jegyezve, vagy hogy legalább a' Hitelezésnek bételjesedése, következésképpen a' Kötelező Levélnek keletbe jövedele bébizonyíttassék. Erre mindazonáltal ugyanazon Törvényczikkely szerint elégséges a' Hitelezőnek megmutatnia; hogy a' Köteleztető Fel a' vittató tőkepénztől kamatot fizetett, vagy hogy a' tőkepénznek egy részét már valósággal lefizette, vagy végre azt, hogy általa a' Köteleztető

Fél vagy annak Örököse kamat vagy tőkepénzfizetés iránt, a' Kötelező Levél mássának közlésével, akár bíróiképpen akár pedig barátságosan megintetett legyen.

II. Melly által valamelly emésztő használatú Jószágnak használása általengedtetik. Tudniillik a' Hitelezésnek, akár annak közönséges vételét akár Hazánknak Törvényeit tekintjük, tárgyai az emésztő használatú Jóságok, res fungibiles, p. o. gabona, pénz, 's a' t.

III. Használása általengedtetik; mert a' Hitelezés által csak a' Hitelre adott pénz vagy másféle Jóság Használásának Jussa szállíttatik által a' Hitelre Vevőre. Innen folyik: hogy az ollyan Egyezés, melly által valaki bizonyos fajtapénzt p. o. száz Körmöczi aranyat más fajtapénzért másra altalszállít, nem Hitelezés, hanem valóságos Adás Vevés. — Azomban mivelhogy a' Hitelre vevő Fél az emésztő használatú Jószágot annak állapotjával való Rendelhetés nélkül nem használhatja, a' Hitelezésnek természetéből magából következik: hogy a' Hitellel élő Személy az általadástól vagy mindenképpvaló kijeléléstől fogva a' hitelezett pénz vagy másféle Jóság állapotjának Urává is válik, a' Hitelező pedig egyedül csak a' nemnek, vagy is annyi mennyiségű ugyanollyan Jószágnak, 's nevezetszerént a' pénzre nézve (mivel ennek nem az éreze, mellyből vagyon, hanem polgári becsé vétetik tekintetbe) annyi forintot érő pénznek Ura marad. Innen már több következtetések mintegy önként folynak, úgymint:

1ször) Hogy a' Jószágnak állapotját magát érdeklő véletlen eset szülte kár vagy nyereség is annak általadásától, vagy mindenképpvaló kijelelésétől fogva a' Hitelre Vevőt illeti; a' véletlen eset annak használván és ártván, a' kit érdekel. Következésképpen hogy a' Hitelre Vevő a' Jószágnak állapotját érdeklő illetén eset, p. o. becsének felemeltetése

által szülemlett nyereség miatt többet visszatéríteni nem tartozik, mintsem a' mennyit Hitelezőjétől kapott; valamint ellenben, hogy az azt érő kárvalás, p. o. becsének leszálltatása végett se mentheti fel magát kevesebbel tartozásától.

2szor) Hogy a' Pénzhitelezésben a' Hitelre vevő Fél nem köteles Adósságát ugyanazon pénzfajtában lefizetni, mellyben a' Hitelezés történt, hanem kötelességét akármely törvényes folyamatú pénzfajtában tett fizetés által teljesíti. Tudniillik, a' mint fellyebb is mondám, a' pénzben nem érce hanem polgári bece tekintetik, már pedig a' külömhféle pénzfajtáknak polgári becsök egyenlő. Ide járul továbbá az is; hogy másféle fajtapénzadás által a' Hitelezőnek semminémű kára sem történik. — Vagyon mindazáltal ezen állításnak is kivétele, úgymint ha Kötelező Levelében magát az Adós bizonyos pénzfajtában való fizetésre nyilván kötelezte volna; mert ezen esetben Mátyás VI. Törv. 17dik, és Úlászló I. Törv. 38dik Czikkelyének erejéből magát nyilvánságos Kötelezéséhez alkalmaztatni tartoznék. Továbbá

3szor) Hogy ha a' pénz azon fajtajának, mellyben a' Hitelezés történt, külső bece időközben felemeltetett volna, a' Hitelező, ha bár a' visszafizetés ugyanazon pénzfajtában köteleztetett volna is, nem kívánhatja: hogy Adósa ugyanannyi darab pénzt p. o. Körmöczi aranyat adjon vissza, mennyit ő neki adott, hanem eleget téssen kötelességének; ha a' kötelezett pénzfajtában annyi forintot vissza ad, mennyit a' tőkepénz Hitelezéskor tett. De viszont ha a' kötelezett pénzfajtának bece időközben leszállott volna, az Adós se szabadíthatja meg magát annyi darabpénznek, p. o. aranyak letétele által, mennyit a' Hitelezőtől kapott; hanem köteles azon pénzfajtában annyi forintot letenni, mennyit Hitelezésnek idejekor a' tőkepénz tett vala. Tudniillik a' bizonyos pénzfajtája becsének felemeléséből vagy

leszállításából származó nyereség vagy kár a' pénznek állatját érdekli, következésképpen a' pénz állatja Urának, vagy is az Adósnak használ vagy árt. — Egyébbaránt ez a' Szabás is szenved kivételt, úgy mint azon esetben: midőn a' Kötelező Levél által nyilván az határoztatott meg; hogy ugyanazon pénzfajtában, és ugyanannyi darabpénzben, p. o. aranyban fizetessék az Adósság vissza, minéműben és mennyiben a' Hitelezés történt; részszerént mivel Mátyás VI. Törv. 17-dik, és Ulászló I. Törv. 38dik Czikkelye szerént az Egyezés Törvényt szab az Egyező Feleknek, részszerént mivel ezen esetben a' Hitelező a' pénz külső becsének változására nézve a' véletlen esetnek következeit magára vállalta, 's ez által nem annyi forintnak, mennyit a' tőkepénz Hitelezéskor tett, hanem a' lekötelezett fajtájú annyi darabpénznek, p. o. Körmöczi aranynak Ura maradt.

IV. Egy időre által engedtetik; mert a' Hitelezés által a' pénz vagy másféle Jóság Használásának Jussa nem örökre, hanem csak egy időre szállítatik által. Ezen időnek tartását az Egyezés határozza meg, és rendszerént a' Hitelezésnek teljes állapotra jöttétől, a' Pénzhitelezésben mindazonáltal sokszor, hogy ha t. i. a' Felek azt úgy rendelték, a' tőkepénz felmondásától fogva számláltatik. A' Hitelezés ideje meghatározásának Mátyás VI. Törv. 17-dik, és Ulászló I. Törv. 38dik Czikkelyének értelméből az az ereje; hogy azt a' Hitelező, sőt ha terhes volna az Egyezés, mind a' két Fél megtartani köteles. — Azomban, mivelhogy a' Hitelezés a' Hitelezőre nézve azon bizodalmon épül, melyet Adósnak Személyében és azon Vagyonában helyeztet, mellyekkel ez Hitelezés idejekor bír; ugyanazért minden Hitelezés azon természeti, 's alattomban érthető megszorítással jár; hogy a' Hitelező Fél pénzét vagy másféle Jóságát a' meghatározott idő előtt

viszsa nem kívánja, ha tőkepénzére 's másféle Jóságára nézve Hitelezéskor volt bátorsága teljesen megmarad. Innen már folyik: hogy ha az Adósnak tehetsége csökkenni kezd, vagy ha magát pazarló élete, vagy szökésre való törekedése által gyanússá teszi, vagy az Országból kiköltözni szándékozik; a' Hitelező ötlet a' kirendelt határidő előtt is fizetésre szoríthatja.

V. Másnak általengedtetik. A' Hitelre Vevőnek mindazonáltal olyannak kell lennie, kinek Törvényünk a' Hitelrevételt ne tilalmazza. Erre való nézve azokontúl, a' miket a' még nevendékkorú Személyeknek Egyezéseikről az Első Értekezésben általánosan mondtam, itten különösen szükséges még megjegyezni: hogy a' még teljes vagy is emberkort nem ért olyan Személyek, kik Atyai, 's Gyámtyai, vagy Árvagondviselői Hatalom alatt lévén semmi tulajdon keresménnyel nem bírnak, azoknak, kiknek hatalmok alatt állanak, meg egyezésök nélkül pénzt Hitelre nem vehetnek, 's ha a' nélkül Adósságot tennének, Kötelező Levelaik örökre sikeretlenek; úgy hogy azoknál fogva a' Hitelező soha fogاناتos Keresetet nem tehet. Így rendeli ezeket az 1792diki Törv. 17dik, és az 1802diki Törv. 21dik Czikkelye. Továbbá hogy azoknak, kiknek Jóságaik Törvényes Zár alatt vagynak, valamint szinte az elsőszülöttségi, öregebbségi, vagy egyházi Jóságok Birtokosaiknak Kötelező Levelaik is Örökösökre vagy hivatalbéli Követőikre nézve hasonlóképpen fogاناتlanok; a' mint ezt az 1567diki 31dik, 1687diki 9dik, és 1723diki 48dik és 50dik Törvényczikkelyek bizonyítják. Végre hogy az 1655diki Törv. 24dik Czikkelye szerint a' Gyámtyaik vagy Árvagondviselők által tett Adósságok is az Árvára vagy annak Vérséges Örökösöire nézve csak annyira fogاناتosok, mennyire a' Hitelre vett pénz

Urának javára fordítottanak. Lásd erről a' Gyámatyái Hatalomról szóló Értekezést az Iső Könyvben.

VI. Ingyen vagy lekötelezett jutalomért általengedtetik. — Tudniillik az emésztő használatú Jóságnak, kiváltképpen a' pénznek használása a' H. T. I. R. 81dik Szakaszának, és az 1647diki Törv. 144dik Czikkelyének értelme szerint Hitelezés által néha ingyen, néha pedig lekötelezett jutalomért, mellyet a' Pénzhitelezésben Kamatnak, Interusurium, szokunk nevezni, engedtetik által. Innen értetődik: hogy a' Hitelezés az első esetben ingyenes, a' másodikban pedig terhes Egyezésnek természetével bír. — Már hogy az Adós a' Hitelezőnek pénze vagy másféle Jósága használásáért kamatot, 's másféle jutalmat adni tartozzék, 's a' Hitelező őtet arra szoríthassa, szükséges: hogy az Adós magát arra nyilván kötelezte, vagy hogy a' Hitelező olyan cselekedetet tett légyen, mellyből világosan kitetszik, hogy pénzének, 's másféle Jóságának használatát ingyen általengedni nem akarta; részszerént mivel másképpen a' H. T. I. R. 81dik Szakaszának értelme szerint a' Hitelező Felebarátján keresztény szeretetből ingyen segélleni tartatik, részszerént mivel senki többre nem szoríttathatik, mintsem a' mennyire magát tette által lekötelezte. Így ítél a' K. Kúria is a' nyilvánságos Adóságnak Peréről a' 8dik, 16dik, és 18dik Végzésben. Azon esetben mindazáltal, ha az Adós kötelességének teljesítésében késedelmes volt; kötelessége elmulasztásának idejétől fogva kamatot, 's másféle bért adni köteles, ha bár magát arra nyilván nem kötelezte volna is. A' késedelmes Adós t. i., kötelességét teljesíteni elmulasztván, rosszsz lelkiesmérettel élt, következőképpen a' H. T. II. R. 71dik Szakaszának értelme szerint azolta a' Hitelezőnek, késedelme által meggátoltatott, nyereségét kipótolni tartozik. Késedelmesnek tartatik pedig az Adós, ha a'

Hitelre vett pénzt vagy másféle Jószágot az Egyezés által meghatározott időben, vagy ha ottan az iránt bizonyos meghatározás nem tétetett volna, a' bírósággal képpen tett Megintésre (a' barátságos Intésnek ezen ereje nincsen) meg nem térítette. Így ítélte a' K. Kúria is a' nyilvános Adósság Peréről a' 7dik, és 16dik Végzésben. — Azomban valamint a' kötelességteljesítésben elkövetett késedelem miatt az Adós kamatot 's bért adni köteles, ha bár magát arra nem kötelezte is; úgy ellenben, ha a' Hitelező az annak idejében, és annak módja szerint tett fizetést el nem fogadta, vagy ha az Adósság kielégíttetésére ajánlott Vagyont minden törvényes ok nélkül visszazavetette; ő is uzsoráskodása végett azon időtől fogva kamat vagy más jutalomvételnek Jussától, ha bár nyilván le volt volna is kötelezve, teljesen elesik. Így ítélte a' K. Kúria ugyanottan a' 3dik és 20dik Végzéseiben. — A' mi már a' kamatnak, 's más egyéb jutalomnak mennyiségét illeti: azt meghatározni valamint más Egyezésekben, úgy ebben is a' Feleknek egyetértésöktől függ, azon egy megszorítással mindazáltal: hogy a' Pénzhitelezésekben a' törvényes kamatnál, mely az 1647diki Törv. 144dik Czikkelye szerint száz forinttól esztendőnként hat forintot téveszen, többet köteleztetni, sőt ajándék gyanánt is akár pénzben akár másféle holmiban elfogadni tilalmas; illetően tette az 1715diki Törv. 51dik Czikkelye a' kamatnak, az 1723diki 120dik Törvényczikkely pedig azonfelül még a' tőkepénznek veszteségét is büntetésül szabván. A' kamatnak törvényes hat forintot felülmúló része az Adósnak visszaadatik, maga a' törvényes kamat pedig a' tőkepénzzel együtt Királyi Fiskusra száll; ki mindazonáltal mind a' kettőnek egy harmadát a' Béarulónak általengedni köteles. Így rendelik ezeket a' fellyebb említett 1715diki és 1723diki Törvényczikkelyek. — Azon uzsoráskodás nemének meggátlására pedig, melyet

azok elkövetni szoknak, kik az Adózó Népnél pénzt olly móddal hiteleznek; hogy a' kamat gyanánt kötelezett szolgálattétel, termékadás, 's néha a' jobbágyi föld esztendei egész termésének általongedése által tőkepénzöket kamatjával együtt visszszakapják, az 1802diki Törv. 21dik Czikkelye azt rendelte: hogy az Adós által panasz tételén, az uzsoráskodásnak hasonló eseteit, ha csekélyebbek volnának, a' Vármegye a' Földes Urasággal egyetértőleg minden perpatvar nélkül vizsgálóra vegye, és a' kamat gyanánt járandó tartozásokat Törvénynek mértékére vonja, a' fontosabbakat pedig az Úri Szék annak törvényes módja szerint elítélje, szabadon maradván a' meg nem elégedő Félnek a' Pernek Szokás szerint való Fellyebbvitele.

55. §.

Az Egyező Feleknek kölcsönös Köteleztetéseik.

A' Hitelezésnek itten előadott esmértetéséből könnyen értetődnek az Egyező Feleknek kölcsönös Köteleztetéseik:

A' Hitelező tudniillik tartozik: — 1ször) A' Hitelre ígért pénzt vagy más Jóságot az Egyezés által meghatározott időben általadni, és ha netalán az általadásban elkövetett álnok vagy vétkes késedelmeskedése által a' Hitelre Vevőnek kárt okozott volna, azt megtéríteni. Hogy az ingyenes Hitelezésben csak álnoksága, vagy tetemes gondatlansága, a' terhesben pedig csekély vétke által okozott károkat is köteles kípótolni, az ingyenes vagy terhes Egyezéseknek általjános természetökből értetődik. — 2ször) A' Hitelre adott Jóságot a' kirendelt határidőnek elteltéig Adósánál hagyni, azon esetet mindazáltal a' fellyebb mondattak szerint kivévén: ha a' Hitelezőnek hátorsága az AdósnaK pazarlása, vagy mas gyanús tette által hanyatlásra jutott volna, úgy hogy a' ki-

rendelt határidőnek megtartása őtet nyilvánvaló veszedelembe döntheti.

A' Hitelre vevő Fél pedig köteles a' Hitelezésnek ideje eltellvén a' hitelezett pénzt vagy másféle Jöszágot visszatéríteni, sőt ha a' Hasznalati Jüsert kamatot 's más egyéb jutalmat ígért, vagy ha előbbi kötelessége teljesítésében késedelmes volt, az igazságos kamatot, 's jutalmat is megadni. Azonban a' Hitelre vevő Félnek ezen Köteleztetései, a' mint maga a dolognak természete mutatja, csak a' Hitelbe ígért pénznek vagy másféle Jöszágnak általadatása után értetődnek. — Innen már mintegy önként következik: — 1ször) Ugyan, hogy ha a' Kötelező Fél a' pénz le nem tételének, vagy Jöszág által nem adásának kifogásával élne, és azt hëbizonyítaná, a' Kötelező Levél ellene fogانات Keresetet nem szülhet. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' nyilvánásagos Adósság Peréról a' 12dik Végzésben. — 2szor) Hogy ha a' Hitelező a' Hitelre ígért summának 's másféle Jöszágnak csak egy részét adta volna Adósságának valósággal által, a' Kötelező Levél Adósat az általadott summának vagy más egyéb Jöszágnak megtérítésénél többre nem kötelezi. Ezt a' Pénzhitelre nézve nyilván is kifejezi az 1802diki Törv. 21dik Cikkelyének 1ső pontja. Sőt nevezetesen a' Pénzhitelre nézve, ha ki szántsándékkal kisebb summáért nagyobb köteleztetett volna magának; az ilyen Uzsorászkodót az említett Törvéncikkely tőkepénznek és kamatjának veszteségére, és azonfelül még más, tömlőcz vagy pénzbéli büntetésre is kárhoztatni parancsolja, a' mellékes tömlőcz vagy pénzbéli büntetés nagyságának meghatározását a' Törvéncikkelynek bölcs ítéletére hagyván. A' már lefizetett kamatnak az a' része, melly a' valósággal általadatott tőkepénznek törvényes kamatját felülhaladja, ugyanazon Törvéncikkely szerént ebben az esetben is az Adósnak visszaadatik, magának a' tőkepénznek és a' törvé-

nyes kamatnak két harmada Királyi Fiskusra, egy harmada pedig a' Béárulóra szállván.

56. §.

A' Hitelezésből támadható Perek.

Azon Perckentül, mellyek mindennemű Egyezésekhez egyaránt tartoznak, és fellyebb az Első Értekezésben leírva vagynak, a' Hitelezésből különösen e' következők szoktak támadni:

I. A' hitelezett Jósza got, a' netalán köteles használati bérrel együtt, visszakérő Per. — Indítja a' Hitelező vagy annak Örököse, Adósa vagy annak Örököse ellen. — A' Kereseti Levél Mátyás VI. Törv. 17dik, és Ülászló I. Törv. 58dik Czikkelyén épül. — Ez a' Per az Egyezést teljesítettő Pernek természetével bír. Helye vagyon, ha a' Hitelezésnek nem pénz, hanem más emésztő használatú Jóság volt tárgya, és a' Hitelezésnek ideje már bétölt.

II. A' nyilvánosságos Adósságnak Pere. Helye vagyon a' Pénzhitelezésekben. Leírását lásd alább a' jövő XIIIdik Szakaszban.

III. Az uzsoráskodást bosszszúló Per. Helye vagyon a' Pénzhitelezésekben, ha a' Hitelező kisebb summáért nagyobbbat köteleztetett magának, vagy ha a' kamatvételben Törvénynek mértékét általhagta. — Indítja a' Királyi Fiskus az Uzsoráskodó ellen. — A' Kereseti Levél első esetben az 1802-diki Törv. 21dik, másodikban pedig az 1715diki Törv. 51dik, és az 1723diki Törv. 120dik Czikkelyén épül. — A' Bíróság az 1715diki Törv. 51dik Czikkelye 3dik pontjának tanúbizonyysága szerint ugyanazon Törvényszékeket illeti, mellyeknek Törvény egyenes rendelkezésből a' nyilvánosságos Adósság Perében Ítéző Hatalmok vagyon. — A' Felperes köteles a' Kereseti Levélben kijelelt uzsoráskodásnak valóságát bém bizonyítani; a' mihez módokat 's eszközö-

zőket nyújtani a' Feladó tartozik, ha a' Törvény meghatározta harmadrészt megnyerni akarja.

TIZENKETTŐDIK SZAKASZ.

A' Mesterműv vagy Kalmárportéka Hitelbeadásról Vevésről.

57. §

Ezen Egyezésnek esmértetése, 's tulajdonai.

Mesterművnek, vagy Kalmárportékának Hitelbeadásán Vevésén azon magánmegálló valóságos terhes Egyezés értendő; mely által a' Mesterember művét vagy a' Kalmár portékáját a' Vevőnek kész fizetés nélkül, de még is annak egy esztendő alatt való letétele mellett általengedi. — Ezen esmértetésnek helyességét a' magánmegálló valóságos terhes Egyezésnek esmérteik, és az 1723diki Törv. 53dik Czikkelyének rendelkezései bizonyítják.

Ezen Egyezésről az éppen most érdekelt 1723diki Törv. 53dik Czikkelye azt rendeli: hogy minden Kalmár, Kereskedő, és Mesterember egy tisztán, pontosan, és minden hiba nélkül íratandó Jegyző Könyvet 's Lajstromot tartson, és abba mint a' Hitelbe adott portékait, műveit, 's munkáit, mint pedig azoknak ártaikat meghatározottan, 's pontosan beírja. Továbbá, hogy vagy mindjárt akkor Nyugtató Levelet vegyen a' Hitelbe Vevőtől a' Hitelbevétel által szülemelő Adósságról, vagy arról való Számlolását általa aláírassa, vagy legalább egy esztendőnek lefolyása alatt annak aláíratását bíróképpen, vagy is valamely Hivatalbéli Jegyző 's más Hiteles Személy által sürgesse. Ha a' Hitelbevevő a' Számlolásnak valóságát megesméri, vagy legalább azt aláírja; az Adósság nyilvánosságossá válik, 's a' Hiteltadó pénzét nyilvánságos Adósság Perével keres-

heti. Ha pedig a' Számlást Hiteles Személy által tett megkérésre sem írná alá, a' Hitelbeadó Félköteles azon Hiteles Személytől Bizonyáglevelet váltani; mellynél és Számlásánál fogva azután pénzét az így nevezett lajstromkivonási Adósság Perével követelheti, és hitét Jegyző Könyvének és követeltető Adósságának valóságáról letévé, azt valóban meg is nyeri, és pediglen a' Birói Megkérésre, és magára a' Perre tett mindennemű szükséges költségeivel egyetemben. — Az 1723diki Törvény előtt tett hasonló Adósságokra nézve a' Számlás aláírása birói sürgetésének ezen Törvénynek kiadásától számlált három esztendő alatt kellett megessnie, mellyre ha az aláírást megtagadta volna az Adós, a' Hitelbeadónak kötelességében állott Jegyző Könyvének kivonása, és a' megkérő Hiteles Személynek Bizonyáglevele mellett Adósát ugyanazon határidő, vagy is három esztendő alatt Perbe idézni. Ha ezek közül akár egyiket akár másikat elmulasztotta volna, Lajstromkivonása többé bizonyításul bé nem vétetődött, hanem a' Jegyző Könyvet, Lajstromot, magát szükség volt Ítélio Szélnék elejébe terjesztieni, és egyszer'smind a' Per elhalasztásának is gyökeres okát adni. Ez megtörténven a' Jegyző Könyv szoros Vizsgálat alá vettetett, és csak akkor vétetett bé félbizonyításul, ha rendesen készültnek, és hibátlanak találtatott. Ha pedig rendetlennek, 's hibásnak tapasztaltatott, a' Hitelbeadó Keresetének Kötelező Levél vagy Tanúbizonyságok által való bebizonyítására utasították, és ha ezt nem teljesíthette volna, nem csak Perét elveszté, hanem Alperese költségeinek megtérítésükre is szorították. Így rendeli mindezeket a' fellyebb is érdeklett 1723diki Törv. 53-dik Cikkelye, — A' miket itten a' Lajstromkivonás aláírása birói megkérésének elmulasztásáról az 1723dik esztendő előtt tett Adósságokra nézve mondtam, azokat a' Törvény maga ugyan a' későbbben

teendő illetén Adósságokra nyilván ki nem terjesztette; mivel mindazonáltal a' Törvénymagyarázásnak Szabásai szerint, melly esetekre a' Törvénynek oka kiterjed, azokra kiterjed annak rendelete is; mindazoknak az illetén későbbi Hitelbeadásokra nézve is helyök vagyon.

58. §.

Az innen támadható Perek.

A' mindennemű Egyezésekkel közös Perekentül, ezen Egyezésből e' következők támadhatnak:

I. A' nyilvánosságos Adósságnak Pere. Helye vagyon akkor, ha a' Vevő a' Mesterembernek vagy Kalmárnak Számolását, 's Jegyzőkönyvi Kivonását aláírván Adósságát megeskérte, és még is azt a' törvényes egy esztendőnek lefolyása után sem akarja lefizetni. — A' Kereseti Levél az 1723diki Törv. 53dik Czikkelyén épül. Egyébbaránt a' nyilvánosságos Adósság közönséges Perének természetét követi.

II. A' lajstromkivonási Adósságnak Pere. Processus Auszugalis. — Helye vagyon akkor, ha a' Vevő a' Mesterembernek vagy Kalmárnak Számolását, 's Jegyzőkönyvi Kivonását Hiteles Személy által tett megkérítésre sem írta alá. — Indítja a' Hitelbeadó Mesterember, 's Kalmár, vagy annak Örököse a' Hitelbevevő Fél vagy annak Örökösei ellen. — A' Kereseti Levél itten is az 1723diki Törv. 53dik Czikkelyén épül. — A' Bíróság az 1729diki Törv. 44dik Czikkelye szerint ugyanazon Törvénytörvényeket illeti, mellyeket a' nyilvánosságos Adósság Perében. — A' Felperesnek kötelessége Adósságának valóságát bebizonyítani, mellyet a' Lajstrom kivonása, az annak aláíratását megkérő Hiteles Személynek Bizonyoságlevele, továbbá a' Jegyző Könyvnek, és a' követeltető Adósságnak valóságáról való hitletétel által teljesíthet. Ha mindazáltal a' Fel-

peres Adósát a' törvényes esztendőnek lefolyása alatt Kivonás aláírása végett Hiteles Személy által megkéretni elmulasztotta volna, a' Kivonás bém bizonyításul el nem fogadtatik, hanem a' Felperes magát a' Jegyző Könyvét Törvényszéknek elejébe terjesztetni tartozik. Az Adósságnak valósága bém bizonyíttatván, az Alperes nem csak az Adósságnak, hanem az aláírás megkéretésére, és a' Perre tett költségeknek megterítésükre is szoríttatik. Kamatfizetésbe mindazáltal nem marasztaltathatik, az Adósság hitnek letétele előtt nyilvánosságos nem lévén.

TIZENHARMADIK SZAKASZ.

A' Pénzbéli Adósságtételekről öszveségesen.

59. §.

Esmértetésök, és neveik.

Pénzbéli Adósságtételek által mindazon akár valóságos akár gyaníttató Egyezések értetődnek: melyek által valaki valamelly summapénzfizetésre kötelessé leszzen. Külömbféle fajtai és nevei vagynak pedig az Adósságtételnek, úgymint:

I. A' Készpénz Hitelezés, melynek természetét a' Xldik Szakaszban már körülállásosan megfejttem.

II. A' Mesterművnek vagy Kalmárportékának Hitelbeadása Vevése. Ezt is már az előbbi Szakaszban megmagyaráztam.

III. A' tévelyedésből tett fizetésnek (indebite soluti) Elfogadása. Tudniillik mivelhogy a' H. T. Elölj. 5dik Szakasza kinekkinnek magát megadatni parancsolja, és az igazság valakinek más kárával való boldogulását meg nem engedi; a' ki a' tévelyedésből tett fizetést elfogadja, természetli köteleztetéséhez, és Törvényünk rendelkezéséhez ké-

pest megegyezni gyaníttatik abba; hogy, a' tévelyedés békizonyodván, a' felvett pénzt visszaadandja. Hogy Törvényünk a' tévelyedésből tett fizetésnek visszatérítését kívánja, nyilván kitetszik az 1725diki Törv. 42dik Czikkelyének 7dik pontjából is; melly az illetén fizetéseknek eltávoztatások végett azt rendeli: hogy a' Köz Hitelességű Helyek előtt véghezment Hitelezés által tett Adósságot az Adós másként lefizetni ne tartozzék, mintsem ha a' Hitelező azon Köz Hitelességű Helyet, mellynél a' Kötelező Levél letéve vagyon, a' megtörtént fizetésről tudósítja; melly ugyanazon Törvény szerint, az Adósság megtérítésének büntetése alatt, azt a' Kötelező Levélre feljegyezni köteles.

IV. A' zálogba, bérbe 's kölcsön vett, vagy őrizetre, 's gondviselésre felváltalt Jóságnak elrontása, vagy elidegenítése. A' ki tudniillik másnak ezen címek alatt nála lévő Jóságát akár álnokul, akár vétkes tette által elrontja, 's önnön hatalmából elidegeníti; minthogy nekie tulajdonítható tette végett azokat többé természeti mivoltokban vissza nem adhatja, egyetérőben megtéríteni tartozik.

V. Külömbféle Egyezések, mellyek által akár ingyen, p. o. az Ajándékozásban, akár terhes cím alatt, p. o. az Adásban Vevésben, Zálogvállásban, Bérbeadásban 's a' t. pénz ígértetik.

60. §.

A' külömbféle Adósságoknak külömbféle tulajdonaik.

Az Adósságoknak külömbféleségekhez képest külömbfélék azoknak tulajdonaik is. Szükség pedig ezekre nézve megkülönböztetni:

I. A' nyilvánosságos Adósságokat, mellyeknek valóságok és mennyiségök bizonyos, a' kétesektől, mellyeknek valóságok felől kétség

forog, vagy legalább mennyiségök bizonytalan, úgy hogy azt Számolás, Bírói Becsű, vagy Esküvés által szükség legyen bízonyítani, 's meghatározni. — Tulajdonaikra nézve abban különböznek, hogy kamatot csak nyilvánságos Adósságok hajthatnak, a' kétesek ellenben, ha bár a' Pert Bírói Intés megelőzte volna is, kamatnak oda íteltetését magok után nem vonszák, az Adósságnak kétsége a' fizetés egy ideigvaló megtagadásának igazságos okúl szolgálván, így ítélt a' K. Kúria is a' nyilvánságos Adósságnak Peréről a' 26dik Végzésben.

II. A' magányos Adósságot a' közöstől, vagy is ollyantól, mellyért többen le vagynak kötelezve; és erre nézve az ollyant, mellyben mind-egyik Adós magát az egészért (in solidum,) következőképpen egyik a' másikért is nyilván lekötelezte, az ollyantól, mellyben ilyen egymásért való kötelezés nem történt. — Tulajdonaikra nézve abban különböznek; hogy a' magányos Adósságokban a' Hitelező csak a' magát kötelező Személy vagy annak Örököse ellen tehet Keresetet, más ellen pedig, ha bár a' Kötelezőnek Társa, vagy Hitvесе volna is, követelése nem lehet. — Ellenben a' közös Adósságban a' Hitelezőnek Keresete mindazok ellen kiterjed, kik magokat az Adósságért lekötelezték, úgy mindazonáltal: hogy az egymásért tett kötelezésnek esetét kivévén, kitkít közülök csak az ötet illető hasonrésznek lefizetésére szoríthat; részszerént mivel a' Hitelező egymásért való kötelezést nem kívánván, kinekinek az ötet illető Adósságrészre nézve hitelt adott, részszerént mivel az egésznek lefizetésére magát egyikegyik külön nem kötelezte; már pedig a' valóságos Egyezésekben senki többre nem szoríthatatik, mintsem a' mire magát nyilván lekötelezte. — Mondám mindazáltal: „az egymásért tett kötelezésnek esetét kivében;“ mert ezen esethen, Mátyás VI. Törv. 17dik, és Ulászló I. Törv. 38dik

Czikkelye szerint az Egyezés Törvényt szabván az Egyezőknek, ha egyik vagy másik Adósnak tehetsége nem volna, többbit a' Hitelező a' tehetetleneket illető résznek lefizetésére is szoríthatja. — Innen már értetődik az is: hogy Férjének Adósságait az Aszszony maga Vagyonaiából csak akkor köteles fizetni, ha magát Férjével együtt lekötötte, és ekkor is, az egymásért tett Kötelezésnek esetét kivéven, egyedül csak a' közös Adósságnak hasonfelére nézve.

III. A' Hazafiak között valókat a' Hazafiak és Külföldiek között valóktól. Ezekre nézve némelly különös Törvényrendeletünk vagynak. Két esetet szükség pedig reájok nézve megkülönböztetni: t. i. vallyon Adós c' vagy pedig Hitelező a' Hazafi?

Ha a' Hitelező Hazafi, az Adós pedig Külföldi, azontúl, hogy a' hitelező Hazafi, a' nyilvánvaló elgenségeskedésnek idejét kivéven, Keresetét Adósának törvényes Bírája előtt az ottan szokásban levő törvényes úton előmozdíthatja, és megnyerheti, céljához Per nélkül is eljuthat, és pedig c' következő móddal: a' hitelező Hazafi Adóssága megtérítését kérő Könyörgő Levelét, hozzá ragasztván annak valóságáról, és a' fizetés idejének eltöltéről szőlő Okleveleit, törvényes Előjáróságának azon kéressel benyújtja; hogy azt ajánlásával együtt a' Kir. Helytartó Tanácsnak általküldje. Ha a' Követelés gyökere és eléggé bé vagyon bizonyítva, a' Helytartó Tanács a' dolgot a' Kir. Udvari Kanczelláriához előbbre mozditja, e' pedig a' Királyi Felségnek elejébe terjeszti. A' Királyi Felség végre az örökös Tartományaiiban ugyan az Adós törvényes Bírájának, Külföldön pedig az ottan tartózkodó Követének meghagyja; hogy az Adósságnak megtéríttetését mentől előbb eszközölje. Ezeket bizonyítják az 1638diki 35-dik, 1647diki 94dik, 1655diki 33dik, 1659diki 82-

dik, 1662diki 41dik, 1715diki 64dik, és 1723diki 54dik Törvényczikkelyek.

A' mi a' második esetet, midőn t. i. a' Hitelező Külföldi az Adós pedig Hazafiú, illeti: A' Külföldiek az 1662diki Törv. 41dik Czikkelye által a' tőke-pénz és Követelés Jussa mind a' két részről való elvesztésének büntetése alatt tilalmaztatnak Hazánkfiaiinak Adósságaikat öszvevásárolni. Ezen Törvény tilalmának Mátyás VI. Törv. 32dik, és az 1647diki Törv. 94dik Czikkelyének értelméhez képest az látszatik okának lenni: hogy a' Külföldiek hasonló vásárlások által Hazánkfiaiinak Jóságait kezeikhez ne húzhassák. Innen már értetődik: hogy ez a' tilalom Hazánkfiaiinak nem csak a' Hazafiaknál, hanem a' Külföldieknél tett Adósságaikat is érdekli, annyi-val is inkább, mivel az említett Törvény a' Külföldieknek a' Hazafiak Adósságaikra nézve a' Vételbeli Elsőséggel való élést is tilalmazza; mellynek keletbe követelésnek csak Külföldön lehetett helye. — A' tulajdon eredeti Adósságaikat mindazáltal Magyar Országi Törvényszékek előtt szinte úgy, valamint a' Hazafiak követelhetik, a' mint ezt ugyan az 1662diki 41dik Törvényczikkely nyilván bizonyítja. Sőt a' Felső Ausztriai Ház örökös Tartományai Lakosaiknak kedvezésükre az 1792diki Törv. 17dik Czikkelye némelly eseteket kijelelt; mellyekben a' Hazafiak, jóllehet Ausztriai hazafisággal, és ottan fekvő Jóságokkal nem bírnának,*) Ausztriai Német Tartományoknak Ítéző Székeik eleikbe is idéztethet-

*) Az Ausztriai hazafisággal felruházott és ottan birtokos Hazafiak, valamint azok is, kik magokat valamely Helybeli Előjáróságnak ottan alá vetették, az 1715diki Törv. 20dik Czikkelyének tanúbizonyosága szerint már az 1792diki Törvény előtt Külső Törvényszék elejébe idéztethetének. Másokat mindazonáltal Külső Törvényszék elejébe idézni tilalmas vala; a' mint ezt más Törvényeinkéntül nevezetesen az 1662diki Törv. 41dik, és az éppen most említett 1715diki Törv. 20dik Czikkelye nyilván bizonyítja.

nek, és az ottan ellenök hozott Ítélettételeket Hazánknak Bírái teljesíteni tartoznak. Illyen esetek nevezetszerént: — 1ször) Ha valaki kereskedés végett Váltólevelet adna ki magáról, és Egyezésre lépven magát Ausztriai Kereskedői Ítéltő Székelnek egyenesen alájük vetné, vagy ha magát kirekesztőleg valamelly Ausztriai Német örökös Tartomány Helységében teendő fizetésre kötelezné, avagy ha ugyanazon tartományokbéli Kereskedőkkel, kik odavaló Kereskedői Ítéltő Szék alatt állanak, kereskedés végett társaságba egyesülne. — 2szor) Ha valaki, jóllehet Kereskedő nem volna, és csak közönséges Adósságot tenne, tulajdon Bíróságáról lemondván magát nyilván valamelly Külföldi Törvényszéknek alája vetné.

A' Hazafiak igaz Jussaiknak bátorságok végett mindazonáltal ugyanazon Törvény egyszer'smind e' következőket is rendelte: — 1ször) Hogy az Adós a' Külföldön ellene indított Pert megtudhassa, következéséppen minden vétke nélkül vagy a' Megjelenés elmulasztása végett, vagy pedig költött Oklevelek mellett meg ne marasztaltathassék; a' Külföldi Törvényszék tartozik nekie Megjelenésre elégséges határidőt adni, és Idézését a' Magyar Udvari Kancelláriának útján azon Vármegyének, mellyben az idéztető Adós lakozik, áttalküldeni; melly azt tüstént, Köz Gyűlésre nem várakozván, az Adósnak általadatni köteles. — Ugyanezen az úton szükség az Ítélet Végrehajtását megkérő Bírói Levelet is az Adósnak Előljáráshoz áttalküldeni; melly aztán a' Végrehajtó Bírát kinevezi, és a' Végrehajtásról való Tudósítását ismét azon az úton visszaküldi, — 2szor) Hogy csak az olyan Kötelező Leveleken épülő Ítélettételeket köteles légyen a' Magyar Országi Bíró végrehajtani, mellyek törvényesen, és magokat foganatosan kötelezhető Személyek által adattanak ki; következésképpen hogy az Árva'knak,

és Atyai Hatalom alatt lévő nevendékkorú Személyeknek Kötelezéseik, kiknek még semmi tulajdon Keresményök nincsen, ezen erővel soha se bírjanak. — 3szor) Hogy másoknak Jussaik Hazánk Törvényeinek értelmök szerént sértetlenül maradjanak, 's fenntartassanak; következésképpen ha ki Ítélet Végrehajtásakor a' Jószághoz való Jussát bejelentné, vagy a' Kötelező Levélnek foganatlanságát vittatná, a' Végrehajtás ugyan teljesíttessék, de egyszer'smind a' győzedelmeskedő Külföldi a' Végrehajtó Bírói Személy előtt az Elfoglalás alá vett Jószágért jótállani, és magát azon Köteleztetés alá vetni tartozzék; hogy azon esetre, ha a' Kötelező Levélnek foganatlansága a' foglalatoskodó Törvényszék előtt megmutattatnék, vagy ha a' Jussát bejelentő Személy annak foganatosságát, p. o. Adósságának, és pedig akár annak korából, akár törvényes Béritásából, akár végre természeti mivoltából folyó Előbbségét Hazánkban Törvényes Ítéző Székei előtt bébizonyítaná, az általvett Jószágot visszaereszti, 's elégtételt adni fog. — 4szer) Hogy a' Végrehajtás által elfoglaltatott ingatlan Jószágok Bírói Zálog gyanánt tekintessenek, úgy mindazonáltal; hogy a' nem-es Jószágokat ugyan akármikor, a' várospolgárikat pedig egy esztendő és egy nap alatt vissza lehessen váltani. — 5szor) Hogy azon esetben az Ellentállásnak is helye légyen, ha az Ellentálló a' Végrehajtó Bírói Személy előtt megmutathatja; hogy vagy a' Jószágra, vagy Személyre nézve tévelyedés, 's elváltás történt. Végre — 6szor) Hogy Ő Felsőge örökös Német Tartományaiban viszont azon rendelkezést teendi: hogy addig is, míg Hazánkban Kereskedői Törvényszék állíttatik, ha az Ausztriai más örökös Tartományoknak Lakosai nálunk valamit vásárlanának, és a' fizetésnek Magyar Országban való teljesítését ígérnék, vagy ha másképpen magokat valamelly mostan fennálló, vagy talán későbbben fel-

állíttatandó Magyar Országai Törvényszéknek alája vetnék; a' Hazánkban tett ítéletet az Ausztriai mas örökös Tartományoknak ítélő Székeik is végrehajtani tartozzanak.

IV. Az Adósnak tehetségét felülmúlókat az azt felül nem mulóktól. Tulajdonaira nézve e' következendőkben különböznek. — 1ször) Hogy a' tehetséget felülmuló Adósságok, ha az Adós vagy az Adósságtételben álnokul bánt, vagy gazdálkodásában 's kereskedésében Hitelezőinek károkra törekedett, vagy szemlátomást pazarló életet élt, vagy végre Értékének álnok elütkölásával Hitelezőit megkárosítani igyekezett; a' H. T. II. R. 68dik, és III. R. 28dik Szakaszának, és az 1807-diki Törv. 12dik Czikkelyének rendelkezéséből a' Személybéli Elfoglalást is magok után vonzák; mellynek az Adósnak Értékét felül nem muló Terhekben helye nincsen. Sőt az Értékét felülhaladó Adósságokkal magát terhelő Személy az említett 1807-diki 12dik Törvényczikkely szerint a' fellyebb kijelelt esetekben úgy mint tolvaj is tekintethetik, és Fenyítő Per alá vettetvén érdeme szerint megbüntettetik. — 2ször) Hogy a' tehetséget felülmuló Adósságokban, mihelyest az Adósnak tehetetlensége akár tulajdon vallása, akár Hitelezőinek feladások, és arra következő Bírói Vizsgálat által bém bizonyodik; Vagyonai tüstént Bírói Zár alá vettetnek, azoknak kormányozásokra Gondviselő, 's oltalmazásokra Pervédő rendeltetik, az Adós maga pedig az azokkal való Rendeléstől teljesen megfosztatik. A' tehetséget felül nem haladó Adósságokban mindezeknek helyök nincsen. — 3ször) Hogy ha az Adósságok az Adósnak tehetségét felül nem mulják, a' Hitelezők ötöt egy közös Perrel meg nem támadhatják, hanem minden külön Hitelező köteles Követelését külön Perrel keresni. Ellenben ha az Adósságok az Adósnak tehetségét felülmulják, minden Hitelezők

nek Kereseteik egy közös Perben vétetnek fel, melly, ha tehetetlenségét az Adós maga fedezte fel, Hitelezőket öszvehívó Pernek, Processus Convocatorius, ha pedig azt a' Hitelezők adták bé, öszvetólduló Hitelezők Peröknek, vagy Öszvetóldulási Pernek, Processus Concursualis, neveztetik.

61. §.

Az Adósságoknak Elsőbbségökről, és a' Hitelezőknek Sorokról.

Törvényeink, nevezetesen a' H. T. I. R. 100dik, 103dik, 's 105dik Szakaszai, az 1723diki Törv. 107dik, és az 1792diki Törv. 17dik Czikkelyeik, és a' bévett köz Szokás némelly Adósságokat mások előtt való Elsőbbséggel ruháznak fel. Ezen Elsőbbségnek ugyanazon Törvényeink szerint három fő talpkövei vagynak, úgymint: — 1ször) Az Adósságnak már magában előretételt kívánó természeti mivolta, natura debiti privilegiata. — 2szor) Az Adós Jóságának Köz Hatalom által való Leköteleztetése, Hypotheca publica auctoritate constituta. — 3szor) Az Adósságnak kora, aetas debiti. Sőt a' nyilvánosság Adósság Peréről szolló 36dik Kúriai Végzés szerint a' lajstromkivonási Adósságokat, ha a' Hitelező törvényes ünnepi Béiratással nem élt volna, általjanosan minden másféleképpen tett Adósságok megelőzik. — Ezen talpköveknek tekintetökből az Adósságok, 's azoknak Hitelezők négy fő rendekre osztatnak, és az Adósnak Értéke minden Adósságainak kifizetésökre elégtelen lévén, azok szerint elégtítettnek ki.

Legelső rendbe helyeztetnek azon Adósságok, mellyek már magokban természeti mivoltokra nézve előretételt kívánnak. Illyenek pediglen a' következők: — 1ször) A' megbukott Adós Értékének öszveíratására, rendbeszédésére, megtartására, 's oltak-

mára tett költségek; mellyek közé természetesen a' megbukott Adós Értéke Gondviselőjének, és Perbéli Védőjének jutalma is tartozik. Ezen költségek tudniillik magoknak a' Hitelezőknek 's más Követelőknek hasznot hajtának, következésképpen minden más Követeléseket megelőznek. — 2szor) A' közadók, és terhek, valamint szinte a' megbukott Adósra bízva volt köz Kaszszának fogyatkozása is, egybeütközésnek esetében a' közjónak magányos Hazapolgárnak java előtt Elsőbbsége lévén. Ha az Elöljárók a' köz Pénztár vizsgálásában, és a' Számadásra való szorításban gondatlanságot követtek volna el, a' természeti igazság azt kívánná; hogy a' gondatlan Elöljárók, nem pedig az ártatlan Hitelezők, 's Követelők bűnhődnének. Azomban ez iránt még semmi Törvényrendeletünk sincsenek. — 3szor) Az Orvosnak, ki a' megbukott Adóst gyógyítja, jutalma, az Orvosságoknak árrok, a' szükséges halotti költségek, továbbá a' megbukott Adós Szolgáinak, 's Cselédjeinek béreik. — 4szer) A' megbukott Adós Feleségének Házassági Törvényes Jutalma, és Hozományi Javai, csak hogy az Ászszony azoknak valóságokat, mennyiségöket, és Férje Jóságaira való fordítatásokat a' H. T. I. R. 110dik Szakaszának értelmezésképest bébizonyítsa; ezen Követeléseket Törvényeink, úgymint a' H. T. I. R. 100dik, 103dik, 's 105dik Szakaszai különös kedvezésekkel felruházván. Végre — 5szor) Azon Jóságoknak árrai, mellyek a' Jóság állatja fenntartott Sajátságának erejével kívántatnak vissza, de mivel azokat az Adós köteleztetésének ellenére elidegenítette, vagy elrontotta, többé természeti mivoltokban vissza nem adathatnak; millyenek p. o. az elsőszülöttségi vagy öregbbségi, az őrizetre, vagy kölcsön adott, a' bérbe vagy zálogba eresztett Jóságok, az uradalmi pénzek 's a' t. Az ilyen Adósságot Követelők t. i. a' Jóságnak állatjával való Rendelhetést a' megbukott

Adósra által nem szállítván, iránta annyi bizodalommal 's hitellel nem viseltettek, mint a' Hitelezők; következésképpen az Adósnak tettei az ő vigyázatlanságoknak kevesebbé tulajdoníthatók lévén, mint a' Hitelezőkének, méltán ezeknek elejökbe tétetnek. Az itten előszámlált Adósságokat az első rendbe helyezteti a' Kir. Kúria is a' nyilvános Adósság Peréről a' 36dik Végzésben. — Sőt a' Baloghiak Hitelezőiknek közös Perökben 1800dikban első rendbe helyezteté még a' Kir. Kúria az ajtatos hagyományi tőkepénzeket is; mellyek Elsőbbségöknek mindazonáltal csak akkor lehet igazságosan helye; ha az ilyen ajtatos hagyományi Javaknak Gondviselőik a' Hitelezésben vigyázatlanok nem voltak.

Második rendbe helyeztetnek azon Adósságok, mellyekért az Adósnak Javai Köz Hatalom tettének hozzájárulása által le vannak kötelezve. Kétféleképpen történhet pedig az Adós Jóságainak illetően Leköteleztetésök, úgymint Bírói Ítélet, és az Adósságnak Vármegye vagy Szabad Királyi Város hiteles Jegyző Könyvébe való Béíratása (Intabulatio) által. Mondám: "Vármegye vagy Szabad Királyi Város Jegyző Könyvébe való Béíratása által;" mert az 1723diki Törv. 107dik Czikkelye, melly által az Elsőbbséget szülő Adósságbéíratás az egyéb Ausztriai Tartományoknak példájokra Hazánkba behozatott, Adósságbéírásnak Jussával csak a' Vármegyét, és Szabad Királyi Városokat ruházta fel. A' honnan már értetődik: hogy a' Szabados Mezővárosoknak Tanácsaik, az Úri Székek, sőt a' Köz Hitelességű Káptalanok vagy Szerzetes Egyesületek előtt sem történhetnek Elsőbbséget szülő Adósságbéíratások. Így ítélt nevezet szerint a' Szabados Mezővárosok és Úri Székek előtt tett Adósságbéíratásokról a' Kir. Kúria is a' nyilvános Adósság Perének czímje alatt találtató 36dik Végzésben. — A' mi mindazáltal az olyan Közönségeket illeti, mellyek

semmi Vármegyének Köz Hatalma alatt nem állanak, millyenek a' Jász és Kún Kerületek, és a' Hajdú Városok, azokban magányos Lakosok ellen a' Helybéli Tanács, Községek ellen pedig a' Kerületi Köz Gyűlések előtt megynek az Adósságbéíratások véghez, és törvényes erővel bírnak. Ezt a' Jászokra és Kúnokra nézve nyilván bizonyítja a' Jász és Kún Törvénynek 13dik Ágazatja. — Egyébbaránt hogy a' Vármegyék vagy Szabad K. Városok előtt tétetett Adósságbéíratások is törvényes foganattal bírnak, következésképpen Elsőbbséget szűljenek, e' következők szükségesek: — 1ször) Hogy a' Béírás azon Vármegye vagy Város előtt menjen végbe, mellynek határai között, és Köz Hatalma alatt az Adóssággal terheltető Jószágok fekszenek; részszerént mivel ezt az 1723diki Törv. 107dik Czikkelye nyilván parancsolja, részszerént mivel az Adósságbéíratás Elsőbbséget szűlő erejének az az oka: mert az által az Adós Jószágának Leköteleztetése nyilvánossággá tétetvén, a' későbbi Hitelezőknek alkalmatosság nyújtatik, hogy a' Hitelezésben vigyázóbbak lehessenek; millyenek ha nem volnának, a' béíratott Hitelező, úgymint kevesebbé vétkes lévén, méltán elejökbe tétetik; már pedig ezen ok csak az olyan Adósságbéíratásokért harszol, mellyek azon Vármegye vagy Város előtt történtek, mellynél határai között az Adósságért leköteleztető Jószágok fekszenek. Innen már értetődik az is: hogy az Adósságbéíratás csak az azon Vármegyének vagy Városnak határai között fekvő Jószágokra nézve szűlhet a' béíratott Adósságnak Elsőbbséget, mellyben a' Béíratás történt, következésképpen ha az Adósnak Jószágai több Vármegyékben fekvűvén, a' Hitelező Elsőbbséget Adósának minden Jószágaira kiterjeszteni kívánná, szükség volna mindazon Vármegyékben Béíratással élnie. — 2szor) Hogy a' Béírás Vármegyékben ugyan a' Vármegye Gyűlése vagy Köz Törvény-

széke, Városokban pedig a' Tanácsnak Ülése előtt, az Adóslevélnek mindenek előtt való felolvasása mellett, menjen véghez; ezt kívánván mint a' Béíratásnak czélja, mint a' bévett közönséges Szokás. A' Béíratásról adandó bizonyáságtétel némelly Vármegyékben és Városokban magára a' Kötelező Levélre íratik, másokban pedig külön papiroson adatik ki. — 3szor) Hogy az Adósság-béíratás az Adós megbukásának napfényre jötte előtt történjék; részszerént mivel a' későbbi a' Törvény czéljának meg nem felel, részszerént mivel a' megbukásnak tudvalétele után magát béírató Hitelező a' többi bé nem írattnál nagyobb környülnézéssel a' Hitelezésben, és a' történhető kárnak megelőzésében nem élt, következőképpen előtők semmi Elsőbbséget sem érdemel. Így ítelt a' K. Kúria is a' nyilvánosság Adósság Peréről a' 36dik Végzésben. Addig mindazáltal, ha bár némelly Hitelezők az Adós ellen már Pert folytattának is, ellenkező okoknál fogva a' Béíratás mindenkor foganatos. Így ítelt a' Kir. Kúria is ugyanazon czím alatt a' 34dik Végzésben.

Némellyek a' szökevény Adós letartóztatásának, 's Jószága Birói Zár alá vettetésének, továbbá a' magányos hatalommal történt Jóságglekötelezésnek is, ha a' lekötelezett Jóság mindenképp kijellettetik, Elsőbbséget szülő erőt tulajdonítani akartak, de hibásan; részszerént mivel ezen tetteknek semminémű Törvény sem tulajdonít Elsőbbséget szülő erőt, rész-

*) Az Adósságbéíratásnak Intézete Hazánkban csekély vélekedésem szerint könnyen egy legüdvösségesebb Intézetté válhatna, ha a' Törvénytévő Hatalom azt a' rendelést tenné; hogy minden Hitelező Adósságát, a' Kötelező Levél foganatlanságának büntetése alatt, tüstént béíratni tartozzék. Ezen rendelés által t. i. nem csak a' Hitelezők töképenzeikről a' legnagyobb lehetséges bátorságba helyeztetnének, hanem a' pazarlás is lehetetlenné tétetődnék, 's így a' Nemzettségeknek az által való gyakor elszegényedések hathatósan meggátoltatnék. Mostani elintéztetése szerént az Adósságbéíratás, a' mint azt a' mindennapi szomorú tapasztalás bizonyítja, czéljának meg nem felel.

szerént mivel azoknak illy fogamatossággal való fel-
ruháztatások sokféle csalárdságokra útát nyitna, 's
alkalmatosságot szolgáltatna. Sőt a' Kir. Kúria a'
fellyebb érdeklett 34dik Végzésnek tanúbizonysága
szerént még a' Perindításnak sem tulajdonít illyen
fogamatot, jöllehet azt némelly nem esekély fontos-
ságú indító okok javasolnák.

Azombán a' második rendbe tartozó Adósságok
se mindjában egyenlő Elsőbbséggel bírnak, vagyon
közöttök is bizonyos rend, mellyel egymást követik.
Ezen rendnek meghatározására e' következő Szabá-
sok szolgálnak: — 1szor) Az ollyan Bírói Ítélet,
mellyhez már a' Végrehajtás hozzája járult, és a'
törvényes Béiratás Előbbséget szülő erejökre nézve
általján véve egyenlők, úgy hogy két Hitelezők kö-
zött, kilmek egyike Adósságát béiratta, másika pe-
dig Adósának ingatlan Jóságát Bírói Ítélet és Vég-
rehajtás mellett bírja, a' sort csak a' Béiratásnak,
vagy Ítélet Végrehajtásának kora határozza el. Így
ítélt a' Kir. Kúria is a' nyilvánosságos Adósság Peré-
ről a' 31dik Végzésben. A' Végrehajtásba nem ment
Bírói Ítélet mindazonáltal, jöllehet Elsőbbséget szülő
a' törvényes Béiratással nem élt Hitelezőkre nézve, a'
törvényes Béiratással mindazonáltal egyenlő erővel
nem bír; úgy hogy a' Hét Személyes Táblának ugyan-
azon cím alatt találtató 15dik Végzése szerént a'
Bírói Ítéletet nyert Hitelezőnek, ha az Ítélet még
végre nem hajtott, a' törvényes Béiratással élt ol-
lyan Hitelező is elejébe tétetik, ki Adósságát a' Bí-
rói Ítélettételnél későbbén íratta bé. — 2szor) A'
törvényes Béiratással élt, vagy Bírói Ítéletet nyert
több Hitelezők között a' Sorbéli Előbbvalóságot a'
Béiratásnak, vagy Ítélethozásnak 's Végrehajtásnak
előbbeni kora határozza el; úgy hogy a' régebben
béiratott Hitelező a' későbbén béiratottat 's a' t. meg-
előzi. Így ítélt a' K. Kúria is ismét azon cím alatt
az 15, és 36dik Végzésben. Végre — 3szor) Azok

Között, kik egy alkalommal, következőképpen Szabad Kir. Városoknál ugyanazon napon, Vármegyénél pedig ugyanazon, jöllehet több napokig tartó, Gyűlés alatt íraták be Adósságaikat, a' Sorbéli Elsőbbség az Adósságtételnek korától határozatit meg. Így ítelt a' Kir. Kúria a' fellyebb kijelelt 36dik Végzésben.

Harmadik rendbe helyeztetnek a' törvényes Béíratással nem élt Pénzhitelezőknek, valamint a' fogamatlan Béíratással élteknek Adósságaik is. Ide tartozik nevezetszerént a' Házassági Kötésbéli Jutalom is, ha törvényesen béíratva nem volna. — E' rendbéli Adósságok között az Adósságtételnek kora szolgál asinórmértékül az Elsőbbségnek meghatározásában. Es valójában igazságosan; mert a' későbbi Hitelező vigyázatlanabb lévén pénzének Hitelreadásában, méltó hogy a' kárt a' régibb Hitelező előtt szenvedje. Így ítelt az itten mondattakra nézve a' Kir. Kúria is a' nyilvánságos Adósság Peréről az 15ő, és 36dik Végzésben. Az Adósságnak kora pedig a' pénz valóságos általadásának napjától fogva számláltatik; úgy hogy ha egyik Hitelező régibb Kötelező Levelet mutatna ugyan elő, de másik ellenben bóbizonyítaná; hogy ő a' pénzt az Adósnak előbb általadta; ezt illetné amaz előtt az Elsőbbség. Tudniillik az Adósságnak létele a' pénznek általadása előtt nem érteődik, és a' Kötelező Levélnek fogamatja csak ezen időponttól fogva kezdődik. Így ítelt a' Kir. Kúria is ugyanazon cím alatt a' 13dik Végzésben. Végre

Negyedik rendbe helyeztetnek az úgy nevezett Ijstromkivonási Adósságok, debita Auszugaia, ha törvényesen béíratva nincsenek. Így ítelt a' Kir. Kúria az itten többször már említett 36dik Végzésben. Ezen rendbéli Követelők között is, csak hogy az 1723diki Törv. 53dik Czikelye rendelkezésnek eleget tettek légyen, az Adósságnak kora határozza el az Elsőbbséget; részszerént mivel a' Tör-

vény az Adósságnak korát általján fogva az Elsőbb-
ség talpkövei közé számlálja, részszerént mivel a'
későbbi Hitelbeadó az előbbenieknél vigyázóbb le-
hetvén, a' Hiteladásban azoknál nagyobb gondatlan-
ságot követett el. Mondám mindazáltal: csak hogy az
1723diki Törv. 53dik Czikkelye rendelkezésének eleget
tettek legyen; mert ha kik azt elmulasztották volna,
a' kárvallás eltávoztatásában többieknél vétkeseb-
bek lévén, méltán utánnok tétetődnének.

Az Adósságoknak tökéletes értelmökre nézve
még e' következő három megjegyzésre méltó ész-
revétel adja magát elő:

1ször) Hogy a' kinék tőkepénzére nézve Elsőbb-
sége vagyon, annak a' H. T. II. R. 52dik Szakasza-
nak értelméhez képest Elsőbbsege vagyon a' hátra-
lévő kamatokra nézve is. Így ítélte a' Kir. Kúria a'
nyilvános Adósság Peréről az 1ső Végzésben.

2szor) Hogy a' törvényes Béíratás által szülem-
lett Elsőbbsegi Jus az Adósnak ingatlan Jóságaira
nézve olly foganatos; hogy azt a' béíratott Adósság-
gal terheltető Jóságnak későbbi akár magányos ha-
talommal akár Bírói Ítélet Végrehajtása által száрма-
zott Elzálogíttatása, sőt Örökeladása se ronthatja
meg, hanem az Adósnak fizetésre többé tehetsége
nem lévén, (sőt ha az Adósságnak bátorságáért bi-
zonyos mindenképp kijelelt Jóság volna lekötelen-
ve, másként is), a' Hitelező törvényesen béíratott
Adósságának megtérítését az ilyen Jóságokból is
foganatosan követelheti. Ugyanezen foganatossággal
bír a' végrehajtott Bírói Ítélet által nyert Elsőbbsegi
Jus is; az egyéb kútfőkből származónak mindazál-
tal, ha csak a' Hitelező a' Vevő Fél ellen Bírói El-
tiltással nem élt volna, ezen foganatossága nincsen.
A' különbségnek az oka abban áll: hogy a' törvé-
nyes Adósságbéírás, és az Ítélet Végrehajtás minde-
neknek tudokra történvén, a' Jóságszerzőnek tud-
nia lehetett és kellett, hogy az elidegenített Jó-

szág Adóssággal terhelve, 's azért leköteleztetve vagy; ellenben más esetekben, mivel a' Jószágnek Leköteleztetése közhirül nem tétetett, azt tudni nem köteleztetett. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' nyilvános Adósság Peréről a' 11dik Végzésben. — Lásd ezeknek bővebb értelmökre a' Józáglektelezésnek fejtegetését alább a' 67 §ban.

3szor) Hogy ingó Jóságokban, míglen az Adósnak megbukása napfényre, 's Közönségnek esmérétére nem jön, semminémű, akármelly kűtfőből származó Elsőbbségnek helye nincsen; mert ha az Elsőbbségi Jusnak ezekre nézve is helye volna, az Adós mindennémű vagyombéli másokkal való közösüléstől kizárattatnék. Azomban ha az Adós, megbukása már valóban megtörténvén, annak napfényre jövelele előtt némelly ingó Javait valamelly Hitelezőjének, vagy másnak valakinek a' többi Hitelezőknek megcsalattatásokkal álnokul általadná; az ilyen holmikát a' Hitelezők az 1807diki Törv. 12dik Czikkelyének értelme szerint visszakívánhatják.

62. §.

Az Adósságtételekből támadó Percek.

Az Adósságtételeknek némelly különös nemeiből támadó különös Percket külömbféle Egyezésekről szöllumban már előladtam, és leírtam; itten még e' következendők, úgymint az Adósságtételeknek minden nemeiket egyaránt érdeklők, érdemlenek említest.

I. A' nyilvános Adósság Pere. — Processus liquidi debiti. — Helye akkor vagy, ha az Adósságfizetésnek ideje eltelvén az Adós kötelességét nem teljesíti, vagy ha a' Hitelezőnek pénzére nézve való bátorsága valamiképpen megcsökken. A' Hitelező önmön maga hatalmával magának, kivévén ha az Adós azt nyilvánvaló Kötelezése által megengedte volna, elégtételt nem szerezheth. Így ítelt a' K. Kúria is az Ellentállásról a' 12dik Végzésben. In-

díthatja a' Hitelező maga, 's annak Örököse, vagy Engedményese az Adós ellen, valamint azok ellen is, kik annak Jussaiba léptek; az Adósságnak terhe a' H. T. I. R. 82dik Szakasza szerint az érette lekötöztetett Jószággal együtt járván. Szükség pediglen azon esetben, midőn a' Per Örökösödők ellen indítatik, azokat mindjajokat Perbe idézni; kivén, ha az Adósságért bizonyos Jószág különösen volna lekötöztetve, vagy ha a' Bírói Elfoglalás alá veendő Jószágot az Adós Kötelező Levelében Hitelezőjének szabad választására hagyta volna. Tudniillik ezen két esetet kivén az Adósságnak terhe általjában az egész Örökségre kiterjed, következésképpen hogy egyik Örökös azért magányosan feleljen, annak semmi gyökeres oka sincsen. Így ítelt a' Kir. Kúria is az Ellentállásról a' 12dik, és a' nyilvánosság Adósság Peréről a' 30dik Végzésben. — A' Kereseti Levél magára a' Fő Adósságra nézve Mátyás VI. Törv. 17dik, és Ulászló I. Törv. 38dik, a' kamatra nézve az 1647diki Törv. 144dik, 's 1715diki Törv. 51dik, a' Perbeli költségekre nézve pedig az 1659diki Törv. 31dik Cikkelyén épül. — A' Bírótság a' H. T. III. R. 10dik, 25dik, 's 26dik Szakasza szerint Városi Polgárookra, vagy Jobbágyokra nézve valamint más tárgyakban, úgy ebben is, a' Városi Tanácsot vagy Uri Széket illeti. Nemeseekre nézve pedig az Adósságnak mennyiségéhez képest Bíróssággal hol a' Szolgabíró, hol az Al- Ispány, hol pedig a' Kerületi Tábla bír; t. i. a' Szolgabíró a' legkissebb summától fogva 3000 forintig, az Al- Ispány 200 forinttól fogva 12,000 forintig, a' Kerületi Tábla pedig 1000 forintnál kezdven akármelly nagyságú summáról ítelhet. Így rendeli ezt az 1715diki Törv. 28dik, és az 1729diki Törv. 55dik Cikkelye. Így ítelt a' K. Kúria is ezen cím alatt az 5dik Végzésben. Ha a' Kerületi Tábla Bíróságának eseteiben az Adósnak Jóságai több Kerületekben feküdnének, és mindjajan

általánosan le volnának az Adósságért kötelezve; a' Bíróság valamint az Örökösödésekben, úgy itten is azt a' Kerületi Táblát illeti, mellynek Kerületében a' Fő Jóság, vagy ha a' Jóságok egy közös főhez csatolva nem volnának, a' hol azoknak nagyobb részek fekszik. Ezt bizonyítja az 1723diki Törv. 31dik Cikkelyének 7dik és 8dik pontja. Továbbá itten még az is megjegyzést érdemel, hogy a' Bíróságnak elhatározásában csak a' tőkepénznek mennyisége vétetik tekintetbe, és hogy a' forintok által mindenütt Rhénes, úgymint országszerte bévett forint értetődik. Bizonyítja ezeket az 1729diki Törv. 35dik és 44dik Cikkelyeinek értelmök, és a' nyilvánosság Adósság Peréről szóló 9dik K. Kúriai Végzés. — Azomban a' miket itten a' Bíróságról mondtam, csak akkor vagon helyök, ha az Adóslevélben a' Felek magoknak különös Bírót nem neveztek; mert ha ezt tették volna, az 1715diki Törv. 28dik Cikkelye 3dik pontjának rendelkezése szerint, akár mekkora volna az Adósság, a' Bíróság az ottan kinevezett Bírót illeti.

A' Felperesnek kötelessége a' Kereset alá vett Adósságnak valóságát békibizonyítani; mellyet az eredeti Adóslevélnek előterjesztése, vagy minden Kifogás felett való két Tanúnak vallása által teljesíthet. Azon esetben mindazáltal, ha az Adóslevélben az Adósnak neve, az Adósságnak summája, 's az Adósságtételnek helye és kora a' Kötelező Félnak tulajdon keze írásával fel nem volna jegyezve; a' fellyebb (54. §.) mondattak szerint az Adóslevélnek keletbe jöttét is szükséges volna megmutatni. — Az Adósság tökéletesen békibizonyíttván, az Alperes a' tőkepénznek, továbbá a' hátra lévő kamatnak, ha t. i. ez is kötelezve volt, vagy ha a' tőkepénz lefizetésében késedelem történt, végre a' perbeli költségnek, csak hogy a' Felperes Kereseti Levelében azt kérte legyen, megtérítésébe marasztaltatik. Azon esetben

mindazáltal, ha a' perbéli békabizonyításokból megvilágosodik; hogy az Alperes kötelessége teljesítésében késedelmes nem volt, p. o. ha megmutatja, hogy ő annak idejében Hitelezőjét fizetéssel megkínálta, de ez azt minden törvényes ok nélkül visszavetette, a' perbéli költség megtérítése alól felmentetik, sőt azon időtől fogva a' lekötöztetett kamatfizetésre sem szoríttatik. Így ítelt a' K. Kúria is e' Pernek címje alatt a' 3dik Végzésben. Ellenben a' Felperes, mivelhogy az iránt semmi Törvényrendelet sincsen, Alperese költségeinek megtérítésökre, ha bár Perét teljesen elvesztené is, szoríttatni nem szokott; kivévn ha kitetszének, hogy semmi igazsága sem lévén a' Perrel Alperesét egyedül csak gyötreni és hosszszontani akarta; úgymint ha éppen semmit bé nem bizonyíthatna, vagy ha az Alperes Nyugtató Levél által, vagy másképpen az Adósságnak kifizettetését eléggé megmutatná, és ő a' Pert még azután is nyakasan folytató, 's a' t. Így ítelt a' K. Kúria ismét e' Pernek címje alatt a' 21dik, 22dik, és 23dik Végzéseiben.

A' mi az Ítéletnek Végrehajtását illeti: mindenneknek előtte a' készpénz, úgymint a' mellyben a' Kötelezés történt, ennek utánna a' nemes ingatlan Jóságok, ezekután a' várospolgári ingatlan Vagyonok, és hasznóthajtó vagy könnyen pénzzé fordítható ingó Javak vétetnek Bírói Elfoglalás alá. Így rendeli ezt az 1659diki Törv. 31dik Czikkelye. Így ítelt a' K. Kúria is e' Pernek címje alatt a' 24dik Végzésben; hol nevezetesen a' várospolgári ingatlan Vagyonok a' Végrehajtásnak rendjében nemesiek után helyeztetnek. — Az Egyházi Férjfiakra nézve is a' H. T. II. R. 45dik Szakaszának tanúbizonyossága szerint a' Végrehajtás először kész pénzben, 's azután nemzeti ingó ingatlan Javakban történik, és csak ezeknek fogyatkozásokban vétetnek az egyházi jövedelmek Elfoglalás alá, belőlök az Alperesnek min-

den esetre annyi meghagyatván, a' mennyi mértékletes illendő élelmére és ruházatjára szükséges. — A' Birói Elfoglalás alá vétetendő Jószágnak a' fellyebb kijellett rend szerént való kinevezése az 1725-diki Törv. 32dik Czikkelye utolsó pontjának rendelkezéséből rendszerént az ügyeveszett Adóst illeti, 's ha ezen Jussában megakadályoztatnék, a' Végrehajtásnak büntetlenül magát ellene szegezheti; a' mint valójában úgy ítélte a' K. Kúria is az Ellentállásnak okát kérő Perben a' 6dik Végzésben. Vagynak mindazáltal némelly olyan esetek is, mellyekben az Alperes Adós az itten érdekelt Jóságkinevezésnek Jussával nem élhet, úgymint: 1ször) Ha az Adósságért bizonyos meghatározott Jóság vagyon lekötelve; melly esetben a' Hitelező más Jószágot, Mátyás VI. Törv. 17dik Czikkelyének értelme szerént, elfogadni nem tartozik. — 2ször) Ha az Adós Kötelező Levélében az Elfoglalás alá vétetendő Jószágra nézve Hitelezőjének szabad választást engedett; mint-hogy ezen esetben az éppen most említett Mátyás Törvénye szerént a' Hitelezőnek hatalmában áll az Elfoglalás alá vétetendő Jószágot kijelelni. Így ítélte a' K. Kúria is e' Pernek címje alatt a' 30dik Végzésben. Végre — 3ször) Ha az Alperes a' Jóságkinevezésnek Jussával Törvény rendelkezéseinek ellenökre élne; melly esetben büntetésül ezen Jussa elvész, és Felperesére általszáll. Így ítélte a' K. Kúria az Ellentállásról a' 11dik Végzésben. — Egyebbaránt a' Végrehajtás 's Birói Elfoglalás által az ingatlan Jószágnak Öröksége e' Perben a' győzedelmeskedő Felperesre által nem száll, hanem az 1715diki Törv. 23dik Czikkelye szerént közepszerű jövedelmeihez képest megbecsültetvén, akármikor kiváltatható Zálogképpen a' Felperesnek általadatik. Az ingó Javak mindazonáltal ahoz értő meghitelt Személyek által meghatározott igaz Becsűjökben tüstént a' Felperesnek sajátjaivá válnak; a' mint ezeket a' H. T. I.

R. 154dik Szakaszának 5dik, és II. R. 45dik Szakaszának 3dik pontja bizonyítja. — Ha az Ítéletnek ki-elégítésére az Alperesnek Vagyonai elégtelenek volnának, Személyében is folytattatik az Elfoglalás; t. i. az Alperes megfogattatván 15 napokig a' Nemes ugyan Törvényes Bírāja, a' Jobbágy pedig Hitelezője által fogva tartatik; akkor mindazáltal, ha esküvéssel fogadja, hogy mindannak, a' mit akár munkával akár másképpen nyereud, bizonyos, p. o. harmad vagy negyed részét Hitelezőjének híven általadandja, szabadon eresztetik. De ha fogadását nem teljesítené, ismét megfogatik, és ekkor már Hitelezőjének, Nemessége sem állhatván ellent, azon Jussal általadat-tatik; hogy ez őtet mindaddig szolgálatjában tartóztathassa, míglen Adósságát le nem dolgozza, vagy másképpen ki nem elégíti. Ezeket bizonyítja, a' Nem-esekre nézve ugyan a' H. T. II. R. 68dik, a' Jobbá-gyokra nézve pedig a' III. R. 28dik Szakasz. Azom-ban ugyanezen Törvéyszakaszoknak, és az 1807-diki Törv. 12dik Czikkelyének értelme szerint, a' mint már fellyebb is említém, a' Törvénszék Ítéle-te által Személybéli Elfoglalás ála csak a' család-sággal, vagy pazarlással élt Adóst vetheti.

A' nyilvánáságos Adósságnak itten leírt Perével mint Bíróságára, mint más egyéb tulajdonaira néz-ve megegyez a' nem nyilvánáságos Adóssá-g-nak Pere is, azon egyetlen egy kivétellel: hogy, a' mint már fellyebb is megjegyzém, ebben az Al-peres kamatfizetésre, ha bár Felperese előrejáró Bírói Intéssel élt volna is, nem szoríttathatik; az Adósságnak kétes volta az Alperes által megtagadott tüsténtvaló fizetésnek elégséges mentségül szolgál-ván. A' Felperesnek perbéli költségeit mindazáltal az 1723diki Törv. 53dik Czikkelyének értelme sze-rént ebben a' Perben is megtéríteni köteles. Így ítelt a' K. Kúria is a' nyilvánáságos Adósság Peréről a' 26dik Végzésben.

II. Az Adóssági Közös Per. Mikor íc-
gyen helye, már fellyebb meghatároztam. E' követ-
kezendő pedig lefolyásának rendje és módja: Az
Adósnak megbukása bébizonyodván, a' Törvényszék
annak Vagyonait tüstént Törvényes Zár alá vetteti,
Kiküldöttjei által pontosan összeírhatja, 's hitelesen
feljegyezteti, azoknak kormányozásokra a' Hitele-
zők nagyobb részöknek egyetértésével, vagy ha
a' Hitelezők jelen nem volnának, önnön hatalmával
Gondviselőt, perbeli védelmőkre pedig, ne hogy a'
valóságos Hitelezők közé némelly álorczások is be-
csúszhassanak, Pervédőt rendel, végre egy Hirdet-
ményt készít, melly által mindazok, kiknek a' meg-
bukott Adós ellen némünémű Követelésök vagyon,
összehívattassanak; abban a' megbukott Adósnak
kereszt és vezetéki nevét, polgári állapotját, híva-
talát, lakását, a' Perben ítélandó Törvényszéket,
a' megbukott Adós Vagyonának oltalmára rendelt
Pervédőt, és a' Per felvételének határidejét pinto-
san kijelelvén. — Ezek előre megtétetvén a' Per ma-
ga kezdődik. — A' Kereseti Levelet, ha az Adósnak
megbukását a' Hitelezők jelentették bé, a' Hitelezők,
ha pedig tehetetlenségét az Adós maga fedezte fel,
az őtet védelmező Pervédő nyújtja bé a' Törvényszék-
nek. Első esetben ez a' Per Hitelezőket ösz-
vehívó Pernek, másodikban öszvetólduló
Hitelezők Peröknek, röviden Öszvetóldu-
lási Pernek szokott tulajdonképpen nevezetni. —
Ugyanazon Törvényszékeket illeti pedig a' Bíróság,
mellyeket a' nyilvánságos Adósságnak éppen mostan
leírt Perében; annak helyes elhatározására nézve az
ottan mondattakon felül azt lévén még itten szükséges
megjegyezni: hogy az 1729diki Törv. 44dik Czikke-
lyének értelméhez képest a' Bíróságnak meghatározá-
sában nem az Adósságoknak öszveséges summájok,
hanem a' legnagyobb egyes Adósság vétetik tekintet-
be. — A' Kereseti Levélnek bényújtását a' törvényes

Idéztetés követi, és mivel több Követelők is lehetnek, mintsem a' kik a' Kereseti Levelet benyújtották, vagy kiket az Adós egyenként Törvénybe idéztetni kívánt, egyszer'smind a' már előre megkészült öszvehívó közönséges Hirdetmény is köz helyen való felszegezés, Újságlevlelekbe való iktatás, és a' Kir. Helytartó Tanácsnak Kerülő Írása által közhírrül tétetik. — Az Idéző Levélben kijelelt napon a' Per Törvényszék előtt felvételik; mellybe nem csak a' tulajdonképpen való Hitelezőknek, hanem azoknak is megjeleni, vagy beavatkozni, és Igazikat bébizonyítani szükséges; kik a' megbukott Adósnak Vagyonai között találtató némelly Jóságokat úgymint valóságos sajátjaikat követelik, vagy a' megbukott Adóssal megbukásakor már Perben állottak. — E' Perben a' Hitelezők, 's másféle Követelők Követelésöknek gyökerességét, valóságát, és a' dolognak mi-voltához képest Elsőbbségét is bébizonyítani tartoznak. De ellenben az Adós is az 1807diki Törv. 12. dik Czikkelyének erejével megbukása okának előterjesztésére, és megmutatására szoríttatik, sőt ha az iránt gyanú támadna, hogy Értékének egy részét elrejtette, annak esküvés alatt való felfedezésére is kényszeríttetik. Végre a' dologhoz tartozó mindennemű körülállások kinyomoztatván, a' Törvényszék Ítélete által mindenek előtt azon Jóságokat, melyek a' Jóság állatja fenntartott Sajátságának erejével követeltetnek, és még természeti mi-voltokban megvannak, elválasztatni, és Uraiknak visszaadani rendeli, azután az Adósnak tulajdon Vagyonát azon Követelőknek, kik Kereseteiknek valóságokat bébizonyították, oda ítéli, körülállásosan meghatározván mint a' Végrehajtás által kinekkinek adatan-dó summát, mint pedig azon sort és rendet, melly szerént kinekkinek Keresete kielégíttessék; továbbá ha a' Perből kivilágosodott, hogy az Adós Értékének egy részét csalárdul elrejtette, vagy másképpen li-

telezőinek megcsalattatásokon mesterkedett, vagy szemlátomást pazarló életet élt, ellene Személybéli Elfoglalást is rendel, 's őtet Hitelezői Kereseteikre nézve örökre lekötelezettnek kinyilatkoztatja, ezt nyilván rendelve az 1807diki Törv. 12dik Czikkelye.

Egyébbaránt az itten leírt Adóssági Közös Pert öszve nem kell vegyíteni a' szomszéd Német Tartományokban keletben lévő, úgy nevezett Kridaperrel. A' Kridaperben t. i. minden Hitelező Keresetének egy részét az arányosságnak Szabásai szerint elveszti; a' mi Adóssági Közös Perünkben pedig az Elsőbbséggel bíró Hitelezők, míglen az Adósnak Értéke bírja, egész Keresetöket megnyerik, az utolsók ellenben, ha t. i. az Adósnak Értéke az elsőbeknek kielégíttetésök által már kiürítettett, éppen semmit sem kapnak. — Nálunk a' Kridaper szokásban nincsen, azon egyetlen egy esetet kivéven, midőn az Adósnak Értéke a' tökéletesen egyenlő elsőbbségű Adósságoknak kifizetésökre is elégtelen.

III. Az Adósság Elsőbbségén épülő Per. — Processus Praelationis debiti. — Indítja egyik Hitelező a' másik ellen, ki a' közös Adósnak valamely ingatlan Jóságát akár annak magányos Általengedése, akár pedig Bírói Ítélet mellett bírja. — A' Kereseti Levél az eseteknek külömbféleségökhöz képest a' H. T. I. R. 103dik Szakaszán, az 1723diki Törv. 107dik, és az 1792diki Törv. 17dik Czikkelyén épül. — A' Bíróság ugyanazon Törvényszékeket illeti, melyeket a' nyilvánságos Adósság Perében. — A' Felperes köteles Adósságának valóságát, továbbá annak az Alperes Adóssága előtt való Elsőbbségét, végre, ha a' Kereset alá vett Jóság a' Felperesnek Adósságaért különösen, 's nevezet szerint le nem volna kötelezve, ezekentúl még azt is bébizonyítani: hogy a' közös Adósnak már többé semmije sincsen, miből a' Felperesnek Követelése kielégíttethetnék; mert, az említett esetet kivéven,

méglen az Adósnak valamije legyen, honnan eleget tegyen; mindaddig a' Jószágaik Adósság fejében bíró Hitelezők birtokaikban nem zaklattathatnak. Így ítelt a' K. Kúria is a' nyilvános Adósság Peréről a' 6dik Végzésben. — Az itten mondottak hébizonyodván a' Kereset alá vett Jószága, a' mennyire azt a' Felperesnek Követelése kívánja, nekie oda ítéltetik.

E' Pernek, a' mint fellyebb a' 6odik §ban megjegyzém, néha az Adós Jószágaik Vevője ellen is helye legyen.

IV. A' Jószága feleslegességének által engedését kérő Per. — Processus ex superfluitate fundi. És

V. Az Adósságnak Jószága való iratását kereső Per. — Processus ad superinscriptionem. Ezen két Perek némellyekben egymással megegyeznek, némellyekben pedig különböznek.

Megegyeznek e' következőkben: 1szor) Mind a' két Perrel akármely ki nem elégitett Hitelező mindazok ellen élhet, kik az Adósnak Követelésöknél, 's rajta fekvő pénzöknél többet érő Jószágaikat zálogi Jussal bírják, akár Egyezéshéli, akár Bírói, akár pedig Törvényes Zálog legyen az. A' mi mindazáltal az Egyezéshéli Zalogot illeti: mivelhogy a' Zalogvevő a' Jószágnak törvényesen bé nem íratott Adóssággal való terheltségét tudni nem tartozván, a' Zalogvételt foganatossan tette, következésképpen a' Zalogvétel által nyert hasznától meg nem fosztathatik; az Egyezéshéli Zalogra nézve ezen Pereknek, ha a' Hitelező Zalogvételtkor Bírói Eltiltással nem élt, csak a' Zalogos esztendőknél lefolytok után lehet helyök. — 2szor) Mind a' kettőnek csak úgy lehet helye, ha az Adósnak már semmije sincsen. — 3szor) A' Kereseti Levél mind a' kettőben a' követeltető Adósságnak foganatosságát bizonyító Törvényekentül a' H. T. Elölj. 5dik Szaka-

szán, és az I. R. 103dik Szakaszának okán épül. — 4szer) A' Felperes mind a' kettőben köteles Adósságának valóságántúl, Adóssának fizetésbeli tehetetlenségét, és Alperesének a' Kereset alá vett Jószágban a' közös Adós nevében gyakoroltató zálogi birtokát bém bizonyítani; mert ha vagy az Adós még fizethető állapotban volna, vagy az Alperes annak Jószágát Örökjussal bírná, e' Peréknek helyök nem lehetne; az első esetben maga ellen az Adós ellen szükséges lévén előbb Pert indítani, a' másodikban pedig az Örökkelidegenítés által az Adósnak azon Jószághoz való mindennemű Jussa megszűnván, 's teljesen kiürülvén.

Külömböznek pedig e' következőekben: A' Jószág feleslegességének általengedését kérő Perben a' Felperes azt kéri: hogy az Alperes Adóssának nála lévő Jószágát, a' mennyire annak értéke rajta fekvő pénzeit felülhaladja, nekie akár természeti mivoltában, akár pedig igazságos Becsűjében általengedje. Ennekokáért ha a' Felperes e' Perben boldogólni akar, a' fellyebb mondattakontúl még a' Kereset alá vett Józágnak a' rajta fekvő pénzekben felül való feleslegességét is köteles megmutatni. — Az Adósságnak Józágra való íratását kérő Perben pedig a' Felperes kérését felválthatólag teszi, t. i. hogy az Alperes vagy az Adós Jószágát a' rajta fekvő pénzeinek megtérítetéseök mellett nekie általengedje, vagy pedig a' Józágot megtartván az ő követeltető Adósságát kifizesse, és így mind a' kétféle teher a' Józágra íratassék. Ebben a' Perben tehát azon kárvallást, melly a' Kereset alá vett Józágnak kissebb értékéből származhatna, a' Felperes magára vállalja, és ugyanazért a' Józágnak feleslegességét bém bizonyítani nem tartozik; hanem azok, a' miket fellyebb ki jeleltem, bém bizonyodván, Birói Végzés által az Adósságnak Józágra való íratása meghatározatik, olly

formán mindazáltal; hogy a' Birtokosnak válasza szerént, vagy ő Felperesét, vagy pedig Felperese ötöt a' Jóságból kifizesse. Így ítelt a' Kir. Kuria is a' nyilvános Adósság Peréről a' 10dik Végzésben.

63. §

Jegyzés a' nevetlen Egyezésekről.

A' magánmegálló Egyezéseknek több nemeikről Törvényeink nem emlékeznek, melyek tehát az itten leíratlakon kívül emberi életben előfordulnak, azok mind nevetlen Egyezések; melyekre nézve, mivelhogy Törvényeink irántok semmi meghatározásokat nem tettek, az Egyező Feleknek szükséges azoknak minden feltételeiket úgy meghatározni: hogy az Egyezéseknek Első Értekezésben leírt közös természetökből, és az Egyező Levélnek magának világos szavaiból Mátyás VI. Törv. 17dik, és Ulászló I. Törv. 38dik Czikkelyének általános Szabása szerint minden irántok tamadható kérdéseket 's vetekeéseket könnyen el lehessen intézni, 's végképen elhatározni. —

HARMADIK ÉRTEKEZÉS.

A' Mellékegyezésekről egyenként.

64. §.

A' Mellékegyezéseknek felosztások.

A' Mellékegyezések, a' mint már fellyebb az Első Értekezésben is érdekeltem, két rendre oszlanak: némellyek tudniillik olyanok, melyek a' Fő Egyezésben felvállalt Tartozásnak bételjesíttetésére nézve nagyobb bátorságot szerzenek; némellyek pedig olyak, melyek a' Fő Egyezés iránt valamelly változást szűlnék.

ELSŐ SZAKASZ.

A' Fő Egyezést bátorságosabbító Mellékegyezésekről.

65. §.

Ezen Mellékegyezéseknek előszámlálások.

A' Fő Egyezéseket bátorságosabbító Mellékegyezések e' következők: a' Zálogadás Vevés, Pignoris datio, Tartozásért való Jószáglekötelezés, Hypothecae constitutio, és a' Jótállás, 's Kezesség, Fideiussio.

66. §.

A' Zálogadásnak Vevésnek esmértetése.

Zálogadás on Vevés en, Pignoris datio, azon mellékes valóságos terhes Egyezés értetődik, melly által valamelly Jószág némelly Tartozás pontos teljesítésének nagyobb bátorsága végett a' Követelőnek általadatik. Mondám

I. Mellékes valóságos terhes Egyezés. — Egyezés, mert a' Feleknek egyetértésök által szerződik. Mellékes, mert a' Zálogadás Vevés más valamelly Egyezésnek előremenetelét teszi fel, mellyhez azután az általa szülemlett Tartozás teljesítésének nagyobb bátorsága végett hozzá függesztetik. Valóságos, mert a' tartozó Félnak kifejezett egyetértése nélkül Jószaigaiból Zalogot venni hatalmaskodás volna. Végre terhes, mert a' Zálogadás nem ingyen, hanem a' Fő Egyezés által nyert Jószágért, vagy tettért történik. Innen folyik: hogy a' miket az Egyezéseknek akár közös, akár pedig csupán a' valóságosokra, terhesekre, vagy mellékesekre illő tulajdonaikról 's foganatjaikról az Első Értekezésben általánosan mondtam, mindazok a' Zalogadáshoz Vevéshez is tartoznak.

II. Melly által a' Jószág a' Követelő-

nek általa datik; mert ezen Egyezésben a' Tartozás bátorságáért leköteleztető Jószág a' Követelőnek, természeti mivoltában, valósággal általadatik. És ebben különbözik főképpen a' Zálogadás Vevés a' Jószágnak Tartozásért való csupa Leköteleztetésétől.

III. Némelly Tartozás pontos teljesíttetésének nagyobb bátorsága végett. Tudniillik a' Zálogadásnak Vevésnek az a' célja, hogy a' Követelő a' Fő Egyezésből származó Tartozásnak pontos, vagy is Egyezés által meghatározott időben teendő tökéletes kielégíttetéséről bizonyosabbá, 's bátorságosabbá tétessék. Innen már a' Zálogadás Vevés természetének, és foganatosságának tökéletesebb értelmére több fontos következtetések mintegy önként, 's természetén folynak, úgymint:

1ször) Hogy ezen Egyezésnek, ha hosszabb időre köttetik, csak olyan Jószágok lehetnek tárgyai, melyek magokat addig fenntartatni hagyják; tudniillik csak ilyen Jószágok szülhetvén a' Tartozás pontos kielégíttetésére nézve a' Követelőnek nagyobb bátorságot.

2szor) Hogy a' Zálogadás Vevés által a' Zálogvévőre a' Zálog állatjának Sajátsága, sőt csupán a' dolognak természetét tekintvén, a' Haszonvétele sem száll által; mivelhogy a' Zálogvétel célja, a' Tartozás teljesíttetésére nézve való nagyobb bátorság, ezeknek általszállásokat nem kívánja. Honnan értődik: hogy ha a' Zálogul adott Jószágot valamelly véletlen eset szülte kár éri, azt a' Zálogadó tartozik viselni; továbbá hogy a' Zálogba adott Jószágnak megtartására tett szükséges költségek is őtet terhelik, következésképpen azokat a' Zálogvévőnek megtéríteni köteles.

3szor) Hogy jóllehet a' Zálogba adott Jószág állatjának Sajátsága a' Zálogvévőre által nem száll,

ha mindazonáltal a' Zalogadó a' kirendelt időben Tartozását ki nem elégíti, következésképpen Zalogát vissza nem váltja, azt a' Zalogvívő szabadon eladhatja, 's árrából magának elégtételt szerezhet; mert ha ezt meg nem tehetné, a' Zalogadás nekie a' fizetésnek határidejére nézve bátorságot nem szülne, a' mit még is a' Zalogadásnak természeti mivolta, 's célja megkíván. A' Zalog árrának azon részét mindazáltal, melly a' Tartozás kielégítésétől megmarad, (a' marhalegelés által tett kárért adott Zalogot az 1729-diki Törv. 42dik Czikkelye különös rendelkezésének erejével kivévén,) a' Zalogvívő visszaadni köteles, annak megtartására nem lévén többé semminémű igazságos oka, és talpköve.

4szer) Hogy ha a' Tartozás, mellyért a' Zalog adva volt, már egészen kielégített; a' Zalogvívő, többé bátorságra szüksége nem lévén, azt a' Zalogadónak tüstént, és pedig, mivelhogy a' Jószág állapotjának Sajátsága ennél maradott, természeti mivoltában visszaadni tartozik, 's mást a' Zalogadó hozzá járult megegyezése nélkül helyette elfogadni nem köteles. Mondám mindazáltal: „ha a' Tartozás egészen kielégített;“ mert ha a' Tartozásnak csak egy része elégített volt ki, minthogy a' Zalogvívőnek a' hátralévő részre nézve még bátorságra szüksége vagyon, és a' Zalog egészért adatott, azt visszaadni, nem csak egészen, hanem egy részére nézve sem köteles. — Hogy azon esetben, midőn nem az egész Tartozásért általjában egy Zalog, hanem annak különkülön részeiért különkülön Zalogok adattak, a' Tartozásnak egyikegyik része kielégítettén, a' Zalogvívő az azzal öszveköttet Zalogot tüstént visszaadni tartozik, a' Kötelezésnek természetéből értetődik.

67. §.

A' Tartozásért való Jóságglekötelezésnek caméretése.

Tartozásért való Jóságglekötelezésen, Hypothecae constitutio, azon mellékes valóságos terhes Egyezés értetődik; melly által az Adósnak Jósága, Tartozása teljesítésének nagyobb bátorsága végett, a' teljesítés elmulasztásának esetére, kielégítésnek tárgyaúl rendeltetik, a' nélkül hogy a' Követelőnek általadatnék. Mondám

I. Mellékes valóságos terhes Egyezés, ugyanazon értelemben, mint fellyebb a' Zálogadásban Vevésben. A' miket tehát ezen tekintetben a' Zálogadásról Vevésről mondtam, ide is tartoznak.

II. Melly által az Adósnak Jósága Tartozása teljesítésének nagyobb bátorsága végett, a' teljesítés elmulasztásának esetére kielégítésnek tárgyaúl rendeltetik; mert a' Tartozásért való Jóságglekötelezésben valójában ez történik. Innen már folyik — 1ször) Ugyan, hogy ezen Egyezésnek is, ha hosszabb időre terjedne, csak olyan Jóságok lehetnek tárgyai, mellyek magokat addig fenntartatni hagyják. — 2ször) Hogy, mivel egyik Egyező Fél a' másiknak Egyezésből származott Jussát annak meg egyezése nélkül rendelése által meg nem ronthatja, a' lekötöztetett Jóságra nézve a' Lekötöztető semmi olyast foganatosan nem tehet, a' mi által a' Követelőnek bátorsága szenvedne, 's ha olyast valamit tenne, a' Követelő annak foganatosan ellene mondhat, és Ellentmondása mellett, sőt ha Követelésére nézve törvényes Béíratással, Intabulatio, élt volna, a' nélkül is, Jussait az ellen is keresheti, ki nek javára a' Lekötöztető lekötöztetett Jóságáról rendelést tett. Mondám, „ha Követelésére nézve törvényes Béíratással élt, Ellentmondás nélkül is,“ mert

a' Követelőnek Ellentmondása rendszerént azért kívánatik, hogy a' Kötelezőnek utóbbi rendelkezését elfogadó Fél, a' rendelkezésnek sérelmességéről tudósítván, magát a' Követelőnek vétkes gondatlanságával ne védelmezhesse, a' mit a' Béíratás esetében, annak nyilvánága végett, Ellentmondás nélkül sem tehet. Végre — 3szor) Hogy ha a' Tartozás az Egyezés által meghatározott időben nem teljesítették, a' Követelő Fél a' lekötöztett Jóságnak Bírói Elfoglalás alá vételét, 's Követelésének abból való kielégíttetését Törvénynek szokott útján kérheti.

III. A' nélkül, hogy a' Követelőnek általadatnék. És ebben különbözik főképpen a' Jóságlekötöztetés a' Zálogadástól Vevéstől. — Innen értetődik: hogy a' mas békességes birtokában lévő Jóságnak önnön hatalommal való elfoglalása hatalmaskodásnak büntetése alatt tilalmas lévén, a' Követelő maga magának, ha csak az Egyezésben neki arra nyilván hatalom nem adatott volna, a' lekötöztett Jóságból elégtételt nem szerezhet, hanem azt Törvénynek szokott útján keresni köteles.

Háromféle lehet pedig a' Tartozásért való Jóságlekötöztetés: általános, különös vagy is nevezetszeréntvaló, és szabad választást engedő. Az általános, hypotheca generalis, által az Adósnak minden Jóságai általjában, a' különös 's nevezetszeréntvaló, hypotheca specialis, által annak valamely bizonyos kijelelt Jósága rendeltetik kielégítésnek tárgyául, a' szabad választást engedő, hypotheca selectiva, által végre a' Követelőnek szabad kényjére hagyatik; hogy az Adósnak azon Jóságát vételhesse kielégítés végett Bírói Elfoglalás alá, a' mellyiket akarja. — Nem kevéssé különböznek pedig ezen különbféle Jóságlekötöztetések fogamatosságokra nézve. A' különös 's neveze tszeréntvaló Jóságle-

kötelezésnek az az ereje; hogy a' Tartozás ki-
rendelt időben ki nem elégítettén, elégtételnek az
így lekötöztetett Jöszágból kell történnie, 's hogy
elégtételre a' Követelőnek megegyezése nélkül az
Adós más Jöszágot ki nem nevezhet. — A' szabad
választást engedő Jöszáglekötöztetés
azzal az erővel bír, hogy az által az elégtétel végett
Bírói Elfoglalás alá vétetendő Jöszág Kijelelésének
Jussa, mellyel az 1723diki Törv. 32dik Czikkelyé-
nek rendelkezéséből rendszerént az Adós bír, a' Köve-
telőre általszáll. — Az általános Jöszágle-
kötöztetésnek pedig semmi különös ereje sin-
csen, 's még az elégtétel tárgya Kijelelésének Jussá-
tól sem fosztja meg az Adóst; sőt mivelhogy ma-
gokból a' Törvényeinknek, úgymint a' H. T. II. R.
45dik, 's 68dik, és III. R. 28dik Szakaszának, 's az
1659diki Törv. 31dik Czikkelyének, rendelkezéseiből
alattomban is értetődik, hogy a' Tartozásnak az
Adós Jöszágaiból ki kell elégítettnie, ezen Jöszágle-
kötöztetés egészen felesleges. — Egyébbaránt a' ne-
vezetszeréntvaló és a' szabad választást engedő Jó-
száglekötöztetésnek, még az a' fogamatossága is va-
gyon; hogy, meghalván az Adós, szükség nem lé-
gyen annak minden Örökösait Perbe idézni, hanem
elegendő a' Pert azon Jöszágnak Birtokosa ellen in-
dítani, melly nevezet szerént ki volt jejelve, vagy a'
szabad választást engedő Jöszáglekötöztetés esetében,
mellyet a' Követelő Bírói Elfoglalás alá vétetni kíván.
Így ítelt a' Kir. Kúria is a' nyilvános Adósság Pe-
réről a' 30dik Végzésben.

68. §.

A' Kezességnek, 's Jótállásnak esmértetése.

Kezesség 's Jótállás, Fidejussio, ál-
tal azon valóságos, hol terhes, hol ingyenes Mel-
lekegyezés értetődik: mellyel valaki a' Követelő-
nek nagyobb bátorsága végett az Adósnak Tartozá-

sát, megvehetetlenségének esetére, magára vállalja. Mondám

I. Valóságos Egyezés, mert más Tartozásának felvételére senki sem köteleztetvén, másért Jótállani senki sem gyaníttathatik. Következésképpen hogy valaki Kezességgel tartozzék, szükséges; hogy azt akaratjának nyilvánvaló kifejezése által magára vállalta legyen. Innen már értetődik: hogy az Adóslévélnek más által való aláíratása, a' Kezességnek felvételéről említés nem tétetvén, Jótállásnak nem tartathatik, 's egy szóval, hogy mindazok, miket a' valóságos Egyezésekről az Első Értekezésben mondtam, a' Kezességhez is tartoznak.

II. Mellékegyezés, mert a' Kezességre való Köteleztetés más, ha nem idejére, legalább természetére nézve előrement Egyezést, 's Tartozást kíván, 's másképpen nem is értetődhetik. A' miket tehát a' Mellékegyezésekről az éppen most említett Első Értekezésben általánosan előladtam; azoknak a' Kezességre nézve is helyök vagyón.

III. Hol terhes hol ingyenes Egyezés; mert a' Kezesség hol ingyen, hol pedig valamelly Jutalomadás mellett szokott felvállaltatni. Innen értetődik: hogy a' Kezesség első esetben az ingyenes, másodikban pedig a' terhes Egyezéseknek fellyebb az 5dik és 6dik §ban előterjesztett közös tulajdoni-ikkal, 's foganatjaikkal bír. — Ha a' Kezességnek felvállalása ingyen történik; mivel kiki megegyezni gyaníttatik abba, a' mi nekie hasznos, 's céljának elérésére szükséges, és semmi teherrel öszveköttetve nincsen, annak foganatosságához se az Adósnak se a' Követelőnek nyilván kifejezett Elfogadása nem kívántatik. Ellenben ha a' Jótállás az Adós által adandó jutalomért történik; az Adós ki nyilatkoztatott egyetértésének hozzája járulnia kell.

IV. Mellyel valaki a' Követelőnek nagyobb bátorsága végett másnak Tartoz-

zását magára vállalja; mert a' Kezességnek egyedül csak a' Tartozás kielégítéséről való nagyobb bizonyosság, vagy is a' Követelőnek nagyobb bátorsága a' célja, egyedül csak ennek megszerzésére kötelezi magát a' Kezes. Innen már értetődik: hogy Kezesség által az Adós Tartozásától meg nem szabadul, 's arra nézve reája semminémű könnyebbség sem szülemlik. Innen értetődik az is: hogy ha a' Kezes az Adósért eleget tenne, az Adós, idővel jobb karba jutván, azt nekie, minden az iránt teendő nyilván kifejezett ígéret nélkül is, megtéríteni köteles; azon egyetlen egy esetet kivén, ha minden Értékét, és pedig minden vétke nélkül, csupán szerencsétlenségből, elvesztette volna. Tudniillik ha az Adós az érette fizetteket megtéríteni Kezesének nem tartoznék; a' Kezesség természetének ellenére Tartozásától megszabadulna. De továbbá a' szoros igazság is azt kívánja; hogy a' ki álnok vagy vétkestette által másnak kárt okozott, azt annak, midőn tehetségében áll, megtérítse.

V. Az Adósnak Tartozását magára vállalja; mert valójában ez történik a' Kezesség felvétele által. Innen már több fontos következtetések mintegy önként folynak, 's természetesen értetődnek, úgymint:

1ször) Hogy csak olyan Tartozások lehetnek Kezességnek tárgyai, mellyeket tulajdon természeti mivoltokban, vagy legalább egyetérőben más is kielégíthet, következésképpen hogy csupán személyes Tartozásokban Kezességnek helye nincsen.

2szor) Hogy fogamatosan csak olyan Személy kötelezheti magát Kezességre, ki a' Fő Tartozásnak, mint testi mint törvényes tehetségére nézve, eleget tehet, Innen már ismét több alkövetkeztetések folynak, úgymint p. o. hogy az Atyai, Gyámatyai, vagy Árvagondviselői Hatalom alatt lévő, 's még neven-dékkorú Személyeknek pénzbéli Adóssáért tulajdon

hatalmokkal tett Jótállásaik, ha semmi vagy elégséges tulajdon Keresményeik nem volnának, teljesen foganatlanok; továbbá hogy a' nevendékkorú Sze-mélyeknek olyan tárgyú Kezességeik is, melyekre nézve a' H. T. I. R. 111dik Szakaszának erejével ma-gokat lekötelezhetik, csak úgy fogatosok; ha azo-kat tökéletes vagy is emberkorra jöttök előtt törvé-nyesen vissza nem vonták, 's a' t.

3szor) Hogy a' Kezes a' Fő Tartozás iránt mind azon Kifogásokkal élhet a' Követelő ellen, melyek-kel az Adósnak magának élnie lehetne; azokat egye-dül kivévn, melyek az Adósnak Kötelezésre való személyes alkalmatlanságán gyökereztetnek, úgy-mint az ilyeneknek talpköveket, személybeliségök miatt, magára nem alkalmaztathatván. Innen már folyik: hogy a' ki nevendékkorú, 's tulajdon keres-ményi Javakkal nem bíró Személy által Atyjának vagy Gondviselőjének engedelmé nélkül tett Pénzbé-li Adósságaért jótállott, az Adósnak Kötelezésre va-ló alkalmatlanságával magát nem védelmezheti.

4szer) Hogy a' Kezes se többre se másra nem köteleztetik, mintsem az Adósnak azon Tartozására, mellyért jótállott. Sőt mivelhogy az Egyezés Tör-vényt szab az Egyezőknek; ha a' Jótálló Ígéretét csak a' Tartozásnak egy részére vagy bizonyos idő-re szorította volna, a' Tartozásnak azon részéntül, és a' kijelelt időnél tovább semmire sem köteles. — Egyébbaránt jóllehet a' bizonyos időre való megszo-rítás nélkül ígért Kezességekben a' Kezesnek Köte-leztetése a' Tartozásnak végkielégítettéig tart; el-múlván mindazáltal a' Tartozás teljesítettésének ha-tárideje, vagy ha az Adós az Országból kiköltözni szándékoznék, vagy Értéke hanyatlani kezdene, előbb is, hatalmában áll a' Kezesnek, a' Követelőt Kezessége megtagadásának fenyegetésével bírőikép-pen megintetni; hogy Adósát idején korán Törvény-be idézze. — Ha a' Követelő ezen serkentésre nem

ügyelne, Adósa későbbben tehetetlenné válván, a' kárt nem az ártatlan Kezes, hanem a' Követelő, úgymint gondatlanságának gyümölcsét, köteles szenvedni. — Hogy azon esetben, midőn valamelly Tartozásért többen vállalták magokra a' Kezességet, a' nélkül hogy egyik a' másikért magát viszszoneosan kötelezte volna, kiki csak a' reája jövő részért köteles légyen felelni, ha bár valamellyik Kezes értéktelenné lett volna is, a' közös Kötelezésnek általános természetéből értetődik.

5ször) Hogy, ha a' Fő Egyezés a' Kezesnek hozzájárulta nélkül más Egyezésre változtatnék, a' Kezes az új Egyezésnek netalán keményebb feltételeire nem szoríttathatik, hanem inkább, az Újítás ellent nem állhatván, az új Egyezés ellen mindazon Kifogásokkal élhet, mellyekkel a' régi ellen élhetett volna.

VI. Megvehetetlenségének esetére magára vállalja; mert a' Kezes az Adósnak Tartozását egyenesen magára nem veszi, hanem egyedül csak megvehetetlenségének esetére kötelezi magát a' kielégítésre. Innen láthatni, hogy a' Kezes az Adósság általvételtől, Expromissio, különbözik. Innen értetődik az is: hogy a' Kezes Sortartásnak Kifogásával (Exceptio Ordinis) bír; mellynek erejével a' Tartozáskielégítésnek terhet mindaddig magától elháríthatja, míglen az Adós fizethető állapotban vagyon; továbbá hogy csak arra szoríttathatik, a' mi már többé az Adósnak Értékéből ki nem telik. Azomban vagynak némelly olyan esetek is, mellyekben a' Kezes magát Sortartás Kifogásával nem védelmezheti, úgymint: — 1ször) Ha már bizonyos az, hogy az Adósnak többé semmije sincsen, és pedig ha bár idővel reménylhető Jussai volnának is. — 2ször) Ha az Adós Országunkból kiköltözött, és többé Hazánk-

ban Törvény elejébe nem idéztethetik; jóllehet Hazán kívül elegendő Értékkel bírjon.

69. §.

Ezen Egyezésekből támadható Perek.

Azon Perckentül, mellyek minden Egyezésekkel közösök, az itten leírt Mellékegyezésekre nézve még említést érdemelnék e' következők:

I. A' Zálog visszaadását, a' benne metalán okozott kárnak megtérítésével együtt, követelő Per. — Indítja a' Zalogadó vagy annak Jussaiba Lépo a' Zalogvévő's annak Örökösei ellen. — A' Kereseti Levél a' H. T. Elölj. 5dik Szakaszán, Mátyás VI. Törv. 17dik, és Ulászló I. Törv. 38dik Czikkelyén épül. — A' Bíróság ugyanazokat illeti, kiket a' Zalogváltó Perben. — A' Felperes köteles a' Zalognak valóságát, a' Fő Tartozásnak már megtörtént kielégíttetését, és azon esetben, ha kárpótlást is követelne, az Alperesnek alnokságát vagy gondatlanságát is az általa okoztatott kárnak mennyiségével együtt hébizonyítani. — Ugyanczen Perben viszont az Alperes is a' Zalog megtartására tett szükséges költségeit követelheti, 's ha szükséges voltokat és mennyiségöket megmutatja, valójában azokat meg is nyeri.

II. A' Zalog megtartására tett szükséges költségeket követelő Per. — Helye vagyon, ha a' Tartozás kielégíttetvén, a' Zalogvévő az ilyen költségeknek valóságos megtéríttetésök előtt a' Zalogot visszaadta. A' Bérbeadásban Vevésben leírt hasonló nevezetű Pernek természetével bír.

III. A' Kezességteljesítésre szorító Per. — Indítja a' Követelő, vagy annak Jussaiba Lépo a' Kezes ellen, vagy ha ez meghalálozott volna, Örökösei ellen; mert mivelhogy a' Kezességben nem annyira a' Kezesnek személyes tulajdonságai,

mintsem Vagyonai, mellyekből eleget tehet, vétetnek tekintetbe, a' Kezesség teljesítésének terhe a' H. T. I. R. 82dik Szakaszának értelméből Vagyonával együtt Örökösire is általszáll. — Helye e' Pernek csak akkor vagyon, ha a' Fő Adósnak többé Hazánkban semmije sincsen, miből Tartozását kielégíthetse. — A' Kereseti Levél a' Tartozásnak fogamatosságáról szóló Törvényeken, és a' Kezességre nézve Mátyás VI. Törv. 17dik, 's Úlászló I. Törv. 58dik Cikkelyén, és az 1553diki Törv. 18dik Cikkelye 5dik pontjának értelmén épül. — A' Biróság, ha a' Felek az iránt különös rendelést nem tettek, a' H. T. II. R. 52dik Szakaszának értelméhez képest ugyanazon Törvényszékeket illeti, mellyeknek a' Fő Tartozásban, de nem a' Fő Adósra, hanem a' Kezesre nézve Törvényeink szerint Ítéző Hatalmok vagyon. — A' Felperes köteles mint a' Fő Tartozásnak mint pedig a' Kezességfelvállalásnak valóságát, továbbá a' Fő Adósnak tehetetlenségét bém bizonyítani.

Néha csak melleselegesen szokott a' Kezes ellen indíttatni Per. Tudniillik a' Per egyenesen 's főképpen a' Fő Adós ellen intéztetik, de egyszer'smind azon esetre, ha annak Vagyonai a' Tartozásnak kielégíttetésére elégtelenek lennének, a' Kezes is már a' Kereseti Levélben Törvény elejébe idéztetni, és magmarasztaltatni kéretik. És valóban, ha a' Felperes a' Tartozásnak valóságát, és a' Kezességnek felvételét bém bizonyítja, 's az Alperesek bém bizonyításait meg nem erőltlenítik; a' Törvényszék a' Fő Adóst ugyan főképpen, a' Kezest pedig a' Fő Adós Vagyonai elégtelenségének esetére megmarasztalja. Egyébbbaránt ezen halmozott keresetű Pernek csak akkor lehet helye; ha a' Biróság mint a' Fő Adósra, mint pedig a' Kezesre nézve ugyanazon Törvényszéket illeti.

IV. A' Fő Adósért tett fizetésnek megteríttetését követelő Per. — Indítja a' fize-

tést tett Kezes a' Fő Adós ellen. A' Kereseti Levél a' H. T. Elölj. 5dik Szakaszán, és ha a' Fő Adós magát az érette tett fizetésnek megtérítésére nyilván is lekötözte volna, Mátyás VI. Törvénye 17dik, és Úlászló I. Törv. 38dik Czikkelyén épül. — Ez a' Per a' nyilvanságos Adósság Perének természetét követi. — Miket kellessék a' Felperesnek bém bizonyítani, a' Kezességnek esmértetéséből értetődik.

MÁSODIK SZAKASZ.

A' Fő Egyezést megváltoztató Mellékegyezésekről.

70. §.

Ezen Mellékegyezéseknek előszámlálások.

A' Fő Egyezésre nézve változást szülő Mellékegyezések e' következők: a' Jusáltalengedés, Cessio Juris, a' Tartozásáltalvétel, Expromissio, és az Újítás, Novatio.

71. §.

A' Jusáltalengedésnek természete.

Jusáltalengedésen, Cessio Juris, azon valóságos, hol terhes, hol ingyenes Mellékegyezés értetődik; mellyel a' Követelő a' Fő Egyezésből származó Jussát másra valakire, de nem az Adósra magára, átszállítja. Mondám

I. Valóságos, hol terhes, hol ingyenes Mellékegyezés; ugyanazon értelemben, mint fellyebb a' Kezességfelvevőben. A' miket tehát az Egyezéseknek akár közös, akár különösen a' valóságos, terhes vagy ingyenes, és Mellékegyezéseket illető megkívántóságokról 's egyéb tulajdonaikról az Első Értekezésben általánosan mondtam, mindazok a' Jusáltalengedésekre is alkalmaztathatók.

II. Mellyel a' Követelő a' Fő Egyezésből származó Jussát másra valakire, de nem az Adósra magára, általszállítja; mert valójában ez történik a' Jusáltalengedés által, és ebben különbözik ezen Egyezés az egyéb Mellékegyezésektől. Ebből már a' Jusáltalengedés természetének tökéletes esmérére több hasznos következtetések folynak, úgymint:

1ször) Hogy az Általengedőnek olyannak kell lennie, ki az általengedtető Jusnak elidegenítéséhez törvényes tehetséggel bír, az Engedményesnek pedig olyannak, ki azon Jusnak megszerzésére alkalmatos.

2szor) Hogy Általengedésnek csak olyan Jus lehet tárgya; melly mint természeti mivoltára, mint Törvényeinkre nézve másra általszállítható. Innen értődik: hogy a' csupán Személyt érdeklő vagy is a' Követelőnek személyességével öszvekött Jusok ezen Egyezésnek tárgyai nem lehetnek.

3szor) Hogy a' Jusáltalengedésnek mindazon külső szertartásokkal kell véghezmennie, mellyeket Törvényeink az általengedtető Jusnak foganatos megszerzésére netalán megkívánnak.

4szer) Hogy Általengedés által se más, se több Jus által nem szállíthatatik, mint mellyet az Általengedő a' Fő Egyezés által kapott; következésképpen hogy az Adósnek sorsa Általengedés által terhesebbé nem válhat. Innen folyik: hogy az Adós, ha megegyezése az Általengedéshez nem járult, az Engedményes ellen mindazon Kifogásokkal élhet, mellyekkel az Általengedő ellen előbb élhetett volna; továbbá hogy ha méltán tarthatna attól, hogy visszsonos Követelései az Általengedés által rövidséget szenvednek, ezekre nézve az Általengedőtől bátorságosítást kívánhat.

A' mi a' törvényesen véghezment Általengedés-

nek foganatjait érdekli, azok e' következendőkben állanak:

1ször) Az Általengedőnek Adósa ellen lévő Jussa az Engedményesre általszáll.

2ször) Az Adósnak az Általengedő iránt volt Köteleztetése megszűnik, úgy hogy ez őtet többé a' Tartozásnak iránta való teljesítésére nem szoríthatja; sőt ha az Általengedés bíróiképpen már tudtára adatott volna az Adósnak, ez az Általengedőnek teendő fizetés által Tartozása alól fel sem szabadulna. Egyébbbaránt az Általengedés az Adóst Köteleztetése alól egészen fel nem menti; mert az Engedményesre nézve szinte azonképpen lekötelezve marad, mint előbb az Általengedőre nézve leköteleztetve vala, 's az Engedményes ellene az Általengedőnek Jussával szinte azon Perekkal élhet, mellyekkel az Általengedő maga élhetett volna.

72. §.

A' Tartozásáltalvételnak természete.

Tartozásáltalvételen, Expromissio, azon valóságos, hol terhes, hol ingyenes Mellékegyezés értetődik; mellyel valaki az Adósnak Tartozását főképpen, és teljesen magára vállalja. Mondám

I. Valóságos, hol terhes hol ingyenes Mellékegyezés; ugyanazon értelemben, mint fellyebb a' Jusáltalengedésben. A' miket tehát ezen tekintetekből a' Jusáltalengedésről mondtam, mindazok a' Tartozásáltalvételre is illenek.

II. Mellyel valaki az Adósnak Tartozását főképpen és teljesen magára vállalja. Ebben áll a' Tartozásáltalvételnak külömböztető természete. Innen már értetődik: hogy az Általvételnak csak olyan Tartozás lehet tárgya; mellynek mint természeti mivoltára, mint Törvényeinknek rendelkezéseikre nézve más is elegendet tehet. Továbbá hogy a' Tartozást Általvévőnek olyannak

III. Kötet.

Q

kell lennie; a' ki azon Tartozásra magát egyenesen és főképpen is kötelezheti.

A' mi a' Tartozásáltalvételnél foganatját illeti, az abban áll: hogy — 1ször) Ugyan, az Adós Tartozásának terhe az Általvétőre általszáll, és — 2ször) Hogy a' Követelőnek előbbi Adósa ellen volt Jussa, ha az Általvételbe ő is megegyezett, teljesen megszűnik. Mondám mindazáltal: ha az Általvételbe ő is megegyezett; mert ha a' Követelőnek megegyezése az Általvételhez nem járult volna, mivelhogy másnak Jussáról senki foganatos rendelést nem tehet, az Adós Követelője iránt való Köteleztetésétől az Általvétel által fel nem szabadúlna.

73. §.

Az Újításnak természete.

Újítás, Novatio, által azon valóságos, hol terhes, hol ingyenes Mellékegyezés értendő; mellyel az Adósnak Köteleztetése másféle Köteleztetésre változtatik. Mondám

I. Valóságos, hol terhes, hol ingyenes Mellékegyezés; t. i. ismét ugyanazon értelemben, mint fellyebb a' Kezességben vagy Jussáltalengedésben. Következésképpen a' miket az Egyezésekről közönségesen, és nevezetszerént a' valóságosokról, terhes vagy ingyenesekről, 's végre a' mellékesekről az Első Ertekezésben általánosan mondtam, az Újításokhoz is tartoznak.

II. Mellyel az Adósnak Köteleztetése másféle Tartozásra változtatik. Tudniillik ebben áll az Újításnak különös természete, melly által a' Fő Egyezést megváltoztató egyéb Mellékegyezésektől különbözik. És ebből már mintegy önként folyik: hogy az Újításnak csak azon Tartozások 's Köteleztetések lehetnek tárgyai; mellyek mint természeti mivoltokra mint Törvényeinkre nézve megváltoztathatók. Továbbá hogy a' Követelőnek ugyan

az előbbeni Jussától való elálláshoz, az Adósnak pedig az új Köteleztetésnek felvállalásához alkalmasnak kell lennie.

Az Újításnak fogamatja az előbbi Egyezésből származott kölcsönös Jusoknak és Köteleztetéseknek megszűnésökben, és az új Egyezésből szülemelőnek azoknak helyökbe való lépésökben áll. És innen már értetődik: hogy az előbbi Egyezésnek különös kedvezései, mellyekkel az netalán Törvényeink szerint bírt, az új Egyezésre által nem szállanak; továbbá hogy a' Felek egymás ellen az előbbeni Egyezésnek erejével többé Követeléseket nem tehetnek.

MÁSODIK RÉSZ.

A' G o n o s z t e t t e k r ől

BÉVEZETÉS.

A' Gonosztettekről általjánosan.

74. §.

A' Gonosztettnek esmértetése.

Gonosztett, Delictum, által minden büntetést szabó Hazánk Törvénye rendelkezésének szabad akarattal, és külső tettel való általhágása értetődik. Hasznos leend ezen esmértetést egy kevéssé fontolóra venni. Mondám

I. Törvényrendelésének általhágása, vagy is Törvény 's annak igaz értelme ellen akár szántszándékkal akár vétkes vigyázatlanságból, 's gondatlanságból elkövetett tétel, vagy elmulasztás; mert a' ki valamit Törvénnyel 's annak valóságos értelmével megegyezőleg téshen, ha bár az által más valaki megkarosodik is, Gonosztettet elnem követ.

II. Valamelly büntetést szabó Hazánk Törvénye rendelkezésének általhágása; mert csak az olyan sértő tettek nevezetnek Gonosztetteknek, melyeket valamelly Hazánk Törvényének, és pedig nevezetszerént büntetést szabó Törvényének rendelkezése tilalmaz. Isteni akár természeti akár kinyilatkoztatott Törvény rendelkezésének általhágása nem Gonosztettnek hanem bűnnek hívatatik. Sőt továbbá Hazánk Törvénye általhágását sem nevezi a' Törvény Gonosztettnek, ha azzal büntetés öszvekapcsolva nincsen.

III. Szabad akarattal való általhágása; mert mivelhogy akár érdemül akár vékül csak szabad akaratunktól függő tettek tulajdoníthatnak; csak szabad akarattól függő tettek lehetnek Büntető Törvényeknek tárgyaik, 's csak ilyeneket bélyegezhet a' Törvénytévő Hatalom Gonosztettekké. Innen már értetődik: hogy azok, kiknek szabad akaratjuk nincsen, p. o. az Esztelenek, Csöcsömösök, továbbá a' kik meggyőzhetetlen tudatlanságban vagynak, vagy a' kik valamelly tetre erőszakkal kényszerítettek, ha bár valamelly Büntető Törvény tilalmazta cselekedetet követtek is el, mivelhogy nem szabad akarattal hágták a' Törvényt által, Gonosztévőknek nem tartathatnak. Végre

IV. És külső tettel való általhágása; mert, mivelhogy elménknek belső tettei, gondolataink, természeti mivoltokra nézve semmi Polgári Törvénynek tárgyai nem lehetnek, míglen belső tetteink külsőkre nem fakadnak, Gonosztetteknek nem tartathatnak.

75. §.

A' Gonosztetteknek felosztásaik.

A' Gonosztettek mindenknek előtte két fő rendekre oszlanak, úgymint a' Fenyítő 's fővesztő hatalmú, és a' Közönséges Törvénytévők

Gonosztettekre. Itten csak a' Közöséges Törvényszékiekről lehet szó. — Ezeket ismét, hogy fejtegetésöket voltaképpen érthessük, e' következő alrendekre szükség felosztani:

1ször) Álnok vagy is szántszándékos Gonosztettek, (*delicta dolosa*) mellyek csalárdsággal, szántszándékkal, és vétkes Gonosztettek, (*delicta culposa, quasi delicta*), mellyek vigyázatlanságból, 's gondatlanságból követtetnek el.

2szor) Hivatalbéli, és magányos Perrel boszszúltatókra, *publica et privata*, a' mint Törvényeinknek rendelkezései szerint azokat Perével vagy a' Hivatalbéli Köz Ügyész, vagy pedig a' sérelmet szenvedő Hazapolgár boszszúlhatja meg.

76. §.

A' Gonosztetteknek következőiseik, 's azoknak különböző természetök.

A' Közöséges Törvényszékek előtt boszszúltató Gonosztetteknek kétféle következőiseik vagynak, úgymint:

I. A' Kártérítésre való köteleztetés, ha a' Gonosztett által kár okoztatott; minthogy mint a' természeti igazság, mint pedig számtalan Törvényeinknek értelmök szerint a' kárt szenvedni főképpen az köteles, ki a' kárt álnok vagy vétkes tette által okozta. És pedig az álnok Gonosztettekben a' H. T. II. R. 83dik Szakasza, és az 1807diki Törv. 13dik Czikkelye szerint a' Gonosztévő nem csak a' már megszülemlett kárt, hanem a' meggátolt nyereséget is, a' vétkesekben pedig csak a' már megszülemlett köteles megtéríteni; a' meggátolt nyereséget nem másként, mintsem ha olyan volna, melly a' Jóságból rendszerént való úton és bizonyosan szülemlett volna. Egyébbbaránt a' Kártérítésnek természete alább

a' VII-dik Értekezésben körülállásosabban elől-
adatik.

II. A' Törvény által reájok szabott
Büntetés; melly ha pénzben áll, Bíráságnak
neveztetni szokott, és többnyire márkákban, 's gyí-
rákban jeleltetik ki.

Ezen Bírásokról a' H. T. II. R. 86dik
Szakasa szerint kettőt szükség általján fogva meg-
jegyezni: — 1ször) Hogy ha a' megmarasztalta-
tott Személy a' Bíráságot akár kész pénzben, akár
zálogban tüstént leteszi, a' márka rend szerint
egy forintjával, ha a' tulajdon kérésére kiküldött
Bírói Személynek általadja, két forintjával, ha
végre a' dolgot Bírói Elfoglalásra jönni hagyja, négy
forintjával számláltatik. Mondám még is rend se-
rént; mert ha a' Törvény valamelly Bírásra néz-
ve a' márkának minéműségét, 's értéket nyilván meg
határozta, az itten mondott Szabásnak helye nin-
csen. — 2ször) Hogy rendszerént, vagy is, ha a'
Törvény különösen mást nem rendel, a' Bíráságnak
két harmada a' Bíró, egy harmada pedig az Ellen-
felet illeti. — Régenten némelly Bírások, ha leté-
telök egyik határnapról másikra halasztódott, megkét-
szereztetének, 's néha meg négysezereztetének is, de ezen
Bíráságtöbbszöröztetés már régolta kiment szokásból.

Külömbféle pedig a' Kártérítésre való Kötelez-
tetésnek, és a' Gonosztettre szabott Büntetésnek ter-
mészete. A' B ü n t e t é s tudniillik a' Közönséges Tör-
vényisékek előtt boszszúlató Gonosztettekben a' H.
T. I. R. 38dik, 39dik, és II. R. 34dik, 42dik, 67dik,
70dik, 's 82dik Szakasaik, az 1622diki Törv. 14dik,
75dik, az 1659diki Törv. 43dik, az 1723diki Törv.
12dik 's 46dik Czikkelyeik, 's több más Törvénye-
inknek értelmök szerint az álnokságra, vagy is a'
szántszándékos sértő igyekezetre vagyon rendelve;
úgy hogy ha a' Törvénynek általhágásában álnokság
és szántszándékkal sértő indulat távul volt, a' Go-

nosztettre szabott Büntetésnek soha helye nincsen. Ellenben a' Kárpotlásra való Köteleztetés a' csupán vétkes, vagy is vigyázatlanság és gondatlanság által elkövetett Gonosztetteket is követi; a' kártétel nem csak az álnok és szántszándékos Gonosztévő szabad akaratjának, hanem a' gondatlanénak, 's vigyázatlanénak is tulajdoníthatván. — Továbbá, mivelhogy a' Kárpotlásra való Köteleztetés Vagyombéli Köteleztetés, annak terhe a' H. T. I. R. 82dik Szakaszának értelme szerint a' Gonosztévőnek Jószágaival Örököseire is általszáll, valamint viszont a' Kárpotlaskérésnek Jussa is a' megkárosodott Személyéire. Ellenben a' mi a' Büntetésszenvedésnek Terhét, és Kérésnek Jussát illeti; mivel a' Büntetésszenvedésre való Köteleztetés, az álnokságot érdekelvén, Személyi Köteleztetés, r e n d s z e r é n t, se a' Büntetésszenvedésnek Terhe a' Gonosztévőnek, se a' Büntetéskérésnek Jussa a' megsértett Személynek Örököseire által nem száll; a' mint ezt a' H. T. II. R. 51dik, és 52dik Szakaszainak 5dik pontjaik is bizonyítják. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' Kereseti Levélről a' 16dik, és a' czégéres hatalmaskodásnak Peréről a' 2dik Végzésben. Mondám mindazáltal r e n d s z e r é n t; mert ha a' Gonosztévőnek, vagy ellenben a' megsértetett Személynek halála már a' Gonosztett miatt indított Pernek Elfogadása 's Elesmértetése, L i t i s C o n t e s t a t i o, után történt; a' H. T. II. R. 51dik és 61dik Szakaszának erejével mint a' Büntetésszenvedésnek Terhe, mint pedig viszont a' Büntetéskövetelésnek Jussa az Örökösökre is háromlik. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' czégéres hatalmaskodásnak Peréről a' 2dik Végzésben. — Azomban a' mit itten a' Büntetésszenvedésnek Terhéről a' Gonosztévőnek Örököseire nézve mondtam, nem a' Személyt egyenesen 's egyedül érdeklő Büntetésekről, hanem csak az olyanokról kell érteni, melyek a' Gonosztévőnek Jóságait terhelik; mert a' csupán

személybeli Büntetések alá, millyenek p. o. a' Vér-
árulásban a' szolgaság, és Törvénynek gyalázata,
a' Gonosztévőnek ártatlan Örököse, ellentállván
mint a' természeti igazság, mint pedig Hazánk
Törvényei, nevezetszerént I. Lajos Törv. 9dik Czik-
kelye, és a' H. T. II. R. 51dik Szakasza, semminé-
mü esetben sem vettethetik.

ELSŐ ÉRTEKEZÉS.

A' Hatalmaskodó Tettekről.

77. §.

A' Hatalmaskodó Tettnek esmértetése.

Hatalmaskodó Tett, rövideden Hatal-
maskodás, Actus Potentiarius, által azon
magányos Perrel boszszúlató Gonosztett értetődik:
mellyet az követ el, ki mást, annak Személyén vagy
Jószágán magányos hatalommal erőszakot tévén,
vagy már gyakoroltató törvényes, vagy legalább egy
esztendeig békeségesen bírt Jussával való élésében
háborgatván, megsért. — Mondám

I. Gonosztett, mert ahhoz, hogy valamelly
tétel Hatalmaskodás legyen, Mátyás VI. Törv. 14dik,
15dik, Ulászló I. Törv. 55dik, 's 56dik Czikkelye,
a' H. T. II. R. 42dik, 's 67dik Szakaszai, és több
más Törvényeinknek értelmök szerént Gonosztettnek
vagy is Hazánk valamelly Büntető Törvénye szabad
akaratlan és külső tettel való általhágásának kell len-
nie. Innen már értetődik: hogy a' ki szabad aka-
rattal nem bír, p. o. az esztelen, vagy gyermekko-
rú Személy, továbbá a' ki a' tette erővel kényszerít-
tetik, végre a' ki Törvény megengedte cselekedetet
követ el, ha bár másnak Személyén vagy Jószágán erő-
szakot tévén, 's mást valamelly Jusnak gyakorlásá-
ban háborgat is, tette Gonosztétel nem lévén, Ha-
talmaskodónak nem tartathatik. Így ítél a' K. Ku-

ria is a' Bírói Elfoglalásról és Viszszafoglalásról az 1ső, a' Kissebb Hatalmaskodásról a' 21dik, és a' Czegéres Hatalmaskodásról a' 8dik, 17dik, és 21dik Végzéseiben; mellyekben a' mostoha Fiakat, kik az őket magányosan illető Jöszágokból mostoha Anyjokat a' birtokbanlétel egy esztendejének lefolyta előtt erőszakosan kivették, továbbá azt, a' ki Személyében vagy Javaiban erőszakosan megtámadtatván Megtámadóját, valamint azt is, ki a' győzedelmes Felperest, mivel többszöri Ellentmondására nem figyelmeztvén az Ítéletet Végrehajtó Bíróval ugyan, de a' Szomszédoknak Törvény megkívánta jelenlétök nélkül Ítélet Végrehajtása végett udvarába 's házába behatni mérészlött, megveré, Hatalmaskodásnak panasza alól felmentette. — Valamint pedig fellyebb a' Gonosztettekről általánosan mondtam, úgy nevezet szerint a' Hatalmaskodásra nézve is szükség különösen megjegyezni: hogy a' bévádolt Személy, a' H. T. II. R. 42dik, 67dik, és 82dik Szakaszainak értelmök szerint csak akkor marasztaltathatik a' Hatalmaskodásnak fő büntetésébe, ha Gonosztette álnok és szántsándékos volt; úgy hogy ha a' tettől csalárság, vagy is sértő és bosszontó szándék távol volt, a' Hatalmaskodás büntetésének soha helye nem lehet. Így ítélte a' K. Kúria is a' Czegéres Hatalmaskodás Peréről a' 6dik, és a' Kissebb Hatalmaskodáséről a' 7dik, 13dik, 21dik, 26dik, és 37dik Végzéseiben. A' hatalmasan elfoglalt Jöszágot mindazáltal visszaadni, és az okozott károkat kipótolni, a' csupán vétkes Hatalmaskodó is köteles. A' Jöszágot ugyan visszaadni azért, mert a' Jöszágnak Ura Jöszágát akárkítól, ha bár teljesen ártatlan volna is, visszaveheti; a' kárt megtéríteni pedig azért, mert a' kártételt nem csak az alnoksággal élt Személy szabad akaratiának, hanem a' vétkesének is lehet tulajdonítani. Így ítélte a' K. Kúria is a' Kissebb Hatalmaskodásnak Peréről a' 7dik Végzésben,

II. Magányos Perrel boszszúztató Gonosztett; mert a' Hatalmaskodó Tettek nem hivatalbéli Perrel, hanem a' megsértetett Személy által indítandóval szoknak boszszúztatni.

III. Mellyet az követ el, ki mást, Személyén vagy Jószágán erőszakot tévén, vagy már gyakoroltató törvényes, vagy legalább egy esztendeig békeségesen bírt Jussával való élésében haborgatván, megsért. Tudniilik mint a' Hatalmaskodó Tettekről szolló Törvénycinknek, mint pedig a' Czéges és Kissebb Hatalmaskodásnak Peréről szolló K. Kúriai Végzéseknél értelmökhöz képest ezen esetekben követtetik el Hatalmaskodás; úgy hogy az olyan tétel, melly által erőszak, vagy a' fellyebb megírt tulajdonságú Jussal való élésben haborgatás nem történik, Hatalmaskodásnak nem tartathatik.

IV. Magányos hatalommal megsért; mert ha a' Köz Elöljárók Hivatalaiknak erejökkel valakinek Személyére vagy Jószágára nézve erőszakot tesznek, vagy valakit Jussának gyakorlásában haborgatnak, ha bár valamennyire Hatalmoknak háta-rit általhágiák is, a' megsértetett Hazapolgár tetteiket Hatalmaskodásnak Perével nem boszszúhatja, hanem sérelmének orvoslását Törvény kijellete másféle úton köteles keresni. Így ítélta a' K. Kúria is a' Kereseti Levélről a' 14dik, és a' Kissebb Hatalmaskodásnak Peréről a' 2odik Végzésben. Csak hogy mindazonáltal az Elöljáróknak tetteik Hivatalbéli, 's Birói Tételeknek tartathassanak; mert ha így nem tekintethetnének, úgymint ha valamelly Elöljáró olyan tette vetemednék, mellynek a' dolognak azon környülményeiben helye semmi esetben sem lehet, p. o. ha a' Bíró a' Felperest Patvarkodásnak büntetésébe marasztalván, helyette Pervédőjét a' teher letételéig bezáratná; a' Hatalmaskodásnak panasza ellen magát nem védelmezhetné, 's an-

nak büntetését Hivatalának színe alatt el nem háríthatná. Így ítélte a' K. Kiúria is a' Czégéres Hatalmaskodásnak Peréről a' 22dik Végzésben.

78. §.

A' Hatalmaskodásnak külömbféle fajtái.

A' Hatalmaskodó Tettek több rendekre 's fajtákra oszlanak, úgymint:

I. A' tételnek súlyosságára nézve a' H. T. II. R. 67dik Szakasza szerint Czégéres vagy is Nagyobb Hatalmaskodásra, Maior potentia, és Kisebb Hatalmaskodásra, Minor potentia. A' Hatalmaskodások között való ezen külömbséget Korvin Mátyás Király Vldik Törvényének 14dik és 15dik Czikkelyei által hozta bé. Továbbá

II. Mind a' két rendbéli Hatalmaskodás a' tételnek módjára nézve ismét több fajtákra szakad. Tudniüllik a' H. T. II. R. 82dik Szakasza szerint, vagy önnön maga a' Szerző magányosan viszi végbe a' Hatalmaskodást, vagy pediglen ahoz felvett Segédjeivel, Assumti, vagy végre Küldöttjei, Missi, avagy Előrekirendeltjei, Commissionati, által. A' Küldöttek, és Előrekirendelttek által elkövetett Hatalmaskodások abban különböznek egymástól: hogy a' Küldöttek által elkövetett Hatalmaskodás a' Küldőnek azon helyen való jelenlétét teszi fel, az Előrekirendelttek által tétető pedig a' Megbízónak távollétében, de előre tett meghagyása mellett, mégyen véghez.

79. §.

A' Czégéres Hatalmaskodásnak esmértetése, és felosztása.

Czégéres Hatalmaskodás által a' Hatalmaskodásnak Törvényeink, nevezetesen Mátyás VI. Törv. 15dik, és az 1723diki Törv. 7dik és 10dik

Czikkelyei által egyenként kijelelt némelly súlyosabb esetei értetődnek. Ezen semmi további világosítást nem kívánó esmértetésből önként folyik már: hogy a' Czégéres Hatalmaskodások is Hatalmaskodó Tettek lévén, reájok is mindazok illenek, a' miket fellyebb a' 77. §ban a' Hatalmaskodó Tettekről általjánosan mondtam.

Két rendbéliekre szokás pediglen őket felosztani: a' régiekre, vagy is az úgy nevezett öt esetekre, mellyeket még Korvín Mátyás Czégéres Hatalmaskodások közé számlált, és az újakra, mellyeket későbbben az 1723diki Törv. 7dik és 10dik Czikkelyei a' Hívsegtelenkedésnek eseteitől, mellyek közé előbb a' H. T. I. R. 14dik Szakaszának, és Mátyás I. Törv. 2dik Czikkelyének tanúbizonysága szerént tartozának, elszakasztván, a' Czégéres Hatalmaskodásnak öt régi eseteihez ragasztottak,

80. §

A' Czégéres Hatalmaskodásnak régi esetei

A' Czégéres Hatalmaskodásnak régi esetei Mátyás VI. Törv. 15dik, Ulászló I. Törv. 56dik, és az 1723diki Törv. 10dik Czikkelyeik szerént e' következők:

I. Ha ki Nemes Személynek házat, 's lakását igazságos törvényes ok nélkül megtámadja.

II. Ha ki Nemes Személyt letartóztat, bészár, 's tömlőczre vett, azon eseteket egyedül kivén; mellyekben Törvényeink a' Nemesnek megfogatását is nyilván megengedik, 's mellyeket a' Nemesség sarkalatos Szabadságairól, 's Különigazairól szólottomban az I. Könyvben előladtam.

III. Ha ki Nemes Személyt megver vagy megsebesít, kivén mindazonáltal a' H. T. III. R. 21dik, 22dik, 23dik és 24dik Szakaszai szerént azt az esetet; ha a' megveretett vagy megsebesített Nemes vagy a' Verőt 's Megsebesítőt magát vagy pe-

dig mást valakit Személyében vagy Javaiban törvénytelenül megtámadván, a' verés vagy sebesítés, megtámadtatás ellen való szükséges védelemképpen, hevenyében történt volna. Így ítelt a' K. Kúria is a' Czégéres Hatalmaskodás Peréről a' 8dik és 17dik Végzésben. — Ha a' Felek mintegy egyszerre fakadtak verekedésre, úgy hogy megtámadtatását, és természeti szükséges védelemnek állapotjában való léttét egyik Fél sem bizonyíthatja be, egyik Résznek sincsen a' Hatalmaskodás büntetéséhez Keresete. Így ítelt a' K. Kúria is a' Kissebb Hatalmaskodás Peréről a' 11dik Végzésben. De ellenben az igazságos védelemnek esetében forgó Személy is csak addig élhet büntetetlenül erőszakoskodással, meddig a' védelem azt megkívánja; hogy ha tehát önnön magának vagy más védelmeztető Személynek vagy Jóságnak teljes bátorságba helyeztetése után erőszakoskodását, jóllehet hevenyében, megújítaná; ilyen tette bosszúállás lévén, méltán Hatalmaskodónak tartatnék; következésképpen ha előbb valóban megtámadtatott volna, később maga magának elégtételt adván, többé sérelmét Perrel nem bosszúíthatná; ha pedig előbb egyszerre fakadott volna verekedésre, vagy olyanon máson segített volna, későbbi megtámadásáért méltán bűnhödnék. Így ítelt a' K. Kúria is a' Kissebb Hatalmaskodás Peréről a' 12dik Végzésben.

IV. Ha ki Nemesnek Helységét, akár hozzátartozandóival együtt, akár pedig azok nélkül elfoglalja. A' Helységhez tartozó néhány földeknek, réteknek, 's más haszonvételeknek elfoglalások mindazáltal különveve, a' H. T. II. R. 67dik Szakaszának és az 1647diki Törv. 127dik Cikkelyének értelmé szerint Czégéres Hatalmaskodásnak nem vétethetik, így ítelt a' K. Kúria is a' Czégéres Hatalmaskodásról a' 14dik Végzésben.

V. Ha ki Nemes Személyt megöl; itten is mind-

azonáltal a' H. T. III. R. 21dik Szakasza szerint azon esetet kivén; ha az ölés hevenyében való Szükséges Védelem Jussának törvényes gyakorlása által történt volna. Azomban a' Czégéres Hatalmaskodásnak ezen esete mai napon többé nem magányos, hanem hivatalbéli és pedig fővesztő Perrel szokott boszszúztatni.

Egyébbaránt a' Czégéres Hatalmaskodásnak itten előladott öt régi eseteire nézve nem lésczen szükségtelen még azt is megjegyezni: hogy ezen esetekben nem csak a' Nemzetségi Nemességgel, hanem a' H. T. II. R. 42dik, 43dik, 44dik Szakaszának, és az 1723diki Törv. 10dik Czikkelye 7dik pontjának értelméhez képest az Egyházi Rend Nemességével bíró Személyeknek, sőt a' Czégéres Hatalmaskodásról szólló 9dik K. Kúriai Végzés szerint a' Nemes Férj, jóllehet születésére nézve nemtelen, Feleségének vagy nevét viselő Özvegyének, egy szóval mindennemű Országos Nemességgel Bíróknak Megsértők is Czégéres Hatalmaskodásnak büntetése alá esnek.

81. §.

A' Czégéres Hatalmaskodásnak újabb esetei.

A' Czégéres Hatalmaskodásnak újabb esetei c' következők:

I. Ha ki az Ország Rendszerént való Bírájít, és azoknak Személyviselőiket, s Ítéllő Mestereiket, és másféle akár Hétszemélyes, akár Királyi, akár Kerületi, akár Vármegyei Törvénytábla Bírájít, továbbá a' Köz Hitelességű Káptalanok vagy Szerzetes Egyesületek Tagjait, a' Királyi, Nádor Ispányi, vagy Horvát Ország Bani Embereket, az Ország Báróit, a' Fő Ispányokat, a' Királyi Kamara Tanácsosait, a' Királyi Fő és Al-Ügyigazgatót, hivatalaikban való törvényes forgólódásoknak alkalmával letartóztatja, meg-

veri, vagy megsebesíti. Lásd az 1723diki Törv. 10. dik Czikkelyének 2dik pontját.

II. Ha ki az Ország Gyűlésén Panaszttévőket, vagy Házoknépéhez tartozó Személyeket a' panasztételnek megboszszulása végett megveri vagy megsebesíti, és pedig akár az Ország Gyűlésén, akár pedig azon kívül. Ezen esetet kijeleli részént az 1723diki Törv. 7dik Czikkelyének 8dik és 9dik, részént pedig az ugyanazon Törvény 10dik Czikkelyének 5dik pontja. Ha az Ország Gyűlésén történt a' Hatalmaskodás, az érdeklett 7dik Törvényczikkelynek rendelkezéséből a' Hatalmaskodó tüstént az ottan jelenlévő Királyi Táblának elejébe harmad napra idéztetik.

III. Ha ki Ország vagy Vármegye Gyűlésre, Törvényszékekre, szökevény Jobbágyok és Szolgák vagy katonai liicsapongások iránt tartandó Birói Vizsgálatokra, vagy Katonasággal teendő Számolásra menő, vagy ilyen hivatalos Tételekben foglódó, 's azokból visszatérő Személyeket megver vagy megsebesít. Lásd az 1723diki Törv. 10dik Czikkelyének 5dik pontját.

IV. Ha ki Testvérét vagy negyedik ízig való Atyafiát megsebesíti. Ezt bizonyítja az 1723diki Törv. 10dik Czikkelye 6dik pontjának a' H. T. I. R. 14dik Szakaszával való egybenvetése.

V. A' szemkivájtás, vagy tagcsonkíttatás, ha tudniillik, a' mint azt az 1723diki Törv. 10dik Czikkelyének, 'Sigmond III. Törv. 3dik, 's Ulászló II. Törv. 4dik Czikkelyével, és a' H. T. I. R. 14dik, és

III. R. 20dik Szakaszával való egyberetése bizonyítja, ezen czélaránytalan büntetésekkel valamelly Biró magányosan élni mérészelne. Mondám mindazáltal: „ha magányosan élni mérészelne,“ mert ezen büntetéseknek fővesztességhez súlyosabbítás gyanánt való hozzá kapcsolásokat, hol a' súlyosabbításnak helye vagyon, semminémű fontos ok sem ellenzi.

VI. Ha ki Szabad Menedéknek paizsa alatt álló

Személyt Személyében megsért. Ezen esetet az 1723-diki Törv. 10dik Czikkelyének 3dik pontja jeleli ki. — Ha valamelly illetén Személyt valaki csak Javában károsítana meg, vagy azoknak birtokaikban a' régi öt eseteken kívül háborgatna, tette Czégéres Hatalmaskodásnak nem tartathatik. Így ítelt a' K. Kúria is a' Czégéres Hatalmaskodás Peréről a' 15-dik Végzésben. Végtére

VII. Ha ki ugyanazon Perben, és ugyanazon tárgy iránt törvényes ok nélkül kétszeri Ellentállással él. Bizonyítja ezeket a' többször említett 1723diki Törv. 10dik Czikkelyének az 1729diki Törv. 34dik Czikkelyével való egybenvetése. Így ítelt a' K. Kúria is a' Czégéres Hatalmaskodás Peréről a' 7dik, 10dik, 12dik, 19dik, és 20dik Végzéseiben.

82. §.

A' Czégéres Hatalmaskodásnak következtései.

Régeuten a' H. T. H. R. 42dik és 55dik Szakaszainak tanúbizonyságok szerint Czégéres Hatalmaskodás végett a' Gonosztévő fővesztő Ítélet alá vették; melly mint a' Gonosztévő fejének, mint pedig a' részére jutó Jóságainak veszteségöket magában foglalá, de mindazáltal csak olly formán; hogy ha a' győzedelmeskedő Felperes a' fővétel büntetést a' Gonosztévőn végrehajtatta, (a' mit ha meghékellő Egyezés közöttök három nap, vagy Királyi Megkegyelmezés közben járulván, egy esztendőnek lefolyása alatt, helyre nem állhatott, szabadon megtehetete,) annak Jóságai mindennemű teher nélkül Örököseire szállottak. Ha pedig a' Gonosztévő megszökván, a' fővétel rajta végre nem hajtathatott, a' részére jutó Jóságok vétettek Elfoglalás alá, két harmadok a' Bíráknak, egy harmadok pedig a' győzedelmes Felperesnek esvén; kiktől mindazáltal az ingatlan Javakat a' Gonosztévőnek Gyermekei vagy Oldalági Atyafiai, vagy ezek sem lévén, Szomszéd-

jai az Ítélet Végrehajtásakor kirendelt határidő alatt, Közöséges Becsűjőknek letétele mellett, magokhoz válthaták. Ezeket bizonyítják a' H. T. II. R. 55dik, 56dik, és 60dik Szakaszai. — Az Egyházi Személyek mindazáltal a' Világiak ellen, és viszont a' Világiak az Egyháziak ellen, továbbá az Aszszonyi Személyek, és a' Várséges Rokonok, a' H. T. I. R. 14dik, és II. R. 44dik Szakaszai által kijelelt eseteken kívül, fejöket akkor sem veszték el, hanem Főváltsági Ítélet alá vettetésén, tettekért a' kárnak megtérítéséntül tulajdon díjjokkal, és a' részökre jutó Jöszágoknak veszteségökkal bünhödtek; a' mint ezt a' H. T. II. R. 42dik, 43dik, 's 44dik Szakaszai bizonyítják.

A' Királyi Kúriának mostani Szokása szerint a' Gonosztévő Czégéres Hatalmaskodásáért, emberölésnek esetét kivéven, fővesztésre soha sem ítéltetik, hanem a' netalán elfoglalt Jöszágnak, időközben bevett jövedelmeivel való visszaadásán, és az okozott kárnak megtérítéséntül, tulajdon egész díjába, és a' részére jutó, következésképpen a' Felesége Jussainak és ártatlan Gyermekai részeiknek kiszakasztatások után fennmaradó, mindennemű akár ingó akár ingatlan Vagyonának veszteségébe marasztaltatik; azon esetre, ha a' Gonosztévőnek Értéke a' díjletéltre és kárpótlásra is elégtelen volna, ellene a' H. T. II. R. 68dik, és III. R. 28dik Szakaszának értelme szerint Személybéli Elfoglalás is rendeltetésén, és a' Végrehajtó Bíró meghatalmaztatván; hogy ezen esetben kárpótlás végett Személyét is a' győzedelmeskedő Félnak általadhassa. Így ítélt a' Kir. Kúria a' Czégéres Hatalmaskodás Peréröl az 5dik Végzésben. Ingó javait e' Perben tett Ítélet által a' Gonosztévő örökösen elveszti, az ingatlanokat mindazáltal a' H. T. I. R. 134dik Szakaszának rendelése szerint leteendő Közöséges Becsűjök mellett akár ő maga, akár pedig Örökösei magokhoz visszaválthatják. Ezt bizonyítja a' H. T. II. R. 56dik Szakaszai. Így ítélt a'

Kir. Kúria is a' fellyebb említett czím alatt a' 16dik Végzésben.

E' következendő renddel történik pedig az Ítéletnek Végrehajtása : mindeneknek előtte a' Gonosztévő Feleségének Jussai, és a' Gyermekeit illető Osztályrészek a' Gonosztévőnek mindennemű akár ősi akár szerzeményi, mint ingó mint ingatlan Javaiból kiszakasztatnak ; azután a' Gonosztévőt magát illető Osztályrészből a' győzedelmeskedő Felperes a' díjra, káraitra, és perbeli költségeire nézve kielégítetik, és pedig először az ingó, azután pedig az ingatlan Javak vétetvén Elfoglalás alá ; végre a' mi ezen felül a' Gonosztévőnek Osztályrészből megmarad, két harmadára ugyan a' Bírónak, egy harmadára pedig a' győzedelmeskedő Felperesnek számára elfoglaltatik. Ezeket bizonyítja a' H. T. II. R. 43dik Szakasz. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' Czégéres Hatalmaskodásnak Peréről a' 16dik Végzésben. — Az Aszszonyi Személyek Czégéres Hatalmaskodásokért a' H. T. II. R. 43dik Szakaszának tanúbizonysága szerint Házassági Jutalmokat, és Leánynegyedjüket is elvesztik. A' Ségédek, Küldettek, vagy Előrekirendettek pedig a' H. T. III. R. 26dik Szakaszának erejéből egész díjokkal, és Jószágaiknak vesztéségökkel bűnhődnek.

Egyébbbaránt Czégéres Hatalmaskodás miatt a' Gonosztévő csak a' Perben ítélő Törvényszéknek bírói megyéjében találtató Vagyonát vesztí el ; úgy hogy p. o. a' Magyar Országi Királyi Tábla által megmarasztaltatott Gonosztévő csak a' legszorosabb értelemben vétető Magyar Országi Javaitól fosztatik meg, Horvát vagy Erdély Országi Jószágai az Ítéletnek terhétől menttek maradván. Így rendeli ezt a' H. T. II. R. 65dik Szakasz.

Ha a' Gonosztévő a' Pernek Elfogadása, 's Elismérése után ugyan, de a' Pert elhatározó Ítélet-tétel előtt meghalna, Vérséges Örökösi a' kárnak

megtérítéséntül csak a' Gonosztévőt illető Osztályrésznek Közöséges Becsűjébe marasztaltatnak. Ha pedig a' Gonosztévőnek halála a' Pernek Elesmértetése előtt történt volna, a' panasznak terhe alól, ha csak a' Megholt által hatalmasan elfoglalt Vagyonnak szántszándékos visszatartóztatása által annak Gonosztettét magokéva nem tették, egészen felmentetnek, és egyedül csak a' Hatalmaskodás által okozott kárt tartoznak kipótolni. Ezeket bizonyítják a' H. T. II. R. 51dik és 61dik Szakaszai.

Hogy azon esetben, midőn a' Gonosztévőnek Osztályrésze az általa okozott kárnak megtérítésére elégtelen, a' fogyatkozást Gyermekei a' számokra kiszakasztott Osztályrészekből is kötelesek legyenek kipótolni, a' H. T. I. R. 82dik Szakaszából önként értetődik.

83. §.

A' Kissebb Hatalmaskodásnak esmértetése és következései.

A' Hatalmaskodásnak Czégéres Hatalmaskodások közé nem számlált minden egyéb tettei Kissebb Hatalmaskodásnak, minor potentia, 's Erőszakoskodásnak, Violentia, neveztetnek. Nyilván bizonyítja ezt a' H. T. II. R. 67dik Szakasz. — Ezen Esmértetésből már önként folyik, hogy a' miket fellyebb a' Hatalmaskodó Tettekről a' 77dik §ban általánosan mondtam, mindazokat a' Kissebb Hatalmaskodásról is érteni szükség.

A' Kissebb Hatalmaskodásnak következései e' következendőkben állanak: — 1szor) A' törvényes büntetésre való kárhoytatásban. — 2szor) A' hatalmasan elfoglalt Jóságnak minden jövedelmeivel együtt való visszaadásában. Végre — 3szor) A' megsértetett Személy testében vagy Jóságában okozott kárnak, és a' perbeli költségnek Bírói lelkiismeretes Meghatározás szerint való megtérítésében.

Bizonyítja ezeket a' H. T. II. R. 67dik Szakasza, továbbá Mátyás VI. Törv. 14dik, Úlászló I. Törv. 55dik, az 1563diki Törv. 48dik, az 1638diki Törv. 27dik, és az 1659diki Törv. 31dik Czikkelye.

A' törvényes büntetés a' megsértett Személynek és a' Hatalmaskodónak polgári állapotjaikhoz képest különbözik. Három esetet szükség pedig ezen tekintetből megkülönböztetni, úgymint:

I. Ha mint a' megsértett Személy mint pedig a' Hatalmaskodó Nemesek. Ezen esetben a' Fő Hatalmaskodó önnön magára nézve 25 nehéz márkákba vagy is 100 forintokba, Segédjeire vagy Küldöttjeire, 's Előrekirendeltjeire nézve pedig, azoknak egyenkéntvaló díjjaikba marasztaltatik; a' mint ezt a' H. T. II. R. 67dik, és III. R. 26dik Szakasza, továbbá Mátyás VI. Törv. 14dik, Úlászló I. Törv. 55dik, és az 1655diki Törv. 56dik Czikkelye bizonyítja. Azomban arra, hogy a' Fő Hatalmaskodó Segédjeinek, Küldöttjeinek, vagy Előrekirendeltjeinek díjjaikba marasztaltassék, szükséges azoknak kereszt és vezetéki neveiket a' Kereseti Levélben egyenként előszámlálni, azon egyetlen egy esetet kivéven; ha azok kőborló, esméretlen, 's meszsziről oda hozatott Emberek volnának, melly esetben csupán azoknak számokat kijelelni elégséges. Így rendeli ezeket az 1655diki Törv. 56dik Czikkelye. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' Kissebb Hatalmaskodásnak Peréről a' 2dik Végzésben. Azomban ha a' Segédek, Küldöttek, vagy Előrekirendeltek között a' Hatalmaskodás Szerzőjének Hatalma alatt nem álló, 's tőle nem függő Nemesek is találkoznának; ezek a' H. T. II. R. 25dik Szakasának értelme szerint a' Fő Hatalmaskodó ellen indítandó Perbe különkülön idéztetvén önnön magok száz száz forintokba marasztaltatnak. Így ítelt a' Kir. Kúria is ugyanazon cím alatt az 5dik és 34dik Végzésben. — A' Nemes Közönségek, úgymint Káptalanokra, Szerzetes Egyesüle-

tekre, Szabad Királyi Városokra nézve szükséges itten még megjegyezni: hogy ha ezek köz meghatározással, 's közönséges névvel Hatalmaskodást elkövetnek; az ilyen Közönség, egy Polgári Test és Személy lévén, Segédjeinek, Küldöttjeinek vagy Előrelendeltjeinek díjjaikontúl, magára nézve, szinte úgy mint egy magányos Nemes, csak egyetlen egy büntetésre vagy is 100 forintra kárhoztatik; a' Város által netalan kiküldött vagy megbízott Polgárookra nézve azt határozván meg a' Törvény; hogy ezek is, valamint a' Nemesek, a' Város ellen indított Perbe külön idéztessenek, és önnön magok száz száz forintokba marasztaltassanak. Így rendeli ezeket a' H. T. II. R. 46dik, és 49dik Szakasza, továbbá az 1618diki 60dik, 1635diki 16dik, 1647diki 81dik, 1649diki 18dik, és 1681diki 42dik Törvenyczikkely. Ha a' Káptalannak valamelly egyes Tagja tulajdon indulatjából követne el Hatalmaskodást, szinte úgy mint a' Világi egyes Nemes, tulajdon nevében idéztetik Perbe, és úgy marasztaltatik meg; ha mindazáltal tulajdon Vagyonai a' Marasztalásnak kielégítésére elégtelenek volnának, a' Káptalannak köz jövedelmei vétetnek elégtétel miatt Bírói Elfoglalás alá, Jussa lévén mindazáltal a' Káptalannak a' hatalmaskodó Tagért fizetett summákat annak jövedelméből idővel lehúzni. Bizonyítják ezt a' H. T. II. R. 46dik, 47dik, 's 49dik Szakaszai.

II. Ha a' megsértett Személy Nemes, a' Hatalmaskodó pedig Nemtelen. Ebben az esetben a' H. T. III. R. 26dik Szakasza szerint a' Rissebb Hatalmaskodásnak büntetése a' hatalmaskodó Nemtelennek díjából, vagy is 40 forintból áll; úgy hogy a' Városi Polgárok is, jöllehet a' H. T. III. R. 9dik Szakaszának tanúbizonyysága szerint más Nemteleneket díjokra nézve felülhaladnak, a' Városi Tanács által a' tulajdon indulatjokból elkövetett Hatalmaskodás végett csak 40 forintra büntettetni

szoknak. — Vagynak mindazáltal ezen rendszerént-
való Szabásnak némelly kivételei is, úgymint:

1ször) A' Privilegyiált Szabados Me-
ző városokra nézve; melyek az 1635diki 16-
dik, 1647diki 81dik, és 1649diki 18dik Törvény-
czikkelyeknek rendelkezései szerint köz névvel tett Ha-
talmaskodásaik végett a' Szabad Királyi Városoknak
fellyebb leírt módjokra büntettetnek. — Ha vala-
melly nem privilegyiált Paraszt Község köz mege-
gyezéssel hatalmaskodnék; úgymint egy Község
egy köz büntetésbe nem marasztaltatik, hanem a'
Gonosztettnek Végrehajtói az okozott kárnak és a'
Per költségének megtérítésén felül egyenként díjjaik-
ra büntettetvén, a' Marasztaltatásnak öszveséges ter-
he a' Gonosztettben Megegyezőkre mindjajokra egy-
aránt kiterjesztetik. Így ítélt a' Hétszemélyes Tábla
a' Kissebb Hatalmaskodásnak Peréről a' 35dik Vég-
zésben.

2szor) Az Uradalmi Tisztekre nézve;
ha Hivatalból, vagy is az Uradalom Jussa védelmé-
nek, vagy haszna előmozdításának színe alatt Hatal-
maskodással élnek. Az ilyen esetben tudniillik, ha
a' megsértődött Nemes a' Tisztnek, Ura által való
Megbízatását bé nem bizonyíthatná, Pert nem a'
Földes Uraság, hanem a' hatalmaskodó Tiszt ellen,
és pedig úgy mint azon Uradalom Tisztje' ellen, ha
bár Hivatalát már elhagyta volna is, kell indítania;
ki is, nemtelensége ellent nem állván, Nemesek
ellen kiszabott büntetés alá vettetik. Egyébbaránt a'
Hivatalának színe alatt hatalmaskodó Tiszt ellen in-
dított Perben még az is különös; hogy a' Marasztal-
ásnak kielégítése végett nem a' hatalmaskodó Tiszt-
nek, hanem az Uraságnak Jóságai vétetnek Bírói
Elfoglalás alá; szabad maradván mindazáltal az Ura-
ságnak, ha a' Tiszt valójában Megbízás nélkül vete-
medett volna Hatalmaskodásra, azon Tisztnek az
érette fizetett summának megtérítésére való szorítta-

tása. Így rendeli ezeket 'Sigmond VI. Törv. 6dik, Úlaszló I. Törv. 24dik, és az 1659diki Törv. 33dik Czikkelye, és a' H. T. II. R. 19dik és 48dik Szakasz. — Ha a' megsértődött Nemes a' Tisztnek Ura által való Megbízatását békibizonyíthatná, a' Megbízás mellett véghezvitt Hatalmaskodásról szóló Törvényeinknek értelmök szerint, a' Pert egyenesen a' Földes Úr ellen, úgy mint a' Hatalmaskodásnak Szerzője ellen indíthatja; mellybe a' Tiszt is úgy mint Biztos idéztetvén, a' Földes Úr nem csak magára, hanem Tisztjére, úgy mint tőle függőre, nézve is Hatalmaskodásnak törvényes büntetésébe marasztaltatik.*)

3szor) Az anyai vagy feleségi nemes Jóságokból hatalmaskodó egyes Szabadosokra nézve; kiket az 1659diki Törv. 79dik, és az 1687diki Törv. 18dik Czikkelye Nemesekként büntettetni, következképpen azokkal egyenlő büntetés alá vettetni parancsol. Így ítelt a' R. Kúria is a' Kissebb Hatalmaskodásnak Peréről a' 4dik Végzésben.

III. Ha a' Hatalmaskodás által megsértetett Személy Nemtelen. Ezen esetben rendszerént a' megsértetett Nemtelennek díjja a' bün-

*) Itten a' Hivatalnak színe alatt elkövetett Hatalmaskodásról szó lévén, kérdés támadhatna: vallyon a' Hivatalának színe alatt Czégéres Hatalmaskodást elkövetett Uradalmi Tiszt ellen is, úgy mint azon Uradalomnak Tisztje ellen, következképpen azon foganattal lehessen Pert indítani; hogy az Ítélet Végrehajtásának terhe a' Földes Úrnak Jóságaira háromolják? — A' Királyi Kúria a' Kereseti Levélről szóló 15dik Végzésben ezen Keresetet két okoknál fogva megtagadta, úgymint: 1ször) Mivel ezen Kereset a' Czégéres Hatalmaskodásról szóló Törvényeinkhez nem alkalmaztathatik. — 2ször) Mivel az Ítéletnek kielégíttetését a' Földes Úrnak Jóságaiból eszközölni (t. i. a' Tiszt Vagyonainak mennyiségök tudva nem lévén) lehetetlen. — És valójában a' Czégéres Hatalmaskodás olly tetemes Gonosztett, mellyre a' H. T. III. R. 26dik Szakasz szerént, a' nélkül hogy a' büntetést önnön maga ne viselje, senki Megbízás mellett se, ha bár Jobbággy volna is, nem vetemedhet.

tetés; mellynek megnyerésére mindazáltal, ha a^x Hatalmaskodó Nemes volna, önnön maga a^x megsértetett Személy, személyes kereseti tehetetlonsége miatt, Pert foganatosan nem indíthat, hanem a^x Hivatalbéli Ügyésznek, a^x Városi Polgár ugyan a^x Városinak, a^x Szabados a^x Vármegyeinek, a^x Jobbágy pedig az Uradalminak, vagy ha Földes Ura arra elégtelen volna, hasonlóképpen a^x Vármegyeinek, kinek azt a^x Törvény kötelességül teszi, pártfogását kérni tartozik, 's Keresetét csak ez által mozdíttathatja elő. Így rendeli és bizonyítja ezeket a^x H. T. III. R. 31dik Szakasza, és az 1802diki Törv. 20dik Czikkelye. Így ítelt a^x K. Kúria is a^x Kissebb Hatalmaskodásnak Peréről a^x 4dik, és 35dik Végzésben. — Ha Nemtelen Hatalmaskodás végett tulajdon nevében Nemes ellen Pert indít, az által a^x Jóságaiába 's Jussaiba való visszahelyheztetésnél, és kárának megtérítésénél egyebet nem nyer. Így ítelt a^x K. Kúria ugyanazon cím alatt a^x 10dik Végzésben. — Egyébbaránt azon éppen most tett állítás is, hogy a^x Nemtelen ellen elkövetett Hatalmaskodásnak büntetése a^x megsértetett Nemtelennek díja legyen, szenved egy kivételt. Tudniillik azon esetben, midőn Nemes által valamelly Jobbágy ellen elkövetett Hatalmaskodást a^x Jobbágnak Földes Ura maga vésszen bosszúulás alá; a^x H. T. III. R. 31dik Szakaszának tanúbizonyysága szerint a^x hatalmaskodó Nemes a^x perbéli költségnek megtérítésén, és vagy a^x megsértetett Jobbágy díjának letételén vagy pedig kára kipótlásán felül, (mellyek közül vagy az egyiknek vagy a^x másiknak meghatározását ugyanazon Törvényszakasz a^x Bírónak bölcs ítéletére hagyja) a^x Földes Úr Jobbágyán lévő Bírói Hatalmának egyszer'smind való megsértődése végett 100 forint büntetés alá vettetik. Így ítelt a^x K. Kúria is a^x Kissebb Hatalmaskodásnak Peréről a^x 31dik Végzésben. — Hogy azon esetben, midőn a^x Jobbágnak sérelmét

a' Vármegyei Hivatalbéli Ügyész boszszúja, a' hatalmaskodó Nemes a' kárnak és perbeli költségnek megtérítéséntül csak a' Nemtelennek díjjára büntetetik, az 1802diki Törv. 2odik Czikkelye nyilván bizonyítja.

Egyébbbaránt a' Kissebb Hatalmaskodás büntetése mivoltának tökéletes értelméhez szükség még e' következőket is megjegyezni:

1ször) Hogy ha ugyanazon Hatalmaskodó Tettnek többen volnának Szerzőji, mivelhogy mindegyikben megvolt a' sértő szándék, melly a' büntetésnek oka, mindegyik különkülön Hatalmaskodásnak büntetése alá vettetik; kivéven azon egyetlen egy esetet, ha az elkövetett Hatalmaskodó Tetre nézve Törvényben egy Személy gyanánt vétetnének, millyenek p. o. az osztozatlan Testvérek közös oszttatlan Jószaikra nézve tett Hatalmaskodásaikban, továbbá a' Férfj Feleségével együtt az általok parancsolt, vagy elkövetett Hatalmaskodó Tettekben. Így ítél a' R. Kúria a' Kissebb Hatalmaskodás Peréről a' 17dik és 18dik Végzésben.

2szor) Hogy ha valaki több Hatalmaskodó Tetteket elkövet, ugyanannyi büntetés alá vettetik, mindegyik Hatalmaskodó Tett különkülön büntetésnek oka lévén; és pedig akár csak egyetlen egy, akár pedig több Kereseti Levél és Per által boszszúltassanak. Így ítél a' R. Kúria is ugyanazon czím alatt a' 9dik és 14dik Végzésben. Azomban hogy ezen állításnak helye legyen, szükséges: hogy azon több Hatalmaskodó Tettek egymástól függetlenek, nem pedig egy tethez tartozandók legyenek; mert ha egyetlen egy tett folytatásának, 's részeinek vétetnének, p. o. ha ki más szántóföldjének termését hatalmasan learattatná, öszvegyűjtetné, 's elhordatná, egyetlen egy tett gyanánt tekintetnek, következtetésképpen csak egyetlen egy büntetést szűlnék, ha bár mindegyik miatt különkülön Per indítatott

volna is. Így ítelt a' K. Kúria is ugyanottan a' 3dik és 25dik Végzésben.

3szor) Hogy a' Kissebb Hatalmaskodásnak teljes vagy is 100 forintból álló büntetése a' Felperes és ítélő Bíró között két egyenlő részre osztatik; a' díjjfizetéseket ellenben, akár valamelly Nemtelennek sérelme miatt, akár pedig valamelly Nemtelen által, és pedig akár tulajdon indulatból, akár pedig másnak parancsolatja, vagy Megbízása mellett elkövetett Hatalmaskodás végett történt legyen a' Marasztalás, egészen 's minden osztály nélkül a' Hatalmaskodás által megsértetett Személy nyeri meg, valamint szinte a' kárpótlás fejében oda íteltetett summát is. A' perbeli költségeket pedig, a' mint a' Pernek terhét vagy önnön maga a' megsértetett Személy, vagy pedig a' pártfogására rendelt Hivatalbéli Ügyész viselte, úgy vagy ennek vagy pedig amannak ítéli oda a' Pernek elítélésével foglalatoskodó Törvényszék. Ezeket bizonyítja a' H. T. II. R. 67dik, és III. R. 26dik Szakasa, és az 1802diki Törv. 26dik Czikkelye. Így ítelt a' K. Kúria is a' Kissebb Hatalmaskodásnak Peréről a' 35dik Végzésben. *)

*) A' Kissebb Hatalmaskodásnak itten leírt büntetése Korván Mátyásnak idejekor, mikor tudniillik rendeltetett, az, akkoron forgásban volt pénznek ritkaságát, és azon Jóságoknak, melyek azon időben 100 vagy 40 forinttal egyetértek, mennyiségöket meggondolván, valóban terhes, 's céljának megfelelő, vagy is a' Hatalmaskodásra ingerlő viselkednek orvoslására, és a' másnak nyomattatásával boldogulni kívánó indulatnak megzabolázására elégséges büntetés volt; de mainapon, a' forgásban lévő pénznek mennyisége azon időkhöz képest szerfelett megszáporodván, Gazdagabbakra nézve, kik Hatalmaskodásra vetemedni legtöbbet szoktak, csak nem minden foganatoságát elvesztette; úgy hogy a' vagyontalanabb Haza fiak vagyonbéli bátorságoknak, sőt a' Nemtelenekre nézve a' személyesnek is, megszerzése és védelme a' Törvénytévő Hatalomnak új gondoskodását megkívánni látszatik. Ugyanezen észrevételnek helye vagyon az egyéb régiebb pénzbeli büntetéseinkre nézve is.

84. §.

A' hatalmasan elfoglalt Jászágna^k Birtokába való Viszzsatételnek rövid útja.

A' Hatalmaskodás által elfoglalt Jászágait a' H. T. I. R. 68dik Szakaszaⁿak engedelme^{ből} egy eszterdön^{ek} lefolyta alatt kiki önnön hatalmával viszzsafoglalhatja. Azomban mivel a' sérelemorvoslásnak ezen útja mindenkor veszedelmes, és többnyire, ha t. i. a' Hatalmaskodó nagyobb erővel bír, sikeretlen is; hogy a' törvényes erejű birtokból Kivettettek Jászágaiknak Haszonvételeiktől megfosztatva lenni addig se kénytelenítessenek, míglen a' Peres Törvénynek útján sérelmök orvosoltatásának végét érhetik; az újonnan történt, vagy is egy esztendő még felül nem haladó Jászág hatalmas Elfoglalásokra nézve az 1802diki Törv. 22dik, és az ezt új rendelkezésekkel bővítő 1807diki Törv. 13dik Czikkelye, az 1842diki Pozsonyi Törv. 5dik Czikkelyét megerősítvén, a' Birtokba való Viszzsatételnek egy rövid, 's Per nélkül való modját állapította meg, melly e' következőkben áll:

Az Al-Ispány a' megsértetett Félnek hozzája való folyamodására, elégséges törvényes határnapot szabván, Birótársaival a' Hatalmaskodás elkövetésének helyére kimégyen, és meghalgatván mind a' két Felet kinyomozni igyekszik először ugyan, vallyon a' hozzája folyamodott Fél valójában a' követteltől Javaknak törvényes erejű békességes birtokokban volt e'? másodszor pedig, vallyon újonnan, 's önnön hatalomból történt elfoglalás által esett e' abból ki? És hogy ha Birói Vizsgálatból az itten érdeklött mind a' két környülállás békibizonyodik, a' hozzája folyamodott Felet a' hatalmasan elfoglalt ingó vagy ingatlan Jászágna^k birtokába viszzzahelyhezteni, oda ítélvén egyszer'smind nekie a' Jászágna^k időközben bevett jövedelmeit, 's a' hatalmas elfoglalás által már valósággal megszülemlett kárnak megtérítését, (a'

megakadályoztatott haszonhajtásokat mindazáltal oda nem értvén,) továbbá a' Birtokba való Viszszatételnek költségeit, valamint az olyan elfoglalt ingó Javaknak lelkieszméretes Becsűjökét is, melyeket a' Hatalmaskodó már elhasznált, vagy elidegenített. Ha pedig némelly elfoglalt Javakat a' Hatalmaskodó más Vármegyébe általszállított volna; azokra nézve a' Birtokba való Viszszatételt Végrehajtást általszállító Birói Levél (*Litterae Compassuales*) által eszközli. Végre az egész Birói Munkálódásáról a' Vármegye Közönségének hivatalos Tudósítást téssen.

Az ilyen Birtokba való Viszszatételt az Al-Ispány Hivatalának vesztesége alatt köteles minden haladék nélkül, és valamelly akadály előladván magát, legfellyebb a' hozzája történt folyamodás napjától számlálандó egy esztendőnek lefolyása alatt, ha a' Hatalmaskodónak ellentállása megkívánná, a' Vármegyének Teljes Köz Gyűlése által meghatározandó hatalomkarnak segedelmével is, végrehajtani. — Ha a' Vármegyének Al-Ispányai Bíróságok ellen tett törvényes Kifogások vagy más akadályok miatt a' Viszszatételt munkába nem vehetnék; ezen foglalatosságra helyettök mást valakit szükség kinevezni, de az ilyen kinevezés is csak a' Vármegyének Teljes Köz Gyűlése által mehet véghez.

Ezekén kívül szükséges itten még azt is megjegyezni: hogy a' Viszszatételnek ezen rövid útján a' foglalatoskodó Al-Ispány semmi törvényes kérdésbe nem ereszkedhet, sem Okleveleknél fogva (a' békeséges birtokról és a' Hatalmaskodásnak valóságáról szözlőket kivéven,) nem munkálódhat, se végre Viszszatételét az elfoglalt Jóságokontúl más valamelly tárgyra ki nem terjesztheti.

Egyébbbaránt a' megsértetett Fél a' Hatalmaskodásnak törvényes büntetését, továbbá kárvallásának, a' mennyire a' Viszszatételnek rövid útján elégtételt nem nyert, megtéríttetését, perbeli költségeivel

együtt, a' Peres Törvénynek rendszeréntvaló útján, az illy formán véghezment Birtokba való Viszzatétel után is még keresheti. De viszont az Ellenfélnek is, ha talán az Al- Ispánnak Végzésével meg nem elégednék, szabadságában áll, a' kár, költség, és jövedelemmegtérítésre nézve ugyan kárt térítető, a' dolognak velejére magára nézve pedig Birtokba viszzatétel Perrel, melyben a' Törvény az Igazságot mennél rövidebb idő alatt, és csak a' birtokon kívül való Fellyebbvitel mellett kiszolgáltatni parancsolja, a' birtokba viszzatétel Fél ellen élnie, vagy a' Királyi Székhez teendő Folyamodásnak útján, melly a' Feleknek itten minden esetben nyitva áll, veszendő ügyén segítenie.

Ha az erőszakos Jóságelfoglalás több Vármegyékben fekvő Jóságokra terjedne; Birtokba való Viszzatétel végett minden Vármegyében különkülön szükség Al- Ispányhoz folyamodni. Így rendeli mindezeket a' fellyebb már említett 1802diki Törvénynek 22dik, és az 1807diki Törv. 13dik Czikkelye.

85. §.

A' Hatalmaskodásokból támadó Pereknek rövid előszámlálások.

A' Hatalmaskodásokból e' következő Perek szoktak támadni: — I. A' Czegéres Hatalmaskodásnak Pere. — II. A' Kissebb Hatalmaskodásnak Pere. — III. A' Birtokba viszzatétel Per. — IV. Az Igazságszolgáltatásra szorító Per. — V. Az Igazságszolgáltatásnak megtagadását bosszszúló Per. — VI. A' hatalmaskodási summás 's rövid Per. Ezen Perekről, mivelhogy tulajdonaiknak kielégítő előadások hosszabb fejtegetést kíván, különkülön §§ban fogok szólni.

A' Czégéres Hatalmaskodásnak Pere.

A' Czégéres Hatalmaskodásnak Peré-
ről, Processus Majoris Potentiae, e' következen-
döket szükség megjegyezni:

I. Indítja a' megsértetett Személy a' Hatalmas-
kodó ellen. A' Megsértetettnek Örökösei a' fellyebb
(76 §.) mondattak szerint e' Perrel nem élhetnek,
sőt a' már elkezdett Pert sem folytathatják; azon
egy esetet kivévn, ha a' megsértetett Fél a' Pernek
Alperese által való Elismértetése után költözött volna
ki e' világból. Így ítelt a' K. Kúria is e' Pernek czímje
alatt a' 2dik Végzésben. Mikor és mennyire háro-
maljék pedig e' Pernek terhe a' Hatalmaskodónak
Örököseire, fellyebb a' Czégéres Hatalmaskodásnak
következéseiről szöllumkor előladtam.

II. A' Kereseti Levél régi esetekre nézve Mátyás
VI. Törv. 15dik, 's Ulászló I. Törv. 56dik Czikkelyén,
és a' H. T. II. R. 42dik, 43dik, 's 55dik Szakaszain,
az újabbakra nézve pedig az 1723diki Törv. 7dik,
vagy 10dik Czikkelyén épül.

III. A' Biróság Nemesekre, és Szabadosokra
nézve, akár egyes Személyek, akár pedig Közönsé-
gek legyenek, 'Sigmond VI. Törv. 5dik, és az 1729-
diki Törv. 34dik Czikkelye 3dik és 5dik pontjának
tanúbizonyysága szerint a' Királyi vagy Horvát Or-
szági Bani Táblát illeti. Bizonyítják ezt a' Kir. Kúria-
nak e' Pernek czímje alatt találtató Végzései is. To-
vábbá különösen a' Szabadosokra, nevezet szerint
az Árendásokra nézve így ítelt a' Kir. Kúria Biróság-
ról szöllum 13dik Végzésében. A' Városi Polgárok,
vagy más olyan Lakosok ellen, kik Személyeikre
nézve is Város Hatalma alatt állanak, ha önnön fe-
jökéből hatalmaskodtak, a' H. T. III. R. 10dik, és 19-
dik Szakasza szerint Birósággal a' Városnak Taná-
csa bír. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' Biróságról a' 12-

dik Végzésben. — A' tulajdon nevőkben hatalmas-
kodó Jobbágyok ellen más különös nevezetű, tudni-
illik néha Igazságszolgáltatásra szorító, néha pe-
dig summás, 's rövid Pernek vagyon helye. — Ha
a' Városi Polgár vagy Jobbágy nem tulajdon nevé-
ben hatalmaskodott, hanem másnak, kire nézve a'
Királyi Tábla ítél, Segédje, Küldöttje, vagy Előre-
kirendeltje volt; akkor a' Pernek szükségképpen
való öszvefüggése végett ők is, a' Polgárok ugyan
külön idéztetvén, a' Jobbágyok pedig Törvény ele-
jébe állíttatni kéretvén, a' Királyi vagy Báni Tábla
által ítéltetnek meg. Ezt bizonyítják a' H. T. III. R.
19dik és 26dik Szakaszai.

IV. A' Kereseti Levélben azokontúl, a' miknek
mindennémű Kereseti Levelekben kitéve lenniük kell,
szükség a' Hatalmaskodó Tett elkövettetésének ide-
jét, helyét és módját is pontosan kijelelni, a' másokkal
vagy mások által végbenvitt Hatalmaskodásokban,
ha lehetséges, a' Segédek, Küldötteket, vagy Ki-
rendelteket is egyenként megnevezvén. Nyilván meg-
kívánja ezeket a' H. T. II. R. 26dik és 82dik Szaka-
sza. — Midőn a' Törvény elejébe állítandóknak ne-
veik előszámláltatnak, igen hasznos ezen közben-
vetést: Rihagyván mindazáltal a' Törvény
szerént Rihagyandókat, a' kéréshez ragasz-
tani; mert másképpen, ha azok közül, kik Törvény
elejébe állíttatni kéretnek, valaki Nemes volna, az
Nemességének Kifogásával élvén a' H. T. II. R. 23-
dik Szakaszának erejével a' Felperes ellen 200 fo-
rint büntetést kérhet. —

V. A' Felperesnek kötelessége a' Keresetnek
talpövéül vett Hatalmaskodó Tettnek valóságát, és a'
fellyebb (76 és 77 §§.) mondattakhoz képest az Al-
peresnek sértő 's boszszontó szándékát, 's álnok-
ságát bém bizonyítani. — Innen már értetődik: hogy
a' Czégéres Hatalmaskodásnak régi eseteiben, mivel-
hogy azoknak egyedül csak a' Nemesi Jelességnek

sérelme a' tárgyak, a' Felperes, ha Alperese kétségbe venné, Nemességét is békibizonyítani tartozik. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' személyes Kereseti Tehetségről a' 2dik Végzésben. Azomban a' Nemességnek gyökeres békibizonyítása itten nem szükséges, hanem a' Felperes kötelességét Vármegyének hiteles pecsétje alatt kiadott Nemesség Bizonyító Levél által is eléggé teljesíti; a' Vármegye Jegyzőjének, vagy más Hivatalbéli Személynek tulajdon pecsétje alatt költ Bizonyáslevél mindazonáltal e' részben is sikertelen lévén. Így ítelt a' Kir. Kúria is az éppen most kijelelt cím alatt a' 3dik és 5dik Végzésben. A' Czégéres Hatalmaskodásnak újabb eseteiben, azoknak másféle sérelmek lévén tárgyaik, a' Felperes Nemességének megmutatása nem szükséges. Így ítelt a' K. Kúria is a' Czégéres Hatalmaskodásnak Peréről a' 18dik Végzésben. — Továbbá ugyanazokból, miket a' békibizonyításokról mondtam, értetődik az is: hogy ha a' Felperes nyilván tudvalévő Nemes nem volna, vagy ha az Alperesnek béres Szolga gyanánt szolgálna, a' Czégéres Hatalmaskodásnak régi eseteiben az Alperes Czégéres Hatalmaskodásnak büntetése alá nem vettethetik, úgymint az első esetben ugyan a' Felperes Nemességének tudva nem léte, a' másodikban pedig a' szolgai személyes alávetetése miatt Nemesi Jellesség alnok Megsértőjének nem tartathatván. Így ítelt a' K. Kúria is e' Pernek címje alatt a' 4dik és 6dik Végzésben.

VI. Egyébbaránt e' Perről szükséges még e' következőket is megjegyezni, úgymint: hogy először ugyan a' Czégéres Hatalmaskodásnak régi eseteiben, az 1550diki Törv. 56dik Czikkelyének világos rendelkezéséből, az Alperes Pervédőjének tetteit 's mondásait vissza nem húzhatja, meg nem másolhatja; másodszor pedig, hogy ez a' Per Persorbéli Elsőbbséggel bír, a' személyes Keresetnek tüstént való felvételét annak természeti mivolta megkíván-

ván. Így ítelt a' Kir. Kúria a' Persorbéli Elsőbbségről a' 6dik Végzésben.

87. §.

A' Kissebb Hatalmaskodásnak Pere.

A' Kissebb Hatalmaskodásnak Peréről, vagy is az úgy nevezett Panaszos Perről, Processus querulosus, e' következendők jegyzésre méltók:

I. A' fellyebb mondattak szerint valamint a' Czégeres Hatalmaskodásnak Perét, úgy ezt is csak maga a' megsértetett Személy, és csak maga ellen a' Hatalmaskodó ellen indíthatja. Továbbá a' Per folytatásának Jussa, és viselésének Terhe a' Feleknek Örökösöikre itten is csak a' Pernek Elesmértetése után száll által.

II. Ha a' Hatalmaskodás valamelly Közönség által közös névvel tétetett, az egész Közönség ellen szükség a' Pert indítani, 's ha csak egy vagy két Tag ellen indíthatnák, a' Kereseti Levél alászáll; mert mivelhogy a' büntetésnek terhé Törvényeinknek rendelkezéseik szerint a' Megbízók mindjában együttvéve tartoznak viselni; egyik vagy másik Tag egyedül mindjajokért felelni, és bűnhődni nem köteles. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' Kereseti Levélről az 1ső Végzésben. Ugyanezen okból következik az is: hogy a' Törvényben egy Személy gyanánt tekintetű Hatalmaskodók ellen is hasonlóképpen egy közös Pert indítani szükség; valamint továbbá az is, hogy a' Törvényben egy Személy gyanánt nem vétető Személyek által elkövetett Hatalmaskodásban is, ha a' Felperes közülök csak egyet támadna meg Perrel, attól nem az egész kárnak, hanem csak az Alperesre jutó résznek megtéríttetését kérhetné.

III. Mikor legyen ezen Pernek helye, a' Hatalmaskodó Tett természetének fejtegetéséből értetődik. Ezen kérdésre nézve mindazáltal nem leszen

felesleges, még e' következendőkét megjegyezni, ugy mint: Először ugyan, hogy e' Perrel a' megsértetett Fél, ha inkább akárná, a' Czégéres Hatalmaskodásnak eseteiben is élhet. Bizonyítják ezen állítást a' Kissebb Hatalmaskodás Peréről szóló 11 és 12dik Kir. Kúriai Végzések is. Másodszor pedig, hogy ha valaki magának a' szenvedett Hatalmaskodásért önön hatalmával elégtételt venne, p. o. a' hatalmasan elfoglalt Jószágaait erőszakkal visszafoglalná, mivelhogy a' Törvénynek rendelkezéseit tulajdon tetteivel megelőzte, e' Perrel többé nem élhetne. Így ítél a' Kir. Kuria is e' Pernek czúnja alatt a' 22dik Végzésben. Harmadszor végre, hogy a' Kissebb Hatalmaskodásnak büntetését kérő Pernek néha olyan tettekre nézve is helye vagyon; mellyek Hatalmaskodó Tetteknek, mivoltokat tekintvén, nem tartathatnak; de csak akkor, ha azokra valamelly különös Törvény hatalmaskodási büntetést világosan rendel. Ennek példáit láttuk a' Korcsmároltatási, és Vámvételi Igazságban, a' Jószágórzési Szerződésben 's a' t.

IV. A' Kereseti Levél a' H. T. I. R. 68dik, és II. R. 67dik, 's 68dik Szakaszain, az 1608diki Törv. Koron. ut. 3dik 's 4dik, az 1609diki Törv. 29dik, 's az 1613diki Törv. 23dik Czikkelyén épül, a' Közönségek, Uradalmi Tisztek, Szabadosok, és Városi Polgárok által elkövetett Hatalmaskodásokra nézve szükséges lévén az ilyenekről különösen szóló Törvényeket is érdekelni.

V. A' Bíróság Nemesekre, akár egyes Személyek akár Közönségek legyenek, Privilegyiált Mezővárosokra, Szabadosokra, és Uradalmi Tisztekre nézve a' Kissebb Hatalmaskodásnak büntetéséről szölytomkor előladott Törvények szerént a' Vármegyét, és pedig az 1729diki Törv. 35dik Czikkelyének erejéből az Al-Ispányi Törvényszéket illeti; kivévén ha két Vármegyének határaiban felvő Jószágnak birto-

káról volna vetélkedés, és valamiképpen határbéli villongást foglalna magában; melly esetben a' Pernek elítélése az 1618diki Törv. 71dik, és az 1635diki Törv. 19dik Czikkelye szerint a' Nádor Ispány által megbízandó Bírákhoz tartozik. Így ítelt a' Kir. Kúria is e' Pernek címje alatt a' 16dik Végzésben. A' Városi egyes Polgárokat, ha tulajdon indulatjokból hatalmaskodtak, a' H. T. III. R. 10dik Szakaszának, és az 1618diki Törv. 60dik Czikkelyének rendelkezéséből a' Városi Tanács előtt szükség Perbe idézni; kikről ha a' Tanács Igazságot szolgáltatni nem akarna, az éppen mostan említett 1618diki Törv. 60dik Czikkelyének erejével maga ellen a' Város ellen indítatik Al - Ispány előtt Per, és a' marasztaló Ítélet Végrehajtása a' Városnak Jószágaiból történik. — Az önnön indulatjokból hatalmaskodó Jobbágyok, vagy nemtelen Szolgák ellen a' Kissebb Hatalmaskodásnak eseteiben is hol Igazságszolgáltatásra szorító, hol pedig summás 's rövid Per indítatik; mellyekről alább különösen előjön a' szó. A' Segédül vett, tette küldött, vagy azzal előre megbízott Városi Polgárok, és Jobbágyok, vagy nemtelen Szolgák, amazok ugyan a' Perbe külön idéztetvén, ezek pedig Törvénynek elejébe állíttatni kéretvén, a' Hatalmaskodás Szerzőjének Bírāja előtt azzal együtt ítéltetnek meg; a' mint ezt az 1647diki Törv. 81dik, az 1649diki Törv. 18dik, és az 1655diki Törv. 56dik Czikkelye, és a' H. T. III. R. 26dik Szakasa bizonyítja.

VI. A' Kereseti Levélben azokontúl, a' miknek általjánosan mindenféle Kereseti Levélben kitéve lenniek kell, szükség itten is, valamint a' Czégérez Hatalmaskodásnak Perében, pontosan kijelelni a' Hatalmaskodás elkövetésének idejét, vagy is napját, hónapját, esztendejét, továbbá helyét, és pedig ha valamelly Jószágrésznek elfoglalása volna a' Pernek tárgya, meghatározván mennyiségét, sőt fekvését

is, és nagyobb bizonyosság végett oda ragasztván azon szokott közbenvetést: melly helyet, ha szükséges leendő, szemláttára is megfogok mutatni, végre a' Hatalmaskodás elkövetésének modját is, a' Segédekkel, vagy Küldöttek 's Előrekirendeltek által végbenvitt Hatalmaskodásokban, ha a' Felperes díjjaikat is kéri, előszámlálván ezeknek kereszt és vezetéki neveiket 's lakásaikat, vagy ha kőborló, esméretlen, 's meszsziőről öszvehordott Emberek volnának, számokat meghatározván; kik midőn Törvény elejébe állíttatni kérettetnek, valamint a' Czégéres Hatalmaskodás Perében, úgy itt is az ottan előladott oknál fogva tanácsos azon Szokásban lévő közbenvetést: kihagyván még is a' Törvény szerént Kihagyatandókat, a' kérés mellé függesztetni. Végre szükséges az elkövetett Hatalmaskodásnak tettét magát tökéletesen meghatározni. Így rendeli ezeket a' H. T. II. R. 26dik, 's 82dik Szakasa, és az 1655diki Törv. 56dik Czikkelye.

VII. Hogy a' Felperes e' Perben teljesen győzedelmeskedhessen, e' következendőket szükség bébizonyítania: — 1ször) A' Keresetnek talpkövéül veft Hatalmaskodó Tettnek valóságát; és ha az iránt gyökeres kétség támadna, sértő indulatból való származását; ott a' hol sértő indulat nem volt, a' mint már fellyebb is megjegyeztem, Törvényeinknek, és az ezen cím alatt találtató 7dik, 13dik, 21dik, 36dik, és 57dik Kúriai Végzéselnek értelmök szerént Hatalmaskodás büntetésének helye nem lévén. A' Tett valóságának bébizonyítása Tanúbizonyságok által történik, a' mire mindazáltal a' Segédek, Küldöttek, vagy Megbízottak, Pernek Sorsosi, következésképpen gyanús Emberek lévén, nem alkalmasok. Így ítelt a' Kir. Kúria az Esküvésről, és Tanúkról a' 7dik Végzésben. — 2ször) Ha az Alperes Nemes Ember volna,

tulajdon Személyének Nemességét; a' Nemtelennek a' H. T. III. R. 31dik Szakasza és az 1802diki Törv. 20dik Czikkelye szerint Nemes ellen személyes kereseti tehetsége nem lévén. Így ítelt a' Kir. Kúria is e' Pernek címje alatt a' 10dik Végzésben. Azomban ezt az érdekelt esetben is csak akkor köteles a' Felperes megtenni, ha az Alperes Nemességét nyilván tagadta; a' mit az ugyan megtehet, és pedig a' Kúriai Végzések szerint a' Per derekában is, de nem büntetetlenül; mert mivel-hogy ezen Pernek nem Nemesi Jelességnek megsértése, hanem másféle törvénytelen cselekedet a' tárgya; ha a' Felperes Nemességét Vármegyének hiteles Bizonyáglevelével hëbizonyítja, az Alperes tagadásáért a' H. T. II. R. 36dik Szakaszának erejével 200 forintra büntetetik. Így ítelt ezek iránt a' Kir. Kúria a' személyes Kereseti Tehetségről az 1ső és 4dik Végzésben. — 3szor) Ha a' Felperes Perében Küldöttek vagy Megbízottak által véghezvitt Hatalmaskodást velt bosszúzás alá, vagy ha a' Segédeknek, Küldötteknek, 's Előrekirendeltknek díjjaikat kéri, a' Felvételnak, Küldésnek vagy Megbízásnak valóságát; másképpen Keresetétől az első esetben ugyan teljesen, a' másodikban pedig azoknak díjjaikra nézve, kik iránt a' Megbízást vagy Felvételt meg nem mutathatá, csesik. Bizonyítja ezeket az 1655diki Törv. 56dik Czikkelyének 3dik pontja. Így ítelt a' K. Kúria is e' Pernek címje alatt az 1ső és 3dik Végzésben. — 4szer) Ha Jóságelfoglalás, vagy valamelly Jusnak gyakorlásában való háborgatás a' Pernek és Keresetnek talpköve, az elfoglalt Jóságoknak minéműségöket, mennyiségöket, és az ingatlanokra nézve helyheztesítöket is, továbbá a' Birtokbanlételnek törvényes címjét, vagy legalább annak a' bosszúztató háborgatás előtt egy esztendeigvaló egyhuzomos, nyilvánóságos,

és békességes tartását. Bizonyítja ezeket a' H. T. I. R. 68dik Szakaszának értelme, mely a' hatalmasan elfoglalt önnön Javunknak tulajdon hatalmunkkal való visszafoglalását is csak egy esztendőnek lefolyása alatt engedi meg büntetetlenül. Bizonyítják továbbá az 1655diki 56dik, 1681diki 31dik, és 1729diki 42dik Törvényczikkelyeknek értelmeik. Végre — 5ször) A' kárvallásainak, megakadályoztatott jövedelmeinek, és perbéli költségeinek valóságokat és mennyiségöket; másként a' megtérítések fejében fizetendő summának mennyiségét a' Bíró lelkiismeretesen meg nem határozhatja, a' mit még is a' Törvény, nevezetszerént a' H. T. II. R. 61dik és 67dik Szakasa, az 1638diki Törv. 27dik, és az 1659diki Törv. 31dik Czikkelye nekie köteleességül téssen.

VIII. Az itten mondattak b bizonyodván, az Alperes a' netalán elfoglalt Jóságoknak viszszaadásokba, a' kártétel, meggátolt haszonvétel, 's perbéli költség megtérítésébe, és hogy ha a' Hatalmaskodás álnokul, sértő indulatból történt, a' Hatalmaskodásnak törvényes büntetésébe is marasztaltatik, és az Ítélet Végrehajtásával megbízandó Bírói Személynek a' sértő indulattal tett Hatalmaskodásnak esetében hatalom adatik; hogy, az Alperesnek ingó és ingatlan Javai netalán az Elégtételre elégtelenek lévén, a' H. T. II. R. 67dik, és 68dik Szakaszának erejével ellene Személybéli Elfoglalással is élhessen. Ellenben

IX. Ha a' Felperes a' fellyebb mondattakat bé nem bizonyíthatta, az Alperes az ellene támasztott panasz alól felmentetik; sőt ha a' Felperes Hatalmaskodásnak Perével helytelenül élt, a' Helytelen Kereset Büntetésének, (Poena Indebitae Actionis,) mely az 1613diki Törv. 23dik Czikkelyének értelme, és a' Kissebb Hatalmaskodás Peréről szözlő 8dik és 29dik Kir. Kúriai Végzése szerént a' Kissebb Hatalmaskodásnak magányo-

san, vagy is perbeli költség megtérítése nélkül vett büntetésében áll, alája is vettetik. — Helytelenül élni Kissebb Hatalmaskodásnak Perével tartatik pedig a' Felperes e' következő esetekben: — 1ször) Ha azzal olly valamelly tettet akart megbosszulni, melly se természeti mivoltára nézve nem Hatalmaskodó Tett, se valamelly különös Törvénynek rendelkezéséből maga után hatalmaskodási büntetést nem vonszon. — 2szor) Ha az által Sajátságának, 's Örökjussának újonnanvaló megszerzésére álnokul törekedett, következőképpen ollyan valamelly Just 's Jóságot, mellynck Sajáti Jussal való birtokában az előtt még nem volt, magáévá tenni igyekezett. Végre — 3szor) Ha a' Pert minden gyökeres ok nélkül; következőképpen csupán csak az Alperest álnokul bosszontó indulatból indította; csak hogy mindazáltal az Alperes ezen esetben, Jóságokról lévén Per, azokban való törvényes czím által nyert, vagy legalább egy esztendeig békességesen tartó birtokát megmutathassa. Bizonyítja ezeket az 1613diki Törv. 23dik Cikkelye. Így ítélte a' K. Kúria is a' Kissebb Hatalmaskodásnak Peréről a' 13dik, 15dik, 21dik, 23dik, 27dik, 30dik, és 33dik Végzéseiben. — Egyébként a' Helytelen Kereset Büntetése természetének tökéletes értelmére szükséges még e' következőket is megjegyezni: — 1ször) Hogy az Alperesnek a' Helytelen Kereset Büntetése végett új Pert indítani nem szükséges, hanem megvilágosodván a' Keresetnek helytelensége, azt az ellene indított Perben tüstént visszafordulólag, per modum Reconvencionis, kérheti. Így nyilván rendeli ezt az 1613diki Törv. 23dik Cikkelye. — 2szor) Hogy a' Helytelen Kereset Büntetésének kérése által az Alperes Felperessé változván, a' Nemtelen Alperes Nemes Felperes ellen ezen Keresettel nem élhet; a' H. T. III. R. 51dik Szakasza szerint nem lévén nekie a' Nemes Felperes ellen személyes kereseti tehetsége. — 3szor)

Hogy a' Helytelen Keresetnek és a' Hatalmaskodásnak büntetések, az 1613diki Törv. 23dik Czikkelyének rendelete szerint visszazonozó büntetések lévén, ha a' Hatalmaskodásnak Pere több egy gyanánt nem vétethető Személyek ellen, vagy több egymástól nem függő Tettek miatt volt indítva, a' Helytelen Keresettel élt Felperes ugyanannyi Helytelen Kereseti Büntetés alá vettetik, a' mennyi hatalmaskodási büntetést nyert volna, ha a' Perben győzedelmeskedett volna. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' kisebb Hatalmaskodás Peréről a' 8dik, 9dik, és 34dik Végzéseiben.

88. §.

A' Birtokba Viszzzatétető Per.

A' Birtokba Viszzzatétető Pernek (Processus Repositionalis) helye nem csak az ingó vagy ingatlan Javak erőszakos elfoglaltatásaira nézve, hanem mindazon esetekben vagyon; midőn az Alperes valamely Jóságnak, melyet a' Felperes törvényes Jussal már bírt vala, birtokba vagy éppen fogatlan 's félretétethető cím mellett, vagy pedig olyan Jussal jutott, mellynek a' Törvény csak időközben tartó foganatosságot ad, p. o. ha birtoka valamely félretétethető Egyezés, vagy pedig Al - Ispány által rövid úton történt Viszzzatétel által kezdődött. Bizonyítja az itten mondattakat a' H. T. I. R. 126dik Szakasza, az 1542diki 156, 4dik, 's 5dik, 1563diki 46dik, 1647diki 135dik, 1653diki 24dik, 's 32dik, és 1807diki 13dik Törvényczikkely. — A' Kereseti Levél Hatalmaskodásnak esetében a' Hatalmaskodásokról, a' többiekben pedig a' Birtokbalépés címjének félretétethetőségéről vagy csupán időközbenvaló erejéről szóló Törvényeken épül, 's általa csak a' birtokba való viszzzahelyeztetés mindennemű büntetés nélkül, kéretik. A' Biróság rendszere a' Vármegyét, és nevezetesen, ha a' Per

erőszakos elfoglalás, 's háborgatás végett indíttatik, az Al-Ispányt, egyéb esetekben pedig a' Per tárgyának mennyiségéhez képest vagy ezt, vagy pedig a' Szolgabírói illeti. Ezeket bizonyítja az 1542diki Pozs. Törv. 4dik, és 5dik Czikkelyének az 1729diki Törv. 35dik Czikkelyével való egybenvetése. Így ítelt a' K. Kúria is a' Per Intézetéről a' 8dik, és a' Viszszatétető Perről a' 3dik Végzésben. Mondám még is rendszerént, mert ha a' Keresetnek tárgyaúl vett Jóság vagy Jus ollyatén szövevényes kérdésekbe volna keveredve, mellyeknek elítélésök az Al-Törvényszékeknek Hatalmokat felülmúlja; a' Bíróság az 1563diki Törv. 46dik, az 1715diki Törv. 28dik, és az 1723diki Törv. 26dik és 31dik Czikkelyeiknek értelmök szerént a' Királyi vagy Horvát Országi Bani Táblát illetné. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' Per Intézetének helyességéről a' 8dik Végzésben. — A' Felperes e' Perben köteles Nemzetségének, vagy önnön magának a' Kereset alá vett Jóságban előbb volt törvényes birtokát, továbbá az Alperes Birtokbalépése czímjének félretétethetőségét, vagy csak időközben tartó erejét, és azon esetben, midőn Keresetét a' Jóságnak hatalmas elfoglalásán, 's erőszakos háborgattatáson gyökerezi, a' Hatalmaskodó Tettnek valóságát; végre a' Kereset alá vett Jóságoknak minéműségöket, mennyiségöket, és az ingatlanokra nézve helyheztesöket is, békibizonyítani. Bizonyítják ezt a' fellyebb kijelelt Törvényczikkelyeknek értelmeik. Így ítelt a' K. Kúria is e' Pernek czímje alatt az 1ső, 2dik, 3dik, 4dik, 's 5dik Végzéseiben. — Miket kellessék ezeken felül még a' Felperesnek azon esetben békibizonyítania, midőn a' Bíróság a' Királyi Táblát illeti; az együtt fennforgó szövevényes kérdésnek mivoltától függ. — A' szükséges békibizonyítások megtétetvén, és az Alperes által meg nem czáfoltathatván, a' Felperesnek viszsztatétele elhatároztatik, sőt ha a' Követelés az Al-

peresnek Hatalmaskodó Tettén épült, a' Jóságnak időközben bevett jövedelmei, valamint a' perbeli költségeknek megtérítéseik is nekie oda ítéltetnek. Így ítél a' K. Kúria is a' Birtokba Viszszatétető Per-ről a' 6dik Végzésben.

89. §.

Az Igazságszolgáltatásra szorító Per.

Az Igazságszolgáltatásra szorító Perről (Processus Impensionalis,) e' következendőket szükség főképpen megjegyezni:

I. Helye vagy on akkor, midőn valamely Jobbágy vagy nemtelen Szolga Czégéres vagy Kissebb Hatalmaskodást tulajdon indulatjából követett el. Ezt bizonyítja a' H. T. III. R. 26dik Szakasza, az 1609-diki Törv. 29dik Czikkelyének 9dik, és az 1613diki Törv. 23dik Czikk. 12dik pontja.

II. E' Perrel, mivelhogy az itten kijelelt Törvények szerint a' hatalmaskodó Jobbágnak vagy nemtelen Szolganak Urára büntetést vonson, ha ez Igazságot szolgáltatni nem akarna, vagy késedelmeskednék, tulajdon nevökkel csak Nemesek élhetnek, Nemteleneknek pedig Hivatalbéli Ügyészek pártfogása alatt kell perlekedniük.

III. A' Kereseti Levélben, melly az 1609diki 29dik, 1613diki 23dik, 's 1729diki 41dik Törvény-czikkelyeken, és a' H. T. III. R. 25dik és 26dik Szakaszain épül, a' Czégéres, vagy Kissebb Hatalmaskodás Perének Kereseti Levéléről mondattakon fölül, a' H. T. III. R. 26dik Szakaszához képest szükség a' hatalmaskodó Jobbágy vagy Szolga Törvény elejébe való állittatásának kérését, valamint szinte azt is nyilván kifejezni: vallyon Czégéres vagy pedig Kissebb Hatalmaskodásnak formájában kíván e' a' Felperes magának Igazságot szolgáltatni.

IV. A' Kereseti Levél némelly Vármegyékben az Al-Ispányhoz intéztetik azon kéréssel: hogy ő

a' hatalmaskodott Jobbágnak vagy Szolgának Urát Igazságszolgáltatásra, és különösen az arra szolgáló határnapnak törvényes 15 napok alatt való kiszabására Bírói Intés által serkentse. Más Vármegyékben pedig úgy szerkeztetik össze, hogy a' Bírói Intést is már magában foglalja, és azután megkéretetik a' Vármegye Gyűlése vagy az Al-Ispány; hogy a' Kereseti Levélnek Bírói Intésképpen való általadattását valamelly Szolga Birónak és Esküdtnek meghagyja.

V. Általadatván Bírói Intésképpen a' Kereseti Levél, a' Hatalmaskodónak Ura köteles tizenöt nap alatt Igazságszolgáltatásra határnapot rendelni, és azt a' megintető Félnek bíróiképpen tudtára adatni. — A' ki rendelt napot a' Felperesnek megegyezése nélkül kétszernél többször továbbra halasztani nem szabad; sőt a' második elhalasztás is csak törvényes, 's fontos okoknál fogva eshet meg, mellyeket a' Perben bém bizonyítani is szükség. Ha a' hatalmaskodó Jobbágnak vagy Szolgának Úra az itten mondattak közül valamit átalhág, Igazságszolgáltatás elmulasztásának Perét, és büntetését húzza nyakára. Bizonyítja ezeket a' H. T. III. R. 26dik Szakasz, és az 1729diki Törv. 41dik Czikkelye.

VI. Elérkezvén az Igazságszolgáltatásnak kirendelt határnapja, a' Felperes Perét Úri Szék előtt felveszi, az Uradalomnak Hivatalbéli Ügyésze pedig a' bévádolt Jobbágyot vagy Szolgát Törvény elejébe állíttatottnak kinyilatkoztatja, és ha az Igazságszolgáltatásra való köteleztetés ellen kifogásai volnának azokat előterjeszti; mellyeknél fogva ha netalán alászállíttatnék a' Per, a' Felperes azt, jöllehet más-ként a' közbenszólló Ítélet Fellyebbvittelt nem szenved, a' Vármegyének Köz Törvényszékére viheti; a' Földes Úr Igazságszolgáltatás megtagadásának büntetése alatt köteleztetvén ilyen esetben az eredeti Pert a' jelenlévő Szolgabirónak tüstént általad-

ni; ki azt a' legközelebb tartandó Vármegyei Gyűlésnek vagy Köz Törvényszéknek bényújtani köteles. — Ha az Uri Széknek alaszállító Ítéletét a' Vármegye is helybenhagyja, további Fellyebbvitelnek helye nincsen; ellenben pedig ha a' Vármegye az Uri Széknek Ítéletét megváltoztatja, a' Per ismét visszaútasíttatik, és az Uri Szék a' fellyebb érdeklett büntetés alatt tartozik azt Törvénynek summás 's rövid útján folytatni, és a' dolognak velejére nézve is elítélni. Így rendeli ezeket az 1729diki Törv. 41dik Czikkelye.

VII. A' Földes Úrnak Kifogásai elhárítván, a' bévádolt Jobbágy vagy Szolga ugyan valóságosan Törvény elejébe állíttatik, és maga védelmére szoríttatik, a' Felperes pedig bébizonyításaihoz fog; a' mint vagy Czégéres, vagy pedig Kissebb Hatalmaskodásnak büntetését követeli, úgy vagy a' Czégéres vagy pedig a' Kissebb Hatalmaskodásról előadottakat bébizonyítani köteles lévén. Mellyeka' Törvénynek kívánta szerént teljesíttetvén a' bévádolt Jobbágy vagy Szolga a' követelt Czégéres vagy Kissebb Hatalmaskodásnak büntetésére, és egyéb törvényes következeiseire kárhóztatik, Vagyona elégtelenségének esetére ellene Személybéli Elfoglalás is rendeltetvén. Az Ítéletet végrehajtani a' Földes Úr ismét a' többször említett Igazságkiszolgáltatás megtagadásának büntetése alatt tartozik. Bizonyítják mindezeket a' H. T. III. R. 26dik és 28dik Szakaszai, és a' fellyebb érdeklett Törvényczikkelyek.

VIII. E' Perben a' Tanúknak meghitelesítettök csupán az Uri Széken jelenlévő Szolgabíró, Esküdt, és külső Meghívattak előtt mégyen végbe, 's ezen Birói Tételen a' Földes Úr maga, vagy annak Tisztjei jelen nem lehetnek. Így nyilván rendeli ezt az 1729diki Törv. 41dik Czikkelye.

IX. Ugyanezen Törvényczikkelynek rendeléséből ebben a' Perben nem csak a' Felperesnek költ-

ségeit az Alperes, hanem a' Felperes is, ha ügyes elvesztené, az Alpereséit megtéríteni tartozik, és a' Pernek költségeire nézve az ítélet, akármellyik Fél legyen nyertes, tüstént a' Vármegyei Köz Törvényszéknek ítéllettétele után végrehajtatik.

X. Ha, minckutánna már a' Földes Úr az Igazságnak Kiszolgáltatását, arra határnapot szabván, felvállalta, a' bévádolt Jobbágy vagy Szolga Urának egyetértése nélkül megszöknék; a' Földes Úr annak mindennemű akár ingó akár ingatlan Vagyonait magának elfoglalhatja; köteles lévén mindazáltal azokból a' Felperesnek a' megszökött Jobbágy vagy Szolga díját, a' kárpótlást, és a' perbeli költségeket kifizetni, sőt a' Czégéres Hatalmaskodásnak esetében a' Jobbágy vagy Szolga ingó Vagyoná egy harmadrészét és az ingatlan harmadának Becsűjét is kiadni. Bizonyítják ezeket a' H. T. III. R. 26dik Szakaszának 15dik, 16dik, és 18dik pontjai. — Ha a' fellyebb kijelelt idő után maga az Úr szöktetné el Jobbágját vagy Szolgáját, ugyanczen Törvényszakasz 12dik, és 13dik pontjának értelméhez képest az Igazságszolgáltatás megtagadásának büntetését vonszaná magára.

90. §.

Az Igazságszolgáltatásnak megtagadását bosszuszúló Per.

Az Igazságszolgáltatásnak megtagadását bosszuszúló Perről (Processus ad poenam non impensionis,) említésre méltók ezek:

I. Indítja az Igazságszolgáltatásra szorító Perrel élt Felperes a' hatalmaskodó Jobbágnak vagy Szolgának Ura ellen.

II. Helye vagyon azon esetekben, melyekre a' Törvény Igazságszolgáltatás megtagadásának bünte-

tését rendeli, 's mellyeket az előbbeni Perben egyenként kijeleltem.

III. A' Felperes Kereseti Levelében, melly a' H. T. III. R. 26dik Szakaszának 8dik és 9dik pontjain, az 1609diki 29dik, 1613diki 23dik, és 1729diki 41dik Törvényczikkelyeken épül, a' félbenszakadt Igazságszolgáltatásra szorító Perre utalván, az Igazságszolgáltatást megtagadó Földes Úrnak idéztetését, továbbá azon Jobbágyoknak vagy Szolgáknak, kikre nézve az Igazságnak szolgáltatása megtagadatik, Törvény elejébe való állíttatásokat, végre a' megtagadásnak törvényes büntetését, és a' hatalmaskodó Jobbágyoknak vagy Szolgáknak törvényes megmarasztaltatásokat kéri.

IV. A' Felperesnek kötelessége a' Törvény elejébe állíttatni kért Jobbágyok vagy Szolgák által elkövetett Hatalmaskodásnak valóságát, az Igazságszolgáltatásnak előre bocsájtott megkéretését, és az Alperesnek azt megtagadó tettét békizonyítani. Ezek megtörténvén, ha az Alperes Földes Úr kötelessége elmulasztásának elégséges okát nem adhatja, ő maga ugyan Kissebb Hatalmaskodásnak büntetésére és a' Per költségének megtérítésére kárhoztatik, a' hatalmaskodott Jobbágyai vagy Szolgái pedig a' netalán elfoglalt Jóságoknak visszaadásokon, és a' Felperes kárvallásának megtérítéséntül a' Keresetnek mivoltához képest vagy Czégérés, vagy pedig Kissebb Hatalmaskodásnak büntetésébe marasztaltatnak. Bizonyítja ezeket a' H. T. III. R. 26dik Szakasz, az 1609diki Törv. 29dik Czikk. 10dik, és az 1613diki Törv. 23dik Czikk. 13dik pontja. Így ítelt a' K. Kúria is a' Kissebb Hatalmaskodás Peréről a' 28dik Vegzésben.

V. Az Ítéletnek Végrehajtása, ha Kissebb Hatalmaskodásra nézve történt az Igazságszolgáltatásnak megtagadása, a' H. T. III. R. 26dik Szakaszának 9dik és 10dik pontja szerint, valamint a' Megbízot-

tak által véghezvitt Hatalmaskodásban, az Alperes Földes Úrnak Jóságáiból teljesíttetik. Ha pedig Czegéres Hatalmaskodásra nézve történt az érdeklött megtagadás, büntetéseiket a' hatalmaskodó Jobbágyok vagy Szolgák önnön magok szenvedik. Bizonyítják ezt a' H. T. III. R. 26dik Szakasza 10dik pontjának világos szavai. Bizonyítja továbbá az is; hogy a' Nemes ellen indított Czegéres Hatalmaskodásnak Perében is a' Segédek, vagy Megbízottak 's Küldöttek önnön magok bűnhődnek.

91. §.

A' Hatalmaskodási summás vagy is rövid Per.

A' Hatalmaskodási summás vagy is rövid Pernek (Processus potentiarius Summarius,) helye akkor vagyon, midőn a' tulajdon indulatjából hatalmaskodó Jobbágy vagy nemtelen Szolga tulajdon Urát vagy ugyanazon Úrnak Jobbágyát vagy Szolgáját sértette meg. Ezen esetben az Igazságszolgáltatásra szorító Pernek, mivel az Úr önnön magát Igazságszolgáltatás végett meg nem intetheti, helye nem lehet. — Ha más valaki élne Hatalmaskodási rövid Perrel, a' hatalmaskodó Jobbágnak, vagy nemtelen Szolgának Ura közönséges Igazság szerént ugyan Törvényt szolgáltatni tartoznék, de ha kötelességét nem teljesítené; azért büntetés alá nem vettethetnék; a' mint ezt a' H. T. III. R. 26dik Szakaszának 2dik pontja világoson kifejezi.

E' következendőképpen folyik pedig a' Hatalmaskodásnak summás 's rövid Pere: Az Úri Széknek Jegyzője a' panaszt, ha írásban nyújtott bé, az Úr Széke előtt felolvassa, ha pedig előszóval adatik elő, a' Jegyző Könyvbe felírja. Ezután a' bévándoltatott Személy Uraság Katonája által Úr Széke elejébe hívatván, a' Feleknek bém bizonyításai, és védelmezéseik meghalgattatnak, továbbá a' Tanúk, ha jelenvolnának, tüstént, ellenkező esetben pedig

az Úri Szék által meghatározandó határnapon kikérdeztetnek, és mint a' Feleknek kölcsönös előléadásai, mint a' Tanúknak vallásaik az Úri Széknek Jegyző Könyvébe feljegyeztetnek. Végre a' Jegyző Könyv Úri Szék előtt felolvastatik, és ítélet hozatik; mely által az Alperes, ha az ellene tett panasz bémagyodott, a' kárnak és perbeli költségnek megtérítésére, és ha tette sértő szándékkal történt, a' Hatalmaskodásnak törvényes büntetésére is kárhoztatik. —

MÁSODIK ÉRTEKEZÉS.

A z Á l o r c z á s k o d á s r ó l.

92. §

Az Álorczáskodásnak esmértetése.

Álorczáskodás vagy Alakosság (Larva,) által azon magányos Perrel boszszúltató Gonosztett értetődik; melyet az követ el, a' ki valamely Nemzetségnek, őtet semmiképpen sem illető, nevét felveszi, vagy az Elci által felvett illetén nevet megtartja, vagy éppen, az illetén felvett vagy megtartott hamis név alatt, azon Nemzetségnek Jussait magához szakasztani, vagy annak másképpen ártani törekedik. Mondám

Iször) Magányos Perrel boszszúltató Gonosztett; azon értelemben, melyet ezen kiejtésnek fellyebb a' 74dik és 75dik §§ban adtam. Innen következik, hogy a' miket ottan a' Gonosztetthez megkívántatni általjánosan mondtam, mindazok az Álorczáskodáshoz is megkívántatnak. Továbbá következik az is: hogy az Álorczáskodás törvényes büntetésének csak álnokságnak esetében lehet helye. Világosan bizonyítja ezt az 1723diki Törv. 46dik Czikkelye is, mely csak a' tudva álorczáskodókra szabott büntetést. — A' kik más nevével

tudatlanul élnek, ha bár tudatlanságok vétke volna is, a' névnek letételénél, és a' netalán okozott kárnak megtérítésénél, vagy a' magoknak tulajdonított Jószágoknak visszaadásánál többre nem szoríttathatnak.

II. Mellyet az követel, a' ki valamelly Nemzetségnek nevét felveszi's a' t. Mert az Álorczáskodásról szóló Törvényeink, úgymint a' H. T. II. R. 16dik Szakasza, és az 1723diki Törv. 46dik Czikkelye csak a' magányos Nemzetségeknek sérelmeikről szólnak. Ha ki valamelly olytán Jelességeket tulajdonít magának álnokul, mellyek a' Hazapolgároknak valamelly egész Rendjökre, p. o. a' Nemesekre terjednek, tettét Álorczáskodásnak büntetésére húzni nem szokás, sőt nem is lehet.

III. Valamelly Nemzetségnek, őtet semmiképpen sem illető nevét felveszi, vagy megtartja, vagy éppen, az illetén felvett vagy megtartott hamis név alatt, annak Jussait magához szakasztani, vagy annak másképpen ártani igyekszik. Tudniillik a' fellyebb kijelelt Törvények szerint kétféle esetben követtetik el az Álorczáskodásnak Gonosztette: — 1ször) Ha ki valamelly Nemzetségnek nevét csupán csak felveszi, vagy azt megtartja, jöllehet azt megkárosítani nem igyekszik is, és — 2ször) Ha az ilyen hamis név alatt azt egyszer'smind valamiképpen megkárosítani törekedik. Egyébbaránt, hogy valaki valamelly Nemzetség nevének egyedül való felvétele, 's megtartása végett Álorczáskodónak tartathassék, szükséges: hogy ahoz a' névhez neki semminémű Jussa se légyen; mert ha a' név az ő Nemzetségét is illelné, azzal szabadon, 's büntetlenül élhet; és ha valaki őtet a' végett Álorczáskodásnak Perével megtámadni mérészlené, megmutatván azon név viseléséhez való Igazságát, nem csak felmentetik a' Felperesnek Keresete alól, hanem egyszer'smind nevének vakmerő Megtámadójától per-

béli költségének megtérítését is megnyeri. Így ítélt a' Kir. Kúria az Álorczáskodást bosszúsuló Perről a' 2dik Végzésben.

95. §.

Az Álorczáskodásnak büntetése, 's egyéb követ-
kezései.

Az Álorczáskodás büntetésére 's egyéb követ-
kezéseire nézve az 1725diki Törv. 46dik Czikkelye
azt rendeli: hogy az, a' ki hamis nevet először fel-
vészen, vagy pedig hamis név alatt másnak Jussait
magához szakasztani, vagy mást akármiképpen meg-
károsítani törekedik, annak, kit így megsértett, vagy
megsérteni igyekezett, hatalma alá örökös Szolga
gyanánt, jobbágyi alattvalósággal vettessék; azok
pediglen, kik Szülőiknek álorczás nyomdokaitat
tudva és vakmerően követnék, ha birtokosok volná-
nak, Állevélköltők, és használok gyanánt, követke-
zőképpen az 1723diki Törv. 12dik Czikkelye kezde-
tének értelme szerént *) a' kárpótláson és perbeli
költség megtérítéséntül örök gyalázattal, ha pedig
vagyonatlanok volnának, hasonlóképpen, mint a'
hamis névnek első feltevője, örök szolgasággal bün-
hődjének. —

*) Hogy az ilyen Álorczáskodók az olly Állevélköltőknek bü-
ntetésök alá nem vettethetnek, kik valakinek élete, vagy pe-
dig élete és Vagyonai ellen egyszer'smind törekednek, on-
nan tetszik ki: mert ezekre az 1723dik Törv. 11dik Czikkelye
fővétel büntetést szab, már pedig az 1723diki Törv. 46-
dik Czikkelyének 2dik pontja nyilván kijelenti; hogy a' Tör-
vénytévő Hatalom az Álorczásokat fővétel büntetés alá vet-
etni nem akarja. Ehez járul továbbá az is, hogy a' hamis
nevet, 's Álorczát megtartó Személy Gonosztettének mennyi-
sége kisebb, mintsem az itten érdekelt Állevélköltőké. De
végre nem is lehet semmi helyes okát adni, miért kelljenek
az Álorczát Megtartókat keményebb büntetés alá vetni, mint
sem azokat, kik azt először álnokul felvették; holott azoknak
tettök emezekénél sokkal önkénytelenebb.

94. §.

Az Álorczáskodásnak Pere.

Az Álorczáskodást boszszuló Pert indíthatja, a' ki az által megsértetett. Indíttatik pedig az álorczáskodó Személy ellen. — Mikor és mennyire szálljon által a' Per folytatásának Jussa és Terhe az Örökösökre, a' fellyebb (76 §.) mondattakból értetődik. — A' Kereseti Levél a' II. T. II. R. 16dik Szakaszán, és az 1723diki Törv. 46dik Czikkelyén épül. — A' Bíróság, mivelhogy e' Perben többnyire a' Jusnak közösségéről vetélkedés forog, Nemésekre nézve a' Királyi vagy Horvát Országi Báni Táblát illeti. Bizonyítják ezt a' Kir. Kúriának ezen cím alatt találtató Végzése is. A' Városi Polgárok, és Jobbágyok ellen a' II. T. III. R. 10dik és 25dik Szakaszának értelme szerint e' Perben is a' Városi Tanács vagy Uri Szék ítél. — A' Felperes Keresetének megállapítására köteles azon Nemzetségből való származását bém bizonyítani, mellybe az Álorczáskodó bécsúszni törekedett; mert az 1723diki Törv. 46dik Czikkelye az Álorczáskodás büntetésének kéréséhez csak a' Nemzetség valóságos 's vérséges Tagjainak ad Keresetet. Innen már folyik: hogy azok, kikre az olyan Nemzetségnek Jussai általszállottak, p. o. azon Nemzetség Jóságainak Adományosaik Álorczáskodásnak Perével nem élhetnek. Így ítél a' Kir. Kúria is e' Pernek címje alatt az 1ső Végzésben. — A' Per derekában az Álorczáskodásnak valóságáról forog a' szó, mellyben a' vádot bém bizonyítani ismét a' Felperesnek kötelességében áll.

HARMADIK ÉRTEKEZÉS.

A' V é r á r u l á s r ó l.

95. §.

A' V é r á r u l á s n a k e s m é r t e t é s e.

V é r á r u l á s ' s t a g a d á s (Proditio fratèrni sangvinis,) által azon magányos Perrel boszszúlató álnok Gonosztett értetődik: mellyet az követ el, a' ki törvényes V é r s é g i A t y a f i á t t u d v a , ' s n y a k a s a n m e g t a g a d j a , v a g y a' N e m z e t s é g n e k a z t i s i l l e t ő J u s s a ' s J ó s z á g a Ö r ö k s é g é b ő l , v a g y k ö r m á n y o z á s á b ó l k i z á r n i á l n o k u l t ö r e k e d i k . M o n d á m

I. G o n o s z t e t t , a z o n é r t e l e m b e n , m e l l y e t e z e n k i f e z e j é s n e k f e l l y e b b a' 74dik §ban adtam. És i n n e n m á r é r t e t ő d i k , h o g y a' m i k e t o t t a n a' G o n o s z t e t t e k r ő l á l t a l j á n o s a n m o n d o t t a m , m i n d a z o k a' V é r á r u l á s r a i s i l l e n e k .

II. Á l n o k G o n o s z t e t t ; m e r t v a l a h o l c s a k T ö r v é n y e i n k V é r á r u l á s r ó l e m l é k e z n e k , m i n d e n ű t t c s a k á l n o k t e t t e k r ő l s z ó l l a n a k . I n n e n é r t e t ő d i k : h o g y t u d a t l a n s á g b ó l s z á r m a z ó t e t t e k , h a b á r v é t k e s v o l n a i s a' t u d a t l a n s á g , V é r á r u l á s n a k P e r é r e n e m v o n a t h a t n a k .

III. M a g á n y o s P e r r e l b o s z s z ú l a t ó G o n o s z t e t t ; m e r t v a l o j á b a n T ö r v é n y e i n k , ú g y m i n t a' H. T. I. R. 58dik és 59dik Szakaszai, és az 1723diki Törv. 46dik Czikkelye a' V é r á r u l á s n a k b o s z s z ú l a t á s á t a' m e g s é r t e t e t t S z e m é l y r e h a g y j á k .

IV. M e l l y e t a z k ö v e t e l , a' k i t ö r v é n y e s V é r s é g i A t y a f i á t t u d v a ' s n y a k a s a n m e g t a g a d j a , ' s a' t . T u d n i ű l l i k a z é p p e n m o s t k i j e l e t t T ö r v é n y e k s z e r é n t a' V é r á r u l á s n a k ' s t a g a d á s n a k G o n o s z t e t t e e' k ö v e t k e z e n d ő h á r o m e s e t e k b e n k ö v e t t e t i k e l :

1ször) H a v a l a k i t ö r v é n y e s V é r s é g i A t y a f i á t m e g á t a l k o d o t t a n , ' s t u d v a m e g t a g a d j a . B i z o n y í t j á k

ezt mint a' H. T. I. R. 39dik Szakasza, mint pedig az 1723diki Törv. 46dik Czikkelye 4dik pontjának világos szavai. Innen értetődik: hogy Vérségi, de törvénytelen Atyafiát, mivel polgáriképpen a' Nemzetiség Tagjai közé nem tartozik, Nemzetsége valóságos Tagjának elismérni senki sem köteles; továbbá hogy attól, kinek törvényes vérségi atyafisága esméretlen, kiki származásának bébizonyítását szabadon kérheti, 's azért Vértagadónak nem tartathatik; csak hogy a' közös törvényes Vérségnek elégséges bébizonyítása után tovább kérését megátalkodottan ne folytassa. És ez látszik okának lenni, hogy Kito-nich VIII. Czikkelye 22dik, és IX. Czikkelye 25dik Kérdésében az Atyafiságtagadásból származó Vérru-lást az atyafiságnak negyedik ízénél továbbra nem terjeszti; könnyen megeshetvén, hogy valaki tavulabbi Atyafiait valójában ne esmérje.

2szor) Ha valaki törvényes Vérségi Atyafiát a' Nemzetiség közös Jóságainak 's Jussainak Örökségökből álnokul kizárni törekedik. Ezt az esetet is mint a' H. T. I. R. 38dik és 39dik Szakasza, mint pedig az 1723diki Törv. 46dik Czikkelye kijeleli. A' Hármas Törvénynek említett Szakaszai némelly eseteket különösen is megérintenek, t. i. ha valaki a' Nemzetiségnek Jóságaira Atyafiainak kizáratásokkal Új Adományt kér, vagy ha valamelly Aszszonyi Személy a' Nemzetiségnek mind a' két Ágra szálló Jóságaiban magát Férjfiörökössé tételi. — Végre

3szor) Ha valaki Szülőit, vagy más törvényes Vérségi Atyafiait Jóságaiknak 's másféle Jussaiknak Kormányozásokból álnokul kirekeszteni törekedik, azokat p. o. eszteleneknek, dühösködőknek, hold-körságosoknak, és Jóságkormányozásra alkalmatlanoknak állítván. Ezt az esetet az 1723diki Törv. 46dik Czikkelyének 4dik pontja jeleli ki. Mondám mindazáltal mint itten mint pedig az előbbeni esetben: ha ezeket tenni álnokul törekednek; mert ha

valaki Atyafiának valamelly Jószágból való kizárására gyökeres, 's fontos, ha bár netalán a' Törvényszék által tökéletesen elégségesnek nem esmért okoknál fogva Pert indítana, tette álnokságtól mentt lévén, Vérárlónak nem tartathatik.

96. §.

A' Vérárlásnak törvényes büntetése.

A' Vérárlásnak büntetése Törvénynék gyaláztajántúl a' Vérárló mindennemű Jószágainak vesztességökben és Személyének örökszolgaságra való vettetésében áll, mint Jószágai mint pedig Személye az elárultatott vagy megtagadott Atyafira szállván; ki nekik az egyébb Cselédet illető élelemnél és ruháztatnál egyebet adni nem tartozik. Így adja ezen büntetést elő a' H. T. I. R. 59dik Szakaszának 2dik pontja. — Egyébbbaránt mivelhogy I Lajos Törv. 10dik Czikkelye, és a' H. T. II. R. 51dik 's 60dik Szakaszai szerént az ártatlan Gyermekeknek Atyjok Gonosztettéért bűnhödniök nem kell; a' mit itten a' Vérárló Jószágainak vesztességökről mondtam, jóllehet az említett Törvényszakasz maga nyilván semmi kivételt sem tészén, azt csak a' Vérárlót magát illető Jószágrésről szükség érteni, Gyermekeinek részeik a' Bírói Elfoglalástól menttek maradván. Támogatja ezen állítást az is: hogy a' fellyebb mondattak szerént a' Czégéres Hatalmaskodásban, sőt a' Hírségtelenkedésnek Gonosztettében is, melly a' Vérárlást tetemességére felülhaladja, az ártatlan Gyermekeknek részeik Marasztalás alá nem vettetnek. —

Itten az a' kérdés is támadhat: Vallyon kihálván az elárultatott Atyafinak Ága a' Vérárlás által elvesztett Jószágek viszsaszállanak e' a' Vérárlónak Maradékaira? Igen is, viszsaszállani látszatnak; részszerént mivel a' Vérárlás miatt hozott ítéletnek Örö-

kösödésláncz szakasztó erőt semmi Törvényünk sem tulajdonít, részszerént mivel a' Vérárulónak Maradékai az ilyen Javakra nézve az Oldalági Örökösödésnek talpköveit bém bizonyíthatják.

97. §.

A' Vérárulásnak Peréről.

A' Vérárulást bosszszúló Pert indítja a' megsértetett Atyafi a' Véráruló ellen. — A' Kereseti Levél a' H. T. I. R. 38dik, 's 59dik Szakaszain, és az 1723diki Törv. 46dik Czikkelyén épül. — A' Bírótság, Vérségnek és Jusnak közösségéről lévén vetekedés, Nemésekre nézve itten is a' Királyi vagy Horvát Országi Báni Táblát illeti. A' Városi Polgárok, vagy Jobbágyok a' H. T. III. R. 10dik, és 25dik Szakaszai szerént a' Városi Tanács, vagy Üri Szék által ítéltetnek. — A' Felperes Keresetének megálapítására a' Vérárulásnak első esetében az Alperessel való törvényes vérségi atyafiságát, a' másodikban Vérségének, és Jussának azon Jóság iránt való közösségét, melyből az Alperes ötet kirekeszteni igyekezett, a' harmadikban végre törvényes vérségi rokonságát, és Jóságkormányozásra való alkalmasságát köteles bém bizonyítani. A' Per derekában a' Kereseti Levélnek talpkövéül vett Vérárulás esetének valóságáról forog a' szó, melyet megmutatni ismét a' Felperes köteles; mindennemű Perben kinek-kinek kötelessége lévén vádját és állításait bém bizonyítani.

NEGYEDIK ÉRTEKEZÉS.

Az Írományokat érdeklő Gonosztettekről.

98. §.

Ezen Gonosztetteknek külömbféle neveik.

Az írományokat érdeklő Gonosztettek három

nemekre oszlanak, t. i. Oklevélhamisításra, Oklevélletartóztatásra, és Küldőlevél-sértésre,

ELSŐ SZAKASZ.

A z O k l e v é l h a m i s í t á s r ó l.

99. §.

Az Oklevélhamisításnak alnemei.

Az Oklevélhamisítás (Falsificatio Literarum) vagy Hiteles Helyek és Személyek, vagy magányos Hazapolgárok által vitethetik véghez. Továbbá a' magányos Hazapolgárok által történhető Oklevélhamisítások ismét czéljokra nézve négy külön rendekre oszlanak, a' mint tudniillik a' Hamisító vagy másnak élete, vagy részént élete részént Vagyona, vagy egyedül Vagyona ellen, vagy végre csupán tulajdon maga hasznának másoknak minden megkárosítások nélkül való előmozdítására törekedik. — A' Hiteles Helyek vagy Személyek által történő Levélhamisítások, valamint a' magányos Hazapolgárok által történőknek egyéb nemeik is, azon egyetlen egyet kivén, melly egyedül csak Vagyonban való károsításra czéloz, a' Fenyítő Ítélszéki Törvénynek tárgyai közé tartoznak. Itten tehát egyedül csak a' Vagyonban károsító Oklevélhamisításról lehet szó.

100. §.

A' Vagyonban károsító Oklevélhamisításnak es-
mértetése.

Vagyonban károsító Oklevélhamisítás által azon magányos Perrel bosszszultató Gonosztett értetődik, mellyel valamelly közhitelességű foglalatosságban nem lévő Személy Állevelet költvén, vagy igaz Oklevelet megrontván, vagy végre hamis Levéllel tudva élven mást Vagyonaiban meg-

károsít, vagy legalább megkárosítani törekedik.
Mondám

I. Magányos Perrel boszszúltató Gonosztett, azon értelemben, melyet ezen kifejezéseknek fellyebb a' 74dik, 's 75dik §§ban adtam. Innen már folyik; hogy miket a' Bévezetésben a' Gonosztettekről általánosan mondtam, azok ide is alkalmaztathatók. Nevezetszerént hogy a' bévádoltatott Személy itten is csak akkor ítéltethetik Oklevélhamisításnak büntetésére, ha Gonosztette álnok volt. Bizonyítja ezt az 1723diki Törv. 12dik Czikkelye. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' Gyalázatról a' 2dik, 3dik, és 4dik Végzésben.

II. Melly által valamelly köz hitelességű foglalatosságban nem lévő Személy 's a' t. Mert ha Köz Hitelességű Személyek hivatalosan foglalatoskodván Állevelet költenének, nem ezt a' Gonosztettet követnék el, hanem az 1723diki Törv. 9dik Czikkelyének 3dik pontja szerént Hívségtelelkedőknek tartatnának.

III. Állevelet költvén, igaz Oklevelet megrontván, vagy hamis Levéllet tudva élvén mást Vagyonában megkárosít, vagy legalább megkárosítani törekedik. Mert valójában az 1723diki Törv. 12dik Czikkelye szerént a' szóban forgó Gonosztett ezen három esetekben követtetik el, és annak büntetése nem csak azt érdekli; a' ki mást Vagyonában hamis Levéllet már valósággal megkárosított, hanem azt is, ki azt megtenni csupán törekedett; csak hogy fellyebb a' 74dik §ban mondattakhoz képest törekedése már külső tette fakadott légyen.

101. §.

A' Vagyonban károsító Oklevélhamisításnak törvényes büntetése, 's egyéb következtései.

A' Vagyonban károsító Oklevélhamisításnak tör-

vényes büntetése, és egyéb következtetései az 1725-
diki Törv. 12dik Cikkelye kezdetének rendelkezése sze-
rönt abban állanak: hogy a' Gonosztévő a' netalán ok-
zott károknak, és perbeli költségeknek megtérítéső-
kentül örök gyalázat alá vettetik; az örök gyalázat-
nak mindazáltal a' fellyebb mondattak szerént csak
az álnok Gonosztettnek esetében lévén helye.

Egyébbbaránt ezen Gonosztett büntetésének nem
csak az teszi magát részesévé, a' ki Állevelet köl-
tött vagy igazat meghamisított, vagy kinck Perében
a' hamis Levél előladatott, hanem a' Pervédő is, ha
az Oklevélnek hamisságát tudván, azt a' Perben
igaz Oklevél gyanánt előladta; mert valójában a'
hamis Levéllel való élest ő is tettevel előmozdította,
és másnak az által való megkárosíttatásán álnokul
dolgozott. Így ítelt a' K. Kúria is a' Gyalázatról az
1so Végzésben. Mäsképpen volna a' dolog, ha a'
Pervédő az Oklevélnek hamis voltát nem tudta, vagy
ha nyilván kijelentette volna; hogy ő az Oklevéllel
csak annyira élni akar, mennyire azt a' Törvényszék
igaznak esméréndi, és valóban hamisságának felfe-
deztetése után annak védelmét félbeszakasztaná;
minthogy ezen esetben tette álnok Gonosztettnek
nem tartathatnék. Így ítelt a' K. Kúria is a' Gyalá-
zatról a' 2dik Végzésben.

102. §.

A' Vagyonban károsító Oklevélhamisításnak Pere.

A' Vagyonban károsító Oklevélhamisítás bünte-
tésének követelése kétféleképpen történhet, úgymint:
1ször) Melleselegesen, t. i. ha valamelly
Perben egyik perlekedő Fél békizonyításul Állevelet
előlad; az Ellenfél tüstént 's ugyanazon Perben az
Állevéllal élő Felet Oklevélhamisítás büntetése alá
vettetni kéri, és valójában, ha az Oklevélnek hamissá-
ga, és az azzal élőnek álnoksága békizonyodik, ezen
Ellenkeresetét ugyanazon Perrel meg is nyeri. Bizo-

nyílják ezt a' Gyalázatnak címje alatt találtató K. Kúriai Végzések.

2szor) Egyenesen, midőn tudniillik csupán Oklevélhamisításnak bosszúlása végett indíttatik Per. — E' Perről e' következőket szükség megjegyezni: Indítja a' megsértődött Személy az Oklevélhamisító, vagy azzal élő ellen. — A' Kereseti Levél az 1723diki Törv. 12dik Czikkelyén épül. — A' Bírósgot némelly Íróink, nevezetszerént Kelemen Úr, Nemceskre nézve a' Királyi Táblának kirekesztőleg tulajdonítják, az 1725diki Törv. 12dik Czikkelyének 15ő pontjára, melly az Oklevélhamisítás büntetéséről szólóban a' Vármegyéről és Királyi Tábláról emlékezik, támaszkodván. Azomban mivelhogy az említett helyen Törvényünk az Oklevélhamisítás büntetésének elitéléséről általán véve, vagy is annak mellestlegesen és egyenesen való követeltetését meg nem különböztetve szól, a' Törvényt egyedül csak az Oklevélhamisításnak egyenes Peréről venni nem lehet. És valójában a' Királyi Kúriai Végzések Gyűjteményökben ez a' Per a' Vármegyei Perek közé számláltatik. A' Városi Lakosokra és Jobbágyokra nézve, valamint más egyéb tárgyakban, úgy itten is a' Városi Tanács vagy Uri Szék ítél. Bizonyítja ezt a' H. T. III. R. 10dik és 25dik Szakasa, és az 1725diki Törv. 12dik Czikkelyének 15ő pontja. A' Felperes, valamint másféle Gonosztettnek Perében, úgy itten is, a' Kereset talpkövéül vett Gonosztettnek valóságát bém bizonyítani köteles.

MÁSODIK SZAKASZ.

Az Oklevélletartóztatásról.

103. §.

Az Oklevélletartóztatásnak esmértetése.

Oklevélletartóztatás (Detentio. Litera-

rum,) által azon magányos Perrel boszszúltató Gonosztett értetődik; mellyet az követel, ki törvényesen megkéretvén valamelly Oklevelet annak, kinek ahoz Jussa vagyon, kiadni minden igazságos ok nélkül vonakodik. Mondám

I. Magányos Perrel boszszúltató Gonosztett, ugyanazon értelemben, mint az Oklevélhamisításban; a' miket tehát ezen tekintetben ottan mondtam, ide is illenek. Nevezetszerént hogy az Oklevéltartóztató is csak akkor vettethetik a' Törvény által kiszabott büntetés alá, ha tette álnok volt; azt a' H. T. II. R. 34dik Szakaszának, továbbá az 1622diki 14dik, 's 75dik, 1659diki 43dik, és 1662diki 35dik Törvényczikkelynek értelme bizonyítja. Így ítelt a' R. Kúria is az Oklevél Viszszavételének Peréről az 1ső Végzésben.

II. Mellyet az követel, a' ki törvényesen megkéretvén valamelly Oklevelet annak, kinek ahoz Jussa vagyon, kiadni minden igazságos ok nélkül vonakodik; mert valójában a' H. T. I. R. 42dik Szakaszának, az 1765diki Törv. 11dik, és 1729diki Törv. 28dik Czikkelyének, és a' fellyebb kijelelt Törvényeknek tanúbizonyságok szerént a' szóban forgó Gonosztett az Oklevelek, vagy is a' Jóságainkat 's törvényes Igazainkat érdeklő Írományok kiadásoknak törvényes megkéretés után és minden igazságos ok nélkül való megtagadásában áll. Nevezetszerént az érdeklött Törvények szerént az Oklevéltartóztatásnak Gonosztettébe, 's annak büntetésébe keverednek: — 1ször) A' Köz Hitelességű Helyek vagy Személyek 's Vármegyék, ha Megkérő Bírói Parancsolat mellett megkérettetvén a' hiteles Levéltáraikban lévő Okleveleket hiteles Másaikkban ki nem adják. — 2ször) Az Öregebb Testvér, ha a' közös Jóságokról 's Jusokról szóló Okleveleket Testvéreivel 's egyébb akár férjfi, akár leányági Atyafiaival, midőn

nekiek azokra szükségök vagyon, Bírói Intés után sem közli, valamint ellenben — 3szor) Az Ifjabb Testvérek 's Leányok is, ha a' Nemzetségnek kezök-nél lévő Okleveleit, bíróiképpen az iránt megintet-ven, Öregebb Testvérjöknek, úgymint a' Nemzet-ség Levéltára törvényes Őrzőjének, kezéhez szol-gáltatni nem akarják. Végre — 4szer) Mindazok, a' kik másoknak Okleveleiket, azokat akármiképpen kezökre kerítvén, igazságos ok nélkül letartóztat-ják, és visszaadni Bírói Intés után is vonakodnak. — Ha kinek az Oklevél letartóztatására igazságos oka volna, mivelhogy törvényes Jussával 'él, tétele Gonosztettnek nem tartathatik. Így ítelt a' K. Kúria is az Oklevél Viszszavételének Peréről a' 2dik Vég-zésben. Sőt az Oklevélnek ok nélkül való vissza-tartóztatása se tartathatik a' törvényes megkérés előtt Gonosztettnek; minthogy minden Törvényeink csak azon esetre szorítják a' büntetést, ha a' visszatar-tóztató Személy Bírói Intésre vagy más törvényes megkérésre nem ügyelne.

104. §.

Az Oklevélletartóztatásnak büntetése.

Az Oklevélletartóztatás Gonosztettének bünte-tése az 1659diki Törv. 43dik Czikkelyének rendelé-séből 500 forintban, mellynek egy harmada a' Bí-rót, két harmada pedig a' Felperest illeti, és a' per-béli költségnek megtérítésében, és azon felül a' H. T. II. R. 34dik Szakasának, és az 1622diki Törv. 14-dik Czikkelyének erejéből az örökös Szavatosságnak terhében áll. — De ezen büntetésekentül némelly esetekben némelly más módokat is rendeltek Tör-vényeink, mellyekkel az Oklevélletartóztató annak kia-dására szoríttassék.

105. §.

A' letartóztatott Oklevélnek kiadására szorító
módok.

Törvényeink több módokat rendeltek, melyek
által az Oklevélletartóztatók annak kiadására szorít-
tathatnak, nevezetszerént:

I. Ha valaki másnak Jöszágait az azokat illető
Oklevelekkel együtt kezére kerítette volna, a' Jö-
szágnak Ura, Jöszágának visszavétele végett ellene
Pert indítván, egyszer'smind az azt érdeklő Okleve-
leknek kiadásokat is kérheti, és valójában, bébi-
zonyíttatván az Okleveleknek Alperese kezénél való
lételők, ez azokat esküvés alatt felfedezni, és a'
Felperesnek kiadni tartozik; a' mit ha teljesíteni
nem akarna, a' Kereset alá vett Jöszágnak vesztesé-
gébe marasztaltatik. Így rendeli ezt az 1622diki
Törv. 14dik Czikkelye.

II. Ha az Oklevélletartóztató a' Tulajdonost
ugyanazon Jöszágokra nézve, melyeket a' letar-
tóztatott Oklevelek illetnek, Perbe idézné; az Alpe-
res Keresete ellen Kifogást tehet, és a' peres Jöszá-
got érdeklő Okleveleknek nála lételöket, legalább
altalján fogva, bébizonítván, mindaddig Halgatas
alá vettetheti, míglen Okleveleit hitletétel alatt fel
nem fedezi, és valósággal vissza nem adja. Így
rendeli ezt az 1622diki Törv. 75dik Czikkelye. Végre

III. Mint az itten leírt két esetekben, ha a' Le-
tartóztató törvénytelenkedését továbbá is folytatná,
mint pedig az Oklevélletartóztatás mindennemű egyéb
eseteiben a' megsértetett Személy egyenes Perrel,
tudniillik Oklevélletartóztatásnak, és örökös Szava-
tosságának Perével is szoríthatja az Oklevélletartóztal-
tót a' kiadásra.

106. §.

Az innen egyenesen támadható Perek.

I. A z Oklevélletartóztatást b o s z.

s'ülő Per, mely az eseteknek különbféleségökhöz képest Oklevél visszavétele, Repetitionis, Oklevél közlése, Communicationis, vagy Oklevél hiteles Másban való kiadása, Transumptionis literarum, Perének neveztetik. E' Perről e' következőket szükség főképpen megjegyezni:

1ször) Mindeneknek előtte szükség az Oklevéletartóztatót kiadás végett bíróiképpen törvényes öt száz forint büntetésnek fenyegetésével megintetni; mert az 1659diki Törv. 43dik Czikkelye csak azon esetre szabja a' büntetést, ha az Oklevéletartóztató a' Bírói Intést megveti. — A' Köz Hitelességű Helyekre és Személyekre, valamint a' Vármegyékre nézve is, az 1765diki Törv. 11dik Czikkelyének értelméhez képest a' Megkérő Bírói Parancsolat törvényes Megintés gyanánt szolgál; ezeket tehát újra megintetni nem szükség.

2szor) A' Kereseti Levél az 1659diki Törv. 43dik Czikkelyén, és ezen felül az eseteknek különbféleségökhöz képest a' H. T. I. R. 42dik Szakaszán, az 1622diki Törv. 14dik 's 75dik, az 1765diki Törv. 11dik, és az 1729diki Törv. 28dik Czikkelyén épül.

3szor) A' Bíróság az Al-Ispányt vagy Szolgabírórt illeti, a' mint ez az 1729diki Törv. 35dik Czikkelyének az 1659diki Törv. 43dik, és az 1715diki Törv. 28dik Czikkelyével való egybenvetéséből kitetszik. Így ítelt a' K. Kúria is az Oklevél Visszavételének Peréről a' 4dik, és a' Bíróságról az 5dik Végzésben.

4szer) A' Felperes köteles az előreküldött Bírói Intést, vagy törvényes megkéretést, és az Oklevéletartóztatásnak valóságát, legalább általánosan bebizonyítani. Ez megtörténvén, ha az Alperes az Oklevéletartóztatásnak igazságos okát nem adhatja, a' letartóztatott Okleveleknek esküvés alatt való felfedezésökre és kiadásokra, és azon felül, ha tetté-

nek álnoksága bém bizonyodott, a' törvényes öt száz forint büntetésre ítéltetik; a' hitletétel alatt való fedezést meghatározó Ítélet, úgymint közbenszóló ítélet ellen, Fellyebbvitelnek sem lévén helye. Így ítélt a' K. Kúria is az Oklevél Viszszavételének Peréről az 1ső, 2dik, és 3dik Végzésben.

5ször) Az Ítélet a' pénzbéli törvényes büntetésre nézve minden Pert orvosló módoknak, (a' Vármegye Köz Törvényszékéhez teendő birtokból való Fellyebbvítelt az 1729diki Törv. 29dik Czikkelyének rendelkezéséből kivévén,) kirekesztetésökkel végrehajtatik. Így rendeli ezt az 1659diki Törv. 43dik Czikkelye.

6ször) Ezt a' Pert akármennyiszer ismételni lehet, míg csak a' Letartóztató az Okleveleket ki nem adja, szükséges lévén mindazáltal mindegyik Per előtt új Bírói Intéssel élni; úgy hogy se egy Bírói Intéssel és több Perekkel, se több Bírói Intésekkel, és egyetlen egy Perrel több büntetéseket nyerni nem lehet; hanem mindegyik rendbéli büntetésnek megnyeréséhez különös Bírói Intés és Per szükséges. Így rendeli ezt az 1662diki Törv. 35dik Czikkelye.

II. Örökös Szavatosságra szorítottó Per. — Indítja az Okleveleknek Tulajdonosok az azokat letartóztató Idegen ellen. A' Kereseti Levél a' H. T. II. R. 34dik Szakaszán, az 1622diki Törv. 14dik, és az 1659diki Törv. 43dik Czikkelyén épül. — A' Bírótság az 1622diki 14dik Törvényczikkely szerint a' Királyi Táblát illetni látszatik; azomban az Oklevél Viszszavételének Peréről szóló 3dik Kir. Kúriai Végzésnek tanúbizonysága szerint ezen büntetést a' Vármegyei Törvényszékek is oda ítéltetik. Sőt ugyanazon K. Kúriai Végzés szerint az Okleveleknek Tulajdonosok, ha Keresetét az 1659diki Törv. 43dik Czikkelyére építi, ugyanazon egy Perrel mint az 500 forint büntetést, mint pedig az örökös Szavatosságra való szoríttatást egyszer'smind is

kérheti, és valójában meg is nyerheti. Hogy a' Felperes Okleveleinek Alperese kezeinél való lételöket, és azoknak maktacsos letartóztatásokat békizonyítani tartozik, a' Keresetnek természetéből önként értetődik. — Miben álljon a' Szavatosságnak terhe, környülállásosan le vagy on írva a' IV. Könyvben.

Nem léssen szükségtelen itten még azt is megérteni: hogy a' K. Kúriának Végzései szerint az itten leírt Perekekkel anyai Nemes Jószágokat illető Oklevelekre nézve a' Szabadosok is teljes foganattal élhetnek, és pedig Nemesek ellen is; mert tehetséget adván nekik a' Törvény anyai nemes Jószágaiuknak birtokaikra, és védelmökre, alattomban értetődik: hogy nekik hasonlóképpen tehetséget adott az azokat illető Okleveleknek Törvény kijellete úton való megszerzésökre, 's visszazavételökre is. Így ítelt a' K. Kúria az Oklevél Viszszavételének Peréről az 5dik Végzésben.

HARMADIK SZARASZ.

A' K ü l d ö l e v é l s é r t é s r ö l .

107. §.

A' Küldölevélsértésnek esmértetése.

Küldölevélsértés (Violatio litterarum missilium,) által azon magányos Perrel boszszúttató Gonosztett értetődik; melyet az követ el, a' ki másnak Küldölevelét, ahoz Igazsága nem lévén, elfogja, felnyitja, letartóztatja, vagy éppen elsikkasztja. Mondám

I. Magányos Perrel boszszúttató Gonosztett, ismét ugyanazon értelemben, melyben ezen kiejtéseket az eddig érdeklött Gonosztetteknek fejtegetéseikben vettem. A' miket tehát ezen tekintetből máshol mondtam, mindazok ide is tartoznak. Hogy a' törvényes büntetésnek a' Küldölevél-

sértésre nézve is csak akkor lehet helye, ha a' megsértés álnokul történt, mint a' Közöséges Törvénytörési Gonosztetteknek közös természetükből, mint pedig a' Küldőlevélsértésről szóló 1723diki Törv. 59dik Czikkelyének értelméből kitetszik. — Hogy ha tehát a' Levélsértés tévelyedésből, 's vigyázatlanságból történt, a' büntetésnek helye nincsen.

II. Mellyet az követ el, a' ki másnak Küldőlevelét elfogja, felnyitja, letartóztatja, vagy éppen elsikkasztja; mert valójában az 1723diki Törv. 59dik Czikkelye a' Küldőlevélsértésnek büntetését kiszabván ezen négy eseteket jeleli ki. — Hozzá adám még is az eszméltetésben

III. A h o z I g a z s á g a n e m l é v é n; mert ha valakinek más Levele tartalmának vizsgálásához Jussa vagyon, ezen Tettek által semmi Gonosztettet el nem követ.

108. §.

[A' Küldőlevélsértésnek büntetése.

A' Küldőlevélsértésnek büntetése az 1723diki Törv. 59dik Czikkelyének rendelkezéséből nyilvánosság Adósság gyanánt követelendő, következésképpen egészen a' megsértetett Személyre szálló, 100 forintban áll. — Hogy a' Levélletartóztatás vagy elsikkasztás által netalán okozott károkat is köteles legyen a' Levélsértő megtéríteni, azt mint a' természeti igazság kívánja, mint pedig a' H. T. H. R. 83dik Szakasza 5dik pontjának 's több más Törvényeinknek értelmök mutatja.

109. §.

A' Küldőlevélsértést hosszúló Per.

Indíthatja a' Pert akár a' levélküldő akár a' levélvívő Fél, a' Levélsértés által mindketten meglevén bántva, akár pedig mind a' ketten együtt. Egyetlen egy büntetésnél többet mindazáltal, mivel

a' Törvény csak egy büntetést rendel, ha bár külön Perekkal élének is, semmi esetben sem kérhetnek. A' Kereseti Levél az 1723diki Törv. 59dik Czikkelyén épül. A' Bíróság Nemesekre nézve, mivelhogy az 1723diki Törv. 59dik Czikkelye a' büntetést nyilvános Adósság gyanánt követeltetni rendeli, valamint a' nyilvános Adósságnak Perében, úgy itten is a' Szolgabírói Törvényszéket illeti. — A' Felperesnek kötelessége itten is vádját, és ha kárpótlást kérne, ennek valóságát és mennyiségét is bém bizonyítani. Ez megtörténvén az Alperes a' netalán okozott kárnak megtérítésére, és ha álnoksága bém bizonyodott, a' törvényes száz forint büntetésre, sőt mivel a' Törvény a' büntetést nyilvános Adósság gyanánt tekintetni rendelte, az 1659diki Törv. 51dik Czikkelyének értelme szerint a' perbeli költségekre is ítéltetik.

ÖTÖDIK ÉRTEKEZÉS.

A' B e c s t e l e n í t é s r ő l.

110. §.

A' Becstelenítésnek esmértetése.

Becstelenítés (Dehonestatio) által azon magányos Perrel boszszúltató álnok Gonosztett értendő; melyet az követ el, a' ki valamelly Hazapolgárt becsületében megsért. — Mondám.

I. Magányos Perrel boszszúltató Gonosztett, ugyanazon értelemben, melyben ezen kifejezést az eddig leírt Gonosztettekben vettem. A' miket tehát azokról e' tekintetben mondottam, azokat a' Becstelenítésről is szükség érteni.

II. Álnok Gonosztett; mert ha a' másnak becsülete ellen való cselekedettől sértő szándék távol volt; a' H. T. II. R. 72dik Szakaszának, és az

1723diki Törv. 7dik és 57dik Czikkelyeinek értelmök szerént Becstelenítésnek nem vétethetik, 's annak büntetését maga után nem vonzza. Így ítélte a' Kir. Kúria is a' Becstelenítésnek Peréről a' 2dik Végzésben.

III. Mellyet az követ el, a' ki valamelly Hazapolgárt megsért; mert ha a' Becstelenítés a' Királyi Felséget, vagy az Országgyűlésen össvesereglett Rendekeztetést érdekli, az 1588diki Törv. 44dik, és az 1723diki Törv. 9dik Czikkelyének értelméből a' sértés más tetemesebb Gonosztetté változik.

IV. Becsületében megsért; mert valójában a' H. T. II. R. 23dik, 36dik, 's 72dik Szakaszai, és az 1723diki Törv. 7dik és 57dik Czikkelyei szerént a' becsületben való sértés által követtetik el a' Becstelenítésnek Gonosztette. Innen már értetődik: hogy a' ki gyalázatnak szennyjével megvagygon bélyegezve, Becstelenítésnek panaszával fogyanatosan nem élhet; a' mint ezt a' H. T. II. R. 30dik, és 72dik Szakaszai nyilván is bizonyítják. Külömbféleképpen történhet pedig a' fenn említett Törvényeknek értelmök szerént a' Becstelenítés, úgymint sértegető szavak, jelek, írások, 's rajzolatok, a' Felségnél vagy Elöljáróknál tett hamis vádok, 's más illető cselekedetek által. Egyébbaránt azon szavaknak, vagy cselekedeteknek, mellyek által valaki magát megbecsületettnak állítja, nyilván sértegetőknek kell lenniük, mert ha jó részre is magyarázathatók volnának, mivelhogy kétségnak esetében senki Gonosztévőnek nem tartathatik, Becstelenítésnek nem vétethetnének.

111. §.

A' Becstelenítésnek büntetése.

Büntetésére nézve a' Becstelenítést tetemesre, és közrendűre lehet osztani. — Tetemes Becstelenítés e' következő esetekben követtetik el: — 1ször)

Ha ki valakit Ország Gyűlésén akár az Ülésben, akár azon kívül megbecstelenít. Bizonyítja ezt az 1723diki Törv. 7dik Czikkelyének 8dik, és 9dik pontja. — 2szor) Ha ki valamelly Nemest gyalázatosnak vagy hiteszegettnek mond, vagy annak Nemességét egyenesen, akár nyilván, akár ötöt Törvény elejébe állítatni kérvén, tagadja. Ezen esetet előladja a' H. T. II. R. 23dik és 36dik Szakasz. Mondám mindazáltal, ha Nemességét egyenesen tagadja; mert ha ki magát másnak Nemességéről csupán csak meggyőztetni kívánná; minthogy az említett Törvényszakasz a' Nemességnek egyenes tagadásáról szól, Becstelenítő gyanánt nem vétethetnék. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' Nyelvrátságról az 1ső Végzésben. — A' Becstelenítésnek minden egyéb esetet közrendű Becstelenítések közé tartoznak. —

A' tetemes Becstelenítésnek büntetése 50 nehéz gyíraban, vagy is 200 forintban, a' közrendű pedig 25 nehéz gyíraban, azaz 100 forintban áll. Az első Bírág egészen a' sérelmet szenvedő Személyt, a' második pedig egy harmadára a' megsértetett Személyt, két harmadára pedig a' Bírót illeti. Bizonyítják ezeket a' H. T. II. R. 23dik, 36dik, 's 72dik Szakaszai, és az 1723diki Törv. 7dik, és 57dik Czikkelyei. Egyébbaránt a' mennyien valának a' becstelenítő Személyek, és a' mennyi különkülön időben, és egymástól nem függő Becstelenítések történtek, az 1723diki Törv. 57dik Czikkelye 4dik pontjának rendelkezése szerint ugyanannyi különkülön büntetésnek is vagyon helye; ellenben ha valaki több egymástól függő, 's öszvetartozó becstelenítő Tetteket elkövet, egyetlen egy büntetés alá vettetik. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' Becstelenítésnek Peréről az 1ső Végzésben.

112. §.

A' Becstelenítésnek Pere.

Ha ki valakinek Nemességét valamelly másféle

tárgy iránt lefolyó Perben akár nyilván akár Törvény elejébe való állíttatásnak kérése által tagadja; a' megsértődött Nemes a' H. T. II. R. 25dik, és 36dik Szakaszai szerint, akár Felperes, akár pedig Alperes legyen, a' Beestelenítésnek büntetését ugyanazon Perben kérheti, és Nemességét a' Vármegyének hiteles Bizonyoságlevelével megmutatván, azt valósággal meg is nyeri. Ellenben minden egyéb esetben, ha bár a' Beestelenítés valamely Pernek lefolyása alatt történt volna is, az iránt külön Pert indítani szükség. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' Beestelenítésnek Peréről a' 3dik Végzésben. E' következőket szükség pedig a' Beestelenítésnek egyenes Peréről fölképpen megjegyezni:

A' Pert csak a' megsértetett Személy, és csak maga ellen a' Megsértő ellen indíthatja. A' Kereseti Levél az eseteknek külömbfőlétségökhöz képest a' H. T. II. R. 25dik, 36dik, 's 72dik Szakaszain, és az 1723diki Törv. 7dik, vagy 57dik Czikkelyén épül. A' Bíróság az Ország Gyűlésén történt Beestelenítésekre nézve az 1723diki Törv. 7dik Czikkelyének 9dik pontja szerint az ottan jelenlévő Királyi Táblát, az egyéb esetekben pedig az Al-Ispányt vagy Szolgabírókat illeti. Az Al-Ispányt ugyan, mert ennek mindennemű Bíróságokban ítélő Hatalma vagyon, a' Szolgabírókat pedig, mivel az 1729diki Törv. 35dik Czikkelye a' Bíróságos Pereket, a' kisebb Hatalmaskodását egyedül kivén, Al - Ispányi Törvényszékre nem szorította. És valójában vagynak több Kir. Kúriai újabb Végzések, mellyek a' Szolgabíróknak Bíróságát e' Perben helybenhagyták. — A' Felperesnek kötelessége a' vittató Beestelenítésnek valóságát lebizonyítani. — E' Perben a' perbeli költség megtérítésének, a' mint azt az 1723diki Törv. 57dik Czikkelye nyilván kifejezi, helye nincsen. — Egyébként azt sem léssen felesleges megjegyezni: hogy ha li a' sértő szavakat vagy tetteket viszszozotta,

mivel maga magának Elégtételt adott, többé Becstelítésnek büntetéséhez Keresete nincsen. Bizonyítja ezt a' kisebb Hatalmaskodásról, nevezetszerént az annak Peréről szölvő 11dik és 12dik Kúriai Végzés-től vett hasonlatosság is.

HATODIK ÉRTEKEZÉS.

A' Patvarkodásról és vakmerőn Perlekedésről.

115. §.

A' Patvarkodásnak esmértetése.

Patvarkodás (Calumnia,) által azon magányos Perrel boszszúttató álnok Gonosztett értetődik; mellyet az követ el, ki a' Törvény kijellette esetekben valakit ártatlan léttére Perrel álnokul boszszont, és gyötör. Mondám

I. Magányos Perrel boszszúttató Gonosztett, ugyanazon értelemben, a' mint a' fellyebb leírt Gonosztettekben; honnan következik, hogy a' miket rólok ezen tekintetben mondottam, ide is tartoznak.

II. Álnok Gonosztett; mert valójában a' H. T. II. R. 7odik Szakasza 1ső, 2dik, 3dik, 's 4dik pontjának tanúbizonyysága szerént csalárdság nélkül a' Patvarkodásnak Gonosztette nem is értetődik. Innen már folyik: hogy ha valaki peres ügyének előmozdítását vagy védelmét Pervédőjének ügyességére bízná, és ez az ő tudta nélkül valamelly patvarkodó Tettet elkövetne; a' Pernek Ura azért Patvarkodásnak büntetése alá nem vettethetnék. Így ítelt a' Kúr. Kúria is a' Patvarkodásról a' 4dik Végzésben.

III. Mellyet az követ el, a' ki mást Perrel álnokul boszszont, 's gyötör, mert a' H. T. II. R. 7odik Szakasza szerént a' patvarkodó

Tettek valójában másoknak Perrel való álnok boszszontásokban 's gyötresökben állanak.

IV. A' Törvény kijelelte esetekben valakit ártatlan léttére boszszont, 's gyötör; mert ahoz, hogy valaki Patvarkodónak tartathassék, 's ezen Gonosztettnék büntetése alá vettethessék, a' Pernek álnok móddal való előmozdításán, vagy védelméntül még kettő kívántatik meg: — 1ször) Hogy a' Patvarkodás ellen panaszolkodó Fél ártatlan légyen; mert ha ő is Keresetének előmozdításában, vagy ügyének védelmében csalárdsággal élne, Patvarkodásnak büntetését nem kérheti. Ezt nyilván kifejezi a' H. T. II. R. 71dik Szakasza. — 2szor) Hogy az 1613diki Törv. 23dik Czikkelyének értelme szerént a' boszszulás alá vett tétel olyan légyen; melyet valamelly Törvényünk nyilván patvarkodó Tetté béllyegezett.

E' következendők pediglen a' Patvarkodásnak Törvényeink által kijelelt esetei:

1ször) Ha ki ugyanazon tárgyat egyszerre két törvényes úton, vagy is két Perrel keresi. Ezen esetet kijeleli a' H. T. II. R. 7odik Szakaszanak 2dik pontja. Ide tartozik a' H. T. II. R. 25dik Szakasza szerént, ha ki ugyanazon Perben és ugyanazon Személyre nézve két fő Idéztetéssel él, a' nélkül hogy Perét letette, vagy Keresete alá szállíttatott volna. Ide tartozik továbbá a' mint Kítonich is a' IXdik Czikkelye 17dik Kérdésének 1ső pontjában megjegyzi; ha ki egyszerre két együttmeg nem férhető Perorvosló Tételekkel p. o. Fellyebbvitellel, és Tilalommal élne. Két együtt megférhető Perorvosló Tételekkel egyszerre akárki szabadon élhet. Így ítelt a' Kir. Kúria is az Ügyvédmásolásról a' 2dik 's 3dik, a' Persorbéli Elsőségről a' 14dik, és az Elidősítésről a' 6dik Végzésben.

2szor) Ha ki ugyanazon Jóságot két egymást kizáró cím és szín alatt, p. o. úgymint Örök, és

Zálogi Birtokot keresi, vagy védelmezi. Ezt az esetet is a' H. T. II. R. 70dik Szak. 2dik pontja jeleli ki.

5szor) Ha ki a' Törvénynek útján már elvégzett Pert ahoz alkalmas Perorvosló Tétel nélkül újonnan elkezdí, p. o. ha ki a' Hét Személyes Fő Törvényszéken is már általment Pert Királyi Kegyelem nélkül megújítja. Ezt az esetet előladja a' H. T. II. R. 70dik Szakaszának 4dik pontja. Így ítelt a' K. Kúria is a' Perújításról a' 13dik, és a' Patvarkodásról az 1ső és 4dik Végzésben.

4szer) Ha ki azt, a' ki Leánynegyednek, Házzassági Jutalomnak, vagy másféle Tartozásnak kielégíttetéséről megnyugtatta vagyon, ugyanazon Tartozásért Perbe idézi. Ezt az esetet kijeleli a' H. T. II. R. 70dik Szakaszának 3dik pontja.

5szor) Ha ki azon Okleveleket, mellyek önnön maga kezeinél vagynak, Perrel máson keresi. Ezt az esetet a' H. T. II. R. 34dik Szakaszának 5dik pontja jeleli ki.

6szor) Ha ki Bánya Városoknak Lakosaikat Bányákat érdeklő peres ügyekre nézve Külföldi Kamara, vagy másféle Törvényszék elejébe idézteti, vagy Fellyebbvitelnek útján Perét oda viszi. Ez az eset az 1622diki Törv. 25dik Czikkelyében foglaltatik. Végre

7szer) Ha ki a' Fegyverrekelés törvényes kötelességének makacs elmulasztása végett törvényesen megbüntettetvén, azért valakit Perbe idézni méréssel. Ezen esetet Ulászló IV. Törv. 21dik Czikkelye érdekeli.

114. §.

A' Patvarkodásnak büntetése, és követeltetésének módja.

A' Patvarkodásnak büntetése a' H. T. II. R. 70dik Szakaszának 5dik pontja szerint a' peres ügynek, ha bár legigazságosabb volna is, örökös el-

vesztésében, és 50 nehéz márka Bírságban áll, mellynek két harmada, a' mint a' Bírságokban rendszerént történni szokott, a' Bírót, egy harmada pedig az Ellenfelet illeti. Ezen büntetést, mivelhogy az iránta való Bírságot a' Törvény bizonyos Törvénytárszékre nem szorítja, akármelly Al- Törvénytárszék is oda ítélni. Nyilván bizonyítja ezt az 1622-diki Törv. 25dik Czikkelye is. Így ítélt végre a' K. Kúria is a' Patvarkodásról az 5dik Végzésben. Nem is szükség ezen büntetés végett többnyire külön Pert indítani, hanem a' H. T. H. R. 7odik Szakaszának, és az 1729diki Törv. 4odik Czikkelye 18ő pontjának értelmé szerint ugyanazon Perben, mellyben a' Patvarkodás történt, tüstént kérethetik, és valójában oda is ítéltetik. Mondám még is többnyire; mert a' hatodik esetben, sőt az ötödikben is, ha a' Perrel visszakért Okleveleknek Felperes kezénél való létők, későbbben, vagy is az Oklevél Visszavétele Perének elvégződése után jött világosságra, a' Patvarkodásnak büntetése végett külön Pert indítani szükség.

Némellyek a' Patvarkodás büntetésében marasztaló Ítéletre nézve az ügyveszett Féltől a' Fellyebbitelnek Jussát is megtagadják; de vélekedéseket semminémű Törvényrendelet sem támogatja, és valójában ellenkezőképpen ítélt a' K. Kúria is a' Patvarkodásról szóló 2dik Végzésben. — Továbbá voltak olyanok is, kik azt vélték: hogy a' Patvarkodásnak büntetését kérő Fél, ha vádját bé nem bizonyíthatná, hasonlóképpen Patvarkodásnak büntetése alá esik. Azomban mivel az iránt ismét semmi Törvényrendelet sincsen, a' büntető Törvények pedig szoros értelműek; ezen vélekedésnek sincsen semminémű erős gyámola. Így ítélt a' K. Kúria is ugyanottan a' 3dik Végzésben.

115. §.

A' Vakmerőn Perlekedésnek esmértetése.

Vakmerőn Perlekedés által azon magányos Perrel boszszúlató Gonosztett értetődik; melyet az követ el, ki Perét legfelsőbb Törvényszékig felviszi, a' nélkül hogy csak egyetlen egy kedvező ítéletet is nyert volna. Mondám

I. Magányos Perrel boszszúlató Gonosztett, ismét azon értelemben, a' mint a' fellyebb magyarázott Gonosztettekben.

II. Melyet az követ el, ki Perét legfelsőbb Törvényszékig felviszi, a' nélkül hogy csak egyetlen egy kedvező ítéletet is nyert volna. — Az esmértetés ezen részének gyökerességét az 1729diki Törv. 32dik Czikkelyének világos szavai bizonyítják. És innen már következik: hogy az, a' ki valamelly Törvényszéken már a' Perben valamelly kedvező ítéletet nyert, ha bár csak a' tárgynak egy részére, vagy csupán az időközben bé vett haszonhajtásoknak vagy a' perbeli költségeknek megtérítésökre nézve is, és pedig ha bár azon kedvező ítélet, a' Per netalán némelly körülállásoknak bővebb kinyomoztatások végett Felsőbb Törvényszék által Alsóbbhoz visszaigazgattatván, ugyanazon Alsóbb Törvényszék által megváltoztatott volna is. Így ítelt a' K. Kúria is a' Vakmerőn Perlekedésnek büntetéséről az 1ső és 3dik Végzésben. És valójában, mivelhogy a' már egyszer nyert kedvező ítélet a' Perlekedőnek némelly reménységet nyújt a' Felsőbb Törvényszékek előtt is nyerhető hasonló ítélethez; ezen esetekben a' Perlekedőt vakmerőn perlekedőnek tartani nem lehet.

116. §.

A' Vakmerőn Perlekedésnek büntetése.

A' Vakmerőn Perlekedésnek büntetése e' követi:

kezendőkben áll: — 1ször) A' Törvényszéknek mér-
 zséklése szerint egy, két, vagy három száz forint
 Bíróságban. Ezt bizonyítja a' K. Kúriának bevett Szo-
 kása, továbbá Mátyás VI. Törv. 53dik, Ulászló I.
 Törv. 72dik, és az 1563diki Törv. 48dik Czikkelye-
 iknek értelmök. — 2szor) A' perbeli költségnek meg-
 térítésében, ha bár egyébként a' Pernek természete
 azt magával nem hozná is. Ezt rendeli az 1729-
 diki Törv. 32dik Czikkelye. Így ítelt a' K. Kúria is
 a' Vakmerőn Perlekedésnek büntetéséről a' 2dik Vég-
 zésben. Végre — 3szor) Azon esetben, midőn a'
 Pernek Fellyebbvitele birtokban maradás mellett törté-
 nt, a' Vármegyei Perekben ugyan a' Vármegye
 Köz Törvényszékének, a' többiekben pedig a' legel-
 ső Törvényszéknek elhatározó ítéletétől fogva bé-
 jött Jóságjövedelemnek általadásában. Ezt is bizo-
 nyítja a' már fellyebb érdeklett 1729diki 32dik Tör-
 vényczikkely.

Egyébként a' Vakmerőn Perlekedésnek bü-
 ntetéséről még e' következendőket is szükség megje-
 gyezni, úgymint: — 1ször) Hogy ezen büntetés vé-
 ggett külön Pert indítani nem szükséges, hanem a'
 vakmerőn folytatott Perben magában oda ítéltetik.
 — 2szor) Hogy ezen büntetést a' legfőbb Törvény-
 szék a' Győzedelmeskedőnek kérése nélkül, követ-
 kezőképpen tulajdon indulatjából is oda ítélni lehet.
 A' Vakmerőn Perlekedő t. i. oktan Perével nem
 csak Ellenfelét, hanem a' Törvényszékeket is gyöt-
 rötötte, következőképpen őtet a' Törvényszék önnön
 magától is büntetés alá vetheti. Így ítelt a' K. Kúria
 is ugyanezen büntetésről a' 2dik Végzésben.

HETEDIK ÉRTEKEZÉS.

A' K á r o s í t á s r ó l.

117. §.

Ezen Értekezésnek felosztása.

A' Károsításnak tulajdonai kétfélék: némellyek mindenféle Károsításokat egyaránt érdeklik, némellyek ellenben azoknak Törvény által küjelelt némelly nemeiket különösen illetik. Ugyanazért ezen Értekezés két Szakaszokra oszlik, mellyek közül az Első a' Károsításról általánosan, a' Ildik a' Károsítás némelly nemeiről különösen fog szólni.

ELSŐ SZAKASZ.

A' Károsításokról általánosan.

118. §.

A' Károsításnak esmértetése, és felosztásai.

Károsítás által azon magányos Perrel boszszúltató Gonosztett értetődik; mellyet az követ el, a' ki másnak testi vagy vagyombéli állapotját tökéletlenebbé teszi. Mondám

I. Magányos Perrel boszszúltató Gonosztett, ismét ugyanazon értelemben, a' mint más eddig leirt Gonosztettekben; következőképpen a' miket a' Gonosztettekről általánosan, és nevezetszerént a' magányos Perrel boszszúltatókról a' Bévezetésben mondtam, a' Károsításokhoz is tartoznak.

II. Mellyet az követ el, a' ki másnak testi vagy vagyombéli állapotját tökéletlenebbé teszi; mert a' Közönséges Törvényszékeknek ítéletök alá tartozó Károsítások valójában a' masok testi vagy vagyombéli állapotjaiknak tökéletlenítésökben állanak.

A' Károsításnak külömbféle felosztásai a' Károknak, melyeket szül, felosztásaikból értetődnek. A' Károknak pedig e' következő általjáváló felosztásaikat szükség megjegyezni: Mindeneknek előtte vagy már valósággal megszülemlett a' Kár, vagy pedig csak még fenyegető. — A' már megszülemlett Károknak ismét több alosztályaik vagynak, úgymint:

1ször) A' valóságos vagy is szorosabb vételű Kár, *damnum proprie tale*, melly a' mostani állapotunknak megrontásában, és a' megátolt nyereség, *lucrum cessans*, melly a' mostani állapotunk tökéletesebbítésének megakadályoztatásában áll.

2ször) A' Szántszándékos, *dolusum*, és vétkes, *culposum*, vagy is gondatlanság és vigyázatlanság által okozott Kár. Emez ismét felettebbbvaló, csekély vagy is közép szerű, és igen csekély gondatlanság által okozottra (*culpa lata, levis, levissima*.) oszlik. A' véletlen Károk, (*damnum casuale*.) mivel őket előre látni, vagy legalább megelőzni nem lehetett, senki szabad akaratjának sem tulajdoníttathatnak; következőképpen szerencsétlenségek, nem pedig Gonosztettek lévén, az itten szóban forgó Károknak osztályaik közé nem tartoznak, 's ezeket megtéríteni senki sem tartozik, hanem az köteles szenvedni, kinek Vagyonát a' szerencsétlenség éri. Így ítelt a' R. Kúria is a' Kár megtérítését kérő Perről a' 2dik Végzésben.

3ször) A' Tettet közbenvetetlenül, és az azt közbenvetve követő Kár, *immediatum*, vel *mediatum damnum*, a' mint a' tettből a' Kár vagy egyenesen, 's a' dolgoknak rendszeréntváló folyamatjok szerint, vagy pedig némelly véletlenül közbenjövő környülállásnak hozzájárulta, vagy a' megsértetett Személynek vagy Jóságnak rendkívülváló állapotja végett szülemlett.

119. §.

A' Károsításnak törvényes következtései.

A' H. T. II. R. 39dik, 45dik, 67dik, 68dik, és III. R. 23dik, 's 33dik Szakaszai, Úlászló I. Törv. 16dik, 24dik, 1638diki Törv. 27dik, 1659diki Törv. 31dik, és 1715diki Törv. 28dik Czikkelycik szerént általjánosan mindennemű Károsításokat az Elégtételnek Terhe, és némellyeket azon felül meg Törvény által kijelelt Büntetés is követ. A' Büntetésnek valamint egyéb Gonosztettekben, úgy szinte a' Károsításban is a' fellyebb érdeklött Törvényeknek értelmök szerént csak a' család tettekben, az Elégtételnek pedig a' csupán vétkesekben is helye vagyon.

120. §.

Az Elégtételnek felosztása, és Szabásai.

Az Elégtétel, Satisfactio, vagy is Kárpót-lás teljesre, és illendőre oszlik. A' teljes Elégtétel mint a' valóságos Kárnak, mint pedig a' meggátolt nyereségnek, az illendő Elégtétel pedig csak az előbbennek megtérítését foglalja magában.

E' következők pediglen általján fogva az Elégtételnek Szabásai:

I. A' ki valakit szántszándékkal megkárosított, akár a' Tettet közbenvetetlenül, akár közbenvetve követő legyen a' Kár, teljes Elégtétellel tartozik, vagy is nem csak a' már valósággal megszülemlett Kárt, hanem a' Tett által meggátolt nyereséget is megtéríteni köteles. Bizonyítja ezt a' H. T. II. R. 71dik és 83dik Szakasz, legvilágosabban pedig az 1807diki Törv. 13dik Czikkelye; melly nyilván kifejezi, hogy a' Hatalmaskodás által, következésképpen az álnokul tett Károsításokban a' Kártvalló meggátolt nyereségeit is követelheti. — Ellenben a' ki valakit csak vigyázatlanságból, 's gondatlanságból károsított meg,

rendszerént csak illendő Elégtétellel tartozik, 's a' meggátolt nyereséget megtéríteni nem köteles. Kivé-
vén, ha a' meggátolt nyereség olyan volna, melly
a' megrongált tárgyból bizonyosan és rendszeréntva-
ló úton szülemlett volna; mert az ilyen nyereség-
nek vesztesége a' tárgynak megrongáltatásával, vagy
is a' valóságos Kárral elválaszthatatlanul össze lévén
kapesolva, a' valóságos Kárnak természetét követi. —
Egyébbbaránt mivelhogy a' rendkívülvaló vigyázásra,
és gondosságra senki sem köteleztetik, kivén ha
a' tárgynak különös természeti mivolta azt kívánná,
vagy ha ki magát nyilván arra kötelezné; ugyan-
azért a' csupán vétkes Károsításokban az Elégtétel-
re való Köteleztetés, az itten kijelelt két esetben kí-
vül, a' felettebb való és középserű gondatlanság-
nál tovább nem terjed; 's az igen csekély gondat-
lanság által szülemlett Kár véletlen eset szülte Kár
vagy is szerencsétlenség gyanánt tekintetik.

II. Ha valamelly Kárnak többen voltak Szerzői,
a' Károsítás vagy köz meghatározásból, 's köz egyet-
értéssel történt, vagy nem. Első esetben a' Kártszer-
zők azt egyenlő részekben kötelesek megtéríteni,
másodikban pedig kiki a' Kárnak azt a' részét tarto-
zik kipótolni, mellyet okozott; első esetben a' Kár
mindjájoknak egyaránt, másodikban pedig kinekki-
nek csak az általa okozott különrésze nézve tulaj-
doníthatván. Azomban a' mititten a' köz meghatáro-
zás nélkül tett Károsításról mondtam, azon eset-
ről szükség csak érteni: ha, ki mennyi Kárt tett lé-
gyen, meghatározthatik; mert ha ez meg nem hatá-
rozthatnék, a' Kárpótlás igazságos felosztása le-
hetetlenségének ugyancsak a' Kártszerzők lévén
okai, azt ismét egyaránt kötelesek volnának szen-
vedni.

III. A' Megbízatas mellett tett Károkat a' Meg-
bízó maga köteles megtéríteni; azon esetben mind-
azáltal, ha a' Biztosok Megbízatasoknak határit ál-

talbágták volna, ellenök a' Megbízónak Keresete fennmaradván. Bizonyítja ezeket 'Sigmund VI. Törv. 6dik, és 'Ulászló I. Törv. 24dik Czikkelyeiknek, továbbá a' H. T. II. R. 19dik, 48dik, 's III. R. 36dik Szakaszainak, 's több más Törvényeinknek értelmök.

IV. Hajdan Mátyás VI. Törv. 14dik Czikkelye 9dik pontjának, és a' H. T. II. R. 61dik Szakaszának tanúbizonysága szerint a' Kárnak mennyisége a' kárvallott Személynek esküvése, mai napon pedig az 1638diki Törv. 27dik, és az 1659diki Törv. 31dik Czikkelyének (melly az előbbi Törvénynek rendelkezését a' testben szenvedett sérelmekre, és fájdalmakra is kiterjeszté,) erejével a' Bírónak lelkiesméret szerint való mér'séklése által határoztatik meg.

V. A' Kárpótlásnak Terho Szerzőjének Jóságain fekszik, következésképpen a' H. T. I. R. 82dik Szakaszának értelme szerint az Örökségnek erejéig az Örökösökre is általszáll.

121. §.

A' Kárpótlásnak Perè.

A' Kárpótlásnak Peréről e' következendőket szükség általján fogva megjegyezni:

I. Indítja a' kárvallott Személy, vagy annak Örököse a' Kárnak Szerzője, vagy annak Örökösei ellen.

II. A' Kereseti Levelet általjánosan az 1715diki Törv. 28dik Czikkelyének 1ső pontján, és azon kívül a' károsító Személyeknek és az eseteknek külömbféleségökhöz képest több más, különösen egyik vagy másik esetre illő, Törvényeken lehet építeni. Illyetén Törvények pedig a' H. T. II. R. 39dik, 45dik, 67dik, és a' III. R. 28dik Szakaszai, 'Ulászló I. Törv. 16dik, és 24dik Czikkelyei, továbbá az 1618diki 22dik, 1625diki 46dik, 1635diki 10dik, 1638diki 27dik, 1649diki 84dik, 1659diki 31dik, 1715diki 69dik, 's 1807diki 13dik Törvényczikkelyek, 's a' t.

III. A' Bíróság Városi Lakosokra, és Jobbágyokra nézve a' H. T. III. R. 10dik és 25dik Szakaszai szerént, valamint más tárgyakban, úgy szinte itten is a' Városi Tanácsot, vagy Uri Széket, Nemesekre 's más Nemesi Bírósággal Élőkre nézve pedig az 1715diki Törv. 28dik Czikkelye szerént a' Vármegyei Bírókat, nevezetesen az 1729diki Törv. 35dik Czikkelyének rendelkezéséhez képest az Al-Ispányt, vagy Szolgabírókat illeti, Ítéltő Hatalmoknak határi ugyanazok lévén, mellyek az Örökösödési Perekben. — Kelemen Úr, 's mások némelylek ezt a' Pert Bíróságára nézve a' nyilvánosságos Adósság Perével egy rendbe teszik; de vélekedésöket az 1715diki Törv. 28dik Czikkelyének 1ső pontja szemlato mást megczáfolja, e' Pert nyilván a' Vármegyei Törvényszékekre szorítván. — Azon esetben mindazáltal, ha Kárpótlásnak Pere által valamelly hatalmasan elfoglalt Jóságnak birtokába való visszatétet kértettnék, a' Szolgabírónak Bírósága alá száll; azon Perek, mellyeknek erőszakos Jóságelfoglalások tárgyaik, az Al-Ispányt kirekesztőleg illetvén. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' Visszatétető Perekről a' 3dik Végzésben.

IV. A' Felperesnek köteleessége a' Kereset talpkövéül vett Károsításnak valóságát, minéműségét, és a' mennyire lehet, mennyiségét is békibizonyítani. Ez megtörténvén a' Törvényszék Kárpótlás fejében lelkieszméretes mér'séklés szerént a' Felperesnek bizonyos summapénzt oda ítél.

V. Ha ezen summának kifizetésére a' kárttévő Alperesnek Értéke elégtelen volna; a' Károsítás szántszándékos lévén, ellene Személybéli Elfoglalás is rendeltethetik, a' mint ezt a' H. T. II. R. 68dik, és III. R. 28dik Szakaszai világosan bizonyítja.

Egyébbbaránt Kárpótlás végett nem mindenkor indíttatik külön, 's egyenesen Per, hanem sokszor másféle fő tárgy iránt lévén perlekedés, a' Kárpót-

lás melleslegesen kértetik; a' mint ennek eddig már
külömbféle tárgyakban számos példait láttuk.

MÁSODIK SZAKASZ.

A' Károsításnak némelly nemeiről különösen.

122. §

Ezen nemeknek előszámlálások.

Vagynak, a' mint már fellyebb is említém, a' Károsításoknak néhány olytán nemeik is, melyekre nézve Törvényeink némelly különös rendelkezéseket tettek. Illyenek a' Kárelőzésnek elmulasztása, az ártalmas malmok és gátok, az erdőhántás 's vágás, végre a' marhalegeltetés által szülemlő Károsítások.

123. §.

A' Kárelőzésnek elmulasztása által szülemlő Károsítások.

A' Kárelőzés elmulasztása által szülemlő Károsításnak három fajtái említettnek különösen Törvényeinkben, úgymint:

I. A' romladozó közös vár, vagy más egyéb épület javításának elmulasztásából szülemlő Károsítás. Erre nézve az 1563-diki Törv. 19dik, 1622diki Törv. 72dik, 1625diki Törv. 59dik, és 1715diki Törv. 69dik Czikkelyeik azt rendelik: hogy ha valaki a' közös épületnek Birtokosi közül a' szükséges javításban részt venni Bírói Intésre sem akarna, a' többiek őtet arra Törvénynek utján kényszeríthessék, 's hogy a' vonakodó Birtokos az e' végből indított Perben nem csak a' javítás költségeiben való részvételre, hanem a' Perre tett kiadásoknak megtérítésökre is ítéltessék, és ezen két rendbéli költségnek fejében Jószágai, jövedelmekkel együtt, Bírói Elfoglalás alá vétessenek.

II. A' vízáradási Kár előzésének elmulasztása által szülemelő Károsítás. Ezen Károsítás iránt az 1715diki Törv. 69dik Czikkelye azt rendeli: hogy azoknak, kiket a' dolog érdekel, kérésökre a' Vármegye Bízatosokat nevezzen, kik a' Kár megelőzésének helyes módjairól tanácskozzanak, és azoknak meghatározásait kiki, a' kit a' dolog illet, a' gát jó karban tartására, és az a' végett indítandó Perre megkívántató költség megtérítésének büntetése és terhe alatt, teljesíteni tartozék. Ehez járult az 1751diki Törv. 14dik Czikkelyének azon rendelkezése: melly által az ollyatén malmok, gátok, 's másféle építmények, mellyek vízöntéseket okoznak, Uraik által megjobbítatni, vagy ha azokat megjobbítani lehetetlen volna, elrontatni parancsoltatnak. Ezen munkálódásnak módja a' jövő Szabkörnyülállásosan előadattatik. — Végre ugyanezen Károsításra nézve az 1807diki Törv. 17dik Czikkelye még azt is rendelte: hogy ha az érdekeltető Birtokosoknak nagyobb részök a' vízáradási Kár eltávolztatásához megkívántató vízi építményeknek tulajdon költségeiken való tételökbe megegyeznének, a' meg nem egyezőket ugyan a' költségben való részvételre ne szoríthassák; megnyervén mindazonáltal előbb a' Vármegyének és a' Királyi Helytartó Tanácsnak engedelmét, és azokat, kik az illetén építmények által Jóságaikban valamelly fogyatkozást szenvednének, kielégítvén, az építményeket végrehajthassák; és ha iparkodásaikat valójában szerencsés kimenetel koszorúzná, az általok tett építményekből a' költségben részt nem vevő Felekre háromló haszonhajtásokat mind addig Zár alatt tarthassák, míglen a' Zár alá vett haszonhajtásokból költségeik ki nem pótolótnak.

III. A' folyó homok gátlásának elmulasztása által szülemelő Károsítás. Ezen Károsítás iránt az 1807diki Törv. 20dik Czikkelye

azt a' rendelést tette: hogy ha a' közös Birtokosok a' folyó homok további kiterjedésének faültetés vagy más alkalmas mód által való meggátolásába meg nem egyezhetnének, a' Vármegye az ilyen munkát elkezdni kész Közös Birtokosnak kérésére az Al-Ispányt Bírótársaival küldje ki; ez a' Birtokosoknak e' végre határnapot szabván a' homokos környéket vizsgálja meg, méresse fel, és a' Kármegelőzésnek szükséges léte bábizonyodván, azt, oda értvén a' netalán közben fekvő gyepes helyeket is, a' Birtokosok között közös, Haszonvétel Arányosításában szokásban lévő törvényes zsinórmérték szerint, ossza fel, és így a' Vármegyéhez folyamodó Félnek részét szakaszsa ki; szabad maradván azoknak, kik az ilyen Bírói Munkálódás által netalán magokat megsértődötteknek vélik, Törvénynek szokott rendszeréntvaló útján Arányosítást kérniök. Ugyanazon Törvényczikkely egyébbaránt kötelességül teszi az Al-Ispánnak, és a' Vármegyének magának is az arra való gondos vigyázást: hogy a' legelő, a' hol az úgy is szűk volna, erdőültetésnek színe alatt valamiképpen meg ne szoríttassék; valamint azt is, hogy az újonnan ültetett erdőben a' marhalegelítést kisebb Hatalmaskodásnak büntetése alatt megtiltsa, míglen csak a' fák annyira meg nem nyöltek, hogy abban a' marha minden kártétel nélkül legelhessen.

124. §.

Az ártalmas malmok, vagy gátok által szülemelő
Károsítások.

Jöllehet kiki Sajáti Jussának erejével tulajdon földjén, vagy folyó vizében malmokat, gátokat, 's más ilyen nekik hasznos alkotmányokat szabadon építhet; mivel mindazonáltal Igazainkkal úgy élni nem szabad, hogy az által másoknak törvényes Igazság aikat megsértjük: ugyanazért ha ki az általa

épített vízi malmok, gátok, 's más féle illetén alkotmányok által vagy vízáradásokat okozna, vagy Szomszédjait a' már előbb fennálló malmaiknak, 's másféle Jóságaiknak', 's Igazaiknak Haszonvételekben megkárosítaná; ezek a' H. T. I. R. 87dik Szakaszának, és az 1751diki Törv. 14dik Czikkelyének erejével, ötlet Törvénynek útján az illetén ártalmas malmoknak 's másféle alkotmányoknak, vízi építményekhez értő Személyeknek vélekedésök szerint való megigazitásokra, vagy ha az okozott kár másként meg nem szűnnék, teljes lerontatásokra szoríthatják. Így ítelt a' Kir. Kúria is az ártalmas malmokat és gátokat lerontató Pernek címje alatt több Végzéseiben. Sőt ha a' kártvallott Szomszédok az ártalmas alkotmánynak tétele ellen, vagy annak megjobbítása végett Birói Intéssel éltenek, és a' kárt okozó építménynek Ura arra éppen nem ügyelt volna, szenvedett káraiknak, és perbeli költségeiknek megtérítettéseket is megnyerik. Így ítelt a' Kir. Kúria a' fellyebb említett cím alatt a' 4dik Végzésben, az 1715diki Törv. 69dik Czikkelyét, mely a' közös épület javításának halogatását ezen terhek alá veti, vévén ítéllettételének talpkövéül.

A' mennyire ártalmas malmok, 's más illetén építmények által a' közjó szenved sérelmet, annyira ezen Károsítás a' hivatalbéli Perrel boszszúlató Gonosztettek közé tartozik, melyekről a' következő Értekezésben leendő szó.

125. §.

Az Erdőhántás 's vágás által okozott Károsítás.

Ha valamelly Jobbágy Erdőhántáson 's vágáson találta, az Erdőnek Ura ötlet a' tettnek helyén, sőt onnét futtában, hevenyében azon kívül is szekerétől és más minden vele lévő holmijaitól megfoszthatja; Személyét mindazáltal a' megfosztásnak végbevételénél tovább letartóztatni kisebb Hatalmaskodásnak

büntetése alatt tilalmas. A' tetten kapott Jobbágy ezen megfosztás által ugyan még elfoglalt holmijait el nem vesztí, hanem azok kárból behajtott marhagyanánt törvényes három nap alatt a' közellakó Al-Ispánynak vagy Szolgabírónak általadatnak, és míglen az irántok indítandó Per elvégződik, annak kezeinél maradnak. De ellenben, ha perbéli bébizonyítások által Gonosztettének valósága megvilágosodik, a' gonosztévő Jobbágy nem csak azon holmijainak veszteségökre, hanem Hatalmaskodása végett díjjának letételére is ítéltetik. Bizonyítja ezeket a' H. T. III. R. 35dik Szakasza, továbbá az 1715diki Törv. 94dik Czikkelyének az 1729diki Törv. 35dik, és 42dik Czikkelyeivel való egybenvetése. Így ítélt a' Kir. Kúria is a' kisebb Hatalmaskodásnak Peréről a' 32dik, és az Erdőhántás 's vágás Peréről az 1ső és 2dik Végzésben. — Ezeket mindazáltal csak a' másoknak Jobbágyaikról kell érteni; mert ha az Erdő Urának tulajdon Jobbágyai hántanak, 's vágnák az erdőt; azokra nézve a' Földes Úr magát az Urbárium VIIIdik Pontjához köteles volna tartani, melly azt rendeli: hogy illetén Károsításokért a' Jobbágy kárpótlással és három napi kézi munkával büntetessék; köteles lévén mindazáltal a' Vármegye azon esetben, ha ezen büntetés fogamatlan volna, a' károsító Jobbágyot másképpen is példásan megbüntetni, és e' részben Földes Urának fogamatos segedelmet nyújtani.

Az Erdőhántás 's vágás boszszulásának fellyebb leírt módja a' Nemések re nézve is többnyire keletben vagon.

126. §.

A' Marhalegeltetés által szülemlő Károsítás.

Ha valakinek marháji másnak földjére akár szántszándékkal béeresztetnek, akár pedig a' Pásztornal gondatlansága által bémén nek; a' Földnek Ura, ma-

gát megkárosodottnak, vagy Jussaiiban megsértődöttnek vévén, azon marhákat ott helyben, sőt hevenyében másnak földjén is, melyre netalán általmentek, tulajdon hatalmával elfoglalhatja, udvarába, 's majorjába hajtathatja, és bérekesztetheti; a' Márha Urának, a' H. T. II. R. 82dik Szakasza 17dik pontjának értelme szerént, kisebb Hatalmaskodásnak büntetése alatt tilalmas lévén, azokat akár hajtásközben akár rekeszőkből tulajdon hatalmával kiszabadítani. Így rendeli ezeket a' H. T. III. R. 33dik Szakasza, és az 1729diki Törv. 42dik Czikkelye. Így ítelt a' Kir. Kúria is a' kisebb Hatalmaskodásnak Peréről a' 52dik Végzésben. — A' más földjén legelő marhának illetén elfoglaltatása, ha kétes birtokú földön történt, különösen Elhajításnak (*Abactio*), az ellenkező esetben pedig Béhajításnak (*Invagatio*), szokott neveztetni, a' mint ezt az 1729diki Törv. 42dik Czikkelye nyilván bizonyítja. — Ezen Elhajítások és Béhajítások némelly tulajdonaikra nézve egymással megegyeznek, némellyekre nézve pedig egymástól különböznek.

127. §.

A' Marha El és Béhajításnak közös tulajdonaik.

A' Marha-El és Béhajításnak közös tulajdonaik e' következőkben állanak:

I. A' Földnek Birtokosa az arról elhajtott vagy béhajtott marhákat három napig magánál tartóztathatja, köteles lévén mindazáltal a' netalán szülemelő kár megtérítésének terhe alatt azoknak életmet adni, 's gondjokat viselni. Ha a' Marhának Ura ezen idő alatt marháit ki nem váltaná, a' Bé vagy Elhajtó azokat még a' harmadik napnak elfolyta előtt az Al-Iszánynak vagy a' közellakó Szolgabírónak, és pedig teljes számmal általadni tartozik. Ezt a' bévét Szokás szerént kétféleképpen teljesítheti, vagy valóságosan, tudniillik a' marhákat Bíróhoz hajtván, vagy

pedig írásképpen, vagy is a' marhákat Levél által, (mellyben az általadató marhának nemét, és számát az elfoglalásnak okával együtt pontosan kitenni szükség,) általadattaknak kinyilatkoztatván. — Az általvévő Bírói Személy az Általadásról, akár melyik mód szerint történt légyen, Bizonyságlevelet adni köteles. — Ha az El vagy Béhajtó a' törvényes három napnak lefolyása alatt az Általadást vagy éppen nem, vagy legalább teljes számmal nem teljesítené, a' negyedik naptól fogva naponként, akár több, akár kevesebb légyen a' marha, öszveségesen háromhárom nehéz márka büntetés alá esik; mellynek két harmada a' Bíró, egy harmada pedig a' Marhának Urát illeti. Azomban ez a' büntetés rendszerént csak 15 napig folyik; azon esetben mindazonáltal, ha a' Marhának Ura a' Bé vagy Elhajtót Általadás végett bíróiképpen megintetné; a' marhák letartóztatásoknak egész idejére kiterjed. — Egyébként ezen büntetésnek tökéletes értelmére szükség még azt is megjegyezni: hogy ezen büntetés kérésének Jussa, és viszont fizetésének Terhe nem mindeneket egyaránt érdekel; hanem a' Községek, akár nemes akár nemtelen, vagy éppen paraszt Községek legyenek, továbbá az osztózatlan Testvérek, és egy Földes Úrnak Jobbágysai, akár mennyien volnának, az Általadás elmulasztásáért csak öszveségesen egy büntetést, a' különgazdálkodó Nemesek és Szabadosok pedig különkülön egyetegyét fizetni tartoznak; de viszont amazok, ha marháik bírói kézhez nem adatnának, csak öszveségesen, emezek pedig különkülön egyegy büntetést kérhetnek. Mind ezeket nyilván bizonyítja a' H. T. III. R. 33dik Szakáza, és az 1729diki Törv. 42dik Czikkelye.

II. Még abban is megegyez egymással a' Marha-Bé és Elhajtás, hogy a' Hajtónak bérét, mellyet a' Vármege szokott meghatározni, valamint a' marha időközben való tartásának költségeit is, mellye-

ket megmér'sékelni a' marhát általévő Bírónak hatalmában áll, a' Marhának Ura mind a' két esetben megadni köteles. Azon esetben mindazáltal, ha a' Bé vagy Elhajtó a' marhának hasznát vette; a' marhatartás megtérítésének kötelessége megszűnik. Bizonyítja ezt az 1729diki Törv. 42dik Czikkelye, és a' Hajtónak bérére nézve a' bevett köz Szokás.

128. §.

A' Marhabéhajtásnak különös tulajdonai.

A' Marhabéhajtásnak különös tulajdonai e' következők:

I. Ha a' marhák önnön magoktól, Pásztor vigyázatlansága végett, mentek bé a' földre, a' Marhának Ura rendszerént egyébbel nem tartozik, mint a' kár Becsűjének, és a' marha időközben való tartására tett költségnek megtérítésével; sőt ha a' Bé-hajtó a' marháknak hasznokat vette, a' fellyebb mondattak szerént ezen utóbbi köteleztetés is megszűnik. Ezeket bizonyítja a' H. T. III. R. 33dik Szakasza, továbbá az 1729diki Törv. 42dik Czikkelyének 4dik és 6dik, és az 1807diki Törv. 21dik Czikk. 6dik pontja. Mondám még is rendszerént; mert ezen Szabás is szenved kivételt, ha t. i. a' Béhajtás olyan földről történt, mellyben a' legeltetés bizonyos taksa alatt megvolt tiltva, és a' Marhának Ura a' Tilalomtévőnek Törvényes Hatalma alatt áll, vagy a' tilalomba önként megegyezett; ezen esetben t. i. a' béhajtott marhának Ura marháit a' kárnak megtérítésénél fogva ki nem szabadíthatja, hanem a' marhatartás költségéntül a' tilalomnak taksáját letenni tartozik. Ha a' Marhának Ura a' Tilalomtévőnek Törvényes Hatalma alatt nem áll, és a' tilalomba sem egyezett meg, a' tilalompénzfizetésre az itten érdekelt esetben sem szoríttathatik. Bizonyítja ezeket a' H. T. III. R. 33dik Szakasza, és az 1807diki Törv. 21dik Czikkelyének 6dik pontja. — A' Kár becsülé-

sét a' Helységnek Bírója és Esküdtjei viszik véghez; szabadságában áll mindazáltal a' Marha Urának, ha ezeknek Becsűjüket nagyallaná, a' kárt marhája visszaadásától számláltató 15 nap alatt Szolgabíró által újra megbecsültetni, és magát akár egyik akár másik Becsűhez alkalmaztani. Ezeket nyilván kifejezi az 1729diki Törv. 42dik Czikkelyének 4dik és 7dik pontja. — Ha a' marhának más földjére való cresztése szántszándékkal történt volna; az ilyen tétel Hatalmaskodás lévén, a' Föld Birtokosa a' behajtott marhának Urát kisebb Hatalmaskodásnak büntetésére is vonhatja. Ezt nyilván is rendeli a' többször említett 1729diki Törv. 42dik Czikk. 8dik pontja. — Különösen pedig, ha ki levágott, vagy mivelés alá vett Erdőkben a' Vármegye által megtiltott esztendőknél lefolyások alatt marháit szántszándékkal legeltetni mérészléné; az 1807diki Törv. 21dik Czikkelye 6dik pontjának rendelkezéséből Erdőpusztításnak büntetésébe keverednék.

II. Mihelyest a' behajtott marhának Ura a' kárnak törvényesen meghatározott Becsűjét, és a' marha időközben való tartásának költségeit, akár a' Behajtónak számolása akár a' Birónak mérzséklése szerint, valósággal vagy a' Behajtónak magának, vagy a' marhát általvevő Birónak leteszi, vagy azokkal egyetérő Zalogot ad, és a' Bíró az irás által történt Általadásnak esetében azt a' Behajtónak tudtára adja; ez a' marhát tüstént visszaadni köteles, más-ként behajtott marhát három nap alatt által nem adó Földbirtokos gyanánt tekintetik, 's minden napra három nehéz marka büntetés alá vettetik. Így rendeli ezt az 1729diki Törv. 42dik Czikk. 5dik pontja. Ha mindazáltal az Elégtétel vagy Zalog elégtelen lett volna, vagy ha a' Marhának Ura az iránt csak szó vagy írásbeli ígéretet tett volna; a' Behajtó, ha bár a' Bíró reá parancsolt volna is, a' marhát magánál továbbra is büntetetlenül megtarthatja. Bizo-

nyítja ezt az éppen most említett Törvényczikkely 4-dik és 5dik pontjának ellenkező értelme. Így ítélte a' Kir. Kúria is a' Márkás Perről a' 4dik, 7dik, és 8dik Végzésben. — Egyébbbaránt itten még azt is megjegyzeni szükség: hogy a' kár Becsujének, és a' marhatartás költségének fejében adatott Zálog, ha a' Marhának Ura azt 15 nap alatt vissza nem váltaná, az 1729diki Törv. 42dik Czikkelye 7dik pontjának rendelkezéséből a' Béhajtónak tulajdonává válik, a' nélkül hogy ez annak felesleges értékét visszaadni tartoznék.

129. §.

A' Marhaelhajításnak különös tulajdonai.

A' Marhaelhajításnak különös tulajdonai e' következők:

I. Hogy a' Marhaelhajításnak esetében a' Bíró a' valósággal általadott marhákat Uroknak visszaadassa, vagy a' Béhajtó Fél azokat visszaadni tartozzék; az elhajtott Marhának Ura a' marha időközbenvaló tartásának költségeit akár az Elhajtó Félnek számolása, akár a' Bírónak meghatározása szerint lefizetni, és azon felül Írásbéli Bátoroságot (Cautio litoratoria) vagy is olyan Írományt adni köteles, mellyben magát nyilván arra kötelezze: hogy ha a' marhat Elhajtató Fél a' marhának földjére való eresztése végett Pert indítand, mint önnön maga a' Törvénynek színe elejébe megjeleni, és marhájának az Elhajítás helyére való szántszándékos beeresztésükről felelni fog, mind pedig az elhajtott marhákat vagy természeti mivoltokban, vagy pedig egyet-érőben visszaállítandja. És pedig ezt mind a' kettőt nem csak szóval ígérnie, hanem valósággal teljesítenie kell, sőt ha a' Bátoroságító Levél nem az Elhajtó Félnek magának, hanem a' marha Általadását elfogadó Bírónak nyújtatnék bé, szükséges volna annak tartalmát az Elhajtó Féllel közölni is; hogy

ez megvizsgálhassa, ha vallyon a' Batorságosító Leveél törvényes, következésképpen Igazainak védelmökre elégséges e' vagy sem? Ha az itten mondatnak közül valami nem teljesíttetnék, az Elhajtó a' marhákat; ha bár a' Bíró, a' Batorságosító Levelet elfogadván, azoknak kiadásokat megparancsolta volna is, büntetetlenül továbbá is visszatartóztathatja. Így rendeli ezeket az 1729diki Törv. 42dik Czikk. 4dik és 5dik pontja. Így ítelt a' K. Kúria is a' Márkás Perekről a' 2dik, 3dik, és 4dik Végzésben. Ellenben ha a' Marhának Ura a' marhatartásnak költségeit akár az Ellenfélnek számolása akár pedig a' Bírónak mérzseklése, 's meghatározása szerint lefizette, továbbá a' Törvénynek rendelkezését teljesen kielégítő Batorságosító Levelet magáról adott, és a' Bíró annak tartalmát a' marhát elhajtó Féllel közlötte; ez a' marhát tüstént kiadni köteles, másképpen a' marhának bírói kézhez való adását elmulasztó Földbirtokos gyanánt tekintetik, 's naponként három nehéz márkával bünhődik. Bizonyítja ezt a' fellyebb említett Törvénynek ugyancsak 4dik és 5dik pontja. Így ítelt a' K. Kúria is a' Márkás Perekről a' 6dik Végzésben.

II. A' Marhaelhajtó Fél Jussának sérelmét a' Marhának Ura ellen kisebb Hatalmaskodásnak Pereével boszszúlhatja; sőt ha őtet, vagy Tisztjét a' marhának Elhajtás helyére való eresztésétől két ízben bíróiképpen eltiltatta volna; ellene az elhajtott marha veszteségének büntetését is kérheti. Melly büntetéseknek megnyerésökre mindazáltal szükséges nekie megmutatni: hogy azon földnek törvényes foganatú czímmel nyert, vagy legalább a' Marhaelhajtást legközelebb megelőző egy esztendő által tartó, békességes, vagy is Bírói Intés vagy Eltiltás nélkül gyakorlott, nyilvánosságos, 's kirekesztő birtokában volt; továbbá hogy a' Marhának Ura ezen birtoknak csupán az ő kényszeréntvaló engedel-

méből történt gyakoroltatását bé ne bizonyíthassa. Így rendeli ezeket az 1729diki Törv. 42dik Czikkelyének 9dik pontja. — De ellenben, a' Marháinak Ura is, ha hasonlóképpen azon földnek törvényes foganatú czímmel nyert, vagy legalább a' Marhaelhajtást legközelebb megelőző egy esztendő által tartó békességes, nyilvánságos, jóllehet nem kirakesztő, hanem csak az Ellenféllel együtt gyakorlott, birtokát bébizonyíthatja, és a' Marhaelhajtó ezen birtoknak csupán az ő kényszeréntvaló engedelmeiből történt gyakoroltatását meg nem mutathatja, marháinak Elhajtások végett kisebb hatalmaskodási, vagy ha a' Marhaelhajtó ötet kisebb Hatalmaskodásnak Perével megtámadni mérészlette volna, Helytelen Kereseti Büntetést kérhet. Így rendeli ezt az 1729diki Törv. 42dik Czikk. 10dik pontja. Így ítelt a' K. Rűria is a' kisebb Hatalmaskodásnak Peréről a' 13dik Végzésben.

130. §.

Ezen Károsítások iránt támadható Perek.

I. A' romladozó közös épület javítására szorító Per. — Helye vagyon, ha egyik vagy másik Közös Birtokos a' romladozó közös épület javításának költségeiben részt venni nem akar. Indítják a' többi Közös Birtokosok a' Vonakodó ellen. A' Pert szükség mindenkor Bírói Intésnek megelőznie. A' Kereseti Levél az 1569diki Törv. 19dik, az 1622diki Törv. 72dik, az 1625diki Törv. 59dik, és az 1715diki Törv. 69dik Czikkelyén épül. A' Bíróságot ugyanczen Törvényczikkelyek az Al - Ispánnak tulajdonítják. Azomban ha a' Pernek tárgya 3000 forintot felül nem haladna, az 1729diki Törv. 35dik Czikkelyének értelme szerént, abban a' Szolgabíró is ítélhet. A' Felperes köteles a' közös épületnek romladozó állapotját, továbbá a' Bírói Intésnek elő-

reküldetését, és az Alperesnek továbbá is folytatott vonakodását békizonyítani.

II. Az árvíz ellen oltalmazó gát jó karban tartására szorító Per. — Indítják azok, kiknek a' Vármegye Köz Meghatározása szerint az ilyen gát jó karban tartásának terhe kötele-ségökben áll, azok ellen, kik ezen közös teher alól magokat kivonják. A' Kereseti Levél az 1715diki Törv. 69dik Czikkelyén épül. A' Bíróság e' Perben is, valamint az előbbbeniben, az Al-Ispányt vagy Szolgabíró-t illeti. Bizonyítja ezt mint az 1729diki Törv. 35dik Czikkelyének értelme, mint pedig az, hogy ugyanazon Törvénynek 28dik Czikkelye e' Pernek Vármegye Köz Törvényszékéhez való Fellyebbvi-telét az Ítélet Végrehajtása előtt megengedi, követ-kezőképpen azt az Al-Ispány vagy Szolgabíró előtt folyó Perék közé számlálja. A' Felperesek kötelesek a' gát jó karban tartása terhének Alperesökkel való közösségét, és annak vonakodását békizonyítani.

III. Az ártalmas vízi malom, gát, vagy más illetén építmény megjobbítást, vagy lerontását kérő Per. — In-dítja az, a' ki az ilyen újonnan tett vagy megvál-toztatott építmény által károsodik, a' malomnak 's másféle építménynek Ura ellen. Hogy e' Perrel a' károsodó magányos Személyek is élhetnek, az 1751-diki Törv. 14dik Czikkelyének, és a' H. T. I. R. 87-dik Szakaszának értelméntül az ezen cím alatt ta-láltató 1ső K. Kúriai Végzés is bizonyítja. — E'tárgy-ban is szokás Perindítás előtt Bírói Intéssel élni, sőt ha a' Felperes káranak, és perbeli költségének megtérítését is kívánja megnyerni, a' fellyebb mon-dattak szerint szükséges is az építménynek Urát előbb bíróiképpen megintetni. A' Kereseti Levél az 1751diki Törv. 14dik Czikkelyén, és a' H. T. I. R. 87dik Szakaszának értelmén épül. A' mi a' Bíró-ságot

illeti: regénten, az e' Pernek címje alatt találtató 2dik Kúriai Végzésnek tanúbizonysága szerint, szolas volt a' Vármegye Közönségétől Bírót kérni; mai napon mindazonáltal, minekutánna az 1807diki Törv. 8dik Czikkelye a' Közönségtől való Bírókéréseket eltörölte, úgy látszik: hogy ez a' Per is a' Károsításokban közönségesen ítélő Törvényes Bírók előtt egyenesen indíttathatik. — A' Felperes köteles károsodásának valóságát, továbbá annak az Alperes új építményétől vagy annak megváltoztatásától való származását, végre ha kárának és perbeli költségének megtéríttetését is kéri, a' Bírói Intésnek vagy Eltiltásnak előreküldetését is bém bizonyítani. A' kárnak valósága, ha kétségbe vétetnék, Tanúk által, annak az új építménytől vagy annak megváltoztatásától való származása pedig Bírói Szemrevétel által, mellyhez Vízi Építés mesterségében jártas Személyeket is alkalmaztatni szükség, bizonyíttathatik bé. Szükség pedig a' Bírói Szemrevételt minden kitelhető figyelemmel tenni, és minden módokat felkeresni, mellyek által az ártalmas építmény megjobbíttathassék; nem is szabad előbb annak lerontására vetemedni, mintsem ha a' javításnak minden lehetséges módjai már megpróbáltattak, 's a' tapasztalás azoknak elégtelenségüket nyilván megmutatta. Ezeket bizonyítja az 1751diki Törv. 14dik Czikkelye. Így ítélte a' K. Kúria is e' Pernek címje alatt a' 3dik és 5dik Végzésben.

IV. Az Erdőhántást 's vágást bosszúló Per. — Indítja az Erdőnek Birtokosa a' Hántó vagy Vágó ellen a' fellyebb (125. §.) kijellett esetekben. A' Kereseti Levél a' H. T. III. R. 33dik Szakaszán épül. A' Bíróság, e' Pernek tárgya Hatalmaskodás lévén, valamint az 1715diki Törv. 94dik Czikkelyének különös rendelkezéséből is az Al-Ispányt illeti. — Ez a' Per általján fogva a' kisscbb Hatalmaskodás Perének természetével bír; a' miket tehát

fellyebb a' kisebb Hatalmaskodásnak Peréről mon-
dottam, azokat ide is alkalmaztatni szükség; azon
hozzáragasztással mindazáltal, hogy mivel itten Ha-
talmaskodásnak büntetéséntül az Erdőhántóval vagy
vágóval vele volt holmilmak veszteségek is kéretek,
ezeknek mibenállásokat, 's ha a' megfosztás nem
teljesíttethetett volna, mennyiségüket is bémizonyi-
tani szükség.

V. Az úgy nevezett Márkás Per. — Proces-
sus Marcalis. — Mikor légyen helye, fellyebb a'
125dik, 127dik, 128dik, és 129dik §§ban előszám-
laltam. Indítja a' behajtott vagy elhajtott marhának
vagy szekérnek Ura a' Bé vagy Elhajtó ellen. — A'
Kereseti Levél a' H. T. III. R. 35dik Szakaszán, és
az 1729diki Törv. 42dik Czikkelyén épül. — A' Bí-
róság az 1715diki Törv. 94dik Czikkelyének rende-
léséből, ide járulván az is, hogy e' Pernek is, (mint-
hogy távulról marha 's másféle holmi önnön hata-
lommal történt elfoglalásból származik,) erőszakos Jó-
szágelfoglalás a' tárgya, az Al-Ispányt kirekesztőleg
illeti, és pedig, mivelhogy a' H. T. III. R. 35dik
Szakasza a' Nemesekről és Nemtelenekről egyaránt
szól, és az 1715diki Törv. 94dik Czikkelye se té-
szen közöttök különböztetést, akármelly polgári ál-
lapotú Személy légyen is az Alperes. A' Felperes kö-
teles a' Marha vagy másféle Jóság El vagy Béhajtas-
nak valóságát, továbbá a' marha vagy más Jóság
bírói kézhez való áadásának elmulasztását, vagy a'
marhának törvényes Elégtétel, vagy Bátorságosító
Levéladás után való törvénytelen visszatartoztatá-
sát, végre ha Keresetét Megbízás mellett véghez-
vitt Bé vagy Elhajtasra építi, a' Megbízásnak valósá-
gát is bémizonyítani. Így ítélt nevezetesen ezen utol-
só környülállásra nézve a' Kir. Kúria is a' Márkás
Perckről az 1ső Végzésben. — E' Perben a' Felpe-
res perbeli költségének megtéríttetését is megnyeri.

Úgy rendelvén azt az 1729diki Törv. 42dik Czikkelyének 2dik pontja.

VI. A' kisebb Hatalmaskodásnak Pere. — Helye vagy on: — 1ször) Ha a' homokos környéken újonnan ültetett erdőben a' Vármegye által megtiltott esztendők alatt valaki marhát legeltet. — 2szor) Ha ki bé vagy elhajtott marháit akár útközben, akár rekeszőkből önnön hatalmával kiszabadítja. — 3szor) Ha ki marháit másnak földjére szántszándékkal béereszti. — 4szer) Ha ki másnak marháját a' törvényesen gyakoroltató legeltetésből bé vagy elhajtja. — A' Kereseti Levél első esetben az 1807diki Törv. 20dik, többiekben pedig az 1729diki Törv. 42dik Czikkelyén, 's a' H. T. H. R. 67dik Szakaszán épül. — A' Bíróság az 1729diki Törv. 35dik Czikkelye szerint, valamint más kisebb hatalmaskodási Perekben, Nemescikre nézve az Al-Ispányt illeti. Miket kellessék a' Felperesnek bébizonyítani, azokból, a' miket fellyebb a' kisebb Hatalmaskodásnak Peréről, és itten a' folyó homok által szülemelő Károsításról, vagy a' Marha-Bé és Elhajtásról mondtam, könnyen értetődik.

Hogy a' földnek Birtokosa a' Marhaelhajtásnak esetében, ha előbb már a' Marhának Urát vagy annak Tisztjét a' marhának földjére való eresztésétől két ízben bíróiképpen eltiltatta, e' Perrel a' kisebb Hatalmaskodásnak büntetésén és egyéb törvényes következtetésintül az elhajtott marhának veszteségét is kérheti, fellyebb a' 129dik §ban már megjegyeztem.

VII. Erdőpusztításnak büntetését kérrő Per. Mikor legyen e' tárgyban helye, fellyebb a' 128dik §ban kijeleltem, ha t. i. valaki másnak nevendék erdejében a' Vármegye által meghatározott esztendők alatt marháit szántszándékkal béereszti. — Indítja az Erdőnek Ura a' Marhának Ura ellen. — A' Kereseti Levél az 1807diki Törv. 21dik Czikkelyén

épül. — A' Bíróság, Hatalmaskodó Tett lévén a' Pernek tárgya, Nemesekre nézve az Al-Ispányt illeti. — A' Felperesnek kötelessége törvényes foganatosságú birtokántul vádját tökéletesen bébizonyítani.

VIII. A' bé vagy elhajtott marhának rossz tartása által szülemlett kárt követelő Per. — Indítja a' Marhának Ura vagy Örököse a' Marha-Bé vagy Elhajtó vagy Örököse ellen. A' Kereseti Levél az 1729diki Törv. 42dik Czikkelyén épül. Egyébbaránt ez a' Per a' Kárpótlás közönséges Perének természetével bír, melyet fellyebb a' 121dik §ban körülállásosan leírtam.

IX. Külömbféle summás vagyis rövid Perek. — Helyök vagyon, valahányszor a' Jobbágy tulajdon Földes Urát, vagy Jobbágytársát az itten leírt Károsításokkal illette. *)

NYOLCZADIK ÉRTEKEZÉS.

A' Hivatalbéli Köz Perrel bosszúltató Gonosztettekéről.

131. §.

Ezen Gonosztetteknek felosztások.

A' Hivatalbéli Köz Perrel bosszúltató Közönséges Törvényszéki Gonosztettek három rendre osztathatnak, tudniillik: némellyeket a' Királyi Fiskus, némellyeket mint ez, mint a' Vármegyei Köz Ügyész, némellyeket pedig csupán a' Vármegyei Köz Ügyész bosszúlhat Hivatalbéli Perével.

132. §.

Csupán Királyi Fiskusnak Hivatalbéli Köz Perével bosszúltató Gonosztettek.

I. A' Nemeseknek vagy más Hazafiak

*) Jegyzés. A' többi magányos Perrel bosszúltató Gonosztetteknek leírásaik 's Pereik azon tárgyakban, mellyekkel szükségesképpen egybekötvetve vagynak, külömbféle helyeken már előterjesztettek.

Nak Királyi vagy Mező Városokban házvételtől való kirekesztetésök, vagy Idegenek előtt való Vételbéli Elsőbbségöknek megtagadása. Büntetése 2000 forint, melly a' Királyi Kincstárra száll. Ezt rendeli az 1608-diki kor. e. 13dik, 1609diki 44dik, 1655diki 34dik, és 1659diki 49dik Törvényczikkely.

II. A' Hazafiaknak Királyi vagy Privilegyiált Mezővárosi Közhivatalokból Hitvallások vagy Nemzetök miatt való kizáratások. Ezen Gonosztetnek büntetése is Királyi Kincstárra szálló 2000 forintban áll. Bizonyítja ezt az 1608diki k. e. 13dik, 1609diki 44dik, 1613diki 40dik, és 1715diki 36dik Törvényczikkely.

III. Az Üzsoráskodás, melly törvénytelen kamatvétel, vagy a' hitelezett summánál nagyobb tőkepénz lekötélesztetés által követtetik el. Büntetése a' kamatnak tőkepénzzel együttvaló vesztességében áll, mellyhez a' második esetben még más fenyítő büntetés is járul; mellynek nemére és mennyiségére való meghatározását Törvényünk a' Birónak bölcs ítéletére bízta. Ezeket rendeli az 1715diki 51dik, az 1725diki 120dik, és az 1802diki 21dik Törvényczikkely. Lásd erről e' Könyvnek 54dik és 56dik §§ait.

IV. Az Ország Gyűlésére való meg nem jelenés, onnan való makacs eltávozás, vagy a' tanácskozásokban való részvételnél 's voksolásnak megtagadása. A' büntetés első esetben a' Bűnösnek kétszeres, a' többiekben pedig négyszeres díjját teszi; mellynek egy ötödrésze az Ítéletet végrehajtó Birót illeti, a' többi a' Királyi Kincstárra száll. Az Ítéletvégrehajtás semminémű Perorvosló Tétel által meg nem akadályoztathatik. Így rendeli ezeket Ülászló III. Törv. 1ső, az 1655diki Törv. 79dik, és az 1662-diki Törv. 53dik Czikkelye. A' Per tüstént Ország Gyűlése alatt az ottan jelenlévő Királyi Tábla előtt

indíttatik. Sőt az 1662dik Törv. 53dik Czikkelye szerént ezen büntetés végett a' Bűnösnek Vagyonai Per nélkül is, a' Királyi Felségnek vagy Nádor Ispánnak Paranesolatja mellett, Bírói Elfoglalás alá vétethetnek.

V. Az Országgyűlésre való köteles megjelenéstől, Fő vagy Al-Ispány által ok nélkül történt felszabadítás. A' büntetés Ulászló III. Törv. 1ső Czikkelyének rendelkezéséből 100 márkában áll.

VI. A' Külföldi Sóbéhordás. Büntetése a' béhozott Sónak, vagy ha már eladatott volna, árának veszteségében áll. Így rendeli ezt 'Sigmond II. Törv. 20dik, III. Törv. 8dik, és Albert Törv. 11dik Czikkelye. Ezen Gonosztettnek Perét lásd a' II. dík Könyvnek 15dik §ában.

133. §.

Akár Királyi Fiskus, akár a' Vármegyei Köz Ügyész által bosszúítható Gonosztettek.

Azon Gonosztettek, mellyeket Hivatalbéli Köz Perével akár a' Királyi Fiskus, akár pedig a' Vármegyei Köz Ügyész bosszúíthat, e' következők:

I. A' Só árrának Földes Urak, Szabad Királyi Városok, vagy más egyéb Községek által való felemelése, vagy a' Só Királyi Sóházakban vagy vásárokon való szabadvételének meggátlása. A' büntetés 500 forintban, és a' Bűnös Sóházában találtató Sónak veszteségében áll. Így rendeli ezt az 1729diki Törv. 5dik Czikkelye. Ezen Gonosztettnek bővebb magyarázatját, és Perét lásd a' II. dík Könyvnek 13dik és 15dik §§aiban.

II. A' Törvényes Hatalom által eltörölt Vám vagy Révviszszállítás, vagy Zsidónak Vám vagy Révbérszedésnél's Árendánál való makacs megtartása.

Ezen Gonosztetteknek büntetésöket 's Peröket lásd a' Ildik Könyvnek 142dik, 143dik, 's 144dik §§aiban.

134. §.

Vármegyei Köz Ügyésznek Hivatalbéli Köz Perével boszszúltató Gonosztettek.

I. A' Törvényszéksértés. Violatio Sedis Judiciariae. Ezen Gonosztett az Ítéelő Széknek vagy Köz Gyűlésnek színe előtt véghezvitt szó vagy tett-béli illetlenség által követtetik el; a' mint azt a' H. T. II. R. 69dik Szakasza, 'Sigmond VI. Törv. 7dik, Mátyás VI. Törv. 58dik, Ulászló I. Törv. 67dik, az 1635dik Törv. 89dik, 1649diki Törv. 94dik, és 1723diki Törv. 57dik Czikkelye bizonyítja. Büntetése 25 márka, mellynek értéke letételének külömbféleségéhez képest a' Bíróságokról előladott közönséges Szabás szerént változik. Bizonyítja ezt a' H. T. II. R. 69dik és 86dik Szakasza, 'Sigmond VI. Törv. 7dik, az 1635diki Törv. 89dik, és az 1723diki Törv. 57dik Czikkelye. Így ítelt a' K. Rúria is a' Törvényszéksértésről szóló Végzésében. Azon esetben mindazáltal, ha az illetlen szó vagy tett által különösen valamellyik, éppen foglalatosságában eljáró, Bírói Személy sértetnék meg, a' márka minden esetre négy forintjával számláltatik. Így rendeli ezt az 1723diki Törv. 57dik Czikkelye. Az a' különössége vagyon pedig ezen Bíráságnak, hogy mivel az Ítéelőszék vagy Gyűlés, következésképpen annak sérelme is az Ülésnek eloszlásával elenyészik, a' marasztaló Ítéletet még azon Ülés alatt szükség a' Törvényszéksértőre kimondani. Ugyanazért megtörténvén a' sértés, a' Hivatalbéli Köz Ügyész, vagy annak helyette más akárki, tüstént felkél, és a' Sértő ellen büntetést kér; azután a' Kereseti és egyszer'smind Perfelvételi Levelet hamarjában írásba foglalja, 's felolvassa, mellyre, a' Sértő kevéssé kiküldetvén, Ítélet tételik, és kihirdettetik. Régenten a'

H. T. II. R. 69dik Szakaszának tanúbizonyysága szerint a' Királyi Felség Törvényszékéből a' Birságnak letétele előtt ki sem bocsájtatott a' Sértő. — A' Per költsége megtérítésének ezen Gonosztettben helye nincsen. Ezt nyilván megjegyzi az 1723diki Törvénynek fellyebb is érdeklött 57dik Czikkelye.

II. A' Vallásbéli Szabadság sérelmére czélzó Egyház, Oskola, és Papi Lakhelyelfoglalás. Büntetése, az 1647diki Törv. 14dik, és az 1791diki Törv. 26dik Czikkelye szerint, 600 magyar forint; mellynek egy hatodrészt az Ítélet Végrehajtójának, öt hatodrészt pedig a' határszélek jó karban tartásokra rendeli az említett 1647diki Törvény. Ugyanezen Törvénynek rendelkezéből ezen Gonosztettnek Perében semmi Perorvosló Tételnek helye nincsen.

III. A' Vám és Révbér Igazságával való némelly visszaélések; nevezetszerént a' Vámhoz vagy Révhez tartozó útnak, hajóknak, hídaknak jó karban nem tartások, a' fizetésnek önnön hatalommal való felemelése, és a' vámúttal vagy révvel való élésre kényszerítés. Ezen Gonosztetteknek büntetésöket 's Pereiket lásd a' II. Könyvnek 142dik, 143dik, 's 144dik §§aiban.

IV. A' Jobbágysanyargatás. Erről lásd az I. Könyvnek 163dik §át.

V. Az Erdőpusztítás, továbbá a' pusztítás végett rendelt törvényes Erdei Zár megsértés, végre az ilyen Zár alatt lévő nevendék erdőben gyakoroltató tilalmas Marhalegeltetés. Lásd ezen Gonosztetteknek magyarázatjokat, büntetésöket, Pereiket a' II. Könyvnek 121dik, 123dik, és 127dik §§aiban.

VI. A' Hajókázást megakadályoztató, vagy vízkiöntést okozó malom, gát, 's más illetén ártalmas alkotmányépítés. Büntetése az 1751diki Törv. 14dik Czikkelye

szerént az építménynek tulajdon költségén való megigazíttatásában, 's ha meg nem igazíttathatnék, teljes lerontatásában áll. E' képpen mégycn pedig ugyanazon Törvényczikkelynek rendelkezéséből a' dolog végbe. A' Vármegye az ártalmas alkotmánynak Szemrevételére Kiküldést rendel; a' Kiküldöttek, Víz Építés mesterségében jártos Személyeket is magok mellé vévén, szorgalmasan vizsgálóra veszik, vallyon, és miképpen lehessen az alkotmányon segíteni; ezeknek Tudósításokra osztán a' Vármegye Teljes Köz Gyűlésében, az alkotmány igazíttatásának módját meghatározza, vagy ha az igazíttatás lehetetlen volna, az alkotmánynak lerontatását elrendeli, 's akár egyik akár másik Rendelésének teljesítését, semminémű előbbeni Határozás ellent nem állhatván, az alkotmány Urának köteleességül teszi. Ha az alkotmánynak Ura az arra kirendelt határidő alatt a' Vármegyének Rendelését önként végre nem hajtáná, hogy magát Törvénynek útján kívül háborgattatottnak ne mondhasa, Hivatalbéli Köz Perbe idéztetik, és törvényesen meggyőzöttetvén, a' Vármegye Rendelésének Alperes költségein teendő Végrchajtása elhatároztatik.

VII. A' Köz Tisztviselőket Számadásra vagy Elégtételre kényszerítő Elöljáróknak megakadályoztatások. Ezen Gonosztettnak büntetése az 1723diki Törv. 63dik Czikkelyének rendelkezéséből a' Számadással köteles Tiszt tartozásainak megtérítésükben áll.

VIII. A' Köz Tisztviselőknak a' Katonaság kiesikarásaiban való megegyezések. Büntetése az 1729diki Törv. 18dik Czikkelye szerént az elfogadott jutalomnak, és az igazságtalan zsarolásnak kétszeres visszszaadásában áll. Ezen büntetést ugyanazon Törvényczikkely a' nyomorgatott Adózóknak felsegállésükre fordíttatni parancsolja.

IX. A' Jobbágyra jutó közadórésznek a' Vármegyei Adószedők vagy Földes Uraságok által való felemeltetése. Büntetése a' kétszeres visszafizetés. Ugyanezen büntetés alá esik az olyan Földes Úr is, a' ki tulajdon járandóságait Jobbágyain megvévén a' közadót tartozásban maradni hagyja; valamint a' Vármegyének Adószedői is, ha az Adózóknak egyik részöknél a' közadót tartozásban hagyják, másokat pedig előfizetésekre szorítanak. Így rendelik ezeket az 1723-diki Törv. 63dik Czikk. 22dik és 23dik pontjai.

X. Az Al-Ispányi vagy Szolgabírói Hivatalnak ok nélkül való fel nem válalása. A' Büntetés 25 márka. Így rendeli ezt Sigmond VI. Törv. 2dik, és Ulászló I. Törv. 34dik Czikkelye. Ezen büntetést Mátyás VI. Törv. 9dik Czikkelye 50 márkára emelte, de Ulászlónak Törvénye azt ismét leszállította.

XI. A' Bírói Írományok esztendő végén Vármegye Levéltárába való általadásoknak elmulasztása. És pedig a' Bírói Személyek ezen általadást az Írományok teljes lajstromaiknak hozzá ragasztásokkal kötelesek teljesíteni. A' büntetés 500 forint. Ezeket rendeli az 1729-diki Törv. 25dik Czikkelye.

XII. A' Köz Hitelességű Helyeknél őriztető Oklevelek lajstromolásoknak elmulasztása. Büntetése az 1765diki Törv. 11dik, és az 1807diki Törv. 14dik Czikkelyének rendelkezéséből 500 forint; mellyet, ha a' Köz Hitelességű Hely szorgalmatlanságában megátalkodnék, a' Hivatalbéli Köz Ügyész többször is követelhet.

XIII. Az Országút igazíttatásnak Al-Ispány által való elmulasztása. Büntetése az 1599diki Törv. 30dik, 1601diki 22dik, T. és 1602diki T. 15dik Czikkelye szerint 24 forint.

XIV. A' Vármegye törvényes bér

vagy ármérzséklései, vagy mértékigazításai végrehajtásaiknak meggátolások. Büntetése 100, vagy ha az ellentálló Személy Paraszt volna, 40 forint; mellynek két harmadát a' Vármegyének szükségeire, egy harmadát pedig az Al-Ispánnak jutalmára rendeli a' Törvény. — Az Ítélet a' Perorvoslás mindennemű módjainak felretételökkel végrehajtatik. Ezeket így rendeli az 1659-diki Törv. 71dik, és az 1715diki Törv. 79dik Czikkelye. — Lásd ezekről az Iső Könyv 148dik, a' II-dik Könyv 137dik, 138dik, 140dik, 's 141dik, és a' III-dik Könyv 41dik §át.

XV. A' Borhamisítás, ha ki tudniillik jelesebb magyar borokat meghamisít, vagy alábbvalókkal felcserél. Büntetése az 1725diki Törv. 118dik, és 1729diki Törv. 12dik Czikkelyének rendelkezéből a' bornak elvételében áll.

XVI. A' faedénynek országos vásári alkalmatossággal ugyanazon helységbeli Kereskedők által előrevaló összevétele. Büntetése az előre összevevett faedénynek vesztességében áll; mellynek két harmadát Törvényünk a' Felperes Hivatalbeli Ügyésznek, egy harmadát pedig a' Feladónak jutalmúl rendeli. — Ezen Gonosztettet nem csak a' Vármegyei, hanem a' Városi Hivatalbeli Köz Ügyész is boszszulás alá veheti. Így rendelik ezeket az 1751diki Törv. 16dik Czikkelye.

XVII. A' tiltott Játékok, millyenek a' szerencse fazék, továbbá az úgy nevezett hazard játékok, Fárao, Koczká, és minden egyéb játékok, mellyekben a' csupa szerencse uralkodik. Büntetése 100 arany mint a' Játszókra egyenként, mint pedig a' Házi Gazdára nézve, ha a' játék tudtával történt. Három részre osztatik pedig a' büntetés; egyik része azon Közönségnek, melly előtt a' Per lefolyott, kasszájára, másik része a' Királyi Kincstárra, harma-

dika pedig a' Feladóra száll. Ha a' Bűnösnek a' büntetés lefizetésére elégséges Értéke nem volna, tömlöczre, vagy polgári állapotjához képest, más testi büntetésre ítéltetik. — A' Pert Városi Polgárok 's Lakosok ellen a' Városnak, Privilegyiált Kerületeknek Lakosaik ellen a' Kerületnek, Nemesek, és másféle Nemtelenek ellen pedig a' Vármegyének Hivatalbéli Ügyésze indítja. Így rendeli ezeket az 1791-diki Törv. 31dik Czikkelye.

135. §.

Ezen Gonosztettekből támadó Hivatalbéli Köz Perekről.

A' Pert, a' mint fellyebb megjegyzettem, néha a' Fejedelemnek, néha és pedig legtöbbnyire a' Vármegyének, néha végre másféle Közönségnek Hivatalbéli Ügyvédője indítja a' Gonosztévő ellen. — A' Kereseti Levél azokon a' Törvényeken épül, melyeket mindegyik Gonosztettnél különkülön kijeleltem. — A' Biróság rendszerént a' Vármegyének Köz Törvényszékét illeti. Mondám mindazáltal rendszerént: mert vagynak ezen Szabásnak is néhány kivételei, nevezetszerént az Uzsoráskodásban a' nyikvánságos Adósságnak Birája, az Ország Gyűlésén elkövetett Gonosztettekben az ottan jelenlévő Királyi Tábla, végre a' faedény előrevaló összevételében és a' tiltott játékokban a' Városi vagy Privilegyiált Kerületbéli Lakosokra nézve a' Városi Tanács, vagy Kerületbéli Törvényszék ítélt. — A' Felperes Hivatalbéli Ügyvédőnek, valamint más Felperesnek, kötelességében áll vádját mindenkor tökéletesen bóbizonyítani. — Az egyik vagy másik Perek különöségeit minden Gonosztettnél különkülön megérintettem. —

MUTATÓ TÁBLA.

	Lap
A dásnak Vevésnek általános természete	37
Adóssághéíratás	200
Adósság Elsőbbségének talpkövei	207
Adószedőknek Viszsaéléseik	345
Ajándékozásoknak különbsféleségek	130
Alorczáskodásnak Gonosztette	288
Általadásnak esmértetése, 's nemei	20
Általengedésnek esmértetése	230
Bánatpénz, 's Foglalóadás	24
Bátorságosabbító Mellékegyezések	227
Becstelenítésnek Gonosztette	307
Bérbeadásnak Vevésnek fejtegetése	148
Bírói Jóságörzés természete	183
Bírói Íromány Levéltárba való általadás elmulasztása	345
Bírságnak esmértetése, és tulajdonai	246
Birtokba való Viszszatételnek rövid útja	267
Borhamisításnak Gonosztette	346
Büntetésnek természete	246
Cserének általános felosztása, 's természete	111
Czégéres Hatalmaskodás Gonosztette	251
Egyezésnek általános esmértetése	7
Egyezéseknek Meghívántatóságai	9
— foganatjai	10
— megerősítésöknék módjai	24
— megszűnésöknék módjai	25
Egyház vagy Oskolacifoglalás Gonosztette	343
Elégtételnek nemei és Szabásai	319
Elők között való Ajándékozás fejtegetése	140
Eltörölt Vám vagy Révviszsaállítás Gonosztette	341
Épületjavítás elmulasztásából szülemelő Károsítás	323
Erdeizár - törésnek Gonosztette	343
Érdemjutalmazó Jóságvallás fejtegetése	102
Erdőhántás 's vágás által szülemelő Károsítás	326
Erdőpusztítás Gonosztette	343
Faedény előre való öszverételének Gonosztette	346
Folyóhomok meg nem gátlása által származó Károsítás	324
Fő 's magánmegálló Egyezések	16 és 35
Gonosztételnek esmérete, felosztásai, 's következtetési	243
Hajókázást gátló alkotmányépítésnek Gonosztette	343

	Lap.
Halál esetére tett Ajándékozás természete	143
Hatalmaskodó Tettek esmértetése 's fajtái	248 és 251
Házvételi Jus megsértésének Gonosztette	339
Helytelen Kereset, 's annak büntetése	278
Hitelezésnek fejtegetése	186
Hivatalbéli Köz Perrel bosszúszó Gonosztettek	339
Ideigvaló Cserének általános természete	114
Jobbágsanyargatás Gonosztette	343
Jószáglekötélkezésnek esmértetése, 's nemei	230
Jószágörzési Szerződésnek fejtegetése	181
Jótállásnak esmértetése	232
Juhnyáj-Árendának különös természete	158
Jusáltalengedésnek fejtegetése	239
Jövedelembévitellel 's kiadással foglalatok Biztosok	175
Kár, 's annak felosztásai	318
Kárelőzés elmulasztása által okozható Károsítás	323
Károsításnak fejtegetése, 's következtetései	317
Katonaság zsarolásaiban való megegyezés Gonosztette	344
Kézesség fejtegetése	232
Kissebb Hatalmaskodás Gonosztette	259
Kölcsönnek fejtegetése	161
Kölcsönös Cserevallásnak fejtegetése	117
Köteleztetésnek esmértetése, és az azt szülő Tettek	7
Kötésbéli Büntetés	24
Köz Hivatalból való kirekesztésnek Gonosztette	340
Köz Tisztviselő Számadásra, vagy Elégtételre való szorításának meggátolása	344
Küldőlevélsértésnek Gonosztette	305
Külföldi Só-behordásnak Gonosztette	341
Különnévvél bíró Egyezések	36
Malmok és Gátok által szülemelő Károsítások	325
Marhalegeltetés által szülemelő Károsítások	327
Marha Bé és Elhajtásnak fejtegetése	328
Megbízásnak és Ügyfelvállalásnak fejtegetése	166
Meggátolt nyereség	318
Megkínáltatásnak fejtegetése	49
Mellékegyezések, 's felosztásaik	16 és 226
Mesterműv vagy Kalmárportéka Hitelbeadás Vevés fejtegetése	106
Nevelten Egyezések	36 és 226
Oklevélhamisítás Gonosztette	290
Oklevélajstromolás elmulasztásának Gonosztette	345
Oklevélletartóztatásnak Gonosztette	299
Országgyűlési megjelenéstől való felszabadítás	341
Országgyűlésre való meg nem jelenésnek, onnan eltávozásnak, 's voksmeztagságának Gonosztette	340
Országútgazítás elmulasztása	345
Örökös Cserének általános természete	111
Örökvallásnak esmértetése, 's megkínáltatóságai	43
Örökvallásoknak különböző fogantatosságai	53
Patvarkodásnak Gonosztette	311

	Lap.
Pénzhélti Adósságtételeknek esmérítésök, 's nemeik -	199
Perbéli Leengedő Egyezésnek fejtegetése -	128
Perek:	
Adás Vevés teljesítését sürgető Per - - -	41
Adást Vevést erőltetnített Per - - -	42
Adóssági Közös Per - - -	221
Adósságnak Józsaagra íratását kérő Per - - -	224
Adósság Elsőbbségén épülő Per - - -	223
Alorczaskodást bosszszuló Per - - -	291
Arviz ellen védő gát jó karban tartására szorító Per -	333
Bátorság végett adott Zálog megtartására tett szükséges költséget követelő Per - - -	237
Bátorságul adott Zálog visszaadását kérő Per - - -	237
Bé vagy elhajtott marha rossz tartása által szülemlett Kárt követelő Per - - -	339
Becsstelenítést bosszszuló Per - - -	309
Bérbeadásban előforduló hatalmaskodási Per - - -	159
Bérbeadott Józsaág megtartására tett költség megtérítését követelő Per - - -	160
Bérbeadott Józsaág visszahocsajítását kérő Per - - -	160
Bérbeeresztett munkának, vagy Józsaág Használatának bérét követelő Per - - -	160
Bérbevételi Elsőbbségi Juson épülő Per - - -	161
Birtokba Viszszatétető Per - - -	280
Biztos Egyezése teljesítését sürgető Per - - -	176
Biztos által véghezvitt Gonosztettet bosszszuló Per -	177
Biztosi Jutalmat követelő Per - - -	178
Biztos álnoksága vagy vétkes gondatlansága okozta kár megtérítését kérő Per - - -	177
Bízotnak Tettét erőltetnített Per - - -	178
Cserevallást törvényes Kínálás megvetése végett erőltetnített Per - - -	126
Cserevételbéli Elsőbbség Jussán épülő Per - - -	116
Czégéres Hatalmaskodás Pere - - -	240
Egyezéseket egyaránt illető Perek - - -	30
Egyezés teljesítését sürgető Per - - -	30
Egyezés tárgyát érdeklő kár megtérítését kérő Per -	35
Eladott Józsaagnak árát követelő Per - - -	41
Eladott Józsaagnak, vagy érette fizetett pénznek Egyezés félretételével való visszaadását kérő Per - - -	43
Elajándékozott Arvajózsaág kiadását, róla tett Gyámai Orókvalás félretételével, követelő Per - - -	146
Elajándékozott egyházi Józsaág kiadását, az Ajándékozásnak félretételével, követelő Per - - -	146
Elegyes Cserevallás feltételeit erőltetnített Per - - -	123
Elidegenített ingatlan Józsaág kiadását, róla tett Érdemjui Valhás félretételével, kérő Per - - -	109, és 110
Elidegenített ingatlan Józsaág kiadását, róla tett Orókvalás félretételével, követelő Per - - -	72

	Lap.
Elidegenített ősi Jószág kipótlását kérő Per	72
Elsőszerűtségi Örökösödést, a' Jószágról tett Ajándékozás félretételével, kereső Per	145
Elsőszerűtségi vagy Öregebbségi Örökösödést, a' Jószágról tett Zálogvállás félretételével, követelő Per	101
Elzálogított egyházi Jószág kiadását, róla tett Zálogvállás félretételével, követelő Per	101
Elzálogított Árvajószág kiadását, róla tett Zálogvállás félretételével, követelő Per	101
Elzálogított testvéri Jószágrésznek kiadását, a' róla tett Zálogvállás félretételével, követelő Per	101
Érdemjutalmat nyert Félnek birtokhoz való tehetetlenségén épülő Per	100, és 110
Érdemjutalmazó Vállást Megkínáltatás elmulasztása fejében erőtlenítettő Per	108
Érdemjutalmazó Vállást sérelem miatt erőtlenítettő Per	107
Érdemjutalmazó Örökvállás által elidegenített ősi Jószág kipótlását követelő Per	108
Érdemjutalmazó Zálog feltételeit általöltöztető Per	109
Érdemjutalmazó Zálogot visszaváltó Per	110
Érdemjutalmazó Zálogvállás feltételeit erőtlenítettő Per	109
Erdem Örökjutalmául magányos pecsét alatt adott Jószágot visszaváltó Per	109
Erdőhántást 's vágást boszszuló Per	336
Erdőpusztítás büntetését kérő Per	338
Gonosztekékből támadható hivatalbéli köz Per	347
Halálnak esetére megmásolhatatlan Ajándékul ígért Jószág Elidegenítését erőtlenítettő Per	147
Hatalmaskodási summás 's rövid Per	287
Hitelezett Jószágot visszakérő Per	195
Hitelezőket öszvehívó Per	221
Ideigvaló Cserébe adott Jószágot visszavevő Per	117, és 127
Ideigvaló Cserevállást általöltöztető Per	127
Igazságszolgáltatásra szorító Per	282
Igazságszolgáltatás megtagadását boszszuló Per	285
Igazságtalan kényszerítés, ijesztés, vagy környülvétetés által szerződött Egyezést erőtlenítettő Per	33
Jószág feleslegessége általengedését kérő Per	224
Jószágnak fogatlan Egyezés félretételével való visszakeresztését kérő Per	34
Jószágörizetért kötelezett jutalmat követelő Per	185
Károsítások iránt támadható hatalmaskodási Per	338
Károsítások iránt támadható summás Perek	339
Kárpótlásnak Pere	321
Kéles Adósság Pere	219
Kézességteljesítésre szorító Per	217
Kézes által Fő Adósért tett fizetés megtérítését kérő Per	238
Kisebbségi Hatalmaskodás Pere	273
Kölcsön adott Jószág visszabocsajjtását kérő Per	105

Kölesönből támadható kisebb hatalmaskodási Per	165
Kölesönözött Jóság megtartására tett szükséges költség megtérítését követelő Per	165
Kötesébéli Büntetést kérő Per	32
Köz jövedelmekkel foglalatoskodó Tisztet Számadásra szorító Per	178
Rüldölevélsértést boszszúló Per	306
Lajstromkivonási Adósság Pere	198
Letett Jóság kétszeres értékét örök gyalázatnak büntetésével együtt kérő Per	185
Letett Jóságot, benne okozott kárnak, és perbéli költségnek megtérítésével tiszszakérő Per	184
Letett Jóságot kisebb Hatalmaskodás büntetésével viszakérő Per	185
Letett Jóságra fordított szükséges költség megtérítését követelő Per	185
Magányos jövedelmekkel foglalatoskodó Tisztet Számadásra szorító Per	179
Magányos pecsét alatt elajándékozott ingatlan Jóság viszaszerzését, a' Bévallásnak félretételével, követelő Per	147
Magányos pecsétek alatt eladott Örökjóságot viszzaváltó Per	73
Magányos pecsétek alatt örökül elcserélt Jóságot viszzavévó Per	127
Magányos pecsét alatt Érdem örök jutalmául adott Jóságot viszzaváltó Per	109
Márkás Per	337
Megajándékoztatott Fél birtokhozvaló tehetetlenségén épülő Per	147
Megbízó ügyeire tett költség térítését kérő Per	178
Mesterműv vagy Kalmárportéka Hitelbeadásban előforduló nyilvanságos Adóssági Per	198
Nevendékkorban elajándékozott Jóság viszssaadását, Ajándékozás félretételével, kérő Per	146
Nevendékkorban tett Egyezést erőtlennített Per	34
Nyilvanságos Adósság Pere	215
Oklevélhamisítást boszszúló Per	298
Oklevélletartóztatást boszszúló Per	302
Örökös Szavalosságra szorító Per	304
Örökvallást Jóság árrával tett Kínálás megvetése végett erőtlennített Per	64
Örökvallást Megkínáltatás elmulasztása fejében erőtlennített Per	60
Örökvallást sérelem fejében erőtlennített Per	65
Örökvevő Félnak birtokhoz való tehetetlenségén épülő Per	74
Öszvetöldulási Per	221
Ósi Jóságban való Törvényes Örökösödést, róla tett Ajándékozásnak félretételével, kereső Per	145
Perbéli Egyezést sérelem fejében erőtlennített Per	138
Romladozó közös épület javítására szorító Per	334

	Lap.
Számadásbéli Perben tett Marasztalás Végrehajtását eszköz- lő Per	180
Szavatosságra szorító Per	35, és 43
Testvéri, egyházi, elsőszülöttségi, vagy Árvajószágnak, Cserevállás felretételével való, kiadását kérő Per	127
Ugyanazon Jószágról mással később kötött, és már fogal- matba tett Egyezést erőltetnítő Per	33
Uzsoráskodást bosszúló Per	195
Vérarulást bosszúló Per	265
Vételhéli Elsőbbség Jussán épülő Per	42
Vízi malom 's gát jobbitását vagy lerontását kérő Per	335
Zálog árrát követelő Per	83
Zálog feltételeinek általöltöztetésüket kérő Per	88
Zálog feltételeit erőltetnítő Per	89
Zálogvállás felretételével egybekötött Zálogváltó Per	108
Zálogváltó Per	99
Zálogvevő birtokhozvaló tehetetlenségén épülő Per	102
Só Árra felemelése vagy só szabad vételenek meggátolása	341
Személyi Jus 's Igaz	21
Tartozásátlavételnek esmérteése, 's fogamatja	241
Tévelyedésből történt fizetés által szülemlett Adósság	199
Tiltott Játékok	346
Törvényszéksértés Gonosztette	342
Újtás fejtegetése	242
Uzsoráskodás Gonosztette	192, 194 és 340
Ünnepi Megbízásoknak szertartásaik	170, és 171
Vagyoni Jus 's Igaz	21
Vakmerőn Perlekedésnek Gonosztette	315
Változtató Melléhegyezések	239
Vámvételi Igazsággal való Viszsaélés Gonosztette	343
Vármegyei Hivatal fel nem vétele	345
Vármegyei mér'séklés, vagy mértékigazítás végrehajtásának gátolása	346
Vérarulásnak Gonosztette	292
Vízarádási Kárelőzésnek elmulasztásából szülemlő Károsítá- sok, 's gátolásokra tett Rendelések	324
Zálogadásnak Vevésnek fejtegetése	227
Zálogvállásnak fejtegetése	75

J o b b í t á s o k :

Lap	Sor		olvasd	mellyet,
19	32	mellyet	—	a' nek
63	14	a' mit	—	osztályos Atya,
100	6	osztályos Atya,	—	általszállott.
115	33	általszállott	—	semmit
119	26	semmit	—	előmozdításra
133	34	előmozdításra	—	a' Bérbeadó Felet
149	30	Bérbeadó Felet	—	pénzek annak javára
190	36)			
191 és	1)	pénz Urának javára	—	

